
BIBLIOTECA NAZIONALE VITT. EMANUELE
12
26 H
91

X Otto Brunfelsius

HERBARUM VIVAE EICONES

ad naturę imitationem, sum̃a cum diligentia et artificio effigiatę, unà cum EFFECTIBUS earundem, in gratiam ueteris illius, & iamiam renascentis Herbariæ Medicinæ. PER

recens editæ. M. D. XXX.

¶ Quibus adiecta ad calcem, APPENDIX isagogica de usu & administratione SIMPLICIUM. Item Index Contentorũ singulorum.

Argentorati apud Ioannem Schottũ, cum Cæs. Maiest. Priuilegio ad Sexennium.

ἰατρὸς ἀνὴρ, πολλῶν ἀντάξιος ἄλλων.
οὐκ ἔστ' ὑγιείας κρεῖττον οὐδὲν ἐν βίῳ.

Inventũ Medicina meũ est, opiferq; p orbem Dicor & Herbarũ subiecta potentia nobis.

Inclytæ urbis ARGENT. prudentissimo Senatui, OTTHO BRVNFELSIVS S. D.

QVI DE MAGISTRATIBVS COLENDIS bene senserunt, non id tantum censuerunt, honore primores uiros excipere, caput scilicet aperire, flectere genu, & quemadmodum pueri Iunonis auem admirantur, laudibus subinde in cœlum ferre, idq; adeo titulaibus præstigijs illis, tragicis & ampullosis, sed magis laudem illis tribuere iusticiæ & prudentiæ, de illis ex animo bene & sentire & mereri, illorũ iudicia nostris anteferre, planeq; tanq; Deos suspicere, & summum illum huius mundi κοιμίτυρα in eis admirari & colere. Succinunt ad id multis locis diuina oracula, dum Deos faciunt, dum uetant eis maledicendũ, dum Decimas subinde decernunt, & rerum primitias, postremo & gladij ius tribuunt. Atq; haud scio, an huc respexerint, qui aut ueteres autores in lucem acturi, aut ingeniorum suorum specimen aliquod posteris edituri, frequenter, aut maximis Principibus, aut summis Magistratibus lucubrationes inscripserunt suas: uidelicet, quo non tam ab inuidia publica, & maledoctorum hominum pestilentibus linguis essent tutiores, q; ut ipsi quoq; de maioribus suis bene mererentur: rati, non ultimã, iuxta Poetæ sentẽtiam, esse laudem, Principibus placuisse uiris. Nec alio sane animo ego Hortos meos, celsitud. uestris nuncupaui, clarissimi atq; amplissimi uiri, q; ut beneuolentiam apud celsitud. uestras mihi pararem, palamq; facerem, in re non adeo fortasse magna, animum erga rempub. uestram, quid in arduis ac serijs uestri caussa obiturus sim, si uires & facultates permitterent. Proinde, ne ab consuetudine illa laudata ueterum scriptorum discederem: quam si contemnerem, profecto aut confidens, aut animi superciliosi iudicari queam. Vt enim SOL diei decor est, LVNA inter nocturna astra micat, uniones ac gemmę añulos ac preciosas uestes exornant: ita clarissimorum uirorum imagines, & splendidissima nomina, a librorum uestibulis, quasi lucem quandam & autoritatẽ addunt opusculis. Merentur hoc primum multis nominibus celsitud. uestræ, tum ob singularem prudentiam, iusticiam, æquitatem, magnificentiam, liberalitatem, benignitatem, pietatemq;, qua in omnes homines clementes estis, omnibusq; æquo bene uultis, tum ob optima studia & bonas literas: quas cum in uestra urbe munificentissime instituistis, idq; adeo in omni disciplinarum genere, ut nullis hodie totius Germanię gymnasijs, scholasterium uestrũ inferius habeatur: nullis alijs sane debebantur primitiæ nostræ, q; talibus, tantisq; syderibus nostris, columinibus, anchoris. Decuit idem & gratitudinem meã in rempub. uestram, ingratus ne essem, pro qua etiam mortem mihi oppetendam cẽseo. Aluit hæc me, tuto atq; honeste ad hanc ætatem perduxit, muniuit meas rationes bonis legibus, optimis morib. honestissimis disciplinis. Quid est quod

uicissim a me persolui non deceat, unde hæc accepta mihi sunt: Et ut de
ampliss. ordinis uestri, etiam priuatis personis attingam, merebantur hoc
D. Iacobus Sturmius. D. Nicolaus Knyebsius. D. Iacobus Meyer.
imprimis antistites nostri D. Iacobus Sturmius ille, & ueteribus imagini
bus, insigniq; eloquentia, & multarum literarum eruditione nobilis, D.
Nicolaus Knyebsius, & D. Iacobus Meyerus, uiri longe spectatissimi: q̃s
cum consulari prudentia, cunq; insigni pietate, et ipsos Camœnæ ornant
suæ, quibus si pensum operæ nostræ subsecundariæ non reddidissemus,
ingrati essemus: si alienis fœneraremur, etiam iniqui. Eam itaq; meam,
quantulamcunq; munificentiam, deq; pauperi suppellectili δόσιν τὴν ὀλίγην.
lætis, oro auspicijs, adsumite, nec rei solum quæ datur, uel usum, uel in⸗
opiam, sed alacrem magis dantis uoluntatem, respicite. Memores illius
Artarxerxis Imperatoris, cui cum omnis generis munuscula illi offerrent
ex uulgaria plebe, dicere solitus fertur. Esse animi præcelsi, ac prorsum re
gij, donaria, uel ab imfimæ fortunæ hominibus collata, non adspernari,
uerum erugata, & renidenti potius fronte excipienda. De inuidia profli⸗
genda, quod alij multis a librorum frontispicijs agunt, abunde mihi sa⸗
tisfactum erit, si celsitud. uestris bonam operam me collocasse intellexe⸗
ro. Dicamq; & illud Horatij. Non ego uentosæ plebis suffragia uenor.
Riserunt & sua secula Meöniden, Raraq; coronato plausere theatra Me⸗
De ratione operis.
nandro. Cæterum de Hærbarij nostri ratione, hoc uelut in compendio
habetote. Primum nihil aliud nos spectasse, in toto hoc opere, q̃ ut pu⸗
blico omnium bono, Hærbariæ iamiam collapsæ, porrigeremus subsi⸗
diarias manus, eamq; prope extinctam, in lucem reuocaremus. Quod,
quia nõ alia ratione fieri posse, animaduertimus, q̃ abolitis prioribus ac
ueteribus Hærbarijs, atq; de nouo uiuis & acupictis imaginibus, editis.
Deinde solidis ac firmis descriptionibus, ex priscis & autenticis autori⸗
bus prolatis, utrunq; tentauimus, atq; curauimus: q̃ feliciter, qualiq;
cum gratia, V. cels. iudicium esto, certe cum magna molestia. Nam quan
ta nobis legenda fuerint, quot autores euoluendi, quãta ab Hærbarijs ex
plorãda, ab Seplasiarijs & agyrtis dolo & technis extorquẽda, & res indi
cat ipsa, et aĩaduertent facilius, qui similem aliquãdo operã post nos sunt
nauaturi. Quo magis uenia dignos nos existimamus, si in re tam seria,
tamq; ex omni usu & cognitiõe obsoleta, non protinus ipsissimũ ipsum,
quod dicitur, scopũ attigerimus. Cesso enumerare, in quas syrtes, in quas
Symplegadas interdum inciderimus, ac longe densissimas tenebras, non
nunq; impegimus etiam. Nam id quælibet a fronte præ se feret hærba,
quanto nobis negocio constiterit. Vnde nomen etiam cõmentarijs Rha⸗
psodiæ indidimus: quod id genus scribendi, non solum sine inuidia erat,
uerũ cum maiori etiam fructu. Videbatur enim consultius, unicuiq; red⸗
dere quod suum erat, q̃ nostra ambitiose commẽta uenditare. ne si repe⸗
titum uenerit olim Grex auium plumas, moueat cornicula risum, furtiuis
nudata coloribus: cum potuissemus fortasse, ut Georgius Valla, & post
Nihil nouum sub sole.
hunc omnes Neotherici (adeo ab ea impostura neminem excipio) uer⸗

tendo stylum, aliorum opes nostras facere. In his autorum placitis, nulli us etiã reiecimus sensa: memores illius, quod nullus liber tam malus est, quin emolumenti aliquid conferat. Singulis suũ honorem dedimus, uel barbarissimis etiam. Ne autorem quoq; Pandectarum, & Genuensem illum Simonem posthabuimus, autores ut corruptissimos, infantissimosq;, ita instructos pulchre ad perniciem, si quis non attente et cum iudicio legat. De quibus tamen ingenue fatemur, interdũ magnopere quoq; nos adiuuatos, & uel ad hoc contulisse, ut facilius neuos & menda deprehenderemus. Hermolai quoq; Barbari Corollaria & annotationes passim adiecimus: quod ex his solis hodie Hærbarum cognitiõem existimemus petendam. Interdum ubi res poscebat, & controuersia de hęrba aliqua fuerat, duos fortissimos pugiles induximus, Daretem unũ, Entellum alterum, Nicolaum Leonicenum, & Pandolphũ Collinutium, alterum summum ac primum hac nostra tempestate medicum, alterum eloquentissimum iureconsultũ, sed qui ita tamen in hærbis uersatus sit, ut multis parasangis, quod dicitur, totum hodie medicorum uulgus post se relinquerit, mutuis sese ictibus collidẽtes, uelutiq; in duello & harena pugnãtes, cõmisimus. In qua Tragedia, spectatores interdum sumus & admiratores, atq; nunc huius, nunc illius partibus gratulamur: in plærisq; litem ipsi dirimimus, in multis conniuemus. Maluimus enim quędam indiscussa, & aliorum arbitrijs relinquere, q̃ temere pronunciare de ea re, de qua tot doctissimi uiri addubitarent. Quanq; alicubi confidenter etiam nostra proferimus: quibus tantum uolumus esse robur, donec alius firmiora attulerit, id quod nuñq non alias etiam testamur. Autores non minus quadraginta citamus, ex quibus Centones hosce cõsuimus. Nec hos passim, neq; ubilibet, sed ubi res ita postulabat. Vbi similia omnes dicebãt, potiores delegimus: ubi contraria, iuxta posuimus, ut in aperto esset pugnantia. Aetium, Oribasium, & Paulum tametsi autores alioqui optimos, tamen rarius citauimus, quod hos græce desyderauimus, & latinæ tralationes malæ fidei erant. Idem & cum Galeni simplicibus fecimus, ex ueteri tralatione. In quibus tamen conquirendis nunc toti sumus, nec secundo huius operis Tomo coronidem additurí, nisi ex his græcis fontibus, aut si id non successerit, alteri demandaturi eam prouinciam. In his igitur omnibus, si quid digne a nobis sudatum est, totum uobis debetur Mœcęnatibus, totumq; uestris celsitud. acceptum fero, studiorum nostrorum alumnis: nec longiora nobis uiuẽdi spacia optamus, q̃ quo publicis huiuscemodi munijs, stipendijsq; illis literarijs obeũdis, idonei fuerimus, & de celsitud. uestris, deq; uestra repub. publicæ & priuatæ benemereri. Ex libera Argentina Nonis Martij, Anno redempti orbis

M. D. XXX.

AVTORES quorum teſtimonijs in hoc opere uſu ſumus.

Hippocrates.
Theophraſtus
M. Varro.
Plinius
Plutarchus.
Apuleius.
Pſellus,
Vergillius.
Cornelius Celſus.
C.Galenus.
Oribaſius.
Auicenna.
Serapion.
Auerröis.
Caſſius felix.
Aggregator herbarum.
Io.Manardus.
M. Vergilius.
Georgius Valla.
Nicolaus perottus.
Baptiſta ferrar.
Philippus Beroaldus.
Strabus Gallus.
Hieronymus hærbarius.
Ariſtoteles.
M. Cato.
L. Columella.
Dioſcorides.
Palladius.
Aemilius Macer.
Polybius.
Heſiodus.
Q.Serenus
Paulus.
Aetius.
Io.Meſſue.
Razes.
Conſtantinus.
Platearius.
Nicolaus Leonicenus.
Pandulphus Collinutius.
Hermolaus Barbarus.
Platina.
Baptiſta pius.
Iacobus conſtantinus fauen̄.
N.Pomponius.
Ioannes Vigonius.

ἀδήλου

πολυαστερῦς, πολυπλατεῖς, πολυσχίστους,
πολυπόδας, πολυρίζους μὲν οὖν ῥίζας.
γενναίους, εὐφυεῖς, ὄρθους, παχεῖς, πρέμνους,
εὐφύλλους, εὐκόμους, δασεῖς, βαθεῖς, κλάδους,
φλεβώδη, κολπώδη, πολύπτυχα φύλλα,
πολύμορφον, πολυειδῆ, πολυγάθη,
εὐάνθη, εὔοδμον, εὐχροοῦντα λειμῶνα,
δι' ὧν θαυμάζειν ἔστ', αὐτὰρ δι' ὧν μᾶλλον
πολυΐδριν τεχνήσαντα θεοῦ χεῖρα.

IOANN. SAPIDVS Lectori S.

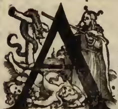
¶ Qui cupis ingenitas Herbarum noſcere uires,
Sciréque diuerſis nomina nota plagis,
Quæque ſit unius facies cuiuſque doceri,
Hoc lecto uoti codice compos eris.
Nulla quidem retro uiderunt ſæcula tradi
Id ſcripti tanta commoditate genus.
Quando Ottho uelut in quendã Brunfelſius hortum,
Huc culta ex uario ſemina rure tulit.
Quorum uim, pariterq; docet medicaminis uſum,
Tam bene, ut haud melius facta pericla queant,
Sic rerum præcepta modo breuitate coarctat,
Ne ſint inuiſæ prodiga uerba moræ.
Rurſum ambage modo licita ſermonis abundat,
Ne careat ſenſu dictio parca ſuo.
Nunc & Iõannes pictor Guidictius ille
Clarus Apelleo non minus ingenio,
Reddidit adfabras acri ſic arte figuras,
Vt non nemo Herbas dixerit eſſe meras.
Quantus Iõannis SCHOTTI ſumptuſq;, laborq;,
Et ſtudium, & fuerit cura, uidere licet,
Dum, calamis æreis, inuento fretus Auito,
Hoc magna dignum laude parauit opus.
Ergo age te, quiſquis medico uerſaris in Albo,
Hoc operæprecium eſt nolle carere libro.

[illegible]SII DE VTILITATE & præstantia Herbarum, & simplicis Medicinæ

PRAEFATIO.

ALEXANDER Philippi deuicto in Arbellis Dario, a satrapis suis compendium sciscitatus, qua ex Persia in Aegyptum iretur tuto, Mercator quidam, homo quidem multarũ rerum peritus, sed obscurior, Sidonius natione, illi allatus est (nomen Lucianus historiæ author, non meminit) Ego, Rex, inquit ille, uiam haud longe ex Persis in Aegyptũ me tibi ostensurum polliceor. Etenim si quis montana hæc superauerit (transgredietur autem triduo) confestim in Aegypto erit. Et sane ita res habebat. Verũ Alexander locorum imperitus, & mercatorem impostorem ratus, boni uiri salubre consiliũ pertinaciter aspernabatur: nimirum cæco illo amore sui demẽtatus. Id uitij Plato quondam malorum omnium fontem existimauit. Neq; iniuria, mea quidem sententia. Facit enim interdũ personæ uel exilitas, uel contẽptus, deinde φιλαυτία illa, qua nemo non sibi placet ipsi, ut quãtumuis etiam sana & recta consilia non admittamus, amplectamur uero quæ pessima sunt.

Vereor itaq;, ne quod Mercatori cum Alexandro, idem mihi cum Seplasiarijs, Agyrtis, & Pharmacopolis eueniat: uidelicet, si ego Methodum aliquã præmonstrauero, qua non mo-

C do præsentius, uerum minori quoq; ualetudinis cum dispendio, adeoq; impensis etiã exilioribus, morbis consulatur, solis inquã simplicibus, & herbis, illi me suspicentur nescio quid monstri alere, et eorum μεμιγμένα ἀλλη φάρμακα, amuletaq;, & ἐπιτεταλμένων damnaturũ. Ita enim fere fit, ὧν πᾶν ἐνδεῖ ἐν αὐτοῖ περὶ πάντα ἁμαρτάνει, degeneresq; animos, ut inquit Poëta, timor arguit.

Atqui nihil tale molior, ita me omnes Musæ beneament: perq; illud sacrosanctũ iusiurandum Hippocratis, neq; alienius unq; crimen aliquod a me fuit. Sed ne tanti quoq; me facio, qui tot doctissimorũ Medicorum placita, compositionesq; magistrales subuertere queam: nec si queam, debeam. Sed quando Herbariũ librum molimur, semelq; id in animũ induximus, Herbas rursum in usum & cognitionẽ reuocare: ne tanquam Megarensium, tam nulla earũdem ratio haberetur, anteq; ad has quidem explicandas pergeremus, obiter saltem, quantas haberent illæ utilitates, q̃q; cõmendatæ ueteribus olim seculi hominibus fuerint, nouitijs Medicinæ candidatis ostendere placuit: id quod & faciemus pro uirili, si tñ prius id ab myropolis impetrauerimus, ut omnẽ ipsi de nobis malignam suspicionem amoliantur. Et ut ipsi quoq; Compositiones suas magnifaciunt, ornantq; subinde magnis titulis, obauratis, & picturatis: ita Herbis & Simplicibus, ne suam etiã gloriam inuideant: & si quidem consentanea dixerimus, salubribus monitis bene obtemperent, destomachari in nos desinant. Sin uero τὰ βελτίω προσιδεῖν, uicissim nos admoneant, nostra me

D lioribus argumentis confutent. quod erit nobis tam gratum, ut omnium maxime: tantum abest, ut nouatores uelimus haberi, uel alicuius mercem damnare, quã non antea uel æquitas ipsa, uel ipsa se, & primi illi artis summates non reprobauerint atq; damnauerint. Quod si acerbius etiam quædam dixerimus, bonos omneis obtestamur, in malos dictum accipiant, non in suam contumeliam: meminerintq;, multos esse subinde, qui sub eo quæstu etiam orbi imponunt, multaq; hominum milia nedum compilant, uerum conficiunt etiam, atq; interimunt.

Ne id quoq; uclim expectet a me aliquis, q̃ uniuersas Herbarum utilitates adscripturus sim. id ẽm operosum foret, & negocij infiniti: & quod si contendam, non aliud plane molirer, q̃ longam Iliados fabulam post Homerum. Cæterum quando hodie meras imposturas faciunt myropolæ quidam (de malis loquor) horum fucos tantũ detegemus: ut in ordinem cogantur tandem illi, quod boni omnes optabunt mecũ, Præstigiatoribus & impostoribus, etiamsi displiceant nostra, tamẽ pro ueritate audendum est. Et quæso audiant me illi paulisper uel hallucinantem: mox etiam intelligent, uel holitorem opportuna dixisse.

Dij Herbarũ demonstratores.

Multã olim Herbis laudem apud Veteres fuisse, tametsi multis subinde demonstrari atq; conuinci queat, tamen id non postremũ est, q̃ Dijs etiam inuentoribus sunt adsignatæ. Sic enim laudatissimam herbam Moly, Mercurio tribuit Homerus, diuina quadã clementia mortalibus demonstratam, Odyss. κ.

A

ῥίζα μὲν μέλαν ἔσκε, γάλακτι δ' εἴκελον ἄνθος·
μῶλυ δέ μιν καλέουσι θεοὶ ἀνδράσιγε θνητοῖσι
θεοὶ δὲ πάντα δύνανται.

Quam & Vlyssi adsignauit aduersus illectamenta Circes. Nascitur illud (ut inquit Plinius) circa Phenæũ, & in Cyllene Arcadiæ, specie illa Homerica, radice rotunda, nigraq;, magnitudine cepæ, folio Scyllæ, difficiliq; fossu.

Deinde sancta illa Panace, ipso nomine omnium morborum remedia promittens: & ipsa quoq; Dijs inuentoribus adscribitur, nimirum Chironi, Herculi, atq; Aesculapio.

Herculi quoq; uindicatur quæ Apollinaris, apud Arabas Altercum, siue Altercamgenum, apud Græcos uero ὑοσκύαμος appellatur. Vt illud quoq; Heraclion Siderion, oĩa uulnera ferro illata, efficacissime sanans.

Mercurialis herbæ qui primus author fuerit, uel nomẽ ipsum indicat, quod usq; hodie retinet. Achilleon & ipsa quoq; notissima herba est. At illam demonstrauit primus Achilles, non ille quidem in bello Troiano, ut opinor, sed discipulus Chironis, uulnerariã herbam. Quæ ob id Achillis uocatur. Hac sanasse Telephum dicitur.

Facit ad id, quod in hanc usq; diem, ijsdem adhuc nominibus appellamus, scilicet Labrum Veneris, Barbam Iouis, sanguinem Herculis, herbam solarem, Lunariam. Qua superstitione factum, ut & apud Christianos in eam æstimationẽ uenerint herbæ, ut Diuis inscriberentur: uidelicet. D. Iacobo, Petro, Ioanni, Magdalenæ, Mariæ. Sic enim hodie quasdam uocant. Cardum Mariæ, herbam S. Petri, herbam S. Iacobi, herbam S. Christophori, & sexcenta huiusmodi. Non ob aliam rationem, ꝙ quod diuinum aliquid habere in se, uel ab magnis uiris demonstratæ, uulgo creditæ sunt. B

Arborum quoq; genera fuisse numinibus suis dicata, ut Ioui Esculũ, Apollini Laurũ, Mineruæ Oleam, Vitem Iacho, Veneri Myrtum, Herculi Populum, Pani Arcadiæ Deo Lilia, non tam Poëtarum libri, ꝙ herbarum quoq; scriptores testantur. Verũ cum hæc pueri etiam in phrontisterijs legant, in re tam protrita ac manifestaria, obiter saltem meminisse, ne ignorasse uideamur, satis superq; fuerit. Quæ arbores quibus Dijs sint cõsecratæ

Venio ad inuentores Herbarum, qui nihilominus clari quoq; homines fuere: quippe, aut Reges, aut Reginæ, aut certe quidem alterius cuiusdam conditionis eminentioris. Sic Gencius quidam Rex Illyriorum fuit. Fertur ille etiam inter media arma tam studiosus fuisse Herbarum cognitioni, ut Gencianę uires primus deprehenderit, atq; monstrauerit. Haud dubium, multo maiorem inde gloriam se consecuturum sperans, ꝙ si centũ urbes subegisset, quanto etiam honestius est, tot homines seruare ab infirmitatibus noxijs, id quod apprime præstat radix illa, passim etiam nota mulomedicis & ueterinarijs. Feliciores etiam tum herbæ eius seculi, quę Reges & Principes habuerunt inuentores & excultores, eorumq; dignitate & prę̨stantia, suam & ipsæ gloriam auxerunt, Huius De inuentoribus herbarũ.

C modi fuerunt etiam apud Arabes Auicenna, Razes, Hali, Messuas, Abraham, Principes quidem uiri, sed tam pertinaces disciplinæ cultores, ut omissa regni & principatus gloria, medicinæ potius antesignani & summates habiti sint. Clymenes, & Lysimachia, Plinio olim notissimæ herbæ fuerunt, at hæ ab Regibus sui nominis appellatæ: & qui, cum Imperio fortasse & nomẽ perdidissent, quod herbis studiosi fuerũt, posterita- ti sunt reseruati.

Scordion nobilis herba, Dioscoridi celebratur, non inter postremas etiam, sed Mithridati regi adscripta, primũq; de monstratori, deinde per Crateiam herbarium, ex manu depicta herba ab Rege, nouissime tandẽ Dioscor. quoq; exhibita. Iubæ regis Euphorbia, quam ab medici sui nomine, & fratris Musæ eius, a quo ferũt conseruatum Cæs. Augustũ, sic inscripsit: notior fortasse existit apud Pliniũ, q̃ ut in præsentiarũ adducat.

Pro Reginis (affectauere enĩ & mulieres hanc gloriã) uel una Mausoli uxor satis fuerit, quæ adoptauit herbã, quæ nobis Artemisia dicitur: & de Nymphęa similiter, quæ ab Nympha nomen inuenit, zelotypia erga Herculem mortua. Quorũ alioqui ne nomina quidem superessent, si herbæ non fuissent.

Inuenerũt herbas & uniuersæ gentes. Scythia enim, quę Scythice dicitur, circa Beötiam nascentem, dedit. Ischneumonem Thracia, qua ferunt sanguinem sisti, non aperta modo uena, uerumetiam præcisa. Vetones in Hispanijs eam repperer unt, quę Betonica dicitur in Gallijs, in Italia autem
D tem Serratula, ab Græcis Cestron, aut Psychotrophon.

Aniãlia quas herbas inuenerũt, atq; demonstrauerũt

Quod etiã animalia inuenerunt, uel potius demonstrauerunt herbas, haud dubiũ, quin benignitate Dei optimi max. uel ob hoc mihi ad herbarũ laudem facit: quod ea cũ non nouerũt myropolia & confectiones, & ijsdem quoq; morbis laborant quibus homines, tamẽ si quid accidat noxium, suopte marte auxiliantur sibi, idq; herbis tantũmodo. Nec pigebit super hoc miraculo, Plinij etiã uerba adscribere, quæ sunt apud illum histo. natu. lib. 8. cap. 28. Hippotamus inquit, in quadam medendi parte magister extitit. assidua namq; satietate obesus, exit in littus, recentes harundinũ cæsuras perspeculatus: atq; ubi acutissimũ uidet stipitem, imprimens corpus, uenam quandã in crure uulnerat: atq; ita profluuio sanguinis morbidũ alias corpus exonerat, & plagam limo rursum obducit.

Simile quiddã & uolucris in eadẽ Aegypto monstrauit, quæ uocatur Ibis, rostri aduncitate per eam partẽ se proluens, qua reddi ciborũ onera salubre est. Nec hæc sola multis aĩalib. repta sunt, usui futura & homini.

Dictamum herbam, extrahendis sagittis, cerui monstrauere percussi, eo telo pastuq; eius herbæ eiecto. Iidem percussi a phalangio (id est aranei genus) aut aliquo simili, cancros edendo sibi medentur. Est & ad serpentum ictus præcipua, qua se lacerti, quoties cum his conseruere pugnam, uulnerati refouent.

Chelidoniam uisui saluberrimam hyrundines monstrauere, uexatis pullorũ oculis illa medentes. Testudo Cunilæ, quam Bibulam uocant,

pastu uires contra serpentes refouet. Mustela Ruta in murium uenatu cum ijs dimicatione conserta, Ciconia Origano, Edera Apri in morbis si bi medentur, & cancros uescendo, maxime mari eiectos, Anguis hyberno situ, membra corporis obducta, Feniculi succo impedimentum illud exuit, nitidiusq; uernat. Idem hyberna latebra uisu obscurato, Marathro herba se affricans, oculos inungit, ac refouet: si uero squammae obtorpuere, spinis Iuniperi se scabit. A

Draco uernam nauseam, syluestris Lactucae succo restringit. Pantheras per carnes fricatas aconito (uenenum id est) barbari uenantur: occupat ilico fauces eorum angor, quare Pardalianches id uenenum appellauere quidam. At fera haec contra, excrementis hominis sibi medetur: & alias tam auida eorum, ut a pastoribus de industria in aliquo uase suspensa, altius quam ut queat saltu contingere, iaculando ea, petendoq; defatigata, postremo expiret: alioqui uiuacitatis adeo lentae, ut eiectis interaneis diu pugnet.

Elephas Chamaeleonte concolori fronde deuorato, occurrit Oleastro huic ueneno suo. Vrsi cū Mandragorae mala degustauere, formicas lambunt. Ceruus herba Cinnare, uenenatis pabulis resistit. Palumbes, graculae, merulae perdices, Lauri folio annuum fastidium purgant: Columbae, turtures, & gallinacei, herba quae uocatur Helxine. Anates, anseres, caeteraeq; aquaticę, herba Siderite. Grues, & similes, Iunco palustri. Coruus occiso Chamaeleonte, qui etiam uictori nocet, Lauro infestum uirus extinguit. Atq; hactenus Plini. Cui subscribens Helianus, Pastu inquit, Hyoscyami herbae, resoluuntur & conuelluntur Apri: sed remedium nouerunt. aquas enim statim adeunt, uel cancros uenantur: palam indicantes, ne homini quoq; salutarem herbam existere. B Helianus.

Restat, ut scriptores adsignemus, ne res usqueadeo nihili putetur esse herbaria, ab tā insignib. ijsq; adeo doctissimis & uetustissimis celebrata. Inprimis Iubae uolumē extitit olim de herba Euphorbia. Themison Plātaginē extulit herbā, non ita uulgarē, quin innumeris utilitatib. praeditā. Polion Musęus, et Hesiodus, Pythagoras Scyllā, Brassicam Chrysippus. Eandē iterum Dieuches, & Cato, itemq; uniuersa adeo Ionia, ut per eandem etiā palam iurauerit. Zeno Stoicae familiae, Capparim, Antinomachus Atheniensis Cytisum, Morchion graecus Raphanū, Apuleius Betonicam. Vergilius Ebenū, Erasistratus Lysimachiam. Ex Oliua Amurcā Cato. Homerus Crocon, Loton, & Hyacynthū. Hesiodus Maluā, & Albucū. Archigenes Castoriū, Euchronius Hicesius, Coniades, & Aristomachus uina & uites. Asclepiades Anthemin, quę & Leucanthemis, & Chamęmilon: quorū tametsi interciderūt hodie multa, tū argumētum est longe melius, de herbis fuisse meritos ueteres Philosophos, quam nos hodie sumus, qui uix nosse dignamur: tantumq; inesse illis uirium putauerunt, ut uix paucissimis ad describendum sufficerent. Recenset & Plinius plaerosq; historiae suae lib. 25. capi. 2. quos, ne longiores simus, omit-

C timus: ut obiter interim etiã prętereamus Crateiam, Bithynũ, Iollam, Heraclidem, Andream Chium, Niceratũ, Petronium nigrũ & Diodotum, quorum meminit Dioscorides, qui etiã Myriades scripserunt herbarum.

Iam si ad gloriam etiam uetustas aliquid facit, facit autem plurimum, nihil herbaria medicina antiquius, nihil apud antiquos authores celebratius, cum μυρεψική uix secũdo loco apud eos habeãtur, suntque recẽs quodam curiosorum hominum inuentum. Quod ne fabula esse prorsus putetur, primum exemplis, mox authoritate comprobabimus.

Chiron Centaurus, cum Herculem recępisset (ut inquit Plinius) hospitio, casuque arma eius pertractãti, sagitta illi excidisset in pedẽ, nullo alio pharmaco medicatus est uulneri, quàm herba Centaurea: quæ tam præsens remedium illi fuit, ut in hanc diem etiam nomen inde retineat.

Sic Machaon uocatus ad Agamemnonem, qualia tandem putabimus medicamenta adhibuisse in tanto exercitu, in tam uasto loco, tanta strage, tantis tumultibus, quàm fortasse simplicia pharmaca. Sic enim dereliquit Homerus Iliad. δ

αὐτὰρ ἐπεὶ ἴδεν ἕλκος ὅθ' ἔμπεσε πικρὸς ὀϊστός
αἷμ' ἐκμυζήσας, ἐπ' ἄρ' ἤπια φάρμακα εἰδὼς
πάσσε, τά, οἵ ποτε πατρὶ φίλα φρονέων πόρε Χείρων.

Similiter & Pęonem quoque, qui ὀδυνήφατα φάρμακα Plutoni dicitur imposuisse. Sed & Helena Telemacho tristiciæ suæ obliuionem inducere uolens, nihil aliud commemoratur a Poëta adhibuisse, quã nobilem illam

D Nepenthes. Ea herba est Aegyptia (ut inquit Plinius) nulla mixtura. Verba Poëtæ sunt Iliad. δ

αὐτίκ' ἄρ' εἰς οἶνον βάλε φάρμακον ἔνθεν ἔπινον
νηπενθές τ' ἄχολόν τε κακῶν ἐπίληθον ἁπάντων
ὃς τὸ καταβρόξειεν ἐπὴν κρητῆρι μιγείη.

Voco autẽ simplicia pharmaca, aut simplices herbas, radices, semina, flores, cortices: & eas uino, oleo, aqua, melle, aceto, sacharoque excoctas atque maceratas compositiones, in quibus non una & altera, non tria aut quinque in unũ confundũtur, uerũ sine discrimine, sine iudicio interdum 80. cõmiscentur. Quod genus pharmecorum priscis illis ignotum fuisse existimo, aut alio certe simplicium delectu coäluisse.

Sed redeo ad herbarum miracula. Loto tantã inesse uim idem Homerus poëta testatur, ut obliuisci etiã patriæ & liberorum faciat: quæ tamẽ iuxta alium poëtam tam dulcis est, ut neminẽ sinat immemorem esse sui.

ἀλλά σφι δόσαν λωτοῖο πάσασθαι
τῶν δ' ὅστις λωτοῖο φάγοι μελιηδέα καρπόν
οὐκ ἔτι ἀπαγγεῖλαι πάλιν ἤθελεν οὐδὲ νέεσθαι
ἀλλὰ αὐτοῦ βούλοντο μετ' ἀνδράσι λωτοφάγοισι
λωτὸν ἐρεπτόμενοι νόστου λαθέσθαι.

Sed & olim a draconis catulo occisum, atque subinde Bali herba reuocatum ad uitam, idque a parente ipso, Plinius ex Xantho historiarum authore pro re omnino certissima affirmat. Eadem quoque Tillonem quendam, quem Draco occiderat, restitutum.

Facit ad hoc & Iubæ illud, apud eundem Plinium, apud quem est, in

Arabia hominem simpliciter reuocatum ad uitam. A

Dixit Theophrastus, & credidit Democritus, esse herbam, cuius applicatione exilierit aliquando cuneus a pastoribus arbori addactus. Quã q; quid hoc tam portẽtosum suspicimus, cum sint hodie qui Picum martiam auem aiunt, si quando dolo illi nidus in arbore occludit, herba quadam, sed sibi tantũmodo nota, foramen sine omni prorsus negocio rursum aperire: quæ si casu inuenta atq; collecta sit, etiam quaslibet feras ferreas recludat. Quod si uerum est, tanto minus Betonicę uirtutes mirabimur, cui tanta perhibetur uis inesse, ut inclusi circulo eius serpentes, ipsi interimant sese flagellando.

Incredibile etiam fortasse uidebitur, quod de Scythice atq; Spartanica herba tradunt: sed tamen suos autores habet, Scythas uidelicet. Duodecim dies durare fame & siti, gustata saltem, uel in ore tenta eadem.

Ethopide herba amnes & stagna siccari, tametsi ridiculum est fortasse quod dicã, tamẽ uulgo olim creditum est: attactu uero eius, clausa omnia aperiri. Quanq; nõ minus quoq; [illegible], quod de Achimenide affirmãt, scilicet, si in hostium aciem conijciatur, trepidare agmina, ac terga uertere. Subinde Latacem dari solitam a Persarum rege legatis, ut quocunq; locorum uenissent, omnium rerum copia abundarent, memoriæ proditum est.

Et quando in herbarum miracula incidimus, fortasse & non inepte ꝓ miraculis censeri debent, quarundam herbarum mirabiles, atq; adeo insolentes naturæ. Siquidem oleum oderũt Cucumeres in tantum, ut etiã in hamos curuentut, ne attingant. Ozimon capræ sic aspernantur, ut nihil ducãt pestilẽtius: quippe quæ & μανίαν etiam illis excitat. B

Origanum tam pertinaci cum Brassica dissentit odio, ut alternatim sese conficiant. Eringij caulem, si ex grege ouis, capellaue aliqua morsu defectum ore sustulerit, totus statim subsistit, relictoq; pascendi studio, nouo ueluti spectaculo attonitus, non prius admirari rem desinit, q; accedens pastor caulem illum abstulerit, abiectoq; longius, inutile gregis sui ocium ea ratione castigauerit. Autores huius rei Aristophanes, deinde Plutarchus.

Veniamus ad lapides quoq;, quos non tam demirabitur fortasse quispiam, ueluti quæ præter colorem & duriciem nihil aliud habeant. Sic enim & gallus gallinaceus, granum hordei unum maluit, q; sexcẽtos Smaragdos: at hij tam multis prædit dotibus sunt, ut multis parasangis herbis etiã prępolleant: quod uno tantũ & altero exemplo palã faciemus. neq; enĩ nunc decretũ est, totum Albertũ, Pliniũ, & Dioscoridẽ adscribere.

Ferarum unicum asylum Lippares, lapillus, ut inquiunt, alioqui tam contemptus, ut ne teruncij quidem reputetur, & tamen si ad hunc confugerint feræ, adeoq; in fuga ipsum deprehendãt, inuisibiles, aut etiam tutas a uenatoribus reddit. Quod si in animantibus permittimus, in homine similiter posse fieri, cur non ęque crederemus?

C Epistrites lapis, in feruentissimam aquam coniectus, tam contemperat illius furorem, ut ilico etiam in frigus concidat.

Smaragdi & Magnetis uirtutes notiores sunt, quam ut pluribus a me prosequantur. Reliquorum uires ipse ex authoribus petito, tum in primis Plinio, Dioscoride, & Alberto. Quæ omnia tametsi apud quosdam fide carent, tamen admirationem Dei omnipotẽtis, & artis etiam medicæ tanto magis implent, quanto magis supra fidem sunt ueri, & inmensum esse fateri cogunt, quod uero superfit. Quanquam apud me certe fide non caret. nam quum alia, & similia nobis comperta, meditataque sunt, cur hæc sola nugas esse ducimus & inficiamur? & solos in nos culpa recidit, quod aut periculum nullum facimus, aut si maxime facere cupiamus, tamen herbas non agnoscimus. Et quod Thaleti quondam accidit sidera contemplanti, ut incideret in foueam, id nobis egregie contigit in medicinis, quidum abstrusissima quæque scrutamur in ultra marinis, fit ut ne contemptissimas etiam herbas agnoscamus, quas quotidie pedibus calcamus. Nihil igitur nunc de Panace memorabo, nihil de Dodecatheo, quibus uere solis antiqui illi omnibus morbis medicabant. Nihil item de metallis, quæ & ipsa latentes suas ἐνεργείας habent: quas si studeam recitare, et mihi fortasse non sufficient γλῶσσαι δέκα, δέκα δὲ στόματα δέκα. Quare ad alia properabimus.

Venio autem ad authorum axiomata & gnomas, quas de abusu pharmacorum reliquerunt: & pręstat fortasse adscribere, ut maior uerbis nostris fides habeatur.

D Nec dubito, quin quam nos sacris literis fidem habemus, & pythagoristæ suo primati. quorum illud est αὐτὸς ἔφα, eandem reuerentiã suo Plinio, Theophrasto, Hippocrati, Dioscoridi, & Galeno habituri sint medici. Quod si donauerint, salua omnis res est. Igitur a Plinio,

Plinius. quoniam ille omnis antiquitatis parens est, & omnium ante se grauiter & scite dicta in ἐπιτομῇ contraxit, auspicia sumemus. Eius uerba sunt libro 28. capite 1. Hæc sola naturæ placuit esse remedia parata, uulgo inuentu facilia, ac sine impendio, ex quibus uiuimus. Postea fraudes hominum, & ingeniorum capturæ, inuenere officinas istas, in quibus sua cuique promittitur uita: statim mixturæ & compositiones inexplicabiles decantantur. Arabia atque India in medio æstimantur, ulcerique paruo, medicina a rubro mari importatur: cũ remedia uera, quotidie pauperrimus quisque cœnet. Nam si ex horto aut petatur herba, uel frutex quæratur, nulla artium utilior fiet. Ita est profecto. Magnitudo porro perdidit ritus, uincendoque uicti sumus. Paremus externis, & una artium Imperatoribus quoque imperat.

Rursum lib. 32. cap. 11. Atque hæc omnia medici (quod pace eorum dixisse liceat) ignorant. Pars maior & nomina intantum a conficiendis his medicaminibus absunt, quod esse proprium medicinæ solebat. Nunc quoties incidere in libellos, cõponere ex his uolẽtes aliqua, hoc est, in impendio miserorum experiri cõmentaria, credunt Seplasiæ, ea omnibus quidem fraudibus corrumpẽti, factaque iampridem emplastra et collyria

mercantur, talisq; mercium fraus seplasiæ sic exteritur. Hęc si ipse dicerē, A
iam pendendum mihi esset. Sed pergamus citare plura.

Idē li.13. in p̄fatiōe. Hactenus in odoribus habent precia sylvę, erātq; p̄
se mira singula, iuuitq; luxuriē, singula miscere; & cunctis unū odorē fa=
cere. Ita reperta sunt unguenta. Quis primus inuenerit, nō tradit̄. Iliacis
certe temporibus nō erant, nec thure supplicabat̄: Cedri tantum, & Ci=
tri suorum fruticum in sacris fumo conuolutum, nidorem uerius q̄ odo
rem nouerunt, iam Rosæ succo reperto.

Libro.26.cap.2. Hippocrates certe, qui primus medendi pręcepta cla
rissime cōdidit, herbarum referta inuenimus uolumina. Nec minus Dy=
oclis Carystij, qui secundus ætate, famaq; extitit. Itē Praxagoræ, & Chry
sippi, ac deinde Erasistrati, Hierophilo quidem, quanq; subtilioris sectæ
conditori, ante omnes celebratam rationē eam, paulatim usu, efficacissi=
mo rerum omnium magistro, peculiariter utiq; medicinæ, ad uerba, gar
rulitatēq; descēdēte. Sedere nāq; in scholis, auditiōibusq; occupatū grati
us erat, q̄ ire p̄ solitudines, et quęrere herbas, alij etiā alijs diebus anni.

Libro.12.cap.17. Hæc sunt peculiaria Arabiæ, & pauca præterea alia
genera dicenda. quoniam in his uincit, peregrinosq; ipsa myrrhæ odo=
res, & ab exteris petit. Tanta mortalibus rerum suarum satietas est, alie=
narumq; fastidium.

Cap.18. Verum Arabiæ etiamnū felicius mare est. Ex illo nanq; mar B
garitas mittit, minimaq; computatione milies centena milia sestertiū an=
nis omnibus India, & Seres, Peninsulaq; illa imperio nostro adimunt.
Tantæ nobis deliciæ, & fœminæ constant.

Libro.13, cap.3. Hæc est materia luxus e cunctis maxime supernacui.
Margaritæ enim, gemmæq; ad hęredem tamen transeunt, uestes pręlon
gant tempus, unguenta uero suis moriuntur horis, & ilico expirant. Sū=
ma cōmendatio eorum, ut transeuntem fœminam, odor inuitet etiam ali
ud agentem, exceduntq; quadragenos denarios libræ: tanti emitur uo=
luptas aliena. Etenim odorem qui gerit, ipse non sentit. Sed et hęc aliqua
differentia signanda sunt. In M. Ciceronis monumentis inuenitur, un=
guenta gratiora esse, quæ terram, q̄ quæ crocum sapiāt. Quando etiam
corruptissimo in genere magis tamen iuuat quædam ipsius uicij seueri=
tas. Sed quosdam crassitudo maxime delectat, idipsum approbantes, lini
q; iam, non solum perfundi unguentis gaudent. Vidimus etiam uestigia
pedum tingi: quod M. Othonem monstrasse Neroni principi ferebant.
Quęso, ut sentiretur iuuari ab ea parte corporis? Nec aliquem ex priua=
tis audiuimus, iussisse spargi parietes balnearū unguento, atq; Caiū prin
cipem solia temperari, lauariq; solitum: ac ne principale uideatur hoc bo
num, & postea quendam ex seruis Neronis. Maxime tamen mirum est,
hanc gratiam penetrasse in castra. Aquilæ certe, ac signa puluerulenta il=
la, & custodijs horrida, inunguntur festis diebus. Vtinam dicere posse=
mus, quis primus instituisset ista. Nimirum hac mercede orbem terrarū

C corruptæ deuictere aquilæ. Ista patrocinia quęrimus uitijs, ut per hoc ius, ſumantur ſub caſſide unguenta. Quando id primum ad Romanos pene trauerit, non facile dixerim: certum eſt, Antiocho rege, Aſiaq; deuictis, urbis año quingenteſimo ſexageſimo quinto, P. Licinium Craſſum, L. Iulium cæſarem cenſores edixiſſe, ne quis uenderet unguēta exotica. Sic enim appellauere. At hercle iam quidam etiam in potu addunt: tantaq; amaritudo eſt, ut odore prodigo fruantur, ex utraq; parte corporis. L. Plotium, L. Plotij bis conſulis cenſoriſq; fratrem proſcriptum a Trium uiris, in Salernitana latebra, unguenti odore, conſtat, quo dedecore tota abſoluta proſcriptio eſt. Quis enim non merito iudicet perijſſe tales?

Lib. 15. cap. 26. Quæ cura & Cornis atq; Lentiſco adhibetur: ne quid non hominis uentri natum eſſe uideatur. Miſcentur ſapores, & alio alius placere cogitur. Miſcentur uero & terræ cœliq; tractus, inq; alio cibi genere India aduocatur. In alio Aegyptus, Creta, Cyrene, ſingulæq; terræ. Nec ceſſatur in ueneficijs, uita dummodo omnia deuoret. Planius hoc fiet in herbarum natura.

Lib. 9. cap. 20. Nec habent finem uitia, iuuatq; ludere impēdio, & luſus geminare, miſcendo iterum, & ipſa adulterare adulteria naturæ.

Cap. 21. eodem. Non ſatis eſt abſtuliſſe gemæ nomen, Ametyſtus rurſus abſolutus inebriatur Tyrio: ut ſit ex utroq; nomen improbum Tyriametyſtus, ſimulq; luxuria duplex.

D Lib. 9. Nullus iam prope mortalis æſtimatur pluris, q̃ qui peritiſſime cenſum domini mergit.

Lib. 12. in procemio. Diu fuere occulta terræ beneficia, ſummumq; munus homini datum, arboreſq;, ſyluæq; intelligebantur. Hinc primum alimentum, harum fronde mollior ſpecus, libro ueſtis: etiamnum gētes ſic degunt. Quo magis ac magis admirari ſubit ab ijs principijs, cędi montes in marmora, ueſtes a Seribus peti. unionem in rubro maris profundo, Smaragdum in ima tellure quęri. Atq; hucuſq; Plinij uerba recitauimus: quem cum hodie gramaticum uocant potius q̃ medicū, quid alijs quoq; ſuper huiuſmodi μεμψιμοιρεῖν uideatur, pergere monſtrabimus.

In Theriacas adulterinas. Idem de re medica lib. 3. cap. 52. Antidotum Mithridaticum laudant Medici, eiuſq; diuerſas afferunt compoſitiones, & ad cōmendanda pigmenta precioſa propter raritatem ingentes pecunias poſcunt. Appēdunt nanq; ſingulas libras uicenis. H. S. et infelicium credulitatē hoc quoque ingenio circūueniunt, ut illis perſuadeant emere quæ noceant. Alia nanq; ſtomachum lędunt, alia caput aggrauant, alia pallorē afferunt, aggrauant & corporis maciem: & ita frequenter accidit, ut hi qui illorum Antidotis uſi ſunt, miſerius morerentur, quaſi bibiſſent uenenum.

Plutarchus. Plutarchus grauis, & fide dignus autor eſt, nemo bonus & meliores literas edoctus, negat opinor: at is adeo adſtipulatur Plinio in decade. 2. τῶν συμποσιακῶν, ut ſic palam etiam prodiderit. ἀλλὰ inquit. πολὺ μᾶλλον ὅτι ἐν μυγέντις τὰς βασιλικὰς καὶ ἀλεξιφαρμάκους λεγομένας ἀντιδότους. ἃς θεῶν χεῖρας ὀνόμαζεν. ἐρασίστρατος δὲ ἐλέγχει

τὴν ἀκρασίαν καὶ περιεργίαν ὁμοῦ μεταλλικὰ, καὶ βοτανικὰ, καὶ θηριακὰ, καὶ τὰ ἀπὸ γῆς καὶ θαλάττης, εἰς ταὐτὸ συγκεραννύντας. καλὸν γὰρ ταῦτα ἐάσαντας ἐν πτισάνῃ καὶ σικύᾳ καὶ ὑδρελαίῳ τὴν ἰατρικὴν ἀπολιπεῖν. ἀλλὰ τὸ ἀνθρώπου ποικίλον ἐξάγει καὶ γοητεύει τὴν ὄρεξιν. A

Quæ si latine audire malis, græce nesciens, sic habent. Quin multo magis, cum regales illas et efficaces uariorum remediorum mixturas conficiunt, quas Deorum manus appellant. Erasistratus autem cōarguit absurditatem et curiositatem eorum, qui simul & metallica & herbaria & ferina, quęcq; terra gignit, quęcq; mare in unum cōmiscuerūt. At bene haberet, si his omissis in ptisana, & cucurbita, et hydrelęo medendi artē finiuissent. Verum per Iouem, ipsa rerum uarietas imponit nobis, & appetentiam illicit. Atq; hactenus etiam Plutarchus. Varietas ma[illegible] impostura.

Veniamus ad Celsum. Hic cum aliquas misturas probet lib. 5. ubi dicit, sæpe simplicia opitulari, aliquando etiam mista, tamen immodicas misturas uetat lib. 1. Homini inquit, utilissimus cibus est simplex, aceruatio saporum pestifera. Et condita omnia duabus de caussis inutilia sunt. quā & plus propter dulcedinem adsumitur, quod modo par est, tamen ægrius concoquitur. Quod si ita habet in cibis, quanto magis in medicinis, ubi grauia leuibus, & sine pondere habētia pondus, ubi corpore in uno, frigida pugnant calidis, humentia siccis, mollia cum duris, sine pondere habentia pondus? Fitq; tandem ille, quem poetæ fabulantur, Chaos rudis, indigestaq; moles, Celsus.

Nec quicq; nisi pondus iners, congestaq; eodem
Non bene iunctarum discordia semina rerum.

Galenus tametsi ex Neothericis est, tamen adeo non probat ineptas illas compositiones, ut ubicunq; datur oportunitas, etiam pessime explodat. Veluti est illud, quod in Methodo non semel repetit. B

καὶ μὲν δὴ ἑταῖρε ἐν τῇ συμπλοκῇ τῶν ὑλῶν, οὐ φυλάττεται τῶν ἑκάστου εἰδῶν ἡ ἐνέργεια, ὡς ἐπὶ ἑνὸς ἑκάστου ἰδεῖν τῷ ὁμιλεῖν ὡς νόσον ὅντινα χρὴ θεραπεύειν, ἐκπορεῖ τοῦ πρέποντος ἐν μὲν γὰρ ἤτοι τὴν φύσιν. & quæ sequuntur. Quæ latine sic reddi poterunt fortasse. Galenus.

Sed o amice, in mixtis speciebus non seruatur actio sua cuiusq; substātiæ, sic ut in unaquaque substantiæ specie, non desit quod morbo curando conueniat. Nam si aut corporum naturam inuenire possent, aut præstiti medicamenti uires, non esset fortasse ipsis tali uarietate opus: ueluti quibus unum medicamentum quod uni corpori conueniret, inuenire in parato esset. Nunc cum ignorant, utrunq; parum recte, omnia miscent, unum scilicet, quod omnibus naturis quadret, moliri medicamentū studentes. Hanc ergo componendorum medicamentorum rationem primis illis medicis excogitatam arbitror, atq; ut antiquum inuentum recipio. Cæterum tantum ab uera medicinali methodo abesse reor, quanto certe ratio nobilior est, transfusis in se mutuo cribris.

Dum autem hæc scribo, ex Francofordiensi emporio Scribonius Largus mihi affertur, idem bonus & uetus autor, qui tempore Iulij Cæsaris uixit: hic in principio Therapeutice suæ ad Iulium Callistum sic præfa-

C tur inter alia. Est hæc pars medicinæ ut maxime necessaria, ita certe antiquissima, & ob hoc primū celebrata atq; illustrata. Siquidem uerum est, Antiquos herbis & radicibus eorum corporis uitia curasse: quod etiam tunc genus mortalium inter initia non facile se ferro committebat. Et rursum à fine. Dabimus operam, ut simplicia primum ponamus. Interdum enim hæc efficaciora sunt, q̄ ex pluribus composita medicamenta.

Lubens & uolens multa prætereo: ne & tedium pariat oratio, & alios interim omittere cogamur: ex quibus est Hesiodus, & Poëta, & Medicus, cui nihil tam dolet, q̄ quod ignorant homines, quantum boni insit in malua & albuco, dum sic inquit.

Hesiodus. νήπιοι οὐδ᾽ ἴσασιν ὅσῳ πλέον ἥμισυ παντὸς
οὐδ᾽ ὅσον μαλάχῃ τε καὶ ἀσφοδέλῳ μέγ᾽ ὄνειαρ
κρύψαντες γὰρ ἔχουσι θεοὶ βίον ἀνθρώποισι.

Homerus. Homerus præterea, ubi subinde expatiari ad herbas datur, Dij boni, q̄ lepide illas pingit, quantū philosophatur: uidelicet dum Calipsus hortos describit, hortos Alcinoi, dum Moly suum celebrat, & Nepenthen, Cedrum, Loton, & id genus plantas alias: ut prorsus uera dixerit de illo quidam, nihil non uidisse cæcum illum. Quanq̄ quid illos tam superstitiose cōminiscor, quos aduersarij nostri naso suspendunt suo, uel potius ut abrogatos, condemnant & naucifaciunt. Quicquid enim illi uel non assequuntur, uel non proxime quæstum olet, illud ipsis abrogatum est,

Arnoldus. uel grāmaticum, medicum autē minime. Audiant igitur suū Arnoldum, hominem quidem barbarum, sed plane sui seculi minime obscuræ notæ.

D Huius etiam aphorismus est, & artis quoddam principium, ubi in promptu habentur simplicia dolum esse, si quis compositis nitatur.

Auicenna. Et Auicenna lib. 2. cap. 2. Medicinæ inquit, simplices, habent operationes uniuersales, & operationes particulares. Nolo multis hæc persequi. Equidem nolui a testibus pendere iudicium solum: nam id oratorū est potius, q̄ hominis apud quē in precio sit ipsa ueritas. Cęterū quando illi confugiunt ad testiū multitudinē, ad suos uidelicet Auicennas, & Razes, & Serapiones, ut hinc roborent institutū suum, coacti sumus & nos obijcere testes eorum ueteres, & eos aliquando in summo precio habitos: ne hic quidem se esse nobis putent superiores.

Iam ad institutum redeamus, & quod simplex atq; herbaria medicina salubrior sit, etiam rationibus aliquot confirmare nitemur. Hæc cum multæ assignari possent, tamē illa uel præcipua est, quod domi nobis nascuntur & (ut Plinius inquit) optimus quisq; cœnat: q̄q̄ pedibus has ignotas calcamus. Contra exotica quantis cum periculis aduehuntur, per maria uasta, ratibus atq; nauigijs, in quibus omnium instar ibi sunt homo tantum & audacia, & ea tamen interdum adulterata, antiquata, obsoleta, reiecticia, nothaq;. Sunt enim infinita adulteria quibus ea gens Barbarorum imponit nobis: nisi non uera sunt quæ multis retro seculis Plinius & Dioscorides de ijs prodiderunt.

Deinde, quod nec cognoscimus etiam, probata sint ne, uel adulterata A quæ eminus aduehuntur. Quod inde maxime palam fit. Quotus enim quisq; est nostratium, qui unquam crescere uidit folium Indum, Nucem Indicam, Iuncum odoratum, Cypirum, Cardamomũ, Cinnamomum, Calamum odoratum, Balsamũ, Agollochum, Canchamon, Cyphi, Helẽnium? Deniq; omnia illa, quæ hodie præcipua in officinis habẽtur. Præsertim, si in ea re iudices constituãtur & speculatores homines, qui in simplicibus uestigandis nullam unquam bonam horam collocauerunt? qui interdum adeo sine literis sunt, ut conuinci ualeant, nunquam decem paginas in Plinio, uel Dioscoride legisse, immo quorum id aliqui palam fatentur. Qui si mihi Messuen suũ citabunt, qui huiusmodi suis notis pingat, Turbith uidelicet album, gummosum. etc. sic enim illi loquũtur, Perinde id mihi facit, quemadmodum Plinius, uel Strabo Indiam mihi spectatam proponunt: quam cum nunquam oculis contuitus sum, interim tamen ex Ptolomęo per spacia & miliaria demetior, quantũ sit illo miliũ, idq; per gradus, usq; ad minutissima minuta, quam tamen si casu contingat uidere, non agnosceremus. Verum id somniare est potius, non rei exactam noticiam tenere. Neminẽ nominatim perstringam, sed noui tamen, qui cum se rerum naturas & formas exactissime callere gloriarẽtur, ubi allatæ fuerant, nihil cognouisse. Sunt qui ne Petroselinum probe perspectũ habeant: cum id tamen nouerint omnes ex popina coci, & coquinariæ epularum structrices. Experti autẽ medici est, non ex nomine tantum tenere herbam, uel quod libet tãdem est illud simplex, uerumetiam contrectasse, uidisse, gustasse, olfecisseq; oportuit. Hinc enim est, quod B etiam Dioscorides, non ex aliorum narratione, scripsisse se historiam suam iactat, sed omnia suis locis uidisse, tetigisseq;, & tentasse.

Postremo, quod est omniũ maximum, magno redimuntur quæ transmarina sunt. At nos Crœsi, uel Midæ non sumus. Proinde stultum fuerit, illic impẽsas facere, in rebus longe petitis, ubi domi habeas, quod non solum minoris redimas, interdum etiam gratis, uerumetiam quod naturæ & temperamento conueniat plus. Ad hæc magna pars, & omnis ordinis homines exotica illa pharmaca abhorrẽt, & quo quisq; salutis suæ studiosior est, immo quo quisq; sanior incorruptiorq; uiuit, eo amplius nauseat ac detestatur. Vidi qui cum maximis ęgretudinibus laborassent, pharmaca omnia deprecabantur. Vidi qui citius etiam perierunt, q; pilulas, aut electuarium uellent glutire. Quibus si herbam aliquam, uel radicẽ propinasses, non detrectassent. Quod dico, notius est, q; ut demonstratione egeat: cum sint hodie eorum multa milia qui mecum sentiant. Contra simplices herbæ, radices, semina, flores, arborum fructus, & folia, & si quæ sunt alia nostræ terræ, cocta, assa, frixa, macerata, insolata, tusa, expressa, idq; melle, quod in terra Germanica copiosum prouenit: sacharo, quod ipsum quoq; non tã magno cõstat, & ex proxima Hispania petit: aceto, mulso, aqua, non tã homini sunt cibus, q; salutaris medicina.

C Et ut maxime donemus, acriores uires habere, quis em̃ id inficiatur? tamen ſuas cuiq; terræ herbas, ad hominum naturas contemperauit Deus Opt. Max. Nec minus ſpica illa, quam nos Nardinam uocamus operabitur, ſi probe adhibeatur, ꝙ Stjcas illas remotiſſime ex Arabia allata. Poſſem enim huiuſmodi multa, quæ ἀντιβαλλόμενα illi uocant, coaceruare. Proinde maiores uires habent, ſed in ſui climatis hominibus, quibus ſunt creata.

Quod autem obijciũt, nihil nos proferre poſſe ex noſtris terris, quod Gariophilis, Cinnamomo, Piperi, Galangio, Nuci muſcatæ æqualiter confortet ac calefaciat. Id reſpondemus noſtra culpa fieri, qui hoc ignoramus. Deinde contemptam aliquam herbam, uel non adeo odoriferam, idem ualere atq; præſtare, ſi non tam delicati eſſemus. Verũ id palatũ noſtrum non fert: quia non titillat, quod non ex Calocočijs aſportatur.

Ergo damnas tu, fortaſſe obijciet ex illis aliquis, magiſtrales illas compoſitiones, Meſſuæ, Auicennę, Serapionis. Item duo illa Luminaria apothecariorum, maius & minus. Subinde illud Copiæcornu, quod Theſaurum uocant, ex quo ad omnes morbos promuntur medicamina? Bona uerba. Scriptores non damno, niſi quantum inepte latine nobis redditi ſunt: & periculum eſt ob hanc rem, quod in multis cum periculo eos imitemur. Sed neq; ullius quoq; mercem damno, id quod initio præoccupaui, ſed aio, ſuis ſeculis ſcripſiſſe, ſuæ etiam genti, Arabes Ara-
D bibus, Barbaros Barbaris, idq; in ſuo etiam cœli climate. Cum enim illi mihi idem in Dioſcoride & Plinio opprobrent, & propterea eo minus etiam probant, cur mihi quoq; non ſimile liceat cauſſari, ſi ad locorum diſtantias tantopere eſſet reſpiciendũ. Quanq; aliud longe res cum Dioſcoride habet, qui Simplicibus tantum agit: quæ tametſi locis aliquibus acriores uires habent, in quolibet tamen climate pro ſuo temperamento idem operãtur. Nec minus Vrtica urit, ſiccat, ac pellit in noſtro climate, ꝙ apud Sabeos, et remotiſſimos Aſianos. Sileo quod alia ſecula ſunt. Deinde quod in Germania agimus, non in Aſia, non in India, quas nationes conſtat aliã temperiem, aliud cœlum, aliam item influentiã habere.

Poſtremo uel ob hoc non neceſſaria, quod ſuccidanea multa habemus. Quis enim neget, & noſtris herbis eſſe uim, ut prędixi? niſi quis plane detrahere auſit opifici, præſertim, cum id pleno conſenſu confirment magni etiam ſcriptores & emperici.

Præterea, ut mea non magnope intereſt, ꝙ ſumptuoſe quiſq; cœnet, ſi uel totam etiam Arabiã (ut Heliogabalus) heluetur & abliguriat: ita nihil moramur, mõ nobis permittant ac donent, idem præſtare poſſe noſtræ terræ Simplicia, quæ illorũ ultromarina. Habeant qui ditiores ſunt ſua aromata, ſuũ Moſchũ, Sandalos, Been, Rhaponticũ, & Rhabarbarũ, quin ſi uolent, uniones etiã uorent & gem̃as ut Cleopatra, quę multis aureorũ milibus conſtent, mõ non inuideant pauperibus ſuã uindemiã, id eſt, Marrubiũ, Scolopendriã, Inulã, Hyſopum, Eleliſphacon, Bugloſſon,

Plantaginem,& uel Quercum etiam,& utiliſsima camporũ gramina. A

Atqui inquiunt illi rurſum, talia ſcribunt doctores medici, atq; illi in primis, qui anteſignani habentur. Tum cõmunis quoq; Praxis (quam ſic uocant) ita habet. Belle prorſus. Et hos optarim aliud didiciſſe, & uel ſero ſapere, cum id ſuæ etiam ipſorum conſcientiæ teſtentur. Id ſic pulchre efficient, ſi non tantum ad ſeplaſiarios, uerum ad ſe quoque herbarum cognitionem ſpectare putauerint. Denique ſi in compoſitis & ſimplicibus immodice miſcendis, non toti ſint, atq; adeo conſeneſcant, ſed herbarum quoq; uires, quid ualeant, & in quibus gradibus, ueluti in æquilibrio præponderauerint. Quod Dioſcor. docebit comprimis. Inde Plinius, & Theophraſtus. Auicennam & Serapionem quoq; ſi quis acerſiat, nihil repugno, modo ad fontes ſemper adſpiret. Comperi enim dum ſedulo in Dioſcoride & Plinio uerſor, nihil aliud habere Auicennam, ꝙ quod in ueterum quoq; libris ſcriptum habetur: habeamq; mihi male propitios omnes Muſas & Medicos, ni ſingula ſimplicium Auicennæ ex uno Plinio & Dioſcoride demonſtrem, ſi quis curioſe a me requirat. Alioqui quale, ac quantum eſt illud artificium ſcribere myropolę. Recipe pilularum aurearum, cochiarum, ana ſcrup. 15. et acuant cũ diagridij gr. ß. fiant pilulæ. 7. cum ſyropo de ſticade. Vel ſic. Recipe Electuarij de ſucco Roſarum drach. 3. diaphiniconis, Electua. Indi ana drach. 1. ſachari quantum ſufficit, & fiat bolus. &c. Quæ omnia rudiſsimus quiſq; barbitonſor in uno & altero menſe facile perdiſcet, quando ſic omnia etiã acupicta habentur, & conſtituta, ut niſi quis plane Theſſalius aſinus ſit, nõ poſsit aberrare. Pollicebatur olim Theſſalus quidã (ut inquit Gale.) huiuſmodi quandã [illegible] nimirũ ſex menſiũ ſpacio, atq; ob id ab omni medicorũ ſchola explodebatur. Atqui diſperiã, ſi ad triuialem illã medicinã ſpectes, ni ita habeat, & oĩno uerum dixerit Theſſalus. B

Sed quando ita in aromata incidimus, libet obiter referre, quod ſæpe ex ore nobiliſsimi ac doctiſsimi equitis Hutteni audiuimus, & quod ille etiam Guaiaco ſuo inſeruit. Aui mei, inquit, Laurẽtij Hutteni frugalitas magno nobis ad gloriæ ambitum incitamento eſſe debet. Is cum locuplete eſſet cenſu, ac in magnis etiam Principum noſtrorum negocijs domi pariter ac militiæ uerſaretur, in ſuam domum, piper, crocum, zinziber, et id genus peregrina condimenta nunquam admiſit: nec alio ipſe, ꝙ ex noſtra lana ueſtimento uti ſolitus eſt, cum ob bene geſtam rem precioſæ illi quandoq; ueſtes donarentur. Idq; non tantum faciebat ipſe, ſed magno etiam apud æquales ſuos conuicio mores hominum inſectabatur. Quaſi non apud nos inquiens, naſcatur, quo ſi gulæ oblectamentis oblectari opus ſit, condiri noſtra poſsint. Atq; hactenus quidem ille. Vlr. Hutten.

Quanq; quid hunc tantum cõminiſcor? cum id priſci etiã teſtentur hiſtoriarũ ſcriptores, non niſi tenuiſsimo uictu, & pauciſsimis pharmacis uictitaſſe maiores noſtros: & tamen cum ſic uiuerent frugaliter, bene firmatis corporibus fuiſſe, contra famem, ſitim, frigus, plane duratos & ada

C mâtinos, raro ægrotaſſe, ſenes effectos: cũ nos ad primas pruinas ſtatĩ manus ac pedes cõtrahamus, et quo plurib. alienis pharmacis utimur, eo magis ac uehementius ab morbis urgemur. Quotus enim quiſq; eſt, ex delicatulis illis, qui cum ſtatim ad retentum bombum, uel crepitum, haurit potionem, non ſtomacho, hepate, podagra, hydrope, morbo regio, uel gallico crucietur? Quos inq; magis diuexant hæc mala, q; qui ex myropolijs uiuunt, qui omnẽ ſimplicem uictũ contemnunt? Rurſum, quos magis incolumes cernimus, q; qui ſimplici contenti uictu, & procul ab officinis, pultẽ miſcẽt caſeo & ouo, quemadmodũ de Catone dicit. Non erat quidem noſtrũ inſtitutũ, eo uſq; progredi: ſed quãdo cum bonis, æquiſq; hæc agimus, libertate noſtra confiſi, ſimulatq; de animis illorũ erga nos æquis, magis ignauiã noſtrã & lubricitatẽ lamẽtari, q; alicuius damnare mercẽ, ſi nõ dolo & uſura nimia hãc diſpẽſauerint. Neq; ſic quoq; contẽnimus tranſmarina, ut nõ eadem etiã in magno precio habeamus, ſi pro tempore adhibeantur cum delectu, & qui hæc redimere ualeant. Deinde ſi frequenti lectione, & ſedulo ſcrutinio, herbarũ noſtratium eo promouerint Doctores, ne primo loco haberent exotica: cũ tot, tantaq; ſuppeditent etiã domi noſtræ domeſtica et inquilina. Alioqui niſi id plurimum referret, male cum Hippocrate actum fuiſſet, & cum alijs, qui illi ſucceſſerunt ueteribus medicis, qui tanto diſpendio bonorũ & corpuſculi, in ſyluis & montibus oberrarũt, herbis inueſtigandis & quæritandis:
D male illi tot ſolitudines, exteraſq; nationes peragraſſent, idq; alijs & alijs diebus & temporibus anni, id quod de ſe teſtatur Dioſcorides præſtitiſſe, niſi diuinum plane eſſe duxiſſent, cum herbis philoſophari: ſed ut hodie noſtrates faciunt in ſcholis, ſediſſent, & potius de rebus nullius ad uitam momenti diſputaſſent, fataq; hominũ, non ſua, ſed aliena fiducia gubernaſſent. At quanto prudentius quondam egerunt Aegyptij, quibus tanta cura fuit in adhibendis medicis (ut inquit Herodotus) ut ſingulis etiã morbis ſingulos medicos præfecerint. Alij em̃ ſunt apud eos ocularij medici, alij dentibus, alij alui partibus & interaneis medicantur: adeo, ut medicis referta ſint omnia. Rati impoſsibile eſſe, ut quis omnium morborum, & cauſſas & remedia quæat in promptu habere.

Cæterum unde irrepſerit talis ille, tantuſq; herbarum neglectus: deinde tam craſſa & ſupina illarum cognitio, nemo diſertius tradidit Plinio, Huius hæc fere uerba ſunt natura. hiſto. lib. 25. in præfatione. Illud ſatis mirari non queo, interiſſe quarundam herbarum memoriam, atq; etiam nominũ quæ authores prodidere noticiam. Quis enim non cõmunicato orbe terrarum, maieſtate Roma. Imperij profeciſſe uitam putet cõmercio rerũ ac ſocietate feſtæ pacis, omniaq; etiam quæ occulta ante fuerant, in promiſcuo uſu facta? At Hercle, non reperiuntur qui norint multa ab antiquis prodita: tantum priſcorum cura fertilior, aut induſtria felicior fuit, ante milia annorum, inter principia literarum Heſiodo præcepta agricolis pandere orſo, ſubſecutiſq; nõ paucis hanc curam eius. Vn-

de nobis creuit labor. Quippe cum inquirenda sint, non solum postea inuenta, uerumetiam ea quæ inuenerant prisci, desidia internitione rerum, memoriæ inducta. Cuius somni caussas quis alias, quàm publicas mundi inuenerit? Nimirum alij subiere ritus, circaque alia mentes hominum detinentur, & auariciæ tantum artes coluntur, antea inclusis gentium imperijs intra ipsas. Ideoque & ingenijs quadam sterilitate fortunæ, necesse erat animi bona exercere. Reges innumeri honore artium colebãtur, & in ostẽtatione has præferebant, opem & imortalitatem sibi per illas prorogari arbitrãtes. Quare abundabãt, & prẽmia & opa uitæ: posteris laxitas mũdi, & rerum amplitudo damno fuit, postquàm senator censu legi cęptus, iudex fieri censu, Magistratum, Ducemque nihil magis exornare quàm census, postquàm cœpere orbitas in autoritate suma & potẽtia esse, captatio in quęstu fertilissimo, ac sola gaudia in possidendo, pessum iere uitę pcia, omnesque a maximo bono liberales dictæ artes in contrariũ cecidere, ac seruitutẽ sola profici cęptũ. Alius hanc alio mõ, & in alijs adorare, eodẽ tñ habẽdi quo eat spes hoĩm, tendente uoto. A

In eandem sententiam Gale. in Therapeu. lib. I. Nemo nostra ætate ueritatis inquisitioni est deditus, sed pecuniam, & ciuilem potentiam, & inexplebiles uoluptatum delicias omnes eousque suspiciunt, ut si quis sapientiæ quoduis studium sectetur, pro insano hunc habeant. Et cętera, quę require eodem loco citato. B

CONCLVSIO.

Sed hæc omnia tam longo repetita pncipio, quorsum nam spectant, aut quo tandẽ consilio a nobis dicta sunt? Nimirum, ut obsoletis hactenus atque obscuratis diuinis herbis, & omnis generis plantis, denique quicquid uel cãpi uel syluę gignũt, rursum in usum reuocemus, antiquitatẽ & sarta tecta, quod dicitur, instauremus, collapsæque herbarię medicinę manũ ut porrigamus. Deinde, ne inter paucos esset illarũ peritia & cognitio, sed totus mũdus agnosceret magnalia Dei, quę nusquàm pclarius est uidere, quàm in ipsis herbis, tã festiuiter, tot & tam uarijs coloribus pictis, cũ tot floribus, seminibus ornatis, & quod est oĩm maximũ, tot etiã uiribus pditis. Postremo, qd me uidet urgere, posterioris seculi & neoterici Medici, id ipsi multo uehemẽtius, maiorique opera psequant. Quod si me quoque cõsultorem audiant Medici, cũ uideant illi hodie alia secula inolescere, mores illius quoque Comici, hęc res aliam uitã, aliã etiam dietam postulat, relictis tot ueteribus ambagibus, & barbarorum nenijs, tot incertis tradimentis, immo nugacissimis nugis, pro his genuinæ ac puræ illæ Medicinæ se mancipent. Puram uoco, quæ ex Hypocrate, Galeno. Theophrasto, Plinio, Dioscoride, Oribasio, & id genus priscis rei Medicæ scriptoribus, & artis ipsius primis principibus petitur, agnoscetque quàm δὶς διὰ πασῶν discedant ab his, quos hactenus, & quasi diuos admirati sunt, & in precio habuerunt: discent inde salubrius ac præsentius mederi, minus aliquoqui grauatam satis miseram plebeculam exigere & compilare, minori

C quoqꝫ compendio, & maiori cum oblectamento, ueterum subinde ingeniorum elegantiam, splendorem, rerum cognitionem admirabūtur, barbaros detestabunt; dum uidebunt quicquid usquā est in Auicenā, in Raze, in Serapione et Messue, idem quoqꝫ in Hippocrate, Galeno, Celsoqꝫ, & alijs multo luculentius haberi: planeqꝫ æsopicę corniculę pennas esse, quicquid in uniuersum iactant hodie omnes barbarorum scholæ: quæ præterq̄ quod asciticia & alienum furtum sunt, pristinum etiam splendorem suum amiserunt, insulsaqꝫ uerborum stribiligine conspurcatā: ut interim omittam, quod multo laudatius est, fontibus potari, q̄ turbidis lacunis, & ex magistris artis sapere, q̄ ex ineptis & obstreperis cornicu-lis. Accedunt linguæ, quas nullo unq̄ tempore licuit discere felicius. Accedunt secula, quæ reuelato fuco, detectaqꝫ impostura, meliorem institutionem requirunt & moliuntur. Postremo & optimi libri, quos nunq̄ licuit parare promptius, minoriqꝫ pro pecunia. Nec tam facile parabiles unq̄ fuere Germanis, Bertrucij, Sillani, Gordonij, Auicennæ, & id genus alij, q̄ nunc sunt integri Galeni, Græci et Latini, Celsi, Oribasij, Hippocrates & Plinij. Simul bonos quoqꝫ & studiosos medicos, itemqꝫ myropolas mihi uelim ignoscere, quos neqꝫ docere uolui, neqꝫ pstringere. Dicam enim & illud Christi, qui pro nobis est, nobiscum sentit. Verum de stolidis, ineptis, et impostoribus nobis sermo fuit. Absit autem, quod hominū uicium, in artis calumniam uoluerimus detorquere. Cum nulla
D tam sancta professio sit, quæ non alat monstra sua.

INVOCATIO DIVINI AUXILII.

VETERIBUS Medicis hunc fuisse morẽ uideo, ut scripturi de Re Medica, ante omnia sũmi Dei, aut alicuius numinis auxilium implorarent. Fecerunt idem & Poetæ quõdam Homerus, & Vergilius: quod ut celebre habitum, ita pium iuxta, ac sacrosanctum. Quo magis miror, quomodo abolita lõge religiosissima consuetudine, illa tandem recepta est, fucata & adsentatoria rhetorum beneuolentiæ captatio: quam ut minime improbo, ita miseret me plane ineptiarum & ingratitudinis nostræ. Cum enim in omnibus humanis rebus diuina ope & clementia plurimũ indigeamus, tũ maxime in pharmacis porrigendis, morbis quoq; subinde peruestigãdis & curandis numine inprimis est opus: uel maximo etiam, & uere diuino Hippocrate consentiẽte, qui in libro de Medici nouitij institutiõe sic inquit. Quamplurima præter res, Medicum habere certum est. Siquidem Deorum cognitio, cogitatioq; & metus, in eius mente uersatur. Quando in plerisq; morbis, siue symptomatis, Medicina plurimum etiam Dijs concedit, Deosq; colere reperitur. Medici namq; plurimum Dijs concedunt. quĩ Medicina, posse omnia, sibi non arrogat: neq; hoc in ea existit. Proinde & Mesue in hunc modum Canones exorditur suos. In nomine Dei, misericordis, cuius nutu sermo recipit gratiam. Et item libro suo Cura-

tionum. Sanat solus languores Deus, & de frugalitatis solio produxit in largitate sua Medicinam benedictus, gloriosus, & excelsus. In quo solo latissime ab Galeno dissentio, qui ab sola corporis & humorum temperie morborũ causas trahens, nullos a Deo infligi, uel curari impie fabulatur. Quando igitur et ipsi similem operã meditamur, & magnifica opera Dei, quæ in PLANTIS ille quotidie, & mirabiliter operatur, conspicua facere intẽdimus, Christianum esse arbitramur, si ante, quam ad descriptionem accingamur, prius factorẽ quoqꝫ ipsum DEVM opt. max. ductorẽ operis nobis constituamus, auspicijs nostris ut benigne faueat, susceptoqꝫ semel negocio longe operosissimo, patrocinari dignetur. Subinde munera nostra, quæ in templum conferimus suum, boni consulere. Vt nostra hæc legentes, consimiles quoqꝫ rerũ effectus, quos primi illi Medicinæ scriptores obseruarunt, partim etiam nostra experientia didicimus, et ipsi aliquando experiantur et consequantur. Clamemus igitur & nos quoqꝫ cum religiosissimo Pöeta,

O DEVS,
Da facilẽ cursum, atqꝫ audacibus ãnue cœptis,
Ignaros uiæ, mecum miseratus agrestes,
Ingredere, & uotis iam nunc adsuesce uocari.

¶ A Plantagine igitur exordia sumpsimus, nõ solũ quia uulgaris, & notissima hæc herbula est, uerũetiã q̃ nulla æque diuinitatem DEI referat in se, excitetqꝫ subinde et animet, ad sui ipsius agnitionem, & operum suorum, qui semper operatur mirabilia in minimis, negligit uero q̃cquid hominibus altũ, et suspiciẽdũ uidet.

A

Plantago Maior.

B

Breyter Wegrich.

C

Plantago Minor.

D

Spitzer Wegrich.

Plantago Rubea.

A

B

Rot Wegerich.

DE PLANTAGINE

Rhapsodia Prima.

¶ Nomenclaturæ Maioris

GRAECAE,

ἀρνόγλωσσον. πολύνευρον. προβάτειον. ἑπτάπλευρον.

LATINA,

Arnoglossa. Ortigia. Cynoglossa. Coturnix. Heptapleura. Gelapyros. Polyneuros. Lingua agni. Septineruia. Stelaphuros.

GERMANICAE,

Wegerich. Schoffzung.

¶ Nomina Minoris

LATINA,

Lanciolata. Plantago minor.

GERMANICA,

Klein Wegerich. Spitz Wegerich.

C

PLACITA AVTHORVM

Sententia DIOSCOR. de Plantagine lib. 2.

Deduplici Plantagine.

LANTAGO DVPLEX EST, Maior, & Minor. Habet minor Plantago, angustiora, minora, molliora, tenuiora, & maioris leuoris folia, coliculos angulosos in terram inclinatos, flores pallescentes, & in summis caulibus semen.

Maior contra, crassior, speciosiorque est, latiore folio, & oleris figura. Angulosus etiam Plantaginis huius caulis est, modice rubens, altitudine cubitali, ex medio usque ad summũ cacumen, paruo semine uestitus.

Radices illi sunt teneræ, pilosæ, colore candido, crassitudine digitali.

Plantago ubi nascitur.

Nascitur Plantago humennbus locis, prope lacus, sepes, & uliginosa loca. Efficaciorem, melioremque usum Maior habet.

Sententia PLINII lib. 25. cap. 8. de Plantagine.

PLANTAGINIS duo sunt genera, Maior, & Minor. Minor angustioribus folijs & nigrioribus, linguæ pecorum simillimis, caule anguloso, interdum inclinato, in pratis nascens.

Altera Maior, folijs laterum modo inclusa: quæ quia septena sunt, quidam eam Heptapleuron uocauere.

D

Huius & caulis cubitalis est, & Napi similis. Nascitur in humidis, multo efficacior. Vis mira, in siccando, densandoque corpore cauterij uicem obtinens.

Sententia APVLEI de Plantagine, cap. 1.

GRAECI ἀρνὸς agnum uocant, γλῶσσαν uero linguam. Rursum quod sæpe adnata habeat germina, in longitudine septem lateribus similia, Græci ἑπτάπλευρον uocauerunt. Cæterum sunt eius species duæ. Nam quæ Heptapleuros nominaẽ, est maior forma, folijs ornatioribus, & latioribus, & neruosis. Nascitur in uallibus atque hortis, necnon & paludibus plurimum, et in pratis, estque magis cõstrictiua. Alia uero minor, atque nigrior, leuior, & tenuior. Nascitur in chartarijs locis, sed in usum uarie adhibeẽ.

Eadem fere Serapion.

Sententia HERMOLAI BARBARI de Plantagine.

PLANTAGO quandoque Septineruia. Quanque Heptaneruia alia uidetur herba quam Plantago. Id quod exemplario quodam aduersus collectiones, cui nomẽ est, Botanicon, aperte liquet. Quippe in quod tres quæruntur herbæ. Plantago ternis uncijs, Septineuron senis, Leoneuron quoque ternis. Neque quæ sit Leoneuron, intelligo. Flosculus ei Lanugineus, ut frumento, particulatim erumpens, ut Aphaca, & Intybum. Inter spicatas est Plantago, sed Minor, nigrioribus folijs, & linguæ pecorũ

simillimis, unde nomen apud Græcos Arnoglosso. A

Hieronymus Herbarius de Plantagine.

PLANTAGO triplex perhibetur. Maior, quæ Septineruia, & Arnoglossa. Minor, quæ Lancea lata, q̃d lanceæ similis sit. Et Aquatica, cui ranę insident frequenter. Vnde & Germanis **frösch leffel krut**, dicitur.

TEMPERAMENTVM.

Refrigerat, & arefacit in secũdo ordine. Habet autem austeri aliquid. Ideo aduersum ulcera maligna, & fluxus, & putredines congruit. Arefacit autem citra uellicationem, particepsq́ȝ est acerbitatis. Et tam fructus, q̃ȝ ipsius radix potestatis sunt propemodũ eiusdem, nisi quod aridioris & minus frigidæ. At fructus tenuissimarum partium est: radices autem partium crassiorum. Folia porro ipsius herbæ arefacientia, tenuiorum partium, & potestatis minus frigidæ.

VIRES & Iuuamenta eius ex Dioscoride.

Vim habent folia exiccatoriã, cõstringentẽ. Quare omnibus malignis ulceribus et fluctioni oportunis, atq; elephanticis, sordidisq́ȝ illita ꝓsunt.

Profluuia sanguinis, ulcera quæ serpunt, epinictidas, carbunculos, nomasq́ȝ cohibent.

Vetera ulcera, & inæqualia cicatrice obducunt.

Chironia sanant. B

Sinus conglutinant.

Morsibus canis, ambustis, igni inflãmationibus, panis, parotidibus, strumis, ægylopijs illita cum sale prosunt.

Coctũ cũ aceto & sale olus, dysentericis, cœliacisq́ȝ sumptũ subuenit.

Datur & in locum Betæ, cum lenticula coctum.

In leucophlegmatia, inter aridas epulas herba decocta datur,

Comitialibus, et suspiriosis data, proficit foliorum succus. Colluta subinde oris ulcera purgat.

Cum cimolia, aut cerusa, igni sacro medetur.

Fistulis infusus prodest.

Lippitudinibus, & aurium doloribus, idem succus instillatur.

Additur quoq; in oculorum collyria.

Gingiuis cruore suffusis, & sanguinis reiectionibus pota confert.

Clystere dysentericis.

Contra tabem datur in potu.

Aduersus strangulationes uuluæ in uellere subijcitur, etiamsi uulua fluctione laboret.

Semen ex uino potum, alui fluctiones, & sanguinis exscreatiões sistit.

Decocta radix, & manducatu, & collutione dentium dolores sedat.

Eadem cum folijs, ulceribus renum, & uesicæ in passu datur.

Ferunt tres radices, cum tribus uini cyathis, & pari aquæ modo tertianis auxiliari, & quatuor quaternis.

Sunt qui radicis gestamine discutiendis strumis utantur.

C Syri ius Plantaginis & calamynthæ cũ melle produnt ijs mederi, quos uires defecerunt, datũ die secunda, & quarta, & parasceue .i. ueneris die. Hoc autem ueluti arcanũ accipito, quod ueraci experiẽtia compertũ est.

EX APVLEIO.

Herbę Plãtaginis radix in collo suspensa, capitis dolorẽ mirifice tollit.

Succus quoq; tepefactus, fomentando uentris dolorem adimit: et si tu mores fuerint, tusa herba & imposita, tollit tumorem.

Potui datus idem succus, et interiora sanat, & thoracẽ purgat mirifice.

His qui purulentum cum sanguine exscreant, herbę Plantaginis succũ dato bibere, sanabuntur.

Semen tusum, et subinde in uulnus sparsum, uulnera cito sanat.

Et ipsa herba tusa & imposita, refrigerat ea loca quæ nimio calore urgentur, & persanat.

Ad uentrem sistendum, & aceto cocta in mero bibitur mensura unius cyathi.

Serpentium morsibus trita, & ex uino sumpta prodest.

Lumbricis purgandis herbam Plantaginẽ contundes, & succi eius de cochleario dabis bibere, ipsam q̃tidie herbã tusam umbilico imponito.

Pistata cum axungia, sine sale, instar malagmatis facta, et imposita, duriciam discutit.

In febre quartana, succus in aqua mulsa ante duas horas accessiõis potui dato, & miraberis effectum.

D Idem facito in tertiana, & radices tres conterito, & sub accessione cum uino, aut ex aqua ieiunus bibat.

Podagræ, & omnium neruorum dolori et tumori folia contusa, uel pisata cum salis modico, & imposita, optime facere certum est.

Secundæ doloribus, semen contritum prodesse creditur.

Vulneribus recentibus contusa folia cum axungia uetere, sine sale imponuntur, et laborans sanus efficietur.

Si cui pedes tumuerint ex itinere, Plantago contusa, & cum aceto imposita tumorem tollit.

Si cui ulcus secus oculum, siue nares natum fuerit, herbæ Plantaginis expressæ et contusæ succo, lana molli madefacta, et imposita, per dies nouem curat.

Cum axungia ueteri parotidas sanat, ulcera oris omnia, et alcolam mirifice, persanat.

Tusa, & imposita, morsum canis rabiosi sanat.

Contra omnes uesicæ difficultates herbæ Plantaginis folia, uel radices ex passo fortiter medentur.

EX PLINIO.

Nulla res æque sistit fluxiones, quas Græci ῥευματισμοὺς uocant.

Vis mira in siccando, densandoq; corpore, cauterij uicem obtinens.

Febres frigidas leuiores facit Plãtago ex aqua mulsa, duabus horis an

te accessionem pota binis drachmis, uel A
Succus radicis madefactæ, uel tusæ, uel
Ipsa radix trita, in aqua ferro calefacta.
Pituitas, eruptionesque emendat Plantago, panosque sanat cum sale.

EX ORIBASIO

Desiccat absque aliqua mordicatione Plantago, ea quæ necdum stupida sunt. Nam & semen, & radix simili sunt uirtute. Quanquam semen amplius extenuat.

EX MACRO HERBARIO

Maiorem uim tamen esse
Dicunt Maiori,
Qui cum lachryma medicatur adustis,
Et strophas spargit, superaddita cum sale trita.
Hydropicis ut olus decocta prodest.
Sic iuuat asthmaticos, ferturque iuuare caducos,
Et dolor hac auris sedabitur.
Pellitur ex oculis tumor hac.

Experimentatores HERBARII.

Arnoglossa hepar confortat cum aqua Endiuiæ, & sacharo albo, si epithimetur.
Extinguit ignem sacrũ, cum succo Semperuiui & aceto. B
Remouet hæmorroidas, cum puluere radicis Aron.
Et omnem carnem, quæ est ex ignis ustione, refrigerat.
Menstrua retinet.
Valet etiam hemopthoicis, & ulceratione pulmonis laborantibus.
Radix cocta cũ aqua & piretro, ualet dolori dentiũ, si tepida indatur.
Succus cum aceto ualet ad maculas & lentigines detergendas.
Ad quartanam est eius usus cum theriaca ante accessionem.
Et semen & radix aperiunt meatus hepatis, & renum obstructus.

Iuuamenta Minoris, Ex MACRO.

Cuncta potest Plantago minor prædicta iuuare,
Quamuis non tantas uires uideatur habere.

DESCRIPTORES PLANTAGINIS.

Dioscorides lib. 2. Theophrast. lib. 7. cap. 9.
Plinius lib. 25. cap. 8. lib. 26. cap. 8. 9. 11.
Apuleius cap. 1. Oribasius
Serapion cap. Lisen alhamel. 233.
Herm. Barb. in Corollario suo.
Macer dict. Plantago.
Galenus. 6. Simpli. cap. 56. Ad Paternianum cap. 215.
Idem de morbis curandis lib. 5.
Platearius cap. 29. lib. de simplici Medicina.
Hieronymus herbarius dict. Plantago.

C

Helleborus Niger.

D

Chriſtwurtz.

DE VTROQVE HELLEBORO, ALBO, ET NIGRO,

Rhapſodia Secunda.

❡ Nomenclaturæ Albi

Grȩcæ, ἐλλέβορος λευκός. ἐονίς. πηγνατόξιμον. γένος ἐρεδαλιον. πολύριζον. ἀνάφυσος.

Latinæ, Helleborus albus. Veratrum album.

Teutonicæ, Weiß Nyeßwurtz.

❡ Nomenclaturæ Nigri

Græcæ, ἐλλέβορος μέλας. μελαμπόδιον. πολύρριζον. μελανόρριζον.

Latinæ, Helleborus niger. Præction. Veratrum nigrum.

Teutonicæ, Chriſtwurtz.

A

PLACITA Authorum de HELLEBORO.

Albi Veratri, secundum DIOSCOR. descriptio.

FOLIA FERT BETAE, aut Plantaginis similia, sed breuiora & nigriora, rubescentia. Caulem cauum, quadrantalem, tunicis conuolutum, cum arescere cœpit. Radicibus nititur multis tenuibus, ab oblongo capite exeuntibus, ceparũ modo fibratis. Nascitur in montibus & asperis. Radices messibus colligendi. Optimũ habet candidũ, friabile, carnosum, modice extentũ, nec tamẽ Iunci modo mucronatũ, quod frangẽdo puluerẽ emittit, & tenuẽ habet medullã, gustu non admodũ feruens, neq; saliuam subinde ciens. Huiuscemodi autem strangulat.

Nigri.

Folia ei uiridia, Platani similia, minora, folijs Sphondylij proxima, subaspera, pluribus diuisuris incisa. Caulis asper, flores purpurei, racematim cohęrẽtes. Semen Cnici, quod in Anticyra Gesamoides uocant, quo deiectiones moliũtur. Radicibus cohæret nigris, tenuibus, a capitulo cepæ simili confibratis, quarum est usus.

In collibus, asperis, & sitientibus locis nascitur. Locus.

Optimum quod ex Anticyra petitur. Eligi debet corpulentum & plenum, in quo tenuis sit medulla, acre gustu, feruensq;. Electio.

De inuentore & monstratore ex PLINIO.

MELAMPODES fama diuinationis artibus nota est. Ab hoc appellatũ ferunt eum, qui niger Helleborus dicitur. Alij pastorem eodem nomine inuenisse tradunt, capras purgari eodem pastu animaduertentem, datoq; lacte coram sanasse Prœtidas furentes.

B

Tempus Collectionis ALBI.

Tempestiuum esse tradunt messibus Album. Sed non facile colligitur. Nempe caput aggrauans, nisi præsumatur allium, & subinde uinum sorbeatur, celeriterq; fodiatur.

Superstitiosa Collectio Nigri ex THEOPHRASTO.

Cum præparatione solenni, & religione quadã, colligitur Niger, ut inquit Theophrastus. Siquidẽ gladio circũscribebatur primũ. Deinde qui succisurus est, ortũ spectat, precaturq;, bono omine ut id sibi liceat, Dijs sibi concedentibus, Apolline scilicet & Aesculapio. Ad postremũ aquilæ uolatus obseruat. Fere enim secantibus ille intererat: atq; si propius ille aduolasset, moriturum illo anno qui succidisset, auguriũ erat. Tandem eximebatur, quemadmodum & ex Albo interior medulla.

DIFFERENTIA VTRIVSQVE.

Purgat aũt Niger humorẽ melancholicum, per uentrẽ in primis inferiorẽ. Albus uero per superiorẽ, crassos & glutinosos humores expellit.

Subinde Nigrum, equi, boues, suesq; cauent, cum impune Candido uescantur. Tametsi Nigro uiolentius Album dicatur.

Vtriusq; quoq; semen, coturnicibus gratissimũ est, ut scribit Aristot.

C quam ob caussam ueteres eas damnauerunt mensis: nunc quæruntur.

Durantia ALBI.

Durare uim Albi.xxx.annis ferunt.

Temperamentum utriusq;.

Abstergendi, calefaciendiq; potentiæ est, unde ponitur tertio ordine calefacientium & arefacientium.

Præparatio & administratio.

Antiqui corticem carnosissimum, & radicem eligebant, quo tenuior eximeretur medulla. Hanc humidis spongijs opertam, turgescentemq; in longitudinem findebant. Deinde fila in umbra siccabant, his utentes. Nunc ramulos ipsos ab radice sua grauissimi corticis ita dantes. Pani etiam compinsitur & torretur. Quidam porrigunt in sorbitione pultis, aut alicæ. Quidam cum modicum antea dederint cibum.

Mesue sic corrigendum censet, uidelicet ut maceretur prius in melle et passulis, uel in iure gallinarum & aliarũ carniũ, abiecta deinde radice.

Sũt qui cauata radice raphani, indũt de Helleboro per diem, inde rursum extrahunt: feruntq; tum raphanum soluendi uim habere.

Alij infundũt in oximelle, uel uino dulci, aut syropis, uel robob, ut uocãt, atq; subinde ministrãt. Adhibito fortasse & ordei modico, uel rizo.

Vigorant eius operationem sal Indus, Epithymus, Polypodium. Emendant quoq; Daucus, Petroselenon, Piper longum, Hysopus, Ca-
D lamentum, & Origanum.

Vires & Iuuamenta ALBI ex DIOSCORIDE.

Purgat uomitionibus, diuersa & multiplicia trahens.

Miscetur collyrijs, quæ claritati oculorũ officientia repurgare possunt.

Ducit idem menses.

Fœtus in utero necat.

Sternutamenta cit.

Quinetiam melle cum polenta maceratum, mures enecat.

Carnibus concoctum eas minuit.

Datur ieiunis, per se, & cum Sesamo, aut Tapsiæ succo, aut alica, aut mulsa aqua, aut pulte, aut lenticula, aut sorbitione aliqua alia.

Pani etiam conpinsitur, & torretur.

Mensura, dispensatioq; eius, ab ijs tradita est, quibus præcipuum fuit studium de ea docere. Dant siquidem aliqui Veratrum album in sorbitione pultis, aut alicæ. Quidam cum modicum ante cibum dederint, præsertim in ijs, in quibus suspecta, timendaue strangulatio, aut corporis imbecillitas impediet. Tanto enim sic ea purgatio perficit. propterea, quod importuna corpori non aduenit.

Sedi etiã, ex Veratro albo appositæ balani cũ aceto, uomitiões faciũt.

Item suppurationi ueteri.

Eodem phthiriasis emendatur.

Item scabies, impetigo, fistula callosa.

Decocto eius in aceto, & collutione dentium, dolor sedatur. A

Muscæ quoq; in eo enecantur, si cum lacte maceretur.

Medetur quoq; morbis comitialibus, uertigini, melancholicis, insanientibus, limphaticis, podagricis, hydropicis incipientibus, tympaniticis, stomachicis, spasticis, clinicis, Ischiadicis, elephantiæ albæ, lepris, tetano, tremulis, quartanis, quæ aliter non desinant, tussi ueteri cum inflamationibus, torminibus redeuntibus.

Galli, ut inquit Plinius, sagittas, in uenatu Helleboro tingunt, circumcisoq; uulnere, teneriorem sentiri carnem affirmant.

RAZES.

Helleborus niger choleram nigram curat.

Albus uomitum facit.

Ipsum tamen bibere non est securum.

Iuuamenta NIGRI ex Plinio & Dioscoride.

Prodest comitialibus, melancholicis, insanientibus, articulorum doloribus, & resolutis.

Educit choleras uarias, & phlegma per aluum.

Elixaturæ potu, caligo fugatur.

Duricias suppuratas concoquit & purgat, facto inde cataplasmate.

Auditum reddit, si surdis auribus indatur, atq; post biduum, triduumue repellatur. B

Cataplasmata ex eo tollũt maculas, lepras, scabies, omnem deniq; impetiginem.

Sanat scabies etiam: in quem usum cum thure ceraue, piceq; & cedrino liquore inungitur.

Ex aceto per se emplastri modo impositum, uitiligines, impetiginesq;, & lepras emendat.

Purgat superiorem uentriculum, pituitam trahens & bilem: daturq; per se, & cum scamonio saleq;, drachmæ, aut trium obolorum pondere.

Ore diu tentum acetum, in quo coctus sit Helleborus, dolorem sedat.

Miscetur omnibus emplastris, quæ exedendo sunt.

Contra cutem subeũtes aquas, cum farina ordeacea, uinoq; emplastri modo utiliter imponitur.

Seritur ad radices uitium, sitq; ex eis uinum, quod purgando est.

Trahit menses, idem appositum.

Fœtus in utero enecat.

Fistulas purgat inditum, & post tertium diem exemptum.

Iuuamenta Nigri ex MESVE.

Diximus uitari Album, quia prefocatiuus est, Nigrum autem debere sumi, sicut concordant omnes, & proprie rectificatum secundum artem: et non conuenit nisi animosis corporibus, idq; ueris tantũmodo tẽpore.

Datus itaq; quando, & cui conuenit, facit reuiuiscere, et constitutionẽ temperatam. Hæc enim est proprietas eius secundum Hippocratem. Et

C ipse quidem mundificat totum corpus, & singula membra, & solutione educit cũ facilitate cholerã permixtã phlegmate. Et mũdificat sanguinẽ.

Et trahit a uenis superfluitates mixtas sanguini, immo a toto corpore, a concauitatibus membrorum, & quibuslibet partibus remotis.

Est ex rebus solẽnibus in mundificando cerebrum & caput totum, & instrumenta sensuum, neruosq; & uiscera, una cum uesica, & matrice.

Et confert iuuamẽtum manifestum ægritudinibus eorum, sicut sedę, hemocraneæ, maniæ, melancholiæ, uertigini, epilepsiæ, & paralysi.

Item apostematibus membrorum, scrophulis, cancro, & herpeti.

Destillatur acetum decocto eius in aurem, & confert tinnitui, & sibilis, & corroborat auditum.

Confert ægritudinibus splenis, & febribus antiquis, longis, quartanę, cholericæ, & melancholiæ difficilis eradicationis.

Prouocat quoq; urinam, & menstrua.

Frequens etiam usus eius colorem inducit corpori bonum, cutem repurgat, & quamlibet scabiem abstergit.

De VERATRI purgatione, seu Helleborismo, Hippocrates ad Democritum philosophum.

QVI non facile per superna purgantur, ante potionem corpora multo cibo, quieteq; madefaciant. Cum autẽ Veratrum potauerint, corpora magis commoueant, nec dormiant. Quod autem agitatio, & motus corpora conturbet & moueat, nauigatio demonstrat. Cum aũt Veratrũ magis agere, & purgare uolueris, corpora magis cõmoueto. Veratrũ aũt ijs periculosum est, qui sanas carnes habent. Pręterea qui post potiõis purgationem non sitiunt. Spasmusue post Veratrũ lœtalis est. Si in magna purgatione superueniat, malum est. Si in uentris motionibus, & purgationibus, & uomitionibus sponte factis, quemadmodum oportet, purgẽtur, confert, & facilem ferunt: si minus, cõtra. Quemadmodum pręterea in præscito, prognosticoue dixeramus, supna purgatio his cõmoda est, qui cibos sine febre auersantur, coruellicantur, caligãt, os amorore uexatur: & ut in sum̃a & in uniuersum dicamus, doloribus cunctis, qui supra pręcordia sunt, confert. Per inferna uero, cum sine febre tormina uexãt, lumborũ dolor, genuum grauedo, cum menses non facile decurrunt, cũ dolores sub septo transuerso sunt. Cum uero sic potionabis, urbanos, ociosos, pigros corpore plurimũ caueto & obseruato: maxime uero fuscos, carnes humidas habentes, et subsiccas, balbos et blæsos. Qui uero ꝑ morbi principia, pituitosa per potionem discutere & dissoluere nituñt, pituita crescẽte nihil prosunt: quemadmodũ in libello de ptisana dixeramus. Crudus enim morbus cũ est, nihil cedit. Quæ eñ morbo repugnant & salutifera sunt, cõtabescũt. Debilitato siquidẽ corpore, morbus supat, languẽtesq; nõ medicabiles facit. Veratro aũt, Helleborisatoue eos, quibus de capite destillat rheuma, purulentisue dato, maliue coloris, nec raucescentibus, nec lienosis, nec ex anguibus, nec uentositate laborantibus, nec

tussi sicca, nec siticulosis, nec uētris dolore uexatis, nec distēto uētriculo, A nec pcordijs, & ilibus, & scapulis distētis, laterūq; dolore uexatis, nec torpidis, nec hebetius cernentibus, nec auriū tīnitu laborātibus, nec lotium nō continētibus, nec arcuatis, nec uentriculo, stomachoue nō ualentib9, nec ficosis, nec furūculosis. Sin aūt Veratro purgare uideaē, per superna tutius purgabis, per inferna uero minime: q̄s cibis ualide nutricabis & replebis. Quemadmodum aūt in pdictorio dixeramus, nec cibaria auersantes, & nigra supuomentes, & delyros potionato. Prę dolore parū dormientes, lumina, & oculos audaces & patentes, uel reclinatos, tortuososue habentes, turgidos, caligantes, mali coloris, & discolores, nec febre æstuātes & præfractos: quemadmodū in libello de ptisana dixeramus, sesamo mistū, et sesamoides cōmode per superna purgat. Potio aūt est drachma, uel eius dimidiū cū aceto mulso, tertiā aūt huius partem cū Veratro misceto, & minus præfocat, strangulatue. Quod & longas quartanas purgat, & eos qui longa & molesta febre uexātur, & eos qui non sitiunt, nec exscreant, hosq; non ante tria trinūdina, quandoq; & laterum morbo laborantes, conuoluuloq;. Sicuti autem in libris de fœminarum morbis dixeramus, si locelli purgationis egeant, purgato.

NOCVMENTA.

Nigro uiolentior Albus est. Proinde hodie in usu non habeē. Sed & B olim senibus, pueris, fœminis, imbecillibus, inuidis, et quibus exulcerata præcordia fuissent. Item sanguinem exscreātibus, causarijs uel latere, uel faucibus, negabatur.

Niger interficit, canes, mures, & porcos,
Et stercus ipsum bibentes perimit gallinas.

COMMVTATIO

Loco eius hodie usurpant Scammonium.

DOSIS

Themison binas, non amplius drachmas dabat. Sequētes, & quaternas dedere, claro Herophili præconio, qui Helleborū fortissimi ducis similitudini æquabat. Concitatis em̄ intus omnibus, ipsum primū exire. Mihi uideē, inquit Macer, significare Plinius, Albi dimidiū pondus tantōmodo dandum, id est, quia Nigri est drachma una, aut. ℞. scrupuli, Albi sit dimidiū. Secus Mesue. Dosis eius est, inquit, a charitis sex, usq; ad tertiam. 3 i. uel usq; ad. 3 i.

AVTHORES & descriptores Hellebori.

Plinius lib. 25. cap. 5. Dioscorides lib. 4. de Helleboro.
Galenus. 6. simplicium pharma. cap. 125.
Mesue in canonibus uniuersalibus.
Theophrastus lib. 9. cap. 10. 11.
Auicēna lib. 2. De Helleboro. Macer dict. Helleborus.
Serapion. cap. 333. Rases.
Hippocrates in epistola ad Democritum philosophum.

C

DE NENVPHARE, Rhapsodia Tertia.

¶NOMENCLATVRAE ALBI

Græcæ, νυμφαία

Latinę, Nenuphar, Clauus Veneris, Digitus Veneris, Alga paluſtris. Papauer paluſtre.

Germanicæ, Horwurtz/Kollerwurtz/Sehblům/Horſtrang.

Vnde ſic dicta.

NENVPHAR, nata traditur, ut inquit Plinius, a nympha, erga Herculem zelotypa, & mortua. Quare Heraclion uocant aliqui. Alij Rhopalō, a radice clauæ ſimili. Siue, ut placet Dioſcoridi, Nymphεæ nomen uēdicaſſe ſibi uidetur, quoniam aquoſa amet. Plurima eñ inuenitur in Helide, in Anygro amne, & in Beōtiæ Haliarto.

Genera eius ex DIOSCORIDE.

Duplex eſt. Quædam nigra, quædam alba radice. Quædam albo, & quædam luteo flore.

Ειδος ALBI.

Folia habet lata, quadamtenus ſuper aquam emergentia, ſolida. tenacia, coriacea, grauiter olentia. Aliquando tamen etiam ſub aquis ſunt,

D pluraq; ab radice una prodeuntia. Flos candidus, Lilio ſimilis, in medio, quod crocum ſit, habentem. Hic poſtq; defloruit rotundus, & rotunditate pomo, aut papaueris capiti ſimilis, colore nigro. Radix magna, aſpera, clauæ alicuius modo nodoſa.

LOCVS.

Naſcitur in paludibus, & ſtagnantibus aquis.

TEMPVS.

Effoditur Autumno.

Placitum TEOPHRASTI lib. 9. cap. 13. de Nymphęa.

RADICVM differentias, tum ſuccis, tum odoribus accipere licet. Sunt eñ aliæ acres, alię amarę, alię dulces, & aliæ ſuauis olentiæ, alię grauis: dulcis Nymphęæ uocatæ, quæ naſci in lacuſtribus ſolet, ut in Orminienſi agro, & Marathone, & in Creta inſula Beōti, Madonaim hanc appellāt, fructumq; mandunt. Gerit folia, ſuper aquam ampla.

PLINIVS de Nymphæa.

Naſcitur in aquoſis Nymphęa, folijs magnis in ſum̄a aqua, et alijs ex radice prodeuntibus, flore Lilio ſimili: et cum defloruerit capite Papaueris. In caule ſecatur autumno. Radix nigra in ſole ſiccatur, aduerſaturq; aluinis. Eſt et alia Nymphęa in Theſſalia, amne Penço, radice alba, capite luteo, Roſæ magnitudine.

Sententia APVLEI de Nymphæa cap. 68.

Νυμφαία Gręce Cacabon, Lothonietram, Rhopalon: alij Androgomos, alij Hydrogogos, alij Heracleos, Latini matrem Herculianā, Algam paluſtrem, Papauer paluſtre, Clauū Veneris, & digitum Veneris dixere.

Nascitur in aquis stantibus. Ita denique nomen sumpsit. Thyrso nigro, lenis folijs, similibus herbæ Cicoreæ, aqua ex parte superantibus, flore pallido, fructu siue semine lato, denso, atque gustu argilloso: radice stipidiosa, nigra & acerrima. Præterea nascens in Ompenio tenus flumine: cuius flos niger est, radix alba, & aspera. A

TEMPERAMENTVM.

Et radix, & semen uim citra uellicationẽ habent arefaciendi. Alioqui tamen frigidæ & humidæ complexionis in secundo.

VIRES & Iuuamenta ex DIOSCORIDE.

Cœliacis utiliter in uino bibitur, & intestinorum torminibus.

Lienem minuit.

Stomachi & uesicæ doloribus, emplastri modo imponitur.

Vitiligines ex aqua exterit.

Capilli defluuia, quas ἀλωπεκίας, dicunt, cum pice imposita, explet.

Bibitur etiam contra nocturnas Veneris, & somniorum imaginationes, quas compescit atque restinguit.

Semen cum uino potum, uentrem sistit.

Trita plagis imponitur.

Cocta in oleo, cum rosa, uiola, & pauxillo uini granatorum, usque ad uini consumptionem, erisypelam extinguit.

Succus cum uino tritus, datur dysenteriæ compescendæ.

Idem facit radicis succus.

Testium tumori superimponitur. B

Illinitur non ualentibus dormire.

EX THEOPHRASTO.

Plagæ, trita & imposita, sanguinem sistere traditur.

Vtilis & ad difficultatem intestinorum pota.

EX PLINIO.

Venerem in totum adimit (ut diximus) Nymphæa Heraclia, eadem semel pota in. xl. dies.

Insomnia quoque Veneris, a ieiuno pota, & in cibo sumpta.

Illita quoque radix genitalibus, inhibet non solum Venerem, sed effluentiam geniturae: ob id corpus alere, uocemque dicitur.

EX APVLEIO.

Radices eius rades, & dabis manducare dysenterico diebus decem, & sanabitur.

Idem efficies, si cum uino austero propinaueris, aut certe eius succum uino intritum, mistumque.

EX SERAPIONE, RASE, Albasare, Isaaco, et Mesue.

Dixit Aben Mesua. Vinum quod fit ex Nenusare, est bonũ tussi, & pleurisi, & mollit uentrem, & est fortioris operationis quam uiola.

Dixit Alchantzi. Radix Nenufaris, in die uirtutẽ habet mãdragoræ.

Dixit Isaac Eben Amram. Nenusar nominatur interfector apum, &

C est similis floribus uiolarum, sed est frigidior & humidior eis, confertque sodæ calidæ, & inducit somnum, imprimisque oleum ipsius. Et quando ponitur super apostemata calida, confert.

EX PLATEARIO.

In Septembri collectũ, per duos annos, in multa efficacia seruat. Et melior flos est, qui in calidis regionibus reperitur, quã ille qui in frigidis.

Fit ex floribus eius syropus, cuius usus est in febribus acutis, & ad hepatis calefactionem.

Contra dolores capitis ex calore, imponũt Saraceni flores in aqua per noctem, & mane bibunt talem aquã, & flores, uel naribus applicant.

EX IOANNE VIGONIO.

Nenufar frigidæ est, & humidæ complexionis in secundo. Ideo flos eius bullitus in oleo, uiola, & oleo omphacino, parumque uini granatorũ usque ad consummationem uini, erysipelam extinguit.

EX AVICENNA de uiribus cordis.

Nenufar appropinquat Camphoræ in iudicio, nisi quia est humidior ea. Et eius quidem humiditas, caussat in substantia spiritus, qui existit in cerebro, pigriciã & torporem, nisi egeat humectatione, ut temperet. Spiritus aũt in corde, non uidet pati ab eo hoc nocumentũ, quod patitur cerebrũ, immo præbet forte iuuamentũ. Nam proprietas suæ aromaticitatis confortat spiritũ qui est in corde. Nocumentũ uero frigiditatis, & hu

D miditatis ipsius, est secundũ quid. Et temperat croco, & Cinnamomo.

NOCVMENTA.

Plinius autor est, eos qui biberint, intra duodecim dies, coitu, genituraque priuari, & ob id corpus alere, uocemque dicitur. Quanque ab Auicenna inter ea quoque scribitur, quæ cor quoque confortant.

AVTORES, ET DESCRIPTORES.

Theophrastus lib. 9. cap. 13. Dioscorides dict. Nymphæa.
Plinius lib. 25. cap. 7. Libro item. 26. cap. 7. 8. 10.
Georg. Valla. dict. Nymphæa. Apuleius cap. 68.
Auicenna lib. de uiribus cordis. Symon Ianuen. dict. Nymphæa.
Serapion ca. 188. Ioan. Vigonius. Rases.
Hieronymus Herbarius.

NYMPHAEA ALTERA.

NYMPHAEAM alterã, sunt qui Nymphonã uocant. Nascit priori similis, radice tamẽ candidiore, & aspera. Florem luteũ gestans, splendentem, rosæ similem. Item a radice uelut glirium caudas trahens.

VIRES, ET IVVAMENTA.

Bibit et semẽ & radix in nigro uino cocta, cõtra muliebres fluctiões.

AVTORES.

Plinius lib. 25. cap. 7.
Dioscorides lib. 3. cap. Nymphæa altera.
Et cæteri quos supra citauimus.

Nymphaeae similis montibus

C

DE VNGVLA CABALLINA, Rhapsodia Quarta.

NOMENCLATVRAE

Græcæ, ἄρκτιον.
Latinæ, Personatia, Lappa, Vngula caballina.
Germanicæ, Roßzhůb.

PLACITA AVTHORVM

Sententia DIOSCORIDIS, de Personata.

FOLIA HABET maiora etiam cucurbitis, & hirsutiora, & nigriora, & crassiora, caulem albicantem. Quanquã & interdum uidua caule reperiatur, radice intus candida, foris nigra.

Sententia PLINII de Personata.

Error Plinij in Personata. Quidam Arcion Personatam uocant, cuius folio nullum est latius, grandes Lappas ferentem.

DECRETVM HERMOLAI BARB. in Corollario de Personata.

Arcion, siue Prosopites, Personatam quidem in latino sonat, sed pro Petasite tamen capitur a Plinio, dicente, folio Personatæ nullum esse latius, grandes lappas ferentis, quos nos non in Arctio, sed in Petasite cernimus. (D) Petasiten interpretor, quã uulgo Bardanã, & Lappam maiorẽ interpretanť: Arction quæ Vngula caballina dicit. Plinius differentiã in noĩe tenuem constituit, Petasiten Personatam, Arction Persolatam appellando. Persolatam inquit, quam nemo ignorat, Græci Arction uocant, folia habet maiora etiam cucurbitis, & hirsutiora, nigrioraq; & crassiora, radicem albam & grandẽ. Quæ oĩa fere cum Dioscoridis Arctio conueniũt. Nominať & Persoluta, siue Persolyton a Plinio, herbæ genus Aegyptiæ in hortis seri coronamentis solitum, duobus generibus, mas, & fœmina, inhiberi subdita ea Venerem uirorum maxime prodendo. Illud commonuerim, maiora esse Personatæ, hoc est, Petasitæ ac Bardanæ, q̃ Persolatæ, hoc est, Arctij, & Vngulæ caballinæ folia. Radicem Personatæ candidam, digitali crassitudine, fastidiendi odoris: Persolatæ brachiali, & odoratam, flore in spica purpureo. Galenus & hanc, & superiorem, eodem Arctij nomine appellat. Quod autem Personata sit, quam Lu. Columella Personam uocari scribit, ne dubitem, facit, quod utilem pecori, quod uipera momorderit, scarificationi superpositam cõmemorat, quod & Plinius probat: & propterea a nonnullis Echion, quasi Viperariam tradit appellari.

Margin notes: Petasite Bardana. — Lib. 25. cap. 9. — Persolata. — Persoluta. Persolyton. — Persona.

Ἐπιγραφή Marcelli Vergilij de Personata.

Personata hac utebantur quondam, ad personas tota Græcia & Italia, quoties in Theatris alijsue locis, qui cognosci a populo nollent, egisse quippiam uolebant, facili, sed non toto anno ad eam rem, ex incultis & pinguibus locis apparatis. Maio, Iunioq; mensibus frequentem fuisse

palilibus & floralibus uerisimile est, tribus decerptis folijs, quorum uno frontem, duobus alijs utrinq; malas uestiret, relictis inter eorum spacia liberis, uidendi, spirandi, loquendiq; meatibus. Est enim foliorum Personatæ tanta amplitudo, ut longe maius, q̃ humana facies est, tribus uestiri spacium possit. Neq; immerito hic cucurbitarum folijs comparauit: figura enim illis respondet. Et si pinguiore loco nascantur, magnitudine etiam superant. Caussaq; hæc est, cur Græci etiam, ab eodem personarum usu, Prosopida, & Prosopion uocauerunt. Lappa dicta est, quoniam illi congener est. Nascitur ubiq; Personata, & quoniam desierunt uti Christiani ad personas, ob eam quam diximus caussam, nec alios habet in sanitate usus, & parum hoc nomine nunc cognoscitur. A

Personacia, quare Lappa dicta.

CALVMNIA SENTENTIAE PLINIAnæ, circa Personatam, Nicolai Leoniceni lib. de erroribus Medicorum.

Sed non est nunc nobis cum Auicēna, sed cum Plinio negociū, quare ad ipsum reuertamur. Hic lib. 25. de Arctio, quamuis Echion errore codicis, ut arbitror, legatur, ita scribit. Arction quidam Personaciam uocant, non multos infra uersus, Plinius ita scribit, Personacia, quā nemo ignorat. Licet ante, & hic, pro Persolacia, Persolata, uitiose scribat̃, tamen q̃d sequitur, probat Personaciā esse legendā. ita enim subiungit. Græci uero Arction uocant: folia habet maiora etiā cucurbitis, & hirsutiora, nigrioraq;, et crassiora, radicem albā & grandē. Hęc ex uino bibitur, denariorū duorū pondere. Videtur profecto duo Arctij genera putauisse, quorum utrūq; Personata diceret̃, alterūq; biberetur contra serpentes ex aceto, alterū ex uino. Attamen & Dioscorides, & Galenus, ac Paulus de uno tantūmodo Arctio, Prosopite, Personacia scripserūt. Esse uero idē Arction, siue eandē Personatam, quā primo & secūdo loco describit Plinius, eiusdem Plinij uerba apertissime ostendūt. Nam de prima ita scribit. Quidā Arction, Personaciā uocant, cuius folio nullū est latius, grandes lappas ferentē. Hic aūt proculdubio Plinius innuit illā, quæ a nostris tum Bardana, tum Lappa maior uocatur. Quā ideo ueteres, Personatā dixerunt, quoniā hac propter amplitudinē foliorum, ad Personatos faciendos utebantur. Hanc uero eandē, eadem ratione Dioscorides, Galenus & Paulus Prosopitem, id est, Personaciam, nuncuparunt, ac folijs cucurbitæ, nigrioribus tamen, atq; hirsutioribus, constare tradiderunt. B

APOLOGIA PANDVLPHI COLlinucij pro Plinio, contra Leonicenum.

Vis & aliud uidere, indiligentis hominis argumentum de Personata. Plinium taxat, quod duplicem illam esse crediderit. Tamen ut id uerum esse comprobet, ne quid integri ad defensionem Plinio relinquatur, nulla ratione Echion, pro Arctio, codicis uitio positū dicit. Sed ne sic quoq; Plinium, aut seipsum intelligit: quod uerum esse mox agnosces. Post A-

C garici descriptionem, Echion herbam. 25. uolumine continuo subiecit Plinius, Quæ quoniam capitula habeat, uiperis similia, ideo Echios, qua si uipera cognominatur. Duo huius genera, Pulegio similia, floribus coronata. Tertium lanugine spinosa, distinctum pingit, Addit prætera. Quidam Echion Personatam dicunt (non Arction, ut praue inserere Nicolaus uoluit) quorum opinionem, quoniam longa foliorum & floris differentia improbaret: subijcit. Cuius scilicet Personatæ folio nullum est latius, grandes lappas ferentem. Ac si dicat. Tria Echij genera diximus Pulegio similia, cui parua sunt folia, & quæ floribus coronantur. Falluntur qui Echion dicunt esse Personatam, grandes lappas ferentem, cuius folio nullum est latius: quæ omnia a Pulegij similitudine maxime discrepant. Non intellexit in morsum præceps Leonicenus Plinij uerba, illorum sententiam apposite improbantis, qui Echion Personatam esse dicebant. Nam ea parte, qua Plinius scripsit, Cuius folio nullum est latius: Leonicenus, cuius illud, ad Echion retulit: non ad Personatam, ut Plinius, & grãmatica ratio postulabat. Neq; enim ideo duplicem Personatam esse credidit Plinius, quia quosdam Echion Personatam dicere, & ex aceto radicem dare scripsit. Nam hic de Personata non agebat, sed de Echio: de qua ut quæcũq; ab auctoribus scripta compererat aperiret, ideo quosdam Echion dicere Personatam scripsit, & ex aceto dare potui. Non enim probe claudit (quod sæpe diximus) Quidam dicunt, ergo Plinius credidit: ac præsertim cum Echion triplicem pinxerit, & ex foliorum & D floris differentia non esse Echion personatam aperte senserit: atq; ideo post paucos uersus, non iam de Echio, sed de Personata notissima herba speciatim uerba facit: eamq; Arction & personatam Græca & Latina appellatione nuncupauit: neminemq; illam ignorare dixit: ut eos etiam uidelicet distringeret, qui supra Echion paruis folijs herbam personatã latissimis constantem putauerũt. Bene ergo omnia quadrant. Sciatq; deinceps Nicolaus hoc in loco bellissime significasse Pliniũ, atq; ita credidisse, aliud Echion esse pulegio similem: aliud personatam folijs maioribus cucurbitæ: quas unam herbam esse quidam putauerunt.

Echion uerũ quod sit.

Sed quoniã de Arctio sermo incidit, quando & pro Plinio & studiosis scribimus: ut hæc nostra legentes (quantulacũq; illa sint) aliquid semper arripiant, quod in cõmunem utilitatem conferre possint (quod tota defensione, quãtum potuimus obiter curauimus, Leonicenus uero uitauit) hoc subnectere uisum est: q̃ Arction Græci duplicem esse tradiderunt. Vnã quidem, quę et Arcturion diceretur: cuius folia Phlomo (quã latine Verbascum dicimus) similia, crassiora tamẽ & rotundiora esse dixerunt: semen uero minuto Cymino simile: quod tam ipsum q̃ radix Ischiadicis & dysuriam patientibus efficaciter daretur. Alterũ, quam Arction, & Prosopiten, & Prosopion, & Aparinem dicerent: nos Personatam & Lappam. de qua egimus: ambas quarto Dioscorides pinxit, Plinius Primam septimo & uigesimo: Alteram, quo diximus libro tradidit.

Arction duplex.

Verbascum altera species Personatæ.

Sed Aparines nomen a Dioscoride positum, non probauit: quando aliam esse a Personata Aparinem, & figurę, & uiriū diuersitate monstrauit. A Aparine quę.

Sententia SIMONIS IANVENSIS de Vngula Caballina.

Vngula Caballina, Farfara, ut quidam dicunt, Dardana, duas habet species. Minor, quę campis et locis siccis nascitur, & in uineis. Altera Maior, quæ in marginibus aquarum semper inuenitur, maiore folio, nec angulis sic manifestis, & parua radix eius, odorifera, quam quidam Cassulā cordis uocant. Suspicor legēdū, Bardana.

Idem de PERSONATIA.

Personatia inquit, in cōfectione Mithridati minoris, exponitur in antiquis Synonymis, quod est Bardana, Lappa maior, Dronega. Quod etiā Plinius uidet̃ dicere. Personata inquit, a quibusdā Echion uocat̃, cuius folia nullum latius, grandes lappas ferens. Sed alia est Echios. Dronega.

Sententia AVTORIS PANDECTARVM.

Personaria in Antidotario, in confectione Mithridati minoris exponitur in antiquis Synonymis, quod est Lappa maior, Bardana, Dronega, Persolita.

De Vngula Caballina sic Galenus. 6. simplicium, cap. de Tussilagine. Et est Vngula Caballina, uel Nenuphar terrenum, uel Farsana. Nominatur autem Tussilago, quod tussientibus, & orthopnoicis conferre creditur. Tussilago species Vngulæ Caballinę Matheo Siluatico.

Et rursum. Tussaligo, Chamęleuce, Vngula Caballina, est species Tapsi barbati. B Tapsus barbatus Chamæleuce.

IVDICIVM nostrum.

Videtur plane uterq;, & Ianuensis, & Pandectarum scriptor ignorasse Vngulam Caballinam, et impositum illis a Plinio: quoniam alicubi Lappam uocat Personatiam. Nec legisse opinor, quæ esset Arction apud Dioscoridem. Mihi apparet in re tam manifestaria, immerito nos torquere, quando ad unguem prorsus quadrat in Caballinā Vngulā Dioscoridis Arctij descriptio. Facit nobiscum Barbarus, & ipse acerrimi homo iudicij. De Plinio certe Collinucius uiderit.

Iuuamenta ex DIOSCORIDE.

Drachmæ unius pondere pota, cum pineis nucibus, purulentis extussientibus auxiliatur.

Trita, dolores in artubus, astrictius uinctis illitu sedat.

Folia utiliter antiquis ulceribus illinuntur.

EX APVLEIO.

Personatiæ herbæ succus, cum uino ueteri in potionem datus, omnes morsus serpentium, uel colubri, mirifice sanat.

Item si ijsdem folijs cingas febricitantem, febrim fugat.

At uulnus, etiam si cancer erit, herbæ Personatiæ aqua foueto. Deinde ipsam cum nitro & axungia, & picula cum aceto tere, & in panno in-

C ducito, & imponito.

Ad intestinorum dolorem, herbæ Personatiæ succi cyathum unũ, ex melle cyathis duobus ieiunus bibat.

Radix cum sale marino trita, morsui canis rabidi imponitur. Sic & ad ambusta, succi eius cyathum, ex melle cyathis duobus da bibere.

DESCRIPTORES Personatæ.

Dioscorides lib.2.cap. Arcion.
Plinius lib.25.cap.7.
Hermolaus Barbarus in Corollarijs.
Vergilius Marcellus.
Symon Ianuensis,
Nicolaus Leonicenus.
Apuleius, cap.36.
Scriptor Pandectarum
Pandulphus Collinutius.

Aristolochia

Aristolochia

A

DE ARISTOLOCHIIS
Rhapsodia Quinta.

¶ NOMENCLATVRAE Rotundæ.

Græcæ, ἀριστολοχία στρογγύλη.
Latinę, Aristolochia.
Germanicæ, Holwurtz / Biberwurtz / Hinschkrut.

¶ Nomenclatura Longæ, uel Maioris.

Græcę, μακρὰ ἀριστολοχία. δακτυλῖτις. μηλόκαρπον. πύξιον.
Latinę, Aristolochia longa.
Germanicę, Holwurtz die lang.

PLACITA AVTORVM DE ARISTOLOCHIIS.

¶ Sententia DIOSCORIDIS de Aristolochia Rotunda.

ARISTOLOCHIA Rotunda, nomē ex eo sibi adoptauit, q̃d existimetur optime puerperis opitulari. Tria eius genera tradūtur. Vna quę fœmina uocatur, folijs hederaceis, pręstanti odore, cum acrimonia, mollibus, subrotundis, multis ab una radice germinibus, pręlongisq; palmitibus, flore candido, tanq; pileolo rubro, grauiter olente.

EIVSDEM de Aristolochia Longa.

B Aristolochia longa, mascula, appellat̃ a nonnullis Dactylitis, lōgiore q̃ rotundo folio, tenuibus ramulis, dodrantalibus, flore purpureo, grauiter olente, q marcescens in pyri similitudinem conformatur: tuberibus radicū rotundis, ut rapum. Longę uero radix digiti craßsitudinē, et palmi longitudinē implet. Nōnunq; paulo grandius adolescit. Ambę colore intus buxeo, gustu amaro & graui. Est etiamnū tertia Longa, quæ Clematitis uocatur, ramulos habens tenues, refertos folijs subrotundis, minori Semperuiuo similibus, flores Rutę pleniores, radices longiores, tenues, crasso cortice odoratoq; uestitas, odoramentorū spissamētis cōuemētes. *Aristolochia Clematitis.*

Sententia PLINII de Aristolochijs, ex lib. 25. cap. 8.

Inter nobilissimas Aristolochiæ nomen dedisse grauidę uident̃. Qm̃ esset ἀρίστη λεχοῖσιν. Nostri Malum terræ uocant. Quatuor gñа eius seruant. Vnū tuberibus radicū rotūdis, folijs inter maluā et hederā nigrioribus, pinguioribusq;. Alterū masculæ, radice longa, quatuor digitorū longitudine, baculi crassitudine. Tertium longissimę tenuitatis, uitis nouellę, cui sit pręcipua uis: quę Clematis uocatur, ab alijs Crerica. Omnes colore buxeo, caulibus paruis, flore purpureo, ferūt bacculas paruas uelut Capparis. Valent radice tm̃. Est & quæ Pistolochia uocat̃, quarti gñis, tenuior q̃ proxime dicta, densis radicis capillamētis, Iunci plenioris crassitudine. Hanc qdam Polyrrhizon cognominãt. Odor omniū medicatus, sed oblonga radice, tenuiorią; gratior. Carnosi em̃ est corticis. Vnguentis quoq; nardinis conueniens. Nascuntur pinguibus locis, & campestribus. Effodere eas messibus tēpestiuū, ita desquamato terreno seruant̃. Maxime tñ laudat̃ Pontica, & in quocūq; pōderosissima, quæq; medicinis aptior. *Pistolochia.*

C Rotunda contra serpentes. Oblonga in summa gloria est, etiam modo.

Sententia APVLEI cap.19.

Aristolochiã græci Ararezam uocãt, alij Ephasion, seu Hephasiã, alij Lestitin, alij Pixionicẽ, alij Melacarpon, alij Teuxinõ, alij Dardanõ, alij Iontitim, alij Chamęmilon, alij Opetin, Itali Malũ terræ, Daci Absinthi-um rusticum, Scardian. Nascitur locis mõtuosis, solidis, calidis, & cultis.

CONTROVORSVM Nicolai, de errore Plinij in Cyclamine, & Aristolochia.

Plinium etiam non tantum nominum, sed rerum quoq; ipsarum simi litudo aliquãdo decepit. Nam Cyclamini radicẽ, quę Rapum terrę, pro-pter rotunditatem dicitur, Aristolochię Rotundę, quę et ipsa a radicis ro tunditate nomen accępit, radicem esse existimasse uidetur. Nam lib.25. quo in loco Aristolochiam quatuor distinguit generibus, eius quę Rotũ da dicitur radicem scribit a piscatoribus Campaniæ Venenum terræ no cari, ac coram se contusam ĩmixta calce, atq; in mari sparsam, cõtinuo ad-uolasse pisces mira cupiditate, statimq; exanimatos fluitasse. Hoc idem, ut a uiris grauissimis accępi, nostro fit æuo ab eisdem piscatoribus, non Aristolochiæ Rotundę, sed Cyclamini potius radice, pisces alliciẽdi atq; exanimandi causa. Ipse quoq; Plinius eosdem effectus nõ Aristolochię

D Rotundę, sed cuiusdam Cyclamini radici lib.25. rribuit. Aut igitur faten dum, duas esse radices, quæ eosdem præstent effectus: quarum tamen al-teram esse Aristolochiæ Rotundę radicem, neq; ab aliquo autore scriptũ reperitur, neq; experientia comprobatum. Aut illud dicendum erit, Cy-claminum, qui radicem habet rotundam, quartum esse Aristolochiæ ge-nus, quo nihil dici posset rerum naturæ repugnantius. Siquidem uidetũ apud Græcos Aristolochiæ nomẽ, ut Dioscorides ac Plinius ipse testatũ, quoniam sit optima prægnantibus. Radix uero Cyclamini adeo est ad-uersa prægnantibus, ut si eam mulier grauida transcenderit, abortum fa-ciat: ueluti Dioscorides, pluresq; alij medici insignes retulerunt, ac Plini-us ipse confirmat.

DEFENSIO COLLINVCII.

Cyclamini hęrbæ, quã nunc porcinum Panem uulgus, medíciq; uo-cant, tria genera, Aristolochiæ uero quatuor aptissime scribit, pingitque Plinius: at hic noster accusator, Cyclamini radicem dici ideo existimasse Plinium, uideri Aristolochiæ Rotundæ radicem esse, quoniam radici Aristolochiæ uim necandi pisces adscripsit. Huius rei argumentum hoc affert, quod ipse (inquit) a uiris grauissimis accępi, idem nostro æuo fieri, non Aristolochiæ radice, sed Cyclamini. Nonne præclaro usus uidetur aduersus Pliniũ Leonicenus, uel testimonio, uel syllogismo? Quia audi-ui inqt Nicolaus Leonicenus, Cyclamini radice pisces necari, fallit Plini us etiã cũ uidisse se dicat, q Aristolochię radice pisces necari tradidit. O inexcusabilẽ calumniã: quia Cyclamini radix hoc facit, Aristolochię nõ facit. Quia de Cyclamini radice ab ignotis Nicolaus accępit, Plinius ,p-

prio testimonio de Aristolochia mentit. En pclari Dialectici argumeta: A
qm̄ Tubere terrę (id est, primę Cyclamini radice) fit ut pisces necent, Malo terrę, hoc est, Aristolochię rotūdę radice fieri nō potest. Fallit Plinius, qui id uidisse se scribit: non fallitur Nicolaus, qui audisse se dicit? At Plinius inquit, radicem Cyclamini id etiam efficere scribit. Verū id quidem Leonicene: sed tertiæ Cyclamini, cognomine Chamæcissi, cuius non rotunda, sed sparsa sit radix: ut tandem agnoscas sine mēte te debere, quod de Rapo terrę te persuadere conaris. An cęcum, uel mēdacem fuisse Pliniū putas Nicolae, cum Campanos piscatores Malo terræ calcem miscere, piscesq; necare uidisse se scribit? Num impossibile quiddā, aut supra fidē dixisse tibi uisus est Plinius? Sed & Tithymalū cognomine Corymbiten lib. 6. & 20. et Lactucam caprinā lib. 20. eosdē præstare in necandis piscibus effectus, idē ipse Plinius tradit. Verbasco herba tam fluuiales q̄ lacustres pisces interimi. Et marinos etiā a Phœnicibus hoc modo cap. 7 historiæ animaliū Aristoteles scribit. Nos quoq; experimento, uisuq; didicimus, & Cucumerē asininum, & uiridia nucū putamina cōtusa idem efficere posse. Quoniā ergo & Cyclamino, et Corymbite, et Lactuca caprina, & uerbasco, & cucumere asinino, & iuglandiū corticib9 pisces necantur, errat Plinius, qui Aristolochiæ radice necari dixit. Num tibi carnędea ista uident, Aristotelicęue demonstrationes, quibus inexpugnabile uerum necessario sequatur? Tū concludens pergis, atq; in hunc modū dicis. Aut igitur fatendū est, duas esse radices, quæ eosdem præstent effectus, aut illud dicendū erit, Cyclaminū rotundę radicis, quartū esse Aris- B
tolochiæ genus. Vnde ista obsecro fatendi, dicendiq; necessitas Nicolae? Primū quidem non duas modo herbas, quæ pisces necent, sed sex adduximus: multasq; idē efficere posse, non dubitamus. Num grande, aut mirandū quiddam putes, si duę pluresue herbę idem possint? Deinde quia Cyclaminus pisces necat, Aristolochię genus erit quartum? At quintum dixisses. Aristolochiæ enim genera quatuor Plinius enumerat. Pari ergo ratione Corymbites, Tithymalus, & lactuca caprina, & uerbascum, & cucumer asininus, & iuglandium cortices, quia pisces necant, inter Aristolochiæ genera reponentur: quasi unum effectum, non nisi unius herbæ genus præstare posit? Quod nec Aniculæ quidem dicerent, aut empiricorū quisquam. At de Aristolochia quod pisces necet, a nullo inquis autore scriptū reperitur. Legisti ne omnes autores Leonicene? Nonne ego te in tripolio monui, oportere eū, qui ita arguit, legisse, intellexisse, et memoria tenuisse oēs, qui unq; scripsere autores: quo argumenti huius formula & ratio constare possit? Sed nōne omnibus autoribus rei ipsius euidentia potior? Hanc radicē etiamnū Campani melum terragnum, hoc est, Malū terrę uulgo dicunt: & in piscatu passim adhibent. Quod uir illustris, acerrimiq; iudicij Sigismundus Estensis frater tuus dux inclyte (cum hæc proderemus) nobis retulit. At quæ nam ista peruicacia? quæ frontis duricies? quæ impudentia est? a nullo autore scri

C ptum inquis, cum Plinius scribat? Et quia nullum id scribentem reppersti, quoniā paucos legisti, ideo Plinio, qui se uidisse affirmat, credendum non est? qui tibi te audiuisse dicenti credi putas. Cui ego in his quidem, quāuis iurato, metuam concedere testi? O infelicem Plinium, O cassa literarū studia, O uanos integerrimi uiri labores, lucubrationesqꝫ miseras. En post annos mille & quadringentos, sophistes unus, in hoc tandē uæsaniæ genus prorupit, ut non errasse modo, rerum, uel nominum similitudine deceptum (quod & hominis erat) sed & mentitum quoqꝫ Plinium insinuet, quia id uidisse se affirmat, quod Nicolaus Leonicenus a nullo scriptum repperit. Non ergo de Plinij doctrina, sed fide nunc agitur. Pręclare me hercle cum studijs actum: piget, pudetqꝫ aduersus hunc hominem uerbis agere, qui iam non uerbis (ut Aristoteles inquit) sed pœna indiget. Iam uel hoc solo hominē intelligere possumus: qui etiam græcissans addidit (ut obiter & sua quoqꝫ pensemus) Cyclamini radicem, rapum terræ uocari. Ex Dioscoridis magis sententia, q̄ Plinij auctoritate Latini hominis, & tuber terræ uocantis: quasi & hortense rapum, non terræ olus sit, sed aquæ, sola uero Cyclaminus rapum terræ uocari debeat. Tum non Cyclaminum (ut Celsus, Pliniusqꝫ Latini homines, & a Græcis ducta ratio postulat) sed Cyclamen, præclarus literator enunciat. Sed minutias istas persequi, operepretium fortasse non est: nūc ad reliqua pergemus: deqꝫ Intibo & Heliotropo differamus.

D Sententia THEOPHRASTI, lib. 9. cap. 13.

Malum terræ, olfactu odoratum, gustatu uehementer amarum est, colore nigrum. Nascitur in montibus optimum, quodqꝫ folio constat muris auriculæ simili, tum rotundiori.

SERAPION DE ARISTOLOCHIA.

Sunt Aristolochiæ duæ species, mas, & fœmina, Longa mas est, Rotunda fœmina: & quod magis est iuuatiuū in medicinis, est radix earū.

SENTENTIA MACRI.

Aristolochiæ species tres dicimus esse.
Longa prior, radix est cuius longa, uocatur.
Dicta Rotunda sequens, quod sit radice rotunda.
Tertia Clematis, Græco sermone uocatur.

SENTENTIA AVICENNAE lib. 2. cap. 50. Et autoris Pandectarum, & Mesue.

Aristolochię tres sunt species, scilicet Longa, & Rotunda, & alia cuius radix currit secundum semitam palmitum uitis.

NEOTERICORVM.

Hermolai Barbari Sententia.

Aristolochiæ color ater, folium Alsinæ, ut Theophrastus inquit, rotundius. Nascitur in montibus præcipue. Cætera Plinius loco quo citauimus. Addit tandem. Est quarta Pistolochię nomine, tenuior q̄ tertia,
Satyrion. Hanc quidam Polyrrhizon cognominant, & Satyrion esse dicunt.

TEMPERAMENTVM EIVS EX Mesue & Galeni Method. 3. A

Omnes calidę sunt in principio tertij, siccę in secundo: quanquam Longa appareat rotundior, non obstante quod uiget in ea de terrea qualitate. Rotunda subtilior, penetrantiorque. Omnes quoque apertiuæ opilationũ, resolutiuæ, attractiuæ. Siquidem extrahunt spinas, ossa piscium, ligna, & quicquid infixum carni fuerit.

VIRES ET IVVAMENTA Longioris, ex Dioscoride.

Longa aduersus angues & uenena, drachmæ pondere in uino bibitur, & illinitur.

Pota cum pipere & myrrha, menses, partus, & omnia uulnerum onera eijcit.

Eadem efficit, subdita pesso.

IVVAMENTA ROTVNDAE.

Rotunda ad eadem pollet.

Insuper singultibus, suspirijs, rigoribus, lieni, conuulsis laterum doloribus, pota cum aqua singulariter auxiliatur.

Aculeos & spicula extrahit.

Omnes squamas illitu adimit

Vlcera putrida exest.

Sordida expurgat.

Caua cum iri & melle explet. B

Gingiuas & dentes extergit.

IVVAMENTA CLEMATITIS.

Ad grauem febrem efficax est.

Si nidore, subditis carbonibus, febricitans suffiatur, febris leuatur.

Vulnera impositu sanat.

Carcinomatis narium cum Cypiro, & Dracunculi semine & melle prodest.

Rigoribus medetur, cocta in oleo, aut adipe suillo, illitaque.

EX THEOPHRASTO.

Malum terræ perutile ad caput, & ad reliqua ulcera, & ad serpentes, et ad somnum, & ad alia.

Vlceribus in aqua subactum adhibere præcipiunt: cæteris rasum, in melle, uino, tritum in oleo, uel bibitũ acido uino, & morsui inspersum: ad somnum in uino nigro austero pertritum.

Si uulua prociderit, decocto abluisse iuuabit.

EX APVLEIO.

Aristolochiæ radix fistulis inserta, celeriter expurgat, & ad sanitatem perducet, Medici quoque sine ea, nihil feliciter procurare possunt.

FRIGORE EXVSTIS.

Herba Aristolochia ex oleo, calefactoriam quoque uim habet, cum

C axungia porcina.

Si infans contristatus fuerit.

Herba Aristolochia suffumigabis eum, & hilariorem eum facies.

EX GALENO 6. simpli. cap. 53.

Si opus habeas medicina mundificatiua, aut incarnatiua, præstat applicare Aristolochiã Rotũdam. Vsus est eius ad ulcera matricis, ad extenuationem humorum crassorum, & pororum apertionem. Confert etiam asthmaticis, podagricis, singultientibus, epilepticis, pota, & contusionibus cataplasmata.

EX MESVE.

Solutione educit humiditates phlegmaticas. Et dixerunt aliqui, quod etiam cholericas.

Et est ex rebus maxime mundificantibus pulmonẽ, & pectus a phlegmate, & putredinibus.

Est conforme iuuamentum manifestum asthmati, & tussi secundum omnem modum administrationis eius.

Et etiam suffumigatio eius per embotum.

Cum hydromelle, curat ulcera aurium, & corroborat auditum.

Acetum coctionis ipsius stringit gingiuas, & remouet putredines ab eis. Et si confricentur dentes cum eo, abstergit eos.

D Et est medicina bona rigori febriũ. Dosis eius a. ℥ 1. usq; ad aureum. 1.

EX PLINIO.

Oblonga a conceptu admota uuluis, in carne bubula, mares figurat, ut traditur.

Piscatores Campaniæ, radicem eam, quæ Rotunda est, Venenũ terræ uocant, coramq; nobis contusam, immixta calce in mare sparsere: aduolant pisces cupiditate mira, statimq; exanimati fluitant. Quæ Polyrrhizos cognominatur, conuulsis, contusis, & ex alto præcipitatis, radice pota ex aqua, utilissimũ esse traditur. Semine pleuriticos, & neruos confirmare, excalefacere. Vide infra in Satyrio.

EX AVICENNA.

Aristolochia quando administratur cum pipere, mundificat superfluitates cerebri, præcipue Rotunda.

Confert pleuritidi, bibita cum aqua.

Prouocat menstrua, & educit fœtum.

EX MACRO.

Ventris nimium mitigat illa dolorem.
Sic quoq; fit sumpta leuior paralyticus illa.
Dæmonium fumus depellere dicitur eius.
Longa tamen uires habet illa debiliores.
Vnde quidem si defuerit quandoq; Rotunda,
Par pondus Longæ ponatur, dimidiumq;.
Fomento longe prodest decoctio mire.

Matricum morbis humores extenuando, A
Pingues & purgat eadem, si sumitur illas.

NOBILIS EXPERIMENTATOR & Herbarius Hieronymus.

Aristolochia germanice sic dicta, Hynschkraut, quod equorum strangulationi, & sanguinis ebullitione suffocatis, præsentissimo auxilio sit. Morbo nomen, die Hynsch. Quanquam est & alia herba huius nominis, quam uulgato nomine appellant, Bitter/oder/ ye lenger ye lieber. Tempus collectionis eius est in fine Maij.

Vsus eius est in ulceratione Colis, & Pudendarum.

Aqua eius, uel decoctum, laterum puncturas, & tormina sedat. Eadem & ad tumores uentris, & ani egressionem efficax est, si intincta in ea spongia, crebro fermentetur.

Rheumatismos capitis, & fluxiones sistit.

Et uomicas paruas erumpentes, interdum in muliebribus pudendis, extinguit & sanat.

DESCRIPTORES ARISTOLOCHIAE.

Dioscorides lib.3. de Aristolochijs.
Plinius lib.25.cap. 8.
Apuleius cap.19. B
Oribasius lib.2.& quinto.
Theophrastus lib.9.cap.13.
Macer lib.de uirtutibus herbarum.
Galenus 6.simpli.cap.53.
Mesue in descrip.simpli.soluentium aluum.
Auicenna lib.2.cap.50.
Hermola.Barb.in Corollarijs.
Georgius Valla, dict. Aristolochia.
Symon Ianuensis.
Ioannes Vigonius.
Serapion cap.171.cap. Zaraund.
Platearius cap.22.
Hieronymus Herbarius.
Nicolaus Leonicenus de errorib. Medicorum.
Pandulphus Collinucius in Plinianana defensione.

C

ARONA.

D

Aron.

DE ARO, RHAPSODIA SEXTA.

¶ Nomenclaturæ.

Græcæ, ἄρον. ἔλιμον. πολλάκανθον. θύμον.
Latinæ, Aros, Serpentaria minor, Luff minor, Iarus, Barba Aaron.
Germanicæ, Aron. Pfaffen pint.

PLACITA AVTORVM DE ARO.

Sententia DIOSCORIDIS de ARO.

ARON FOLIA Dracunculi habet, minora tantum, nec adeo maculosa. Caulem dodrantalem, purpurascentem, pastilli figura, in quo rutilo colore croci semē est. Candida illa radix, ad Dracunculi radicem accedens, quæ, quod minore acrimonia est, elixa comeditur.

A

Pronunciatum TEOPHRASTI de Aro, lib. 7. Plantarum cap. 11.

Ari radix, ut incrementum capiat, cum folijs luxuriatur, quæ admodum ampla sparguntur: folia deflectentes ipsam, circumobruere solent, quo planta non in germina excrescat, sed totum alimentum in suum attrahat caput. Quod uel in bulbis nonnulli componendo facere solent.

Opinio PLINII de Aro, lib. 24. cap. 16.

Est Aron magnæ cum Dracontio litis. Quidã enim esse dixerunt eandem. Glaucias satu discreuit, Dracontion syluestrem Aron pronunciando. Aliqui radicem Aron appellauerunt, caulem uero Dracontion, in totum alium, si modo hic est, qui uocatur apud nos Dracunculus. Nam & Aros radicem nigram, in latitudinem rotundam habet, multo quoque maiorem, & qua manus impleatur: Dracunculus subrutilam, & draconis conuoluti modo, unde ei & nomen. Quin & ipsi Græci immensam posuere differentiam, semen Dracunculi feruens, mordaxque tradendo, tantumque inesse ei uirus, ut olfactum, grauidis abortum faciat.

Controuersia inter Dracõtiõ, Aron, & Arisarum.

Cento HERMOLAI BARBARI de Aro.

Arorum Theophrastus inquit radices, inhibita germinatione fiunt altiles, folijs uidelicet terra obrutis. Prægrandia hæc sunt. Item caua, cucumeracia. Radix nuda cortice, quæ mandi possit. Nam & folia inquit, in aceto decocta eduntur, nec insuauis cibus est, caulem ei nullum reddẽdo. Differt a Dracunculo, si Plinium sequamur: quia radicem habet nigram, in latitudine rotundam, multo maiorem, et qua manus impleatur: Dracunculus subrutilam, & intortam. Semen ei feruens, ac mordax, Aro lenius. Quod & Galenus confirmat. In cibis Aros fœmina præfertur: quoniam mare sit dulcior, & in coquendo lentior. Folijs Ari caseum ne computrescat, seruari affirmant: quod quidem a Dioscoride maiori, aut minori Dracunculo tribuitur.

B

Aridux species.

Annotatio VERGILII in Arum.

Confundit Plinius cum Dracontio, Aron. Lib. 19. capite, quarto numerat Aron inter Aegypti hortensia, his uerbis. Est inter genera bulborum, quod in Aegypto Aron uocant, Scyllæ proximum, amplitudine folij Lapathi, quæ Rumex est, caule recto, duum cubitorũ, baculi crassitudine, radice mollioris naturæ, quæ edatur & cruda. Folia enim Lapathi, caulis rectus, duum cubitorum altitudo, & baculi crassitudo. Ex maioris Dracunculi historia cuncta sunt, nec Aro congruunt, cuius caulis semipedalis pastilli figura est. Quam formã in nostri orbis Aro quotidie licet cernere. Confundendique diuersa genera, nulla maior, ut credimus, caussa fuit, quod similitudo primum, mox antiquorum historia: in qua totum hoc genus Aron aliquando, nunque priuatim, illud Dracũculus, hoc Aron dictum est. Discreuit tamen alterum ab altero natura, & illud procerius, hoc breuius fecit. In illo figura est, qualem superiore capite tradidimus: in hoc ubique cognosci potest.

Doctissime et uerissime de Aro Vergilius

C Reliquit in hoc etiam Dioscorides inuolucrum illud, & cucullũ, quo inuolutum semen clauditur, pallido magis ꝙ herbaceo colore, nõ ut in Dracunculo purpureum. Numerabatur quondam, ferebaturꝙ inter olera Aron, quod uix credibile sit: tantam habet radix, quæ in ciborum usu erat, acrimoniam. Cogitandumque alterum est, aut aliunde inuectum mitius fuisse, aut culturę genere aliquo, & humano artificio meliorescere nunc etiam posse.

GEORGIVS VALLA, de Aro.

Aron quam Serpentariam quidam uocant, cuius radix primi ordinis calefacientium est, estꝙ potestatis abstergẽdi, uerum non ualide ut Dracontion. Quibus uerbis quid sibi uelit, non plane intelligo.

SIMON IANVENSIS de Aro.

Aron a Dioscoride sic describitur. Et est Iarus, quæ dicitur Serpentaria minor.

Et rursum. Iarus, Barba Aaron uocatur, quæ & Pes uituli dicitur, & Serpentaria minor, & Dracontia minor.

Autor PANDECTARVM de Aro.

Aron est herba, habens folia Dracontiæ similia, sed minora, & plana, non uaria, habens uirgam duarum palmarum, & colorem purpureum. Cuius semen coloris est crocei, & habet radicem albam, habentem bulbi

D rotunditatem, similem Dragonteæ: quæ cruda, & cocta manducari potest, quia non est ualde amara. Folia eius posita in sale manducantur.

IVDICIVM NOSTRVM.

Vides lector, ꝙ non conueniat autoribus, & medicis, alioqui magni nominis, idꝙ in re etiam nota, & uetulis herbarijs cognitissima. Nec aliter de notissimis hærbis pronunciant, ꝙ in tenebris, quod dicitur, Andabatę conpugnant: ut interdum hallucinari, suspicio esse possit, aut exemplaria corrupta, aut (quod libenter crediderim) longe alias prouenire, alia statura, alio colore, gustu interdum etiam alio, in alienis terris, ꝙ in nostra Germania. In tanta igitur dissensione doctissimorum Medicorum, quid ipse discernam, non habeo: cur damnare debeam, non uideo. Adpinximus igitur, quę a nostris herbarijs nobis demõstrata est Aron: quæ licet in quibusdam non respondet, ueluti quod hodie edendo non est, tamen in plurimis conuenit. Idem fecimus in Dracontijs quę sequentur: libenter concessuri, si quis certiora, & fidedigniora demonstrauerit.

TEMPERAMENTVM.

Est calidi & sicci temperamenti in primo ordine, dissoluitꝙ, relaxat, & extenuat.

Vires & Iuuamenta eius ex DIOSCORIDE.

Folia ad esum condiuntur, & arida per se decocta manduntur.

Radix, semen, & folia, Dracunculi uires habent.

Priuatim radix, ex fimo bubulo podagris illinitur, et Dracunculi more reponitur.

In totum ob mitiorem eius acrimoniam, in cibum expetitur. A

EX THEOPHRASTO

Ari radix cibo idonea eſt, & folia eiuſdem decocta in aceto mandi poſſunt.

Ad fracta etiam utilis eſt.

EX PLINIO.

Aron miris laudibus extulere. Primum in cibis fœminarum expetentes: quoniam mas dulcior eſſet, & in coquendo lentior, pectoriſq; uicia purgaret.

Aridum in potione inſperſum, aut eclegmate, urinam & menſes ciret.

Sic & in oxymelite potum, ſtomacho, interaneis exulceratis, ex lacte ouillo bibendum: ad tuſſim in cinere coctum ex oleo dedere.

Alij coxere ex lacte, ut decoctum biberetur.

Epiphoris elixum impoſuere.

Ex oleo hæmorroidum uicio infudere: lentigines ex melle illinentes.

Laudauit Cleophantus, et pro antidoto contra uenena, pleuriticis, peripneumonicis quoq;, & tuſſientibus.

Semen intritum cum oleo, aut roſaceo, infundens aurium dolori Dieuthes.

Cleophantus tuſſientibus, aut ſuſpirioſis, & orthopnoicis, & purulenta exſcreantibus, farina permixtum in pane cocto dedit. B

Diodotus phthiſiacis e melle eclegmate, & pulmonis uitijs, oſſibus etiam fractis impoſuit.

Partus omnium animalium extrahit, naturæ circumlitum.

Succus radicis cum melle attico, oculorum caligines, ac ſtomachi uitia diſcutit.

Tuſſim, decocti ius cum melle,

Vlcera omnium generum, ſiue phagedenæ ſint, ſiue carcinomata, ſiue ſerpant, ſiue polypi in naribus, mire ſanat.

Folia ambuſtis proſunt, ex uino et oleo cocta.

Aluum inaniunt ex ſale & aceto ſumpta.

Etiam luxatis cocta cum melle proſunt.

Item articulis podagricis cum ſale, recentia, uel ſicca.

Hippocrates quaslibet ad collectiones cum melle impoſuit.

Ad menſes trahẽdos, ſeminis, uel radicis drachmę duę in uini cyathis duobus ſufficiunt.

Eadem potio, ſi a partu non purgantur, & ſecundas trahit.

Hippocrates & radicem ipſam appoſuit.

Dicunt & in peſtilentia ſalutarem eſſe in cibis.

Ebrietatem diſcutit.

Serpentes nidore cũ crematur, priuatimq; aſpides fugat, aut inebriat, ita ut torpentes inueniant, perunctos q̃q; Aro, aut Laureo oleo, fugiũt.

In folijs Ari caſeus optime ſeruatur.

C EX PLATEARIO Cap.32.

Iari folia, id est, Aronis, mixta fimo bubalino, & cataplasmata, podagram iuuant.

Radix extenuat mediocriter, unde ad exspuendum pectoris humores utilissima.

Quartanam curat.

Ex autore PANDECTARVM, & GALENO.

Ad prouocanda menstrua succus eius per pessarium iniicitur.

Tumores aurium resoluit, cocta radix in uino & oleo, per modum encatismatis, resoluitque eosdem.

Sic adhibita, persanat etiam hæmorroides.

Omnia frigida apostemata, cum axungia ueteri intrita, digerit.

Schrophulas resoluit, cum squilla, & axungia ursina.

Puluis eius infusus in aqua rosacea, simulatque maceratus, purificat faciem, & tubera exterit in ea.

Ex HIERONYMO herbario.

Omnium præsentius ruptis medetur, ipsius aqua pota.

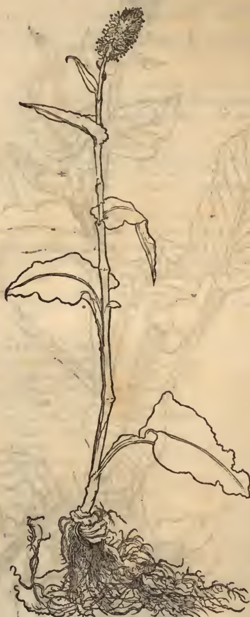
Si quid etiam crassioris phlegmatis, aut cæterarum sordium uentriculi interioribus cohæreat, quod nauseam ciet, & edendi appetentiam diminuat, pulchre medetur, uel herba, uel radix trita, & in uino cocta, & in ieiunio pota. D

DESCRIPTORES ARONIS.

Dioscorides lib.2.
Plinius lib.24.cap.16.
Theophrastus lib.7.cap.11.
Galenus.2.alimentorum, cap.60.
Paulus Aegineta, cap. Aaron.
Galenus.6.simplicium.cap. 56.
Hermolaus Barbarus, in Corollario.
Vergilius in commentario super Dioscoridem.
Auicenna, lib.2.cap.422.
Simon Ianuensis.
Autor Pandectarum.
Serapion, cap.43.
Platearius, cap.32.
Georgius, Valla, dictione Aaron.

COLVBRINA.

Noterwurtz männlin

Gůt Heinrich.

C

DE COLVBRINA, Rhapsodia Septima.

NOMENCLATVRAE Maioris

Græcæ, δρακοντία μεγάλη. ἴαρον. ἰσχάδιον. ἔρον. ἴαρος.
Latinæ, Colubra. Colubrina, Serpentaria. Viperina, Dracunculus maior. Dracontiũ magnum. Collum draconis.
Germanicæ, Natterwurtz. Schlangenkraut.

Nomenclaturæ minoris.

Græcæ, δρακοντία μικρά.
Latinæ, Dracunculus Minor, Draconcia.
Germanicæ, Klein Natterwurtz.

PLACITA AVTORVM de Dracontio.

Sententia DIOSCORIDIS de Dracontio Maiore.

Locus Dracontij.

NASCITVR Dracunculus Maior umbrosis locis circa sepes. Caulem habet erectum, bicubitalẽ, baculi crassitudine, uersicoloremq́, innato leuore, ut angui similis uideatur. Abundant & euincũt in eo purpureæ maculæ. Folia fert Rumicis subinuicem implicita: sementem in summo caule racemosum, cinereo a principio colore: cum maturuit deinde, capillamentorum croci colore, puniceumq́. Radix Maiori Dracunculo est grandis, rotunda, candida, tenui libro uestita. Carpitur herba, maturescente iam semine, succusq́ ex ea exprimitur, siccaturq́ in umbra. Effoditur per messem radix, lotaq́ in taleolas secatur, quæ funiculo traiectæ, in umbra siccantur.

λειότ.

D

Eiusdem descriptio MINORIS.

Habet Dracunculus alter Hederæ folia, grandia, & in folijs albescentes maculas: caulem rectum, bicubitalem, uario colore, anguium modo maculosum, intercurrentibus purpureis lituris, baculi crassitudine. Semen in summo racemosum, herbaceo primum: cum maturuerit autem, capillamentorum croci rutilo colore, gustumq́ erodens. Radix illi est rotunda, bulbosa, Raphano similis, tenui libro uestita. Nascitur in umbrosis circa sepes insepta.

Sententia Plinij de Aro.

Eadem fere Plinius, ut in Aro citauimus.

DRACONTII pictura ex APVLEIO.

A Græcis dicitur Dracontęa, alijs Asclepias, alijs Phytonion, alijs Anchomanes, alijs Sancromacon, quibusdam Aphrysson, aliquibus Thercon. Nonnullis Sceon. Item Dorcadion. Prophetæ Triphonem uocant, alij Crocodryllon. Ostanes, Zorocustes, Theriophonon. Aegyptij Eminion. Itali herbam Dracontæam, et Colubrinam. Nascitur montib. sumis, ubi sunt laci, maxime locis sanctis. Terra Apulia super saxis, gustu dulci, tanq̃ castanea uiridis: saporẽ radix ima, caput draconis hẽt.

BARBARVS in Corollario de Drancontio.

Dracunculus a caule uario, draconis more dicitur: siue a cauda quæ il-

li subrutila est, & draconis intorti modo conuoluta. Dissonant aliquantum in hoc genere autores. Aliꝭ Dracunculum ab Aro separantibus, aliꝭ idem existimantibus. Glaucias Dracunculũ syluestrem Arum uocabat. Phænis Aron, & Aroniam. Aliꝭ radicem Aron appellauere, qualem Dracontion. Theophrastus Aron putauit genus esse, sub quo species quasi multæ continerentur. Dioscorides quatuor uidetur fecisse genera, Dracunculum maiorem, Dracunculum minorem, Aron, & Arisaron. Quanquam in describendo Aro, discrepat a Plinio. De Dracunculo quoqꝫ parum conuenit inter eos. Dracunculus hordeo maturescente foditur, luna crescente. Serpentariam sunt qui uocent. Inuenio apud Hippocratem, & Ophim herbam, semine muliebribus medicinis utilem probari. Nec an eadem sit cum Dracontio, satis constat, etiamsi a serpente nomen habeat. Idem Hippocrates, candidam radicem cum nominat, Dracontiꝭ radicem, ut Galenus uult, intelligit.

A

Lib. 9. cap. 11.

Quatuor genera Colubrinæ secundum Dioscoridem.

Serpentaria quæ.

Et rursum. Dracunculi duo sunt Dioscoridi, Maior, & Minor, ut prædiximus. Plinio tres. Vnus foliꝭ Betæ non sine thyrso, flore purpureo, similis Aro. Alter radice longa, ueluti signata, articulosaqꝫ, tribus omnino cauliculis. Tertius folio maiore quã Cornus, radice arundinea, totidem, ut aiunt, geniculata nodis, quot habet annos, totidem etiam foliꝭ. Aetius Dracunculi semen, occultari terra, & piperi simile describit. Olitores & Draconem uocatum ferunt, huic toto genere dissimile: quam mirabili quodam modo nasci prædicant, ex lini semine incluso, raphanis, aut scyllæ bulbis, atqꝫ in terra obruto. Pusilla herba, nigro & minimo semine, folio tenui, & oblongo, acri, & utranqꝫ originem prodente, linguam & folio, & radice amburens, & aceti & salis gustu, Pyrethrum sunt qui a ueteribus appellatam falso putent hanc, inter olera acetaria grauissimam.

B

Pyrethrum.

Genuina explicatio Dracunculorum omnium, per MARCELLVM VERGILIVM.

Miscuerunt adeo ueteres cum Aro Dracunculum, totqꝫ nunc ꝭsdem, nunc diuersis notis descripta Dracunculi genera ab illis fuerũt, ut nihil in re alioquin satis nota, difficilius, aut ipsi fecerint, aut per se legentibus ostendatur: quodqꝫ anxius nos diu habuit, & adhuc habet, nec aliter in partes trahit uarias, perqꝫ omnia uersat, qꝫ qui in amoribus Medeæ ab Apollonio primum descriptus est, solis ex aqua fulgor, summi feriens laquearia tecti, nunquam stabilis, sed continua uersatione in omnes discurrẽs partes, Dioscorides est: & quæ in cunctis Græcis, duo Maioris, Minorisqꝫ Dracunculi capita in eo legũtur, nullibi, quod egregiam diuersitatem faciat, uariata eorum historia, aut medicina: etsi alterum Rumicis, alterum Hederę folia habere hic dixerit. Multiplex enim huic scriptori similitudo est, coloris, figuræ, quantitatis, uirium, aliorumqꝫ huiuscemodi. Fitqꝫ ob eam caussam sæpenumero, ut quod totum diuersum est, in partibus simile dictum, totam similitudinem referre male credatur: & quod undiqꝫ simile est, in partibus differre dictum, totum dissimile falso habeatur. Quod in utroqꝫ scriptoris huius Dracunculo fieri facile potuit: in quorum altero folia Rumici in quantatate & figura, in altero Hederæ in colore comparari potuerunt. Nihil enim nobis, excusso diligenter utroqꝫ capite, inuentum est adeo dissimile, diuersumue, ut alteram oportuerit, præsertim tam longam rei & medicinæ, ꝭsdem uerbis historiam conficere. Auxitqꝫ suspicionem nostram, quod nec Galenus, nec post Galenum Paulus Aegineta, diligentissimus in Græcis medicinæ autor, & qui scriptoris

Paulus Aegineta

C huius dicta ubiq; bona fide retulit, alterum hunc, & minorem Dracunculum nouerũt: nec post Græcos latini scriptores Apuleius, Ioannes Serapion, & quod multi apud nos est, uetustissimi Latini codices, in quibus unius tantum Dracunculi caput, alterius uestigium nullum ostenditur. Ex eo factum est, ut crediderim, & adhuc credam, unum tantum a Dioscoride Dracunculum hoc loco describi. Neq; enim uerisimile, si alter ille in natura Dracunculus esset, & ab hoc scriptore descriptus fuisset, relinquendum ab illis penitus fuisset. Et nihilominus in cunctis, & antiquissimis Græcorum codicibus, utrumq; hoc caput adhuc legitur. At non est eadem utriusq; historia & medicina. Concedimus id quidem: monemus tamen, uocum magis, ꝙ rerum diuersitatem esse: nec ad constituendum rei genus satis id esse. At minori Dracunculo aliquid tribuitur, quod in maiori non legitur, quale est, incorruptum seruari folijs eius inuolutum caseum. Neq; id etiam diuersitatis necessitatem facit. Potuit enim in noua alterius eius capitis descriptione illud addi. Siquidem non Dracunculo Plinius, sed Aro eam uim tribuit: possuntq; eandem habere rationem, quæcunq; alia Minori addita magis ꝙ alia inueniuntur. Quod nos obseruauimus: nec leui diligentia collatum cum antiquis scriptoribus in hoc ipso est. Præcipuæ utriusq; uires & natura sunt: deprehensæq; eædem, facile persuaserunt, duobus capitibus unum Dracunculum describi: nec duplex genus, sed duplicem eius historiam esse. Vterq; enim describitur, radice rotunda, tenui cortice, caule recto, bicubitali, crassitudine baculi, maculoso, angui simili, intercurrentibus purpureis lituris, semine in summo acinoso, colore primum uiridi in pallido: quam ob caussam in altero cinereo, in altero herbaceo legitur: mox cum maturuit, rutilo croci colore. Vterq; circa sepes, demum & in umbrosis nascitur. Quod contra in utriusq; historia discrepet, folia tm̃ sunt, quæ in altero Rumicis, in altero Hederæ dicuntur: magna diuersitate, nisi qua ratione diximus, id euenerit. Poterunt uolentes, quod in historia factum a nobis est, in medicina etiam facere: collatisq; simul tam multis utriusq; remedijs, ex his etiam non duos, sed unum tm̃ Dioscoridi fuisse Dracunculum quondam existimare. In quam partem inclinat animus nobis, etsi utrunq; caput a nobis uersum fuerit. In tanta enim ueterum scriptorum & codicum uarietate, quæsita diligentius re ipsa, unum tm̃ Dracunculum in orbe hoc nostro nasci deprehendimus: duobusq; locis inuentam eius plantam, toto animo contemplari licuit, Maiori in hoc scriptore penitus & ubiq; similem. Quodq; relinquendum non fuerat, ante conceptum seminis, sagaci naturæ artificio, dignum in summo cacumine inter folia inuolucrum, & ueluti cucullum ex se proferentem, cuius maxima longitudo cubitalis erat. Surgebat a principio paulatim cucullus ille, augebaturq; in dies foris herbaceo colore. Dehiscens deinde seipsum pandebat, colore intus purpureo: languensq; in terram uergebat, relicto purpureo cucullo alio, caprini cornu figura, longitudine & mucrone, qui nunquam dehisceret, sed augente se semine, quod ab eo in inferiore parte claudebatur, particulatim ad incrementum seminis arescens peribat, nec poterat immaturum nisi disrupto hoc cucullo semen uideri: tam diligens in concipiendis & seruandis rerum seminibus natura est. Cætera huius scriptoris picturæ egregie respondebant, præsertimq; folia, quæ totam acutæ Rumicis figuram referebant, & quod hic ait, sibi inuicem implicabantur sex, septemue uno pediculo pendentia. Nec aliter ꝙ in hominis manu a brachiali quina diuisione digiti diuiduntur, cum tamen una manus sit, sic in Dracunculo idem folium in tot quot diximus diuisiones, quasi partes diuidebatur, sic inter se dispositas, ut altera alteram scandere & superstare uideretur: pendebantq; folia illa omnia ex uno, eoq; crassissimo, ut in folijs, & longissimo pediculo. Minimi enim humani digiti crassitudo, longitudo autem paulo minus ꝙ pedalis erat. Comosaq; hæc tot foliorum in summo nudi glabriq; caulis positura, imaginē frondis eius ostendebat, qualem pueri Calendis Maijs in gente nostra, ad indicandā noui anni læticiam, circumferre soliti sunt. Huius Dracunculi ocuiati testes nos sumus. Minoris uero (modo alius a Maiore sit) nec nos alij sumus, nec nobis alij testes fuerunt: relinquimusq; Minoris huius quærendam & inueniendam diligentioribus plantam. In quo non pigebit iterum monere omnes, non adeo ueterum historijs deferre, ut res ipsas uidisse & obseruasse utilius fore sibi non existiment. Quis enim alium, diuersumq; ab Aro Dracunculum existimabit, octauo de plantis uolumine, de radicibus quæ edendo sint Theophrastum his uerbis agentem audiens, ἡ δὲ τοῦ δρακοντίου, καλοῦσι γάρ τι δρακόντιον ἴρον, διὰ τὸ τὸν καυλὸν ἔχειν τινὰ ποικιλίαν, ἄβρωτος καὶ φαρμακώδης. Quod est, Dracunculi autem radix (uocant enim & Dracunculum quendam, quoniam uario caule sit medicaminibus apta) in cibos non uenit. Videturq; his uerbis Theophrastus omnium, ut sic loquamur Dracunculorum genus facere Aron. Quis etiam ex Plinio certam Dracunculorum historiam collegerit? quam ipse non satis notam sibi esse palam testatur, & Aron dicit magnæ litis cum Dracuntio esse. Nos, ut paulo ante diximus, unum tantũ Dracunculum nouimus, & qualem, exceptis folijs, Dioscorides in utroq; capite describit. Nouimus & Aron, quemadmodum mox dicemus, facilem cognitu omnibus, tam frequẽs umbro-

Dracunculus unus tm̄.

D

fis locis ea planta & olus nascitur. Plures a Dioscoride Dracunculi enumerantur appellationes, ab Aro, ob similitudinem & cognationem deflexæ: aliquot a draconum, serpentumque genere factæ etiam sunt. Nam quam hic Romanorum esse ait Luremon, in aliquibus Græcis sic legitur, ut Colubram fuisse ueram lectionem, conijcere facile sit. Cyperis uero, a similitudine radicis odorati, quadrati Iunci, quæ Cyperis appellatur, dictus Dracunculus fuit, cui bulbosa radice similis est. A

IOANNIS SERAPIONIS DE Aro, & Dracontijs Sententia.

Luff, id est, Dragantæa, & est Dracontion.

Duæ sunt species eius. Vna earum dicitur in Græco Aron: & secunda Dragantæa. Sed Aron habet folia similia folijs Aragantex, nisi quia sunt minora eis, sine macula: & habet crus longitudinem quasi unius palmi. Color eius purpureus. Et in ea est similitudo pistilli, cuius color est citrinus, uel croceus. Et habet radicem albam, similem Aragantex: & coquitur, & comeditur, & minus calida est, quam radix Aragantex. Aron.

Secunda Aragantæa, habet folia similia folijs Cussus, magna. Et habet maculas albas, minutas. Et crus eius est æquale, longitudine duorum brachiorum, simile cornu serpentis. quoniam color eius est purpureus, maculatus diuersis coloribus. Et est sicut uirga in sua crassitudine. Et habet in summitate linguæ simile racemo uuæ, cuius color in primis, quando apparuerit, est similis colori papaueris: & quando maturatur, est similis colori citri. Et pungit linguam. Et radix eius est rotunda, similis radici bulbi, similis radici herbæ quæ dicitur Luff: & super ipsam est cortex tenuis. Nascitur in locis umbrosis, humidis, & in campis. Et oportet colligere radices eius tempore messis, ablui, incidi, & in umbra siccari. Dragantæa. B Locus, collectio.

SIMONIS IANVENSIS opinio de COLVBRINA.

Viperina, ipsa est Aragontæa, seu Serpentaria, idem secundum quosdam. Verum in libro antiquo aliam uidi depictam, Plantagini similem, auctioribus tamē folijs, quę nascitur iuxta flumina, aut segetes, folijs mollibus, gustu aspero.

DESCRIPTIO Serpentariæ per IOAN. MESVE lib. de simplici. laxatiuis.

Luff, id est, Serpentaria; est planta, quæ dicitur; Collum draconis. Et ex ea, alia est plana habens folia, alia crispa: & radix Planæ ad nigredinem attinens exterius, interius uero alba est, Crispæ uero exterius cinericea, interius uero alba, & ad citrinitatem declinat: & super utriusque radicem eleuantur thyrsi, habentes maculas ad modum serpentis.

ELECTIO eius, & probatio ex eodem MESVE.

Melior pars totius plantæ est radix. Et melior radix est crassa, completa, & orta in locis liberis. Et melius tempus collectionis eius est Ver, & principium Aestatis.

C

IVDICIVM NOSTRVM.

Multam gratiam Veteribus debemus, qui Herbarum uires & nomina, primi nobis prodiderunt: multam etiam ignominiam, & perpetuam contumeliam ijs, qui posterioribus seculis, mire & portentose omnia deprauarunt & confuderunt. In primis Pandectario scriptori, & Simoni Ianuen. qui præterq̃ φ omnia miscuerunt, in hoc tm̃ sudasse uidentur, quo modo ingentia uolumina comportarent, non q̃utilem operam posteris locarent, uel rerum potius cognitionem indagarent. Quod si eorum opera factum est, præstitisset, nunquã adhibuisse manum. Quando non est cuiusuis, rerum uocabula scribere, sed hominis prorsus in linguis & literis omnibus exercitatissimi. Si & illorum libri corrupti sunt, quod mihi uerisimile non est, cum sint recentissimi, perpetuis tenebris digni essent tam perfidissimi corruptores. Inde etiam hoc malum maximum, φ tam paucas Herbas nouimus. Inde tot myriades barbaroꝝ, obsoletorũ & ineptissimoꝝ nominũ, dum & omnia illi uetera corruperunt, uel neglexerunt: & quælibet hodie Anus noīa imponit, quilibet q̃cq; indoctus seplasiarius, & qui artis Magistri haberi debebant, nihil magis postremũ habent, q̃ in Herbis, & cognitione rerum philosophari. Sic nuper rumpi poteramus in Serpentaria herba depingenda & delinianda, cuius tam multas species nobis exhibebant herbarij & uetulæ, ut non plura capita habuerit illud quondam Herculis lernæum monstrum. Quare ueniam

D etiam mereri nos puto, sicubi non acu etiam pinxerimus omnia. Duas tm̃modo species subiunximus, quæ passim in hortis & cultis locis habentur conspectiores. Præterea & eam adpinximus quæ uulgo, Gůt

Gut Heinrich Heinrich uocatur, uel Schwerbel. Ita enim uetulæ nos persuaserunt. De descriptione, & q̃ omnia respondeant, alij uiderint.

TEMPERAMENTVM EX MESVE.

Crispa calidior est, ut inquit Dioscorides, q̃ Ruffa. Et dixit, Ruffa plana, calida est in primo gradu, Crispa in secundo. Et dixit Galenus, Plana calida est in principio secundi, Crispa in fine eius: & est quasi uerius. Et est in utraq; caliditas & acuitas: quæ si ponatur in superficie, cũ substantia terrea, uincit. Et utraq; est abstersiua, incisiua, penetratiua, apertiua, & humorum subtiliatiua. Crispa autem ad hæc omnia fortior.

NOCVMENTA EIVS.

Nocet utraq; acuitate sua hepati, & uentriculo, attrahens ad ea membra, quicquid usquam est perniciosorum humorum in toto corpusculo. Odor præterea, teneros [redacted].

RECTIFICATIO EX MESVE.

Verum hoc quicquid est maliciȩ, emendatur cum Rob, aut melle passularum, aut speciebus alefanginis. Proinde commiscendo ei aliquid ex simplicibus stomachicis, stipticis: cuiusmodi sũt Citonia, et Mastiche: ministrãtur & trochisci Diarhodon, post eius exhibitionem.

Præparatur etiam sic. Munda radicem Crispæ, & laua in uino. dein-

de coque in aqua: uel si id non lubet, & magis expedit, uigorem enim co-quendo remittit, tere puluerem eius lib. duas, & rob, lib. vi. uel mellis & rob, ana lib. iij. piperis, cinamomi, zinziberis, macis, gariophilorum ana drach. ij. A

VIRES & Iuuamenta ex DIOSCORIDE.

Cum diluta potione crudam, coctamue, cū melle delingi, prodest contra orthopneas, rupta, conuulsa, tussim, & destillationes.

Pota cum uino, Venerem stimulat.

Vlcera quæ cacoëthe uocantur, atque phagedænica expurgat, præsertim cum uite alba.

Ex ea & melle, collyria ad fistulas, & partus euocandos cōponuntur.

Ad uitiligines cum melle, efficaciter illinitur.

Polypos, & carcinomata absumit.

Succus ad oculorum medicamēta, item contra nubeculas, caliginem, albuginesque effectum præbet.

Herbæ, radicisque odor, teneros conceptus abortu uiciat.

Item si triginta grana eius in pasta bibantur.

Sunt qui eius succum cum oleo, aurium doloribus infudere.

Quinetiam folia, utpote quæ adstringant, uulneribus recentibus imposuere, & cocta in uino perniionibus.

Qui folia manibus affricuerit, aut radicem aperuerit, posse a uipera feriri, inficiantur.

IVVAMENTA Minoris ex eodem DIOSCORIDE. B

Seminis succus cum oleo instillatus, aurium dolorem mitigat.

Naribus ex lana impositus, polypum absumit.

Carcinomata illitu sistit.

Triginta eius grana, si pasta bibantur, [redacted].

Odorem aiunt posteaque flaccidi flores emarcuerint, conceptus adhuc teneros enecare.

Radix exolfacit.

Orthopnoicis, uulsis, ruptis, tussi, destillationibus medicatur.

Humores pectoris exscreatu faciles reddit, siue cocta, tostaque cum melle, aut per sese edatur, siue farina eius ex melle delingatur.

Vrinam pellit.

Venerem excitat, cum uino pota.

Phagedænas ulcerum, & quæ Cacoëthe uocantur, trita cum melle & brionia alba, expurgat, & ad cicatricem perducit.

Collyria ex ipsa, ad fistulas, & eijciendos partus fieri solent.

Qui radice sua manus perfricuerint, a uiperis feriri negantur.

Illita ex aceto, uitiligines emaculat.

Folia recentibus uulneribus concerptorum lintheolorum uice conuenienter imponuntur.

Decoctam in uino, pernionibus imposuisse prodest.

C Caseus folijs inuolutus, a putredine defenditur.
Succus radicis, ad nubeculas, albugines, & oculorũ caligines cõuenit.
Radix cruda, coctaue, ad sanorum usus pro olere recipitur.
Eadem ad uerbum fere Plinius lib. 24, cap. 16.

EX APVLEIO.

Herbæ Draconteæ radix, cum axungia facto malagmate, ossa fracta e corpore extrahit, & lapides quoq;, si insint.

EX PLATEARIO cap. 35.

Ad dealbandam faciem, & mũdandam, puluerem eius tere cum aqua rosacea: inde rursum exiccata in sole aqua, & siccato puluere, adde cerusæ drach. 1. cum aqua rosarum, & line.

Contra Cancrum, accipe partes tres pulueris Colubrinæ, et tertiã calcis uiuæ, atq; cũ aceto distempera. Deinde tereto in testula, in igne, uel in furno. Ad postremium inspergito, corrodit eñ, mundificat, & sanat.

Ad apostemata maturanda & rumpenda, decoquantur folia eius in oleo, & superponantur.

EX MESVE.

Solutione phlegma educit.
Confortat renes, & mundificat.
D Est ex rebus mundificantibus pectus, & pulmonem.
Dixit Democritus. Iuuamentum utriusq; speciei est magnum omnibus doloribus hæmorroidarum, & uentositatibus earum secundum omnem modum administrationis earum: & nos experti sumus.
Et est magni iuuameti super crudum humorem, qui est in stomacho, & renibus.
Dixit Galenus, quod resoluit duriciẽ splenis, & aliorꝫ membrorum.

DESCRIPTORES COLVBRINAE.

Dioscorides, lib. 2.
Theophrastus, lib. 9. cap. 22.
Plinius, lib. 24. capite decimosexto.
Apuleius, capite decimoquarto.
Barbarus in Corollarijs.
M. Vergilius.
Io. Serapion, cap. quadragesimotertio.
Galenus. 6. simplic. cap. Serpentaria.
Simon Ianuensis.
Autor Pandect. dictione Luff.
Mesue lib. de simplicibus laxatiuis.
Platearius, capite tricesimotertio.
Valla, dictione Dracontion.
Macer, dictione Colubrina.

ASARVM.

Haselwurtz.

DE ASARO Rhapſodia Octaua.

NOMENCLATVRAE.

Græcæ, ἄσαρον. νάρδος ἀγρία. αἷμα ἄρεως.

Latine, Perpenſa, Aſarum, Ruſtica nardus. Nardus agreſtis, Vulgago, Sanguis Martis.

Germanicæ, Haſelwurtz.

PLACITA AVTORVM de Aſaro.

Gnome DIOSCORIDIS de ASARO.

CORONARIA & odorata herba Aſarum eſt. Hæderæ folia habet, ad radicem purpureos, odoratos uaſculos Apollinari herbæ ſimiles: in quibus ſemen, acinorum nucleis ſimile, in quo raræ, ſubaſperæq; angulorum figura cuſpides ſunt. Radicibus nititur numeroſis, geniculatis, ſaporis calidi, & linguam erodentis, tenuibus, obliquis, gramini ſimilibus, ſed longe gracilioribus q̄ gramen, & odoratioribus. Vires

C ASARI descriptio ex PLINIO lib.12.cap.13.

Nardi uim habet & Asarum, quod & ipsum aliqui syluestrem Nardũ appellant. Est autem Hederæ folijs, rotundioribus tantum, mollioribusq́; flore purpureo, radice Gallici Nardi. Semen acinosum, saporis calidi & uinosi, montibus in umbrosis bis in anno floret: optimum in Ponto, proximũ in Phrygia, tertium in Illyrico. Foditur cum folium mittere incipit, & in sole siccatur, celeriter situm trahens. Et lib.21.cap.6. Quinimo Asarum inuenio uocari, quoniam in coronas non addatur.

Sententia MESVE de Asaro.

Asarum est radix herbæ montanæ, cuius folia sunt angularia sicut folia Hederæ, & flores eius sunt quasi flores hyoscyami, & est tota planta eius aromatica, & mordicans gustum.

Aggregatio HERMOLAI BARBARI de Asaro.

Asaron præter cæteras differentias, molliora quoq; folia continet q̃ Hedera, radice gallici Nardi, semine saporis calidi & uinosi. Bis anno floret, Vere, & Autumno. Error librariorũ est in Plinio, qui alicubi iubere uidetur, siccandum in sole, alicubi in umbra. Nisi quis posteriorem locũ ita legat. Non quod siccandum sit in umbra, sed quod situm celerrime in umbra sentiat. Non ignorandum, Baccarem omnino aliud esse, q̃ Asa-

D rum: etiamsi medicinas, quas DIOSCORIDES Asaro adsignauit, Plinius apud nos Baccari magna ex parte acceptas retulit. Nec mirum: cum sit earum natura uiribus & effectu proxima. Cæterum Perpensam, siue Perpresam (nam utrunq; legit, ut in Baccare latius exposui) non Asarũ, ut Dioscorides, sed Baccarẽ intelligi Secundus noster uoluit. Contra quoq; descriptio Asari a Dioscoride facta, congruit Baccari multis partibus. Primũ quod odor ei Cinamomo uicinus reddit, ut Asaro. Deinde, q̃ gracili, nec humido solo prouenit ut Asarum. Alioqn reprehendunt a Plinio, qui Nardum rusticũ radicẽ Baccaris appellauere: quia Nardum rusticũ proprie sit Asarũ. Quod uero Dioscorides coronamentariam esse dicit herbam Asaron, id Baccari potius q̃ Asaro conuenit: propterea quod Asaron uocari scribunt, quod in coronas, atq; serta non addat. Legebatur in Dioscoride, Romanos Asarum Peritresam uocare; nos Perpensam, aut Perpresam ex Plinio correximus. Autor is eandẽ opinor herbã.21.lib. Perpensam, lib.26. Perpresam nominat. Codices etiamnum sunt, in quibus non Perpræsa, sed sparsa legitur, ut existimo corrupte. Legitur & Asarus, non pro Asaro, sed pro Arisaro mendose. Quid enim incolume relinquit Medicorum imperitia?

Cõtrouersia de Baccare, & Asaro, similibus & cognatis herbis.

Locus est libro.21.cap.6.

ELECTIO eius secundum MESVEN.

Melior pars plantæ est radix: & melior radix est quæ crassior, densior q̃ extiterit, cuius odor subtilis, sapor acutus, cum modica stipticitate.

TEMPERAMENTVM.

Excalfactoriam uim habet, eandemq; siccitatem in tertio gradu, ut uocant. Sunt qui calidum in secundo constituant, siccum in tertio. Extenu-

atq; aperit, resoluit, & impellit. A

RECTIFICATIO.

Ad laxandam aluum, corroboratum cum aqua casei; cum spica, & aqua mellis.

Sustinet mediocrem contusionem, & concoctionem.

Quidam musto macerant, seruantq; per trimestre.

Vtunturq; ea potione ad hydropem, & lienem.

Quale autori PANDECTARVM uideatur Asarum.

Asarū est Vulgago, uel Gariofilata agrestis, Centūneruia, Cenūcerria.

VIRES & Iuuamenta eius ex DIOSCORIDE.

Calefacit, & urinam cit.

Ideoq; subeuntibus cutem aquis accommodatum est.

Vtile & diutinis coxendicis doloribus.

Ducunt menses cum mulsa aqua potę radices eius, pondere drachmarum septem, purgantq; Veratri albi modo.

EX MESVE.

Mouet uomitiones. Elicitq; & choleram, & phlegma.

Reducit humores perniciosos ex remotis membris.

Confert eius decoctum omnibus opilationibus hepatis, lienis, & interaneorum omnium.

Vnde datur hydropicis, ictericis, spleneticis, & febri.

Est ex his quæ sperma, & semen augmentant.

DOSIS.

Eius dosis infusi potio, est ab aureis duobus, usq; ad unc. iiij. & pulueris ab drach. i. usq; ad aureos. ij. B

EX MACRO AEMILIO.

Est Asarum græce Vulgago dicta latine.
Hæc calidæ & siccæ uirtutis dicitur esse,
Tertius est illi gradus, ut dicunt, in utroq;.
Iecoris medicatur sumpta dolori,
Et uuluæ morbo decoctio subuenit eius.
Dicitur Ictericum potata repellere morbum,
Helleboriq; modo uomitu præcordia purgat:
Sed non est huius purgatio tam uiolenta,
Nec metuenda quidem, si fiat taliter illa.
Aetatem, & uires eius circumspice primum
Quem purgare uoles, & tempus quale sit anni,
Et si sit regio feruens, uel frigida ualde,
Aut si temperiem medium tenet inter utranq;.
Nam senibus, puerisq; parum donare licebit:
Aetatis mediæ plus ijs, iuuenesq; requirunt:
Pinguibus & ualidis plus dandum, q̃ macilentis,
Debilibusq; uiris: magis in gelida regione

Regula generalis in ministrandis Simplicibus.

C Dandum, q̃ calida, duris quocunq; labore
Plus illis tribues quos reddunt ocia molles.
Hæc circumſpiciens, & cætera talia tractans,
Non ſolum tutus dabis hanc, ſed quaslibet herbas
Quę purgant uomitu, uentrē, ſtomachūq; reſoluūt.
Sed eſt de cunctis dixi, communiter hærbis
Quo ſit danda modo proprie Vulgago docebo.
Solutiuū de Aſaro. De folijs eius triginta recentia tollens,
Adde meri tantum, quo poſsint cuncta recondi:
Tota nocte mero facias macerentur in illo,
Mane terens uino, quo ſunt macerata, reſolue.
Tunc olus excoctum, cum pingui carne recenti,
Porcina, prius ægroto da ſufficienter,
Et ſumat uini uult quantum fortis, & albi:
Sic Aſari ſuccum, colatum, trade bibendum.
Fortibus & magnis eſt hic numerus foliorum
Sufficiens; reliquis(ut diximus)eſt minuendus,
Iuxta quod uires, ætas, & cætera poſcunt.

EX IOANNE VIGONIO.

D Radix macerata in lixiuio, & ſubinde lotum ex eo caput, uehementer cerebrum confortat.

EX SERAPIONE.

Quando miſcetur cum uino & oleo, inungiturq; in eo corpus, calefacit ipſum.
Eius quoq; drach. vij. aut aurei. 7. cum aqua mellis, purgant Helleborí modo.
Admiſcetur quoq; confectionibus aromaticis.
Mixtum collyrijs, attenuat tuniculam eam, quæ uocatur cornea, & clarificat uiſum.

EX PLATEARIO.

Vulnera mundificat.
Et hydropem per urinam purgat.
Pro quo pondus & ſemis ponatur Acori.

EX AVICENNA.

Aperit & ſedat dolores omnes interiores, & proprie eius infuſio.

Ex nobili herbario HIERONYMO.

Aqua Aſara, uel decoctum eius potum, fœtum pellit, & uiuentem & mortuum: quare prægnantibus propinanda non eſt.
Ereſypelam refrigerat, & Hepar ardens immodice.

AVTORES ET DESCRIPTORES.

Dioſcorides lib. 1.		Aemilius Macer.
Plinius, lib. 12. cap. 13. lib. 21. cap. 6.		Autor Pandectarum.
Meſue in ſimplicibus.		Platearius, cap. 32.
Hermolaus Barbarus.	Serapion, cap. 254.	Ioannes Vigonius.

Walwurtz männlin.

g 2

Walwurtz weiblin.

DE OMNIBVS Consolidis. Rhapsodia Nona. A

❡ Nomenclaturæ Consolidæ Petreæ.

Græcanicæ, συμφύτον. πετραῖον.
Latinæ, Symphyton Petræum. Consolida Minor.
Germanicæ, Walwurtz. Beinwel.

❡ NOMENCLATVRAE Consolidæ Maioris.

Græcæ, συμφύτον. πηκτόν.
Romanæ, Solidago. Consolida maior. Anagallis maior.
Germanicæ, Walwurtz. Schwartzwurtz.

❡ PLACITA & pronunciata VETERVM de Consolidis.

DIOSCORIDES lib. 4. de Symphyto Petræo.

SYMPHYTON PETRAEON nascitur in petris. Ramulos habet Origano similes, capitula ut Thymi. Tota est lignosa, et odorata planta, sapore dulci, & saliuã prouocante. Radicem habet longam, subrufam, digitali crassitudine.

DE SYMPHYTO ALTERO.

Alterum uero Symphyton duum cubitorum altitudine ex se mittit, leuem, crassum, angulosum, Sonchi modo cauum: circa quem folia sunt non magnis interuallis distantia, hirsuta, angusta, oblonga, ad Linguæ bubulæ, quam Buglossam uocant, foliorum figuram accedentia. Habet & caulis secus angulos illos, exilium, & cauli adiacentium foliorum a singulis alarũ cauis eminentes productiones quasdam, in quibus flores lutei sunt, Rutæ similes, & semen quale Verbascus habet. B

PLINIVS lib. 27. cap. 6.

Alum nos uocamus, Græci Symphytum Petræum, simile Bubulæ folijs paruis, ramis tribus, aut quatuor a radice, cacuminibus Thymi, surculosum, odoratum, gustu dulce, saliuam ciens, longa radice, rutila. Nascitur in petris. Ideoq; Petręum cognominatum.

APVLEIVS.

Symphytum nascitur in petrosis, lignosisq; locis, iucundi odoris, saliuam prouocãs, ramis Origano, aut capitelli Thymi similibus: radice longa, fulua, in robore digitali: & habet thyrsum bicubitalem, geniculatum, inanem: in quo folia hirsuta, angusta, & ucluti longa, cum adnationibus: flore nigro, fructu sine semine floccorum corticis simili, pruritum mouens, radices exterius argillosas, uirtutis densabilis.

AVTOR PANDECTARVM.

Præter Symphytum, est alia Consolida, dicta Rubea, uel Bistorta, uel Tormentilla: habetq; uirtutem consolidandi. Tormentilla species Consolidæ.

HERMOLAVS BARBARVS, de Petræo Symphyto.

Symphyton Petræum, nos Alum Gallice uocamus, folijs paruis, ramis tribus, aut quatuor a radice. Nascitur in petris. Symphyto autẽ Græci nomẽ imposuerunt, quod consolidet. Hanc Veneti Cotoneam appellant, rosæ, ut inquit Plinius, radicis alibi albæ, alibi nigræ. Cotonea.

C

IDEM DE MAIORI SYMPHYTO.

Hoc Galenus Symphyton mega, id eſt, magnum cognominat, nec guſtu dulce, nec odoratu, ut ſuperius. Herbarij recentiores tria genera Symphyti conſtituunt, præter Petræum, quod ne cognoſcunt quidem. Magnum. Minus, ſed radice intus & foris alba, fere bulbi effigie rotunda. Minimum, flore in ſpicam purpureo, nec folio quidem Origani ut Petræum, ſed in humidis genitum, radice lignoſa, ſuperuacua, nec odorata, nec dulci, nec ſaliuam ciente: quæ ſunt in Petræo omnia.

MARCELLVS VERGILIVS.

Iactant ſupra Dioſcoridē noſtræ ætatis herbarij plura etiam alia Conſolidæ genera ſe inueniſſe, quæ medicis, & illis cenſenda relinquimus.

ERROR AVICENNAE CIRCA SYMphytum & Sucutum, quem deprehendit Manardus. Epiſtolarum lib. 6. Epiſtola. 6.

Ad id, quod tertio loco, de Sucuto petis, nemo qui Auicennæ caput. 2. lib. 642. ubi de Sucuto agit, capiti Dioſcoridis de Symphyto comparauerit, ambigere poterit, idem eſſe Auicennæ Sucutum, & Dioſcoridis Symphyton: erroreq; uel interpretis, uel ipſius met Auicennæ contigiſſe, ut Semperuiuū dicatur. Erraſſe autem Auicennam, uel potius neſciſſe quid eſſet, ex eo conſtat: ꝙ uarias de eo opiniones &. 2. &. 3. lib. affert, nec uni præ alijs adhæret. Secundo enim lib. alios exiſtimaſſe, ꝙ eſſet Semperuiuum, alios ꝙ Mandragoræ cuiuſdam ſemen, alios aliam rem. Lib. etiam. 3. cap. de ſputo ſanguinis, duas de ea ſententias affert. Nam poſt q̃ dixerat, ꝙ eſt Semperuiuum, aliam cuiuſdam Aggregatoris ſubdit opinionem. Non enim de alia medicina loquitur, ſicut Iacobus cognomento de Partibus eſt arbitratus, ſed de eodem Sucuto ait, ſcripſiſſe uirum quendam in ſuis aggregationibus, eſſe Calamenti, id eſt, Origani ſpecie, hoc eſt, ſimilitudine. Origanum autem dici ab Auicenna Calamentum. 2. lib. manifeſtatur, cap. 178. ubi ſub Calamenti nomine, de omnibus Origani ſpeciebus pertractat. Deinde ſubdit eundem uirum dixiſſe, ꝙ naſcitur inter lapides: utrumq; autem primæ Symphyti ſpeciei adſcribit Dioſcorides, naſci uidelicet inter petras, & Origani trahere ſimilitudinem, tertiumq; cum his, ſputo ſanguinis prodeſſe. Melius igitur q̃ Auicenna conieciſti, & Sucutum eſſe Symphytum, & utramq; eius ſpeciem uulgo dici Conſolidam. Quarum Maior paſſim apud nos naſcitur, & a ſimilitudine radicis, Lucanicam uocant: Miranduleñ. Alam nominant, Alum uolentes, uel potius debentes dicere. Ita enim primam eius ſpeciem nominat Plinius lib. 26. &. 27. in ſaxis naſcentem, ramis Origani tenuibus, in cacumine thymi capitibus, ſurculoſam, odoratam, guſtu cum dulcedine, ſaliuam ciente, radice longa, rutila, digitum craſſa. Quam ſi (ut ſcribis) conſpicatus es, & apud te habes, rem mihi pergratam facturum ſcias, ſi uidendam miſeris.

Error Auicennæ.

D

Iacobus de Partibus.

Lucanica Ala.

CENSVRA NOSTRA.

Nemini dubium eſt, quin ab effectu nomen inditum Solidagini ſit, Nempe a glutinando, figendoq;, quod præ multis alijs in primis facit. Nihil itaq; uetat, quin et alijs quoq; herbis poſſit competere id nominis, quibus uires pares, & temperamentum æquale. Quod ſi donamus, nihil etiā hallucinari mihi uidētur, qui hodie quatuor, uel quinq; eius ſpecies oſtendunt, ſ. maiorē, minorem, mediā, & regalem. Libenter igitur autori Pandectarū permittimus, ſuā Tormentillam, triuialibus Herbarijs ſuam Conſolidā regalem, uulgo, Ritterſporen, alijs ſuā Anagallida. Agnoſcimus quoq; ſub eo nomine, quam D. Theobaldus Fettichius nobis exhibuit, minuſculā, & humi ſe propagantē Solidaginem, quā ille appellat, Maſlieb, uel Zeitlöſlin. Cuius ego indiciū malim, q̃ centū ſomniatorū, qui præter eruditionē & experientiā, de qualibet herba pronunciant.

Theobaldus Fettichius.

TEMPERAMENTVM. A

Ex contrarijs potentijs constat, ut inquit Galenus. Habet namq; uim secandi, qua comprehensum in thorace & pulmone pus purgat. Habet & hoc pariter, ut eductionibus sanguinis opituletur. Ob humiditatē uero mansum, sitim sedat, arteriæq; asperitati medetur. Ideo inflāmatis intestinis imponitur, & ad rupta, & conuulsa cum melle bibitur.

IOANNES VIGONIVS.

Cōsolida est calida et sicca, cū caliditate tēperata, et cū hūiditate uiscosa.

VIRES ET Iuuamenta EX DIOSCORIDE.

Trita, & pota, cruentis exspuitionibus, ruptisq; proficit.

Recentia uulnera conglutinat illita.

Inflammationibus, præsertim sedis, & intestinorū, cum folijs Senetionis utiliter illinitur.

Enterocœlas cohibet.

EX PLINIO.

Si inter duos lapides conterat, miraculose antraces extinguit, & dysenterias cōpescit.

EX APVLEIO.

Ad profluuium mulierum, herbæ Consolidæ puluerem mollissime contritum, potui dabis in uino, & restinguet.

Radicis cinerem tepidum coquito, et ex melle ieiuno da, medebiturq; conuulsis, uel intus ruptis, & ex thorace laborantibus.

Ad stomachi dolorē, si cum oxygaro edas, magnū beneficiū senties. B

Cōtra tussim, herbę Consolidæ radices in chaldari decoques cū melle & pipere, & castoreo ad quartas, & in uino ueteri, ieiuno dato in potu.

Hęc herba hoc augmentū habet, ut carne bubula concisa, & in cacabū missa, eius radicis si miseris drachmas .ij. cocta caro in unū cohærebit.

IOANNES VIGONIVS.

Omnes Consolidæ, uirtutē habent consolidandi, & conglutinādi uulnera recentia.

EXPERIMENTA.

Oris ulcera, rimas, & condylomata mirabiliter restituit.

Item uulnera recentia, inspersa cum panno illius aqua, uel succo, pondere unc. 1 5. pota quotidie, sanat uulnera interna, & rupturas.

Conuulsiones sufferuescentes cōpescit, siue quascunq; alias etiā ustu(ras, et ardores.

Succus, cum oleo mixtus, sanguinem sistit.

Breuiter, uulneribus omnibus commodissime adhibetur.

DESCRIPTORES SOLIDAGINIS.

Dioscorides lib.4.dict. συμφύτον.	Plinius lib.27.cap.6.
Galen.lib.8.simpli.cap.125.126.	Idem lib.26.cap.8.
Ad Paternianum.153.	Apuleius dict. Consolida.
Georgius Valla, dict. Symphyton.	Ioannes Vigonius.
Simon Ianuensis.	Autor Pandectarum.
Hermolaus Barbarus.	Marcellus Vergilius.
Hieronymus nobilis Empiricus.	

Diapensia.

Sanickel.

A

DE SANICVLA.

Rhapsodia Decima.

¶NOMENCLATVRAE.

Latinæ, Diapensia, Sennicula, Sanicula.
Germanicæ, Sanickel.

SCRIPTORVM PLACITA.

Sententenria HERMOLAI BARBARI, de Sanicula lib. 2. DIOSCOR. dictione, Peplis.

SVNT APVD Grecos, qui Peplium pro Senna accipiunt: inter quos est Isacius. Ego diuersum puto genus: cum Senna siliquas, & in his semen ferat, Peplis non: transalpina herba, folio Vitis, aut Apij ru bentibus. In fine sectionum, maculis quibusdam, surculis quoque rubris, ad radicem, quæ multis ei fibris subest, capitulis in summo frutice pusillis, subnigrisque. Huius succum in uulneratis in potum commendant.

SENTENTIA PANDVLPHI COLLINVTII, de Sanicula, lib. defensionis Plin. dictione Pentaphyllon.

Est Venetijs, in eo uico, quem Speciarium appellant, seplasiarij cuiusdam non ignobilis taberna, cui pro titulo, insignique sit, Aethiopis caput. In ea liber est herbarius, tanta arte ac diligentia pictus, ut natas paginis illis suis herbas, non effigiatas, credas. In ea pictam uidimus, ijsdem prorsus, quæ hic diximus, signis herbam, folijs quinque, quę & ipsa quinque, ut pinximus, porrectiores angulos sinuatosque haberet: sed & fructus, quos fraga dicas: tum ad ipsam herbam, latinum nomen, Sanicula, Germanicum, Sanickel, scriptum est. Citanturque inibi de Sanicula hęc scribentes, in dinamidijs Galenus. Et Petrus Hispanus, is qui postea Pontificatum gessit, & Ioannes uicesimusprimus, nuncupatus est: eum de medicina librum scripsit, qui Pauperum thesaurus inscribitur. Tum Ceruiensis episcopus quidam. Et laudensis Maphęus. Et Gilbertus anglicus, chirurgicus. Ea Sanicula Pentaphyllum ne sit, cur affirmem nõ habeo, cur negem non uideo.

B

Ex uulgo Herbariorum sententia.

Diapensia græce, latine, Ferraria maior, siue Consolida minor, siue Sanicula.

Nobilis Herbarius HIERONYMVS.

Sanicula latinis dicta, Ferraria maior, siue Cõsolida minor, herba palmæ altitudine, uel amplius paulo, uulneraria. Est & altera quædã speci es, agrestis, rariorque & minus perspecta herbarijs, solo Maio & florens, et apparens, flosculis albis, ijsque lepidis admodum: indeque enim paulatim disperit, abditque sese.

C

IVDICIVM NOSTRVM.

Plura de Sanicula apud probatos autores non lego, nec quæ sit dicta Græce, uel apud Dioscoridem, a quoq; comperi. Diuinati sumus ultro, citroq; multa, uerum cum uana sit ea diuinatio, quam nõ firmat certa aliqua scriptoris autoritas, nihil temere uoluimus pronunciare. Dij potius malefaciant ignauis & male gratis prioris seculi herbarijs, qui in describendo tantopere illam posthabuerunt, uel nomẽ potius ipsius genuinũ, germanumq;, in barbarum commutauerũt. Interim uehementer probo uulgi herbariorum sententiam, qui hanc minorem Solidaginem constituunt. Dicimusq; id cum Galeno, facessent nomina & uerba, rem teneamus. De re itaq; & eius effectibus, cum iam multa experientia cõstet, græcam eius nomenclaturam, & quibus sub nominibus apud Dioscoridem & Piniũ legatur, proinde an uera Penthaphyllon sit, uel potius eius species, ociosis, & nobis peritioribus, relinquimus.

TEMPERAMENTVM.

Compertum est esse calidam & siccã, tenelloq; succo, eo q; purissimo.

VIRES ET IVVAMENTA.

Omnia præstat, quæ Consolida.

Adijciunt Experimentatores & herbarij, tumores reprimere, illitum, decoctumue succum, tam in homine q; in pecudibus.

D Eius quoq; pulucrem intritum melle, & glycyrizę succo, in ieiunio potum, interanea omnia phlegminantia, & pituitæ obducta, repurgare.

Idem efficere illius decoctũ cum melle rosaceo, et sacharo addito. Præcipuus est eius usus, in potionibus uulnerarijs, cum Solidagine & Peruinca.

COLLECTIO.

Colligitur in mense Maio, & uel in puluerem teritur, uel in umbra siccatur.

C

DE CONSOLIDA REGALI,
Rhapsodia Vndecima.

NOMENCLATVRAE.

Latinæ, Consolida regalis.
Teutonicæ, Rittersporen.

VIRES ET IVVAMENTA.

ABSTERGVNT ruborem oculorum flores eius triti, atq; in aqua rosacea macerati: adeoq; tota ocularia herba est, quæ, quibuscumq; facile oculorum malis medicatur, & quæ uel conspecta eti am crebro sanet.

Ab studiosis in precio habetur, una cum Ruta. Siquidem credunt illi us crebro intuitu, nunq; se ex oculis laboraturos. Quare in musæis suspendunt suis.

Aqua illius, uel decocto florum utuntur experimentatores, contra atram luem, ardores et æstus, tussim, tumores, uenena, uomitiones, & cholericam passionem, aduersus stranguriam, calculos, ischiada, & coxendicen. Item ad deijciendam aluum.

Ei quoq; qui iam ex calore in syncopin decidit, si porrexeris Consolidæ regalis unc. i. aquæ rosaceæ Boraginis, & Buglossæ florũ drach. iij.
D & continuo refocillabitur.

TEMPERAMENTVM.

Calidi & sicci temperamenti.

TORMENTILLA.

A

B

Tormentill.

De TORMENTILLA, & uero Pentaphyllo.

Rhapsodia Duodecima.

¶ NOMENCLATVRAE.

Græcæ, ἑπτάφυλλον.
Latinæ, Tormentilla, Bistorta.
Germanicæ, Tormentill. Rotwurtz. Blůtwurtz.

PLACITA SCRIPTORVM.

Sententia HERMOLAI BARBARI de Tormentilla lib. 8. Dioscor. dictione, Sarxiphagon.

ALII TRITICI foliorum figuram Saxifragæ, alij marinæ Bati similem dixere, alij Tormentillæ uulgo dictæ. Est autem, ut uolunt, Tormentilla, Quinquefolio herbæ similis, nisi quod septem habet fere folia, non quinque.

C EODEM. LIBRO dictione, Pentaphyllon.

Hippocrates duo uidetur nouisse Quinquefolia. Candidum, quod & herbaceum, & procerius est a terra. Nigrum, quod humilius. Et est quæ Tormentilla uulgo dicitur, Quinquefolio simillima, nisi quod septem, nõ quinque folia habet. Potest a nobis Heptaphyllon uocari, hoc est, Septem folia, ex cuius radice pastillos theriacos, si Dijs placet, officinæ pro uiperarum carne subijciunt, quoniam uiperæ modo, ut ipsi putant, nonnunquam uisitur.

SIMON IANVENSIS de Tormentilla.

Tormentilla, Potentilla, Consolida rubea, species Heptaphyllon, similis Pentaphyllo, nisi quod habet septem folia, sicut illa quinque, radicem rubeam.

Sententia IOANNIS MANARDI de Tormentilla & Pentaphyllo, Epistolarum lib. 6. In Epistola ad Franciscum Graballum.

Tormentilla est uera Pentaphyllon secũdum Manardum.

De Pentaphyllo ego libenter intelligerem, uulgarem ne hanc passim in uijs etiam stratis nascentẽ accæperitis. Ego non huius radicem accipiendam puto, sed eius quam Tormentillam uocant, quam licet Septifoliam maiore ex parte in Italia uideamus, hic, hoc est, in Pannonia, sæpius uidi Quinquefoliam.

Sententia Autoris PANDECTARVM.

Bistorta, uel Consolida rubea latine, uel Tormentilla, Arabice Buseke. Est herba similis Pentaphyllo, nisi quod habet septem folia, utrinque

D pilosa: & ideo uocatur Heptaphyllon. Cuius radix est rubea, et tortuosa, similis Galangæ, sed non habet acumen. Flos eius aurosus.

Sed notandum, quod est species Bistortæ, habens folia similia Lapatho acuto, nisi quia color foliorum ex uno latere est cœlestis, & ex alio uiridis. Flos eius rubeus, & radix rubea: quæ ab aliquibus uocatur Bardana maior, et ab aliquibus Lappa minor. Virtus eius, in omnibus est sicut primæ speciei, sed remissior.

IVDICIVM NOSTRVM.

Nihil habeo quod respondeam. Nisi, si non Heptaphyllon esset Tormentilla, facile me pertrahere sinerem in sententiã Barbari, ut crederem esse congenerem Pentaphyllo: tam quadrant enim in eam Theophrasti & Plinij descriptiões, ut nullus pictor festiuius ac curiosius potuisset acu pingere. Pentaphyllon inquit Plinius cum effoditur, rubram habet radicẽ: hæc maturescens, nigrescit, & angulosa fit. Nomen a numero foliorũ habet. Et ipsa herba incipit, & desinit cum Vite. Quæ ex Theophrasto Plinius mutuatus est. Siquidem torta est Tormẽtilla: dein rubea: nec mature prouenit, sed cum uites iam florẽt. Vnde fortasse herbarij etiam, Bistortam uocauerunt. Et quia uulneraria quoque est, Consolidæ quoque nomen addiderunt. Quanquam quæ de folijs controuersia est, facile etiam elui potest, quod quibusdam in locis, non solum Heptaphyllon, uerumetiã

Pli. lib. 25. ca. 9

quinqꝫ folijs uisitur. Confirmant hoc iudicium nostrum multi etiam alij docti uiri, quibus cum contulimus. A

IVVAMENTA eius ex autore PANDECTARVM.

Habet uirtutem consolidandi, & confortandi conceptum.

Datur & contra dissuriam, cum succo Plantaginis.

Menstrua cohibet ex ea fomentum, cum aqua fluminis, uel pluuiali, & puluere friato.

Idem operantur pulueris partes duæ, Spicæ una, si cum melle interantur, & uentri in modum emplastri imponantur.

Ad conceptum iuuandum fit emplastrum ex puluere, & pulueribus alijs, quæ matricem & fœtum corroborant.

Vulnera sanguinem sudantia stringit, & glutinat.

Cum albumine oui puluis mistus, & in tegula coctus, uomitum cholericum refrænat.

EX HIERONYMO HERBARIO.

Aqua Tormentillæ, uel eius decoctum, omnibus facile uenenis resistit. Vnde & ad præseruandum, & pellendam atram luem, tempore pestifero datur.

Et hominum, & pecorum tumores potenter repellit.

Dysenterias, & omnes sanguinis fluxiones compescit.

Pota singulis diebus aqua unc. ij. pondere, uulnera sanat, absqꝫ omnibus prorsus cataplasmatis.

Eadem iniecta oculis caligantibus, clarificat ea, si sæpius inspergatur, idqꝫ noctu, in somnum concessuro. B

Confortat interanea omnia, cor, hepar, lienem, uentriculum, & cerebrum.

Cancros, fistulas, carcinomata siccat & sanat.

Breuiter, quocunqꝫ modo, & quibuscunqꝫ morbis adhibeas, salubris esse creditur.

Betonien.

DE BETONICA, Rhapsodia Duodecima. A

¶ Nomenclaturæ.

Græcanicæ, κέστρον. ψυχότροφον. θεία ῥίζα.
Latinæ, Vetonica. Betonica. Radix diuina. Chiron. Serratula.
Germanicæ, **Betonien kraut. Brun Betonien.**

PLACITA AVTORVM, de herba Betonica.

Epigraphe DIOSCORIDIS Betonicæ lib. 4.

VETONICA herba est, quadrangulum, tenuem, altitudine cubitali, & aliquando minorem caulem habens: folia longa, & mollia, Quernis similia, per ambitum incisuris diuisa, & odorata. Inter que maiora sunt, quæ ad radicem uiuunt. In summo caulium semen est, Satureiæ modo spicatum. Carpuntur folia eius, & siccantur: quorum frequentior usus est. Radices illi sunt graciles, quales Veratri, quæ pituitosas uomitiones cient, in dulci aqua potæ.

Picturatio BETONICAE ex PLINIO.

Vetones in Hispania inuenerunt eam, quæ Betonica dicitur in Gallia, in Italia autem Serratula, a Græcis κέστρον, aut ψυχότροφον, ante cunctas laudatissima. De inuentoribus Betonicę.

Exit anguloso caule, cubitorum duum, a radice spargens folia fere Lapathi, serrata, semine purpureo.

REPREHENSIO PLINII per Nicolaum Leonicenum. B

Betonicam a Romanis dictam, a Græcis Cestrum, pingit Plinius, folio Lapathij. Dioscorides autẽ, cui magis adstipulatur sensus, folio Quercus. Alteram uero Betonicam, quæ alio nomine Britannica appellatur, folia Lapatij habere idem Dioscorides tradit: ut uerisimile sit, Plinium alteram pro altera pinxisse. Lapsus Plinij in Betonica.

PLINI DEFENSIO P. COLlinutij contra Leonicenum.

Pari quoqꝫ impudentia fertur, cum errasse Plinium uerisimile sibi esse dicit in describenda Betonica, ꝙd folio non quercus (ut Dioscorides) sed Lapathi similẽ Betonicã pinxit: quodqꝫ ea pictura Britannicæ herbæ ex Dioscoridis sententia, magis conuenire uideretur. Sed mirum prorsus, ut indiligens accusator apparuit, homo alioquin haud indoctus, qui Plinij uerba; nec penset, nec referat. Betonica, inquit Plinius, Serratula a nostris uocatur, a radice spargens folia fere Lapathi serrata. Quis Lapathũ ipsum, Betonicamqꝫ agnoscens (nemo enim unus est, qui ambas non norit) non graphice descriptã a Plinio Betonicã dicat: cum Serratulã uocari, & folia fere Lapathi, & serrata habere illam uideat, meliusqꝫ aliquanto ꝙ quercus similitudine a Dioscoride designatã? Cum folio quercus, nõ ipsa Betonica (a quercu prorsus dissimilis) sed Trixago magis, & Hierabotane describãtur. Non ergo Lapathi folia simpliciter dixit Plinius, sed serrata adiecit, quod subricuit, aut dissimulauit Nicolaus. Cum in Britannicæ descriptione notissimæ herbæ folia nigra, oblongaqꝫ, eodem libro dixisse satis esse putauerit: nec serrata adiecit: quoniã incisuris illis, quibus Betonica distincta non sint. Quid autẽ aut frigidius, aut insulsius dici potest, ꝙ ideo errasse Plinium dicere, quia Dioscoridis uerba, similitudinesqꝫ in pingendis herbis non usurpauerit, sed signa alia, & quæ aptiora uidebantur, adhibuit?

ADMIRATIO HERMOLAI BARBARI circa Betonicas.

Illud mirum quibusdam, quod Plinius Betonicæ folia Rumici scribit

C similia, hoc Dioscorides Britannicæ adsignat: cum Betonicæ querna potius uisantur. Nec illud minus licet mirari, quamobrem mentiones duas Betonica meruerit. Nisi quis duo quoque genera Betonicæ demonstrata nobis a Dioscoride contenderit: duas & Paulus Aegineta Betonicæ facies intelligit, effectu parili, ut prædiximus.

SENTENTIA APVLEI
de Betonica.

Betonicam, siue Britannicam, Græci Cestron, & Prioniten, ijdem Pyrinem, ijdem Alianthon, ijdem Psychotrophon. Item Thyarizon, Seropodion, & Pandiona appellauerunt, Prophetæ Hierathiorine. Romani Betonicam, nonnulli Serratam, & Rufzmarinam. Hæc herba nascitur in pratis, & montuosis locis, & opacis circa frutices. Animas hominum & corpora custodit, & nocturnas ambulationes a maleficijs, periculis, ab iustis etiam, & uisionibus metuendis tuetur ac defendit, & omni rei sancta est. Cestron uocatur, & Psychotrophon: siquidem frigidis reperitur in locis. Radicibus quidem tenuibus, & rubicundis, thyrso tenuiore, ultra cubitum quadrangulo, folijs Quercui similibus, boni odoris, semine in summitate thyrsi spicato, modo Thymbræ.

Superstitiosa nimis Betonicæ uis.

Hæc fere Apuleius, uel Antonius Musa. nam de autore addubitant, qui nuper Apuleio, ex Basiliensi editione, uolumen de laudibus Beto-
D nicæ appenderunt. Quanquam non abludit fere Dioscorides, in alterius Vetonitæ descriptione: quod tamen caput omnes adulterinum, nothumque existimant.

CONFVTATIO descriptionis Apuleinæ, & capitis in DIOSCOR. DE Betonica, per MARCELLVM VERGILIVM.

Britannicæ caput, in cunctis fere Græcorum codicibus, alterum Betonicæ caput superstitiose, & imprudenter est adiectum. In antiquissimis enim, quos habemus Dioscoridis Græcos & Latinos codices, nullibi legitur. Nec uerisimile est, post tractatam semel totam Vetonicam, intercedente alio capite, de eadem iterum agendũ huic scriptori fuisse. Accedit ijs, quod nihil in hoc scriptore maiestate eius indignius, nec cui minus credere oporteat, quam ubi superstitiosum aliquod, & ad religionẽ nostram pertinens, ab eo docetur. Poterunt legentes, quod dicimus, ex his, quæ alij interpretes reddiderunt, censere. Nobis non placuit, religionem ,, naturæ miscere, & quæ tam longo interuallo distant a scriptore hoc, ea- ,, dem facere. Vana hominũ mortalitas, hæc primũ infert: mox imprudentia, & salutis studium excipit, exceptaque per manus diu feruntur.

Contra herbarum superstitiones.

Eius Betonicæ ex SERAPIONE.

Kastara, id est, Betonica, est herba, quæ nascitur omni anno, habens uirgam subtilem, cuius longitudo est unius brachij, aut plus, & est quadrata: & habet folia longa, mollia, similia in figura sua folijs glandium, & in scissuris suis, habentia bonum odorem; & folia quæ sunt propin-

qua terræ, sunt maiora folijs alijs: & in summitate uirgæ, est semen collectum in se, prope collectionem spicæ frumenti. Et assimilatur Satureiæ, quæ dicitur Thymbra, & habet radices sicut Helleborus. Foliorum usus est tantummodo. A

TEMPERAMENTVM EIVS.

Calida est, & siccans in tertio, ut inquit Platearius. Et uirtus eius est, uulnera mundificare, & incarnare.

VIRES EIVS, & Iuuamenta
EX DIOSCORIDE.

Folia Betonicæ exhiberi debent, ruptis, conuulsis, mulieribus uuluæ malo oportunis, & ad laxandos uteri strangulatus, drachmæ unius pondere, cum hydromelite.

Tres in uini sextario drachmę, contra serpentium morsus ebibuntur.

Herba magna utilitate, illatis a serpente uulneribus illinitur.

Aduersus etiam uenena, drachma ex uino pota, conuenit.

Præsumpta ea, si uenenum hauriatur, nihil nocebit.

Vrinam ciet.

Aluum subducit.

Medetur comicialibus, & insanis, pota ex aqua, & iocineris, lienisque uicijs drachmæ pondere in aceto mulso.

Concoctionem adiuuat, si quis ea fabæ magnitudine secundum cœnam, cum melle cocto deuorarit. B

Modo consimili acide ructantibus propinatur.

Stomachicis eam manducare, & succum deuorare proderit, si postea dilutum uino sorbeatur.

Datur sanguinem exscreantibus, tribus obolis, cum diluti uini, aut lactis cyatho.

Ischiadicis, renum & uesicæ doloribus ex aqua.

Aquæ inter cutem binis drachmis ex hydromelite.

Regio morbo laborantes recreat.

Menses pellit, drachmæ pondere cum uino pota.

Aluum purgant drachmæ. iiij. potæ in hydromelitis decem cyathis.

Facit cum melle ad tabem, & purulentam exscreationem.

Folia sicca, tritaque fictili uase reconduntur.

EX PLINIO.

Fit uinum ex Betonica, & acetum, stomacho & claritati oculorum. Tantumque gloriæ habet, ut domus in qua sata sit, tuta existimetur ab piaculis omnibus.

Tanta uis inesse Betonicæ putatur, ut inclusæ circulo eius serpentes, ipsæ sese interimant flagellando.

EX APVLEIO, FRACTVRIS.
CAPITVM sanandis.

Herba Betonica contusa, & super capitis ictum posita, uulnus mira ce

C leritate conglutinat & sanat. Eoq; efficacius, si ter die refectam, hoc est, recentiorem frequẽtius imposueris, donec sanescat. Eius potestas tantã fertur habere utilitatem, ut ossa quæ fracta consolidet, & ui sua extrahat.

OCVLORVM doloribus medendis.

Betonicæ herbæ radices ex aqua ad tertias coquito, & ex ea aqua oculos foueto. Ipsam, aut eius folia certa supra frontẽ, & oculis imponito.

AD OCVLORVM caligines.

Betonicæ drachmam unam, aquæ calidæ cyathos quatuor, ieiunus bibat: deducit ad inferiorem partem eum sanguinem, qui caliginem oculorum fecerat.

AD OCVLOS lachrymosos.

Betonica manducata, aciem oculorum clariorem facit. Item Betonicæ herbæ tritæ, paululum salis adijcito, digitis duobus, & pollice quantum tolli potueris, sublatam, formatam *tormidulam si naribus inserueris, idem efficies.

* alias, torundulam.

AVRIVM doloribus succurrendis.

Herbæ Betonicæ recentis folia, uel per se, aut in aqua madefacta. Deinde adiecta rosa liquida tepefacito, & in aures stillato, lanaq; spissato, mire proficere creditur.

Ad dolorem DENTIVM.

D Herbam Betonicam ex uino ueteri & aceto ad tertias decoctam gargariza, dolorem dentium discutiet.

AD VOMITVS, & suspiriosos.

Herbæ Betonicę drachmam unam, & sumptis ex aqua tepida cyathis duobus, bibendũ si dederis, iuuat. Idem suspiriosis prodesse creditur.

PHTHYSICIS, & eis qui purulentũ egerunt curandis.

Betonicæ drachmas treis dato cũ melle, & glutiat ieiunus, auxiliatur.

SPLENI CVRANDO.

Betonicæ drachmas treis dato manducare per triduum, uel in aqua frigida cyathos dabis bibere.

Betonicæ drachmas quatuor, aqua calidæ cyathos quatuor da, ut bibat per triduum.

Herbam Betonicam ex uino decoctam, & potui datam, lienosis prodesse experti affirmant.

Betonicæ drachmæ binæ ex mulso cyathis duobus, bibentẽ sanabit.

AD RENES.

Betonicæ drachmas treis ex uini ueteri cyathis tribus, piperis grana xxvij. contrita & calefacta, ieiunus bibat.

VENTRIS DOLORI medendo.

Herbæ Betonicæ drachmam unam in aqua calida cyathis duobus bibendam da. His autem dumtaxat hæc apta erit compositio, quibus non ex cruditate intestina torquebuntur.

AD VENTREM concitandum.

Betonicæ drachmas quatuor, hydromelitos, octo dies bibendum

dato, uentrem mouebit. A

Ad LVMBORVM dolorem.

Betonicæ drachmas tres ex uini Amynęi cyathis tribus, piperis grana xvij. contrita & calefacta ieiunus bibat, curabitur.

Betonica ex mulso potui data, febrienti ex aqua calida, lumborum dolores sanare creditur.

Ad COLVM.

Herba Betonica, cum unio austero æque proficit.

Ad TVSSIM.

Herbæ Betonicæ uncias duas ex melle accipiat per dies octo.

Ad typum QVOTIDIANAE.

Herbæ Betonicę drachmas. ij. Arnoglossæ unam ex aqua calida cyathis quatuor bibendum sub accessione ministra.

Ad typos TERTIANAE, atq; QVARTANAE.

Herbæ Betonicæ drachmas treis, mellis attici unciam, aquæ calidæ cyathos tres in unum miscebis, & ante accessionem potui dabis, mire sanabitur.

Ad VESICAE dolorem.

Betonicæ drachmas quatuor, apij radicis scrupulos treis decoquito: radices uero apij in aquæ sextario ad medium quum decoctę fuerint, tum demum Betonica admiscenda, potuiq; exhibenda: dolorem ita extermi nant, ut postliminio redeat nunq;. B

Ad CALCVLVM.

Betonicæ drachmas treis ex aceto q; optimo, & mellis & aquæ calidæ cyathos octo bibere confert.

HYDROPICIS curandis, mulieribus item, quæ PARTV laborant, necnon & ijs qui FEBRICITANT.

Betonicæ drachma una ex aquæ calidæ cyatho uno pota, medetur.

Betonicæ item drachmæ duæ, aquæ calidę cyathis quatuor, si sine febre fuerit: si cum illa, ex uini cyathis duobus ministra, fert opem.

Ad PARALYSIM.

Betonica trita et imposita, neruos etiam præcisos glutinare, & persanare creditur.

Contra HORRORES.

Betonicę drachmę duę ex uino austero, cyathis duobus: item ex aquæ calidę pari mensura, sub accessione bibere dato.

Pro mulierculis quibus loci frigore uexantur.

Betonicę drach. iij. ex aqua calida, totidē cyathis p triduū bibere dato.

Aduersus EBRIETATEM.

Betonica si prius sumatur, ebrietas uinum non comitatur.

MORBO REGIO curando.

Herbam Betonicam ex uino sępius sumptā proficere piria didicimus.

C CARBVNCVLO sanando.

Betonica in aquæ calidæ cyathis duobus pota, carbunculo medetur.

His qui perfrictionibus laborant.

Betonica cum axungia trita, plagæ imponatur, prodest utiq;.

LASSIS ex itinere.

Betonicæ unciam ex uini cyathis tribus, triduo ex itinere lassus bibat.

Aegris FASTIDIENTIBVS CIBVM.

Betonicę drachmas geminas, ex aquę mulsę cyathis tribus potui dato.

Vt facile quis DECOQVAT.

Betonicæ drachmas treis, mellis decocti unciam sumito, mel quoad indurescat coquito ex aqua calida, cyathos duos potui dato. Pastillos quoq; ex eo facere conuenit, & ex calida deglutire.

Ad SERPENTIVM morsum.

Betonicæ drachmas treis ex uini cyathis tribus diluito, & potui dato. omnium quippe serpentium morsus sanat. Betonicam quoq; uini nigri cyathis tribus conterito, & uulneri inlinito.

VENENIS datis expellendis.

Betonicæ drachmæ tres statim potæ, uenenum discutiunt.

Ad morsus [illegible]di CANIS.

Betonica contrita, & contusa, morsui imponitur.

Ad FISTVLAS.

D Ex Betonica contusa, & contrita turundulas facito, & pusillum salis inserito, fistulam obligato, expurgat.

PODAGRAE fugandæ.

Betonicę radices, cũ folijs, coctas ad tertias, in aqua potas, ipsam quoq; per se tritam, et applicatam, mire dolorem Podagrę lenire expti affirmãt.

Ad PVRGATIONES.

Betonicæ drachma purgationes hęrentes in uino expellit.

Ex IOANNE VIGONIO.

Betonica inter herbas, quę capiti conferunt, obtinet principatum.

Et folia eius imposita fronti, medentur dolori oculorum, & destillationes retinent.

AVTORES ET DESCRIPTORES.

Dioscorides, principio lib. 2.
Plinius, lib. 25. cap. 8.
Apuleius, lib. de laudibus Betonicę.
Galenus. 7. simplicium.
Serapion, cap. 322. & cap. 20.
Platearius, cap. 7. Betonica.
Hermolaus Barbarus, in Corollario.
Marcellus Vergilius.
Aemilius Macer, dict. Betonica.
Pandulphus Collinutius.
Oribasius, dictione, Betonica.
Ioannes Vigonius.
Nicolaus, Leonicenus.

DE CONSOLIDA MEDIA, A
Rhapsodia. XIIII.

❡NOMENCLATVRA

Teutonica, **Guldē Güntz el / Brünel / oď Grossz Guntzel.**

SVPRA testati in Solidagine sumus, multas esse Consolidarum species, ex quibus & præsens est, quam Mediam, uel Minorem Consolidam uocant, uulgo, **Gulden Guntzel**, teste HIERONYMO herbario. Qui & huius quoq; triplicem differentiam facit. Et Primæ quidem nomen indit germanum, **Brünel**, flore purpureo. Alteri, **Guldē guntzel**, flore ueieto, **blaw**. Et Tertiæ nomen Maiusculę, teutonice, **Grossz guntzel**, sine floribus, figura Betæ, folijs paulo exilioribus. Quo uero nomine sit apud Dioscoridem alio ab Solidagine, ingenue fateor me ignorare. B

Folio.78.D.

❡ VIRES ET IVVAMENTA.

Vt superiores Consolidæ, uulnera glutinat.

Sanguinis trombos, ex casu, uel contusionibus coactos in corpore, disijcit, & dissoluit.

Præsens remedium est alcolæ, & oris ulceribus serpentibus.

Decoctum eius, uel aqua tumoribus illita, dissipat tumores omnes.

Datur apoplecticis desperatis eius aqua, et ardore linguæ laborātibus, si subinde ozimi seminis aliquot grana in eo macerentur.

Maiusculæ usus est ad intertrigines, ad ulcera penis, pudendorum, ad mariscas, & ad omnes tumores atq; abscessus.

Sunt qui in dolore neruorum aqua eius se obliniunt, atq; inde melius incipiunt habere.

Vidi qui colicis bibendam propinauerunt, & corrosione intestinorū laborantibus.

C Herba paralysis.

D

Himelschlüssel.

DE HERBA PARALYSI,

Rhapsodia XV.

¶ NOMENCLATVRAE.

Latinæ, Herba paralysis, Margarita.

Germanicæ, S. Peters schlüssel/ Himelschlüssel/ Schlüssel blůmen/ Weiss Betonien.

MVLTA SVBINDE apud autores de Paralysi herba uestigauimus, plurima cum herbarijs contulimus, uerum necdum quicq̃ comperimus, quod ad stomachũ fecerit nostrum. Nomen ignotũ ueteribus scriptoribus. Barbari tam inscite, tam inepte, cõfusaneeq; oĩa miscent, ut maius etiam negociũ fecerint. Sic enĩ reliqt de ea Pandectarũ rhapsodus.

Pandectarius Herba Paralysis est, cuius folia florere incipiũt tẽpore hyemis, quę se extẽdunt in terra, quasi alba & crispa: ut Alisfagus, florem album profert.

A

Quibus quid sibi uelit, non intelligo. Nam aliam longe hodie nobis demonstrarunt herbarij, principio ueris subalbidam & sublucentem, floribus Betonicæ fere folijs erumpentem, cui tam similis est, ut nullum lacti sit similius: quod mihi suspicionem facit, Betonicæ quandam speciẽ esse, albam scilicet: tametsi refragante Hieronymo herbario. Verumtamen id coniectura esto, nulla dialectica dignitas. Plura apud probatos autores non lego, nisi in Barbari Corollario. Qui in syluestri Cucumere de Paralysi quadam herba sic meminit.

Alius quoq; flos habetur, Bellis nomine, pratẽsis, & candidus, & quadamtenus rubeus, aduersus strumas efficax, ut Plinio uidetur. Sit autem Bellis idem qui & Bellius, siue Bellio, & ipse flos pratensis, quem Plinius, quinquagenis quinis barbulis pastillicantibus coronatum scribit, animaduertendum puto. Quanq; enim luteus uidetur a Plinio describi Bellio, uolumine primo & secundo, Bellis uero candidus, sexto et uigesimo, non tamẽ ita in omnibus Plinianis codicibus luteum eum esse legimus. Hermolaus Barbarus de Paralysi.

C Quidam luteum ei semen, non ipsum florem audiũt, & Paralysin dictam uulgo interpretantur: qui & primus ueris flos, & Margarita cognominatur, et hyeme quoq; tota nascit, ex Occidẽte, ut qdam existimant, in Italiam conuectus. Quinquagenas tñ ei ternas, non qnas barbulas inuenio. Laudat ad paralysim, a qua & nomen. Itemq; ad Podagras, & Ischiada. Paralysi uocatæ florẽ habet similẽ, paucioribus tñ barbulis. Flos, qui qm̃ a longinquo conspicuus est, Paradelis uulgo dicit: folio em̃ non admodũ diuerso, nisi q serratum est huic, non Paralysi. Sunt qui Buphthalmon, & Bouis oculum appellent. Nam qui Antipatrem uulgo dictum rentur eum esse, liquido fallunt: cũ sit Antipater surculosus, & flore luteo, quasi Cunilaginis minore. Folia Roris marini, latiora, minusq; lõga. Christophorianã, & oculũ Consulis nonnulli uocant. Huius illa proprietas, quod flores post nascentes, altius tollunt, q̃ prius nati. De cuius rei argumento uideri posset aliquibus, hãc herbã esse, quã Plinius Impiam uocari tradit. Herba inquit Impia uocatur incaua, Roris marini aspectu, thyrsi modo uestita, & capitata: inde alij ramuli assurgũt, sua capitula gerẽtes. Ob id Impiam appellauere, qm̃ liberi supra parentẽ extollant. Alij potius ita appellatã, quod nullũ animal eam attingat, existimauere. Hæc inquit, inter duos lapides trita feruet, pcipuo aduersus anginas succo. Nec tentati unq̃ eo morbo interiere. Sunt et qui in auium nidis inseri aliquid ex ea putent, iamq; ita non strãgulari pullos, auidius deuorãtes. Hæc Plinius. Cęterũ, quanq̃ similitudo in ea proprietate sit, multa sunt inter utrãq; discrimina. Primum, quod Impia incaua est herba, Antipater non est. Alterum, quod trita non feruet. Tertium, quod nec capitula, nec thyrsos gerit, sed flores dumtaxat. Hæc Barbarus. D

Antipater herba Buphthalmus. Christophoriana. Oculus consulis. Herba Impia.

LOCVS.

Prouenit ultro in pratis uirentibus.

COLLECTIO.

Colligitur, partimq; in alembico exstillatur, partim siccatur in umbra, in principio Maij.

VIRES ET IVVAMENTA.

ex HIERONYMO herbario.

Eius decoctum, uel aqua illita capiti dolenti, dolorem reprimit.

Stomachum calefacit, & hepar, & matricem.

Quamobrẽ conuenit & grauidis laborãtibus, menstruaq; prouocat.

Serpentium quoq; morsus sanat, & uenenatorum omnium.

Tumores capitis sedat, & repercutit, lineo panno in eius aqua intincto, & subinde cataplasmata.

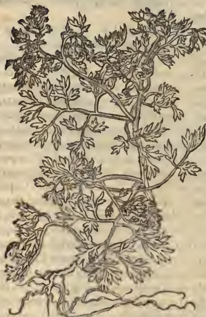
Macerantur flores eius in oleo oliuarum, et fit ex eis unguentrm ad paralysim, & neruos frigore, & humoribus resolutos.

Vitiligines exterit, & in facie & in reliquo corpusculo.

Humores parientes Ischiada resoluit, expellitq;, & per urinam educit.

A

Fumus terræ.

B

Daubenkropff.

DE CAPNO, id est, Fumaria herba,
uel Fumo terræ,
Rhapſodia Decimaquarta.

❡ NOMENCLATVRAE

Græcæ, καπνός. κορυδάλιον. κόριον. κορυδάλιον ἄγριον. καπνίτις. μαρμαρίτις. καπνογόργιον. χελιδόνιον μικρόν. περιστέριον. κανθαρίς.

Latinæ, Herba Fumaria. Fumus terræ. Capnitis. Apium.

Germanicæ, Erdrouch. Daubenkropff. Katzenkörbelkraut.

PLACITA AVTORVM de Fumaria.

❡ Fumariæ herbæ deſcriptio ex DIOSCORIDE.

FRVTICOSA herbula eſt Fumaria, prætenera, Coriandri ſimilis, folijs candidioribus undiq; numeroſis, cineracei coloris, flore purpureo.

Eiuſdem deliniatio ex PLINIO.

Capnus prima, quam Pedes gallinaceos uocãt, naſcens in parietibus, & ſepibus, ramis tenuiſsimis, ſparſisq;, flore purpureo, uiridis. Succo caliginem diſcutit. Itaq; in medicamenta oculorum additur. Capnus duplex.

i 2

in ſegete hordeacea ait, Plinius tamen adiecit, & hortis: nec male, quoniã frequentior in hortis, q̃ꝫ in ſegetibus inueniatur. A

SERAPIONIS ὑπογραφὴ, de Fumaria.

Scehiterig, id eſt, Fumus terræ, eſt herba ſimilis Paſtinacæ agreſtis: niſi quia eſt magis minuta, & amarior, & habet radicem, cuius color uergit ad albedinem.

Laus Fumariæ ex MESVE.

Fumus terræ eſt ex medicinis benedictis, uerum exuberantia eius, & nimia copia, exemit eam e numero medicinarum precioſarum. Cum hoc enim quod aluum ſoluit, etiam uehementer confortat cætera membra. Nec eſt in ea aliquod nocumentum apparens. Eſt alia eius ſpecies, cuius flos eſt ſubalbidus, cinericeus: & alius, cuius color eſt pallens, uiolaceus.

ELECTIO.

Melior eſt, quæ uiret, folijs teneris, planis, & uiolaceo flore. Criſpior ignobilis eſt.

TEMPVS COLLECTIONIS

Colligenda eſt, a principio Veris herba, ſemen a fine.

TEMPERAMENTVM.

Calidæ & ſiccæ eſt complexionis in ſecundo. Acutæ ſimul & amaræ qualitatis. Nec prorſus ab acrore abeſt. Subtiliat, & penetrare facit, aperit occluſa, & reſoluit.

RECTIFICATIO.

Nihil quidem habet noxij, uerumtamen exacuatione indiget, ut uehementius operetur. Cenſet igitur Meſue, in laxanda aluo, adijciendam illi aquam caſei, mirabolanos, uel ſenas. Item paſſulas, & mel. Succus eius æquiparatur ſucco Abſinthij. Et ſi repleantur ex ſucco eius uitra anguſtis orificijs, ſuperinfuſo oleo oliuæ, durat integro anno. B

VIRES & iuuamenta eius ex DIOSCORIDE

Huius ſuccus claritatem facit oculis, delachrymationemq́ꝫ: unde nomen traxit.

Illitus cum gummi, euulſas palpebras, renaſci prohibet.

Commanducata herba, bilioſam urinam cit.

EX MESVE.

Solutionem facit facilem, educitq́ꝫ choleram, & humores aduſtos.

Et uirtus eius extenditur ad uenas, & mundificat ſanguinem.

Eſt medicina benedicta, iuxta omnem modum adminiſtrationis eius, ægritudinibus, & infectionibus choleræ, & humorum aduſtorum: cuiuſmodi ſunt, lepra, ſcabies, & impetigo.

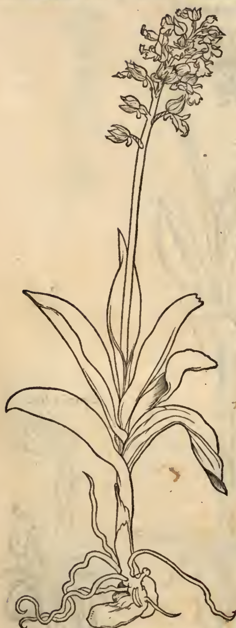
Salubris quoq́ꝫ eſt medicina opilationum omnium.

Confert ſtomacho, hepati, & inteſtinis.

Vſus eius etiam eſt in febribus cholericis, & opilatis.

DE DOSI, & miniſtratione eius.

Potio ſucci ipſius eſt, ab drachma ʒ. uſq́ꝫ ad. ij. Et decoctionis eius

Stendelwurtz.

Satyrion mas.

Cynosorchis.

Knabenkraut.

Ragwurtz.

SATYRION
odoriferum.

Satyrion fœmina.

DE SATYRIIS, Rhapſodia. XVI. A

NOMENCLATVRAE.

Græcæ, ὄρχις. ὄρχις κυνός.

Latinę, Satyrion, Leporium, Teſticulus uulpis.

Teutonicæ, Stendelwurtz/Knabēkrut/ Kreützblůmē/Ragwurtz.

PLACITA AVTORVM, de Satyrio.

SENTENTIA THEOPHRASTI de Satyrio lib.9.cap.19.

HVMANIS corporibus, ultra illa quę ſanitatem, morbos, mortemq́ꝫ ſpectant, alia quoq́ꝫ herbas afferre ſuis uiribus poſſe affirmant: utputa, generandi ſeminis facultatem, atq́ꝫ ſterilitatem: ut quaſdam, ex eodem facere utrūq́ꝫ ualere: ſicut qui Teſticulus appellatus eſt. Cū enim gemini ſint, alter magnus, alter aūt paruus, magnum, efficacem ad coitū, da ,, tum e lacte caprino tradunt: minorem uero obeſſe ac inhibere. Habet aūt ,, foliū Laſeris, uerū leuius, atq́ꝫ minus, caulem ſimillimum ſpinæ, quam pirum uocant. Mirum ergo, ut dictum eſt, ab una, eademq́ꝫ natura, diuerſitatem tantam uirium proficiſci.

Sententia DIOSCORIDIS lib.3.de Satyrijs.

De primo SATYRIO quod κυνὸς ὄρχις dicitur, id eſt, Teſticulus canis.

Teſticulus canis, quem Gręci Orchin, aut Cynoſorchin appellant, fo B lijs circa caulem mollis, Oleæ ſimilibus, in terra ſtratis, longioribus, anguſtis, leuibus, caule dodrantali, floribus purpureis, radice bulboſa, oblonga, Oliuę moodo anguſta, duplici ordine: ſuperiore, quæ plenior eſt: inferiore, quæ mollior ac rugoſior.

Explicatio HERMOLAI BARBARI.

Cynoſorchis inueniri ſolet fere in uineis, folijs ternis, paruis, ſemipedalibus, radice ad formam teſtium hominis, alternis annis intumeſcente ac reſidente, atq́ꝫ hic mas eſt, & fœmina eiuſdem nominis: quæ diſtinguuntur internodijs, et ramoſiore frutice, radice faſcini. Naſcitur fere iuxta mare, & Satyrion uocatur, minus proprie. Aliud enim genus eſt, quod proprie Satyrium uocatur.

De altero SATYRIO DIOSCOR.

Teſticulus q alio nomine Serapias, Andrea autore, uocat̃, qm̃ inter pauca radix utilis ſit, folijs eſt Porri latioribus, oblõga, pinguibus, ex alarū ſinu inflexis, caule palmeo, floribꝰ pene purpureis, radice teſticulis ſimili.

De Tertio SATYRIO.

Tertium Satyrion trifolium, quod tria fert folia, ad terrā infracta, Rumici, aut Lilio ſimilia, minora tñ, ac rubea: caulem cubitalem, nudū, florē Lilij effigie, candidū: radicē bulboſam, mali magnitudine, fuluam intus ut ouum, candidam, guſtanti dulcem, & ori non ingratam.

De Quarto SATYRIO Erythronio.

Satyrion Erythronion, alij Erythranicon, alij Melion aqueum, alij Eu

C taticon, alij Priapicum, aut Satyriscon, aliqui satyri Testiculum appellant. Latini Molorticulum Veneris, semine lini, maiore, duro, leui, splendente, quod fertur non secus atq; Scincus libidinem excitare. Cortice radicis gracili, ruffo. Intus autem album includitur, sapore dulci, non ingrato ori. In montosis & apricis nascitur.

BARBARVS de Quarto hoc SATYRIO in Corollario.

Satyrion hoc notum pastoribus: quoniam arietibus & hyrcis segnioribus in potu dat̃, & in Sarmatia equis, ob assiduũ laborẽ pigrioribus in coitu: quod uicium Prosedamũ uocant. In totum quidem Græci concitationem hanc uolẽtes significare, Satyrion, et Satyrismon, et Satyriasin appellant. Ideo & Aristolochiæ genus unũ, quod Polyrrhizon cognominant, Satyrion ex facto uocari censeo. Herbam quoq; illam Satyrion Indam appellauerim, Theophrasto allatam ex India, cuius contactu libidinem durare septuagesimo coitu meminerit, nec speciem eius, aut nomen aliud reddiderit. Habent hodieq; Syri herbã simili effectu, Bucheidemq; nominant, et Indicam Satyrion: fortasse cum ea, cuius mentionem Theophrastum fecisse diximus, eandem, radice candida & dura, commendatiore, quo crassior, & rugosior, & albior, podagris utili.

APVLEIVS de Satyrio.

D Græcis dicitur Satyrion, alijs Cynosorchis, alijs Eutaceon, Eraten, Panion, Serapion, alijs Orchis. Aegypcij Menem, Galli Vram, Itali Priapistum, alij Torminalem, alij Testiculum leporinum nominant. Nascitur in montibus, locis solidis & cultis, in pratis item, & locis maritimis. Lege eam mense Iulio.

Sententia PLINII de Satyrijs lib. 25. cap. 8.

Comitatricem uim habet Satyriõ. Duo eius genera. Vna longioribus folijs q̃ Oleę, caule quatuor digitorũ, flore purpureo, radice gemina, ad formã hominis testiũ, alternis ãnis intumescẽte, ac residente. Altera Satyrion Orchis cognominat̃, & fœmina esse credit̃: distinguit̃ internodijs, et ramosiore frutice, radice fascinis utili. Nascitur fere iuxta mare.

Græci Satyrion folijs Lilij rubri minoribus, & tribus, non amplius e terra exeuntibus tradũt: caule leui, cubitali, nudo, radice gemina. Cuius inferior pars & maior mares gignat, inferior fœminas. Est et aliud genus Satyrion, Erythroneon appellant, semine uiticis maiore, leui, duræ radicis, cortice rubro, intus album includit̃, sapore subdulci. Fertur in montosis inueniri.

Sententia SERAPIONIS de Satyrio cap. 90. & 91. cap. Chasialehel.

Satyrij duo sunt gñа. Vnũ habet radicẽ seu testiculos albos, & uocatur Chasialehel. Primũ genus Satyriõis uocat̃ Testiculus canis, & gręce Cynosorchis: & est planta, quæ habet folia extensa super terram, & prope ipsam, & ortus est ex radice unius stipitis: & folia eius sunt similia folijs Oliuę, nisi quia sunt subtiliora eis, & longiora, super terrã extensa: & lon

gitudo eius est fere in lõgitudine unius palmi, & florẽ habet coloris pur= A
purei. Radix eius est similis radici Bulbi, nisi quia est tendens ad longitu
dinem & subtilitatẽ. Et est duplex, sicut sunt duę Oliuę in figura. Vna in Genera Satyrionis.
ferius, alia supius: una plena, & alia uacua et rugosa. Et comedit radix eius
elixata sicut Bulbus: et istud est Satyrion quo cõmuniter utunt. Secundũ
uero genus Satyrionis habet quoq; duas species: una est, quę uocat Ara=
bice Chasiaalhabel, idest, Testiculus uulpis: et nominat hęc in Gręco Tri
folium: quia plurimum quod de eo nascitur, est hãbẽs tria folia declinan
tia uersus terram: & similantur folijs Acetosę maioris, aut folijs Lilij, ni
si quod sunt minora eis: & in testiculo suo est rubedo declinans rubedi=
ni sanguinis. Et habet stipitem subtilem, lõgitudine unius brachij. Et hã
bet florem similẽ floribus Lilij albi in figura. Et radix eius similatur cepæ
Bulbi in figura. Et est in magnitudine mali, exterius rubei coloris, interi=
us albi sicut ouum: & quod de ipsa administratur, est radix.

AVTORIS PANDECTARVM.

Sciendum, quod est alia species Satyrionis, quæ uocat hærba Basilica Satyrion fœmina.
gręce, arabice, Digiti citrini, uel Bucheidem, Latine uero, Palma Christi,
cuius folia sunt folia primæ speciei Satyrionis, sed graciliora, cum nigris
punctis. Radix eius brancę manus, uel palmę manus habet similitudinẽ,
floris crocei. Cum uino uel aqua tritum, crocatum efficitur.

TEMPERAMENTVM

Humidum est & calidum temperamento in primo: ideo etiam gustan B
tibus apparet dulce. Redundantem ac sufflantem humiditatem obtinet.
Vnde proter suam inflationem libidinem citat.

VIRES ac iuuamenta primi ex DIOSCORIDE.

Maiorem radicẽ si edant uiri, mares generare dicuntur: si minorem fœ Eius quæ uocetur Cynosorchis.
minæ, alterum sexum.
Addunt, in Thessalia mollẽ mulieres in lacte caprino bibere, ad stimu
landos coitus: aridam uero, ad inhibendos, & alterũ alterius potu resolui.

SECVNDI.

Illita tumores discutit.
Vlcera purgat, & serpere eadem non patitur.
Abolet fistulas. Et illitu inflammationes lenit.
Aridę radices nomas inhibent, sanantq; oris putredines, & ulcera Ca
cöethe.
Aluum sistunt, e uino potæ.
De hac, eadem quæ de Testiculo canis produntur.

TERTII.

Eam in uino nigro, austero, bibere conuenit, contra opisthotomum.
Vtendũ ea dum concumbendi incessit cupiditas.

QVARTI.

Venerem, ut produnt, si omnino manu teneatur radix stimulat: eoq;
magis, si bibatur uino.

C EX PLINIO.

Arietibus & hyrcis segnioribus in potu datur a Samartis.

Equis in potu datur, ob assiduum laborem pigrioribus ad coitū: uim eius restinguit aqua mulsa, aut lactuca sumpta.

Ex ORIBASIO.

Radices tritæ, cicatrices nigras tollunt.

Ex APVLEIO.

Vlceribus difficilibus, hærbæ Priapisti radices tusas impone, & repurgat, & cicatrices claudet.

Herbæ Priapisti succo oculos inunges, & lippitudines, & dolores tollet sine mora.

Si quis mulierem subagitare non poterit, hærbæ Priapisti radicem, id est, testiculum dextrum, quia maior est, & piperis albi grana. 27. mellis unc. iij. in uino optimo dissoluat, & de hoc medicamine pondo scropulorum. 9. per triduum sumat.

Ex IOANNE VIGONIO.

Vinum decoctionis eius, uel radix in gallinarum brodio decocta, libidinem plurimum excitat.

Ex AGGREGATORE Herbario.

Mulieres Italiæ, radicem tritam ministrant cum lacte caprino, ad excitandam libidinem. Resoluit apostemata inflata.

Cum melle rosaceo mundificat uulnera.

D Curat Herysipilam, quę est defœdatio cutis uitio cholerici sanguinis.

Et in ipsa est parum stipticitatis, ideo retinet uentrem, potum. Satyriō.

Quod habet flores purpureos, cum sale aperit hęmorroides.

Et quando administratur sicca, prohibet dilatationem ulcerum, & abscindit putredinem. Vlcera oris sanat.

Ex HIERONYMO nobili Empirico.

Decoctum, uel aqua Satyrionis masculi, confortat stomachum potum pondere unc. 1 5. Et Ictericiam profligat, & urinam cit.

Sanat omnia & externa. & interanea uulnera potum pondere unc. 1 5.

DESCRIPTORES Satyrij.

Dioscorides, libro. 3.
Plinius libro. 25. capite. 8.
Theophrastus lib. 9. cap. 19.
Her. Barbarus in Corollarijs.
Serapion, cap. 90. & . 91.
Apuleius, capite. 15.
Autor Pandectarum.
Georgius Valla, dictione Satyrion.
Galenus lib. 8. cap. 28. & . 29.
Aggregator.
Hieronymus herbarius.
Ad Paternianum cap. 220.
Oribasius, lib. 3.
Ioan. Vigonius dictiōe, Satyrion.

Buglossa syluestris.

Wild Ochsen zung.

Ochſen zung.

Borago.

Burretsch.

C

DE BORAGINE, ET BVGLOSSO.

Rhapsodia Decimaseptima.

NOMENCLATVRAE

Graecae, βούγλωσσον. γένος ἀϊλούρου.
Latinae, Lingua bubula. Euphrosynum.
Germanicae, **Burretsch/ Ochsenzung/ Gegenstraf.**

Problemata Marcelli Vergilij, Hermolai Barbari, & Nicolai Leoniceni, de Borragine & Buglosso.

Sententia MARCELLI VERGILII in Capitulo Dioscoridis de Cirsio lib. 4. cap. 120.

Buglosson & Cirsiō figura fere non differunt. Cirsion est Borago. Permutatio nominum in Boragine & Buglosso.

CIRSION, grande Buglossum, de quo mox dicendum erit, aliqui uocauerunt, non leui inter hanc, & illam dubitatione, utra uerum Buglossum, & quaenam Buglosso congener Cirsion haec sit. Sunt enim multae inter se similitudinis Cirsion, et Buglossum: licet illa a boum linguis indicata fuerit, haec a uaricibus: de quibus paulo ante diximus: notumq; omnibus modo Buglossum est. Quae si sit qualis in hortis & agris foditur, necessario relinquitur esse Cirsion, quam nostra aetas, Boraginem uocat. Verum, quemadmodum Nicolaus Leonicenus in hac ipsa re cōmentatus iampridem est, non importune dubitauerit aliquis, cōmutatas inuicem duarum herbarum appellationes fuisse: esseq; antiquam Buglossum, nostram Boraginem, Cirsion uero hoc, nouam, & nostram Buglossum. Quae enim huic & illi notae, uiresq; tribuuntur, mutatis hac ratione plantis, magis conuenient. Purpurea enim florum cacumina, quae in Cirsio hic describit, eius potius sunt, quae Boglossum nunc dicitur, q̃ Boraginis, quae cerulaeos habet flores. Quodq; Buglosso hic paulo post tribuet, laeticiam & hilaritatem facere in uini pocula demissam, Boragini passim tribuitur: iactatq; quotidie gens nostra hilaritatem, multo eius cibo utendum esse. Quinetiam quae eodem loco describuntur folia aspera & nigriora, Boragini magis q̃ Buglosso competunt: quae albicante folio penitus est. Sunt praeter haec alia etiā, quibus significari id poterat: sed in re iam pridē tractata, satis haec sint.

D

ET RVRSVM cap. 129. de Buglosso, eodem lib. 4. DIOSCORIDES.

Vulgata Buglossus, est Borago. M. Cato.

Polliciti sumus in Buglosso, addituros nos esse aliqua, quae nullo modo alia sunt, q̃ propensiores continue in eam partem fieri, ut credamus, quam ueteres Buglosson dixerunt, nostrae aetatis Boraginem esse. Vtimurq; ad eam rem hac etiam coniectura: q̄ M. Cato. 40. capite operis sui de re rustica, insitionem arborum docens, cum instituisset quatenus, & quomodo surculos inseruisse & circumligasse oporteat, addidit. Insuper Lingua bubula obtegito si pluat, ne aqua in librum permanet: eam Linguam, insuper librum alligato, ne cadat. &c. Veri simileq; est, in operiendo truncae & insitae stirpis rotunda sectione, rotundiore potius q̃ longiore folio uti praecaepisse. At Boraginis tale est. Eius uero quae nunc Buglossus habetur, longa folia sunt: ideoq; operiendae rotundae stirpi minus apta. Scimus quidem, non posse, nec debere rem certam docentes, tam incertis & ambiguis uestigijs niti: potuisseq; antiquos insitores illa etiam uti: quoniam satis esset insitam stirpem quocunq; operimento a pluuia defendere: & quod primum inserenti se obtulisset, luto, palea, alijsq; huiuscemodi uti. Non tamen negligendum, qualecunq; id fuerit, ignotae rei uestigium. Nec nos alio consilio id retulimus, q̃ ut haberent legentes, hanc etiam eruscandae ueritatis ansam: scirentq;, antiquae Buglossi, quam Cato, omnesq; alij a boum Linguis, quas imitatur, bubulam Linguam dixerūt, hunc etiam fuisse in rustica re usum. In urbana autem praecipuum, quod in scriptore hoc postremum est, deiecta in uinum Buglossi folia, uoluptates animi, & laeticiam augere: neq; ultra hunc usum Boglosso aliud multifaciendum ab antiquis scriptoribus tribui. Plinius. 25. uolumine, cap. 8. sic de ea egit. Iungitur huic Buglossos boum Linguae similis: cui praecipuum, q̄ in uinum deiecta, animi uoluptates auget, & uocatur Euphrosynon. Mox. 26. capite. 11. Buglosso inarescente, si quis medullam e caule eximat: dicatq; ad quem liberandum febre id faciat, et alliget ei septem folia ante accessionem, aiunt a febre liberari. Quod amuleti potius q̃ medicinae ratione habet. Paulus itidem Aegineta in sexto de Buglosso haec tantum monet. βούγλωσσον ὑγρόν ἐστι καὶ θερμὸν ἐν τῇ κράσει, ὅθεν τοῖς οἴνοις ἐμβαλλόμενον εὐφροσύνην ποιεῖν λέγεται. Quod est. Humidum, calidumq; temperamento Buglossum est. Eamq; ob caussam uino iniectum, laeticiam animi facere dicitur. Nec ultra haec quicquam de Buglosso tradidit. Galenus etiam nihil dictis ab alijs aliud addi-

Praecipua uis Buglossi. Plinius.

Paulus Aegineta.

Galenus.

A

dit, quàm tussibus & faucium asperitatibus utilem esse. Nullusq; non ex antiquis, læticiæ & uoluptatis spem in Buglossi usu legentibus proponit: quod in Boragine nunc passim fertur. Verisimileq; est, quasi per manus traditam, seu opinionem, seu famam ad nos peruenisse, & adhuc seruari. Non utimur ad hanc rem populari omnino sensu, & iudicio plebis: non tamen negligimus penitus. Quodq; nos magis urget, Cirsij historia est, in qua flores ἀκροπόρφυροι, id est, in summo purpurei describuntur: qui color proprius floris eius est quam Buglossum nunc passim uocant. Vrgent longiora folia quæ in Boragine decurtatæ rotunditatis sunt. At dicet aliquis: boum Linguis similior nostræ ætatis Buglossus quàm Borago est. Non negamus id. Verùmtamen illud etiam monemus, nescire modo nos quæ fuerit antiquis Græcis comparationis huius ratio: & quid nam boum Linguæ illi comparauerint: uerbi caussa asperitatem, latitudinem, colorem, longitudinemue. Pro nostræ ætatis Buglosso longitudo præcipue & color est: pro Boragine contra tam multa hactenus numerata indicia, quæ diligentius cæteri etiam excutient. Nos enim pro deprehendenda ueritate, cogitanda alijs hæc tantum proponimus. Nec laboramus pro re (cunctis enim nota est) sed pro medicæ materiæ antiquis nominibus & historia: quæ a posterioribus græcis toto hoc capite male habita est. Credimusq; nos, ex obseruatis hactenus, non esse Dioscoridis quæ a principio capitis longius leguntur, usq; ad, Verbasco similia habet folia. &c. Quæcunq; enim a Serapione, antiqua scriptoris huius interpretatione, & aliquot græcis Buglosso huic tribuuntur, nulla alia sunt, quàm Verbasco similia habere folia. Folio in terram deciduo esse: eodemq; aspero, & nigriore boum Linguæ simili: idq; in uinum coniectum, læticiam augere credi. Cætera nulla in antiquioribus græcorum codicibus & latinis scriptoribus sunt. Et Plinius, quæ nunc in scriptore hoc leguntur, dandam esse scilicet Buglossum hanc quæ tres caules protulerit, ad tertianas: quę uero quatuor, ad quartanas, non Buglusso, sed Cynoglosso tribuit. Verba eius sunt lib. 25. capite. 8. Iungitur & Cynoglossos caninas imitans linguas: aiuntq;, quæ tres thyrsos seminis emittat, eius radicem potam ex aqua ad tertianas prodesse: quæ quatuor, ad quartanas. Accedit his etiam carpendi Buglossum hanc Iulio mense præceptum: quem hic scriptor Romana uoce ἰούλιον uocat: quod in græcis antiquis scriptoribus nunquam, aut raro inuenitur. Dico aūt antiquos, nondū penitus obliterata græcorū re: quoniam post Cæsares Romanos, latinis mensium appellationibus potius, quàm græcis, suadēte id fortuna eius gentis & maiestate, usi omnes sunt. Quodq; coniunctū huic est, non consueuisse Dioscori. temporū notas ex mensibus accipere, sed ex anni tempestatibus: uerbi caussa, solstitijs, uere, autumno, hyemeq;, & æstate. Scimus medicinæ hæc nihil, aut parum conferre. Sed nos herbariā tractamus: conamurq; in hoc scriptore, minus corruptā saltem latinis eam reddere: quoniā integram, in tanta posteriorū incuria et imperitia impossibile est. Effugerat pene nos quod ad Buglossum & Boraginem, earūq; notas adhuc pertinet. Id huiuscemodi est, Cirsij Buglosso hic similia esse folia dixit, mediocriter hirsuta, longioraq;, & albescentia, in extremitatibus aculeata: Buglossi autem φύλλον χαμαιπετὲς, τραχὺ καὶ μελάντερον, quod est, folium in terram deciduū, asperumq;, & nigrius. Conferatur nunc cum naturę exemplaribus utriusq; historia, carptasq; ex horto Buglossum & Boraginem diligētius contemplemur. Mihi sane prior illa Cirsij historia nostræ ætatis Buglosso respondere, posterior autem Boragini undiq; uidetur. Sunt enim Buglossi folia longiora quàm Boraginis. Albicant illa, hæc contra nigricant. Illa surgunt, & per se stant in altum nitentia: Boraginis in terra iacent. Estq; illi proprium quod hic ait χαμαιπετὲς, id est, humi stratum folium.

Obiectio tacita.

Plinius.

B

Aliud discrimen Boraginis, & Buglossi.

Opinio Vergilij in ea controuersia.

IVDICIVM NICOLAI Leoniceni de Buglosso, & Boragine lib. de erroribus Medicorum.

De Buglossa aūt, de qua quæris, an ea quæ pro Buglossa utimur, sit uera Buglossa, si tibi quod sentio, respondero, uereor ne sicuti tu admodū docte dubitasti, ita ego omniū proterue uidear uniuersam nostri temporis medicinā euertere. Nam si probare contendero, Buglossam, quam medici iuniores ad usum medicinæ adhibent, non esse ueram Buglossam, Cur etiā inquiet aliquis, Lactucā, qua uescimur, uerā esse Lactucam non inficiaris? Non ita tamen sumus animati. absit enim a nobis tanta temeritas, ut omnia iuniorū medicorum placita uelimus demoliri, sed sicuti multa eorum probanda censemus, ita plura sunt in quibus autores ueteres magis sequendos iudicamus, atq; in illis præsertim, in quibus ijdem medici iuniores inuicem uidentur dissentire. De Boragine Simon Genuensis in litera B. ita scribit. Borago herba nota, cibo apta, & medicinæ, & flos, & folia, & semen: Buglossa dicitur species eius syluestris. Non reperio autorem aliquem autenticum, facientem capitulum de utraq;: si scribit de una, non scribit de alia. Hæc ille. Pandectarius autem aliter sentit. Nam undecimo capite scribit alterum de Boragine, in quo allegat Dioscoridem: alterū de Buglossa, in quo citat Serapionē ex eiusdem Dio-

Modestia, & iudicium Leoniceni.

Simon Genuensis de Boragine.

Pandectarius.

C

Bartholomæus de Montegnana in consiliis.

De Buglosso plura creduntur, quam sit.

Pugnātia Neotericorū in Boragine & Buglosso.

Duæ herbæ Linguæ bouis similes.

scoridis autoritate de Buglossa loquentem. Montagnana uero in quodam consilio scribit hæc uerba. Borago autem non placet, quia planta multum uentosabilis, & uentosiriua: quod ostenditur propter multitudinem eructationum quas efficit. Et licet ponatur temperata, quia est species Buglossæ, quę tēperata est, de ea tñ parum ab autoribus scribitur, et plura de ea creduntur, q̄ ratione & autoritate uerificari possint. Auicenna tamen de ea nihil dixit. Vide quanta sit istorum autorum discordia. Alter dicit nullum autorem de utraq; scilicet de Boragine, & de Buglossa loqui: alter super ambabus herbis citat Dioscoridem: alter facit Buglossam speciē Boraginis syluestris: alter Boraginem Buglossæ tanq; generi subijcit. Auicenna quoq; secūdo canone, capite de Lingua bouis, notat sui temporis medicos, qui non uera Buglossa uterentur, sed alia quæ non habet easdem utilitates. Quare in tanta medicorum, tum latinorum, tum etiam Arabum de herba Buglossa controuersia, quid mihi uideatur, aperiam. Primum illud pro confesso habetur, Buglossam græco interpretamento Linguæ bouis assimilari. Duæ autē sunt herbæ Linguæ bubulæ, atq; ideo etiam inuicem similes: altera a nobis Lingua bouis, altera Borago nominatæ. Sed duæ quoq; herbæ itidem Linguæ bubulæ similes celebrantur græcis nominibus apud Græcos, altera Buglossum, altera Crision ab eisdem gręcis nuncupatæ: adeo, ut minime dubitem, duas illas herbas, quarum alteram Linguam bubulam, alteram Boraginem sermone nostro uocitamus, ad duo capita apud Dioscoridem debere referri: quorum alterum est de Buglosso, alterum de Crisio. Nam & hoc propter magnā quam habet cum Buglosso similitudinem, Buglossum magnum pariter a Græcis appellatur. Verum diligentius considerandi bus, descriptio Buglossi apud Dioscoridem plus Boragini conuenit: descriptio autē Crisij, siue Buglossi magni plus alteri quadrat, quam nos uulgo Buglossam, seu Linguā bubulam nominamus. Siquidem idem Dioscorides inquit folia Crisij esse longiora folijs Buglossi. Quanq; apud Pliniū, qui Crision lib. 27. cap. 9. fere eodē modo quo Dioscorides describit, eandem Crision habere folia non longiora Buglosso, seu ut ipse interpretatur, Lingua bouis, sed potius minora, scribatur. Quem puto errorem ex uocabuli Græci similitudine, & codicis mendo, quem Plinius habuit, contigisse: quoniam pro macrotera, quod uerbum significat longiora, microtera, id est, minora scriptum inuenit. Ego uero in multis codicibus græcis, non solū impressis, sed etiam manu scriptis, apud Dioscoridem, μακρότερα, id est, longiora, non autem μικρότερα, id est, minora reperi. Liquido autem sensui subijcitur, folia herbæ illius, quæ uulgo Buglossa dicitur, esse folijs Boraginis longiora. Item idem Dioscorides inquit, in summo caule Crisij esse capitula purpurea, quæ soluuntur in lanugines: quod etiam in herba Buglossa a nobis appellata uisu deprehenditur. Contra in Boragine capitula cerulea, non autem purpurea conspiciūtur. In autore autem de simplici medicina leguntur hæc uerba. Buglossām Romani Linguam bubulam, Lucani Corago. Nascitur locis cultis & sabulosis. Forte autem pro borago uerbo, corago uiciose scribitur: aut nomē coraginis, una litera uariata, est in Boraginē uersum. Quod autem inquit, nasci locis cultis & sabulosis, hoc idem de suo Buglosso Dioscorides tradit. Pandectarius quoq;, si qua est huius hominis autoritas, in litera, l, Lisinaltaur, quod nomen apud Arabes significat linguam bouis, ipse Boraginē interpretatur. Quare forte melius fuerit, cum Buglossam, de qua Dioscorides, Galenus, & autores Arabes utrumq; allegantes, ad usum medicinæ adhibemus, Boraginem potius, quam illam quæ passim Buglossa nuncupatur recipere. Atq; ita falsum erit id, quod Montagnana existimauit, Auicennā nihil de Boragine dixisse. Nam, nisi mea me fallit opinio, caput de Buglossa, seu Lingua bouis apud Auicennam, est caput de Boragine, sicuti etiam apud Serapionem. Falsum etiam erit, id quod Simon scribit, qui putauit neminem autorem de utraq; herba simul scripsisse. Siquidem Dioscorides apud Græcos, & Plinius apud nos, tam de Buglossa, quā etiam de Crisio fecere mentionē. Negari autem non potest, quin Borago sit alterū duorum apud Dioscoridem, aut Crision, aut Buglossum, ab his præsertim, qui Boraginem Buglossæ, uel Buglossam Boraginis speciem confitentur: quando & Dioscorides ipse Crision habere folia similia Buglosso, & Buglossum magnū uocari testificatur. Si tamen Borago sit Crisium apud Græcos, uerum erit quod a Montagnano scribitur, tam multa de Boragine a iunioribus medicis temere prædicari. Nam Dioscorides hoc tantum de Crisio retulit: quod si radix eius alligatur super locum dolentem, sedat dolorem. Plinius autem, quod herba aut radix alligata sanat dolores uaricū. Quare medici iuniores utrum uelint accepten, aut quod Borago sit uera Buglossa, ut nos opinamur: aut quod eius herbæ usus non sit ad illa utilis, ad quæ ipsi arbitrantur.

Explanatio Dioscoridæ.

D

Pandectarius notatur.

Error Montagnanæ.

Ignauia Simonis.

IOAN. MANARDVS lib. 5. Epistolarum.

Ex herbis congruūt, lactuca, cichorium, portulaca, Buglosson, quam Boraginem uocant. Et sic ubiq; fere alias.

HERMOLAVS BARB. in Capitulo de Cirsio A

Cirsion potius q̃, ut quidam legunt Crision, a uaricibus dicta est, quibus utilis existimatur. Ita enim uarices ab Hippocrate dicunt. Quas Aristoteles Ixias uocauit. Huic herbæ similis est, quæ Hircina lingua uulgo dicitur, sed caule tñ rotundo, nõ angulosō ut Cirsion: nec dissimilis huic uidet, quam Boraginem, siue Porraginem olitores nostri uocant, flore interim purpureo, Cirsion interim ceruleo: quæ si Cirsion non est, mirum, quamobrem sit indicta ueteribus, quæ sit & uulgatissima, & cibo gratissima. Nisi quis Buglossæ generibus contribuat. Ixiæ. Hircina lingua. Borago.

Verba DIOSCOR. de quibus est Controuersia, Cap. de Buglosso.

Buglossum nascitur in cãpestribus, & uaporosis, Verbasco simile est, folium in terra sparsum, nigrius, asperum, bubulas imitans linguas.

EIVSDEM descriptio Cirsij, quã contendunt Boraginem.

Crision aliqui Buglossum magnum uocant, Romani Spumam mollem. Caulis est tener, duorum cubitorum, triangulo similis, anguli spinosi, per interualla mollis: folia Buglosso similia, maiora, subcãdida, modice hirsuta, hispida, in quo capitula purpurea, quæ soluuntur in lanugines.

IVDICIVM NOSTRVM.

Iam penes te sit, Lector, quicũq; es, iudicium. Nos utramq; tibi adpinximus, & Buglosson, & Boraginem. Habes præterea doctorum hominum iudicia, & Dioscoridis uerba tibi subscripta: uerisimileq; mihi uidetur, ut in floribus & hærbis conueniunt, ita quoq; in iuuamentis.

TEMPERAMENTVM.

Vtraq; calida est, & humida in primo.

VIRES ET IVVAMENTA ex DIOSCORIDE. B

Aiunt eam, quæ tres thyrsos emittit, cũ semine & radice tritam, potãq;, contra tertianos rigores prodesse: quæ quatuor, ad quartanos.

Ea in uino decoquitur. Herbam abscessibus utilem esse uolunt.

Proinde in uinum deiectum, animi uoluptates augere.

Ex AEMILIO MACRO.

Lingua Bouis, græco sermone Buglossa uocatur,
Hæc choleram rubeam, nimio feruore perustam,
Purgat, cum uino fuerit si sumpta frequenter.
Cordiacum, choleræ quem feriat copia nigræ,
Consimili potata modo, curare ualebis.
Humores nocuos pulmonis detrahit hausta,
Mixtus aquæ tepidæ, si succus sumitur eius.
Illi qui patitur schiasim, mire medicatur,
Vim memorem cerebri dicunt seruare periti,
Vinum potatum, quo sit macerata Buglossa.
Lætos conuiuas, decoctio dicitur eius,
Reddere, si fuerit inter conuiuia sparsa.

C Ex GALENO.

Congruit ob gutturis asperitatẽ tussientibus coctũ Buglossũ in mulsa.

Ex IOANNE VIGONIO.

Buglossũ generat sanguinẽ bonũ,& uirtutẽ habet similem Boragini.

Et eius radix sub prunis decocta, cum panis madefactis pisata, cum æquali portione pulpę pomorum,& sub prunis decoctorum, et butyri parum, panaricij dolorem mitigat.

Et omnes foruncules maturat.

In ore quoq; detenta, si prius in uino granatorum sit macerata, & infusa, asperitatem,& siccitatem linguæ febricitantium mitigat,& sitim restinguit, nec ingrata etiam infirmo.

Ex APVLEIO.

Herba Buglossa, ex melle et pane pisata, uice malagmatis mirifice rũpit.

Ex SERAPIONE.

Siquando folium eius comburitur, confert fluxibilitati dentiũ & gingiuarum,& ad alcolã,& proprie quæ accidit in ore puerorum, & omnibus caliditatibus quæ fiunt in ore.

Proprietas ei9 est, purgare cholerã: sed sumẽda est cũ bolo armeno. Et dosis ei9 est ab drach. iij. usq; ad. v. cũ saccharo, et cũ drac. 1. boli armeni.

Ex HIERONYMO herbario.

Aqua Buglossæ dissipat Ictericiam, mundificat lepram & scabiem, &

D fluxiones capitis mitigat.

Ex IOAN. VIGONIO.

Virtus eius est, sanguinem bonum generare.

Et uniuersaliter uulneratis conceditur in ferculis, cum petrosileno, & mentha, præsertim in iure gallinarum decocta.

Ex PLATEARIO.

Conualescentibus ex ægritudine ualet.

Item syncopizantibus, cardiacis, melancholicis, comesta cũ carnibus, uel condita cum sagimine.

Contra syncopim talis est usus. Ex succo Boraginis cum saccharo, fiat syropus, addito osse de corde cerui.

Contra melancholicam passionem, & epilepsiam sic fiat decoctio in succo eius de sene, & in colatura fiat syropus. Si deest herba, semen eius decoquatur in aqua, in cuius colatura fiat syropus. Et nota, quod semina per duos annos possunt seruari in multa efficacia.

Radix competit usui medicinæ. Contra Ictericiam comeditur cocta cum carnibus & succo eius,& scariolæ, utatur in potu.

AVTORES ET DESCRIPTORES
Buglossæ & Boraginis.

Dioscorides, lib. 4.	Hermolaus Barbarus.	Mar. Vergilius.
Platearius, cap. 4.	Serap. cap. 63.	Apuleius, cap. 41.
Aemilius Macer.	Manardus.	

A

B

Verbena Mascula. I 2

C

VERBENA fœmina.

yſenkrut weiblin.

D

DE VERBENA, Rhapſodia Decimaoctaua.

❨NOMENCLATVRAE.

Græcæ, ἱερὰ βοτάνη. περιστερεὼν ὕπτιος. ἰρίγλυτον. σιδηρῖτις. κουρῖτις. περσεφόνιον. Διὸς ἠλακάτη. δαχρύμιον. κάλλαιον. ἱππάριον. δημητριάς. ἐρυσίσκηπτον.

Latinæ, Verbenaca ſupina. Sacra herba. Verbena. Sideritis. Curitis. Demetrias. Eryſiſceptrum. Cincinnalis herba. Lachryma Iunonis. Herba Sanguinalis. Sanguis Mercurij. Muſtelæ ſanguis. Hierobotane. Licinia. Luſtrago. Columbina. Militaria. Vertipedium. Criſta gallinacea.

Germanicæ, yſenhart. yſenkrut.

AVTORVM PLACITA de Verbena.

Sententia DIOCORIDIS de Verbena.

CVBITALES hæc Verbenaca profert uirgas,aliquando etiam maiores & anguloſas,circa quas folia ſunt ꝑ interualla, quernis ſimilia,anguſtiora tñ,minoraq́;,ſed ꝑ ambitũ ſecta, colore quadãtenus glauco.Radicem habet oblongam,gracilemq́ꝫ: flores purpureos,tenueſq́ꝫ.

Præconium Verbenæ ex PLINIO, libro.25.cap.9. A

Nulla herbarum Romanę nobilitatis plus habet, quàm Hierobatane. Aliqui Peristerion, nostri Verbenacam uocant. Hæc est, quam legatos ferre ad hostes indicauimus. Hac Iouis mensa uerritur, domus purgantur, lustranturque. Superstitiosa herba Verbena.

Genera eius duo sunt. Foliosa, quam fœminam putant. Mas rarioribus folijs. Ramuli utriusque plures, tenues, cubitales, angulosi. Folia minora quàm Quercus, angustioraque, diuisuris maioribus. Color glaucus, radix longa, tenuis. Nascitur ubique in planis, aquosis. Quidam non distinguunt, sed unum omnino genus faciũt, quoniam utraque eosdem effectus habeat. Vtraque sortiuntur Galli, & precinunt responsa. Sed magi circa hanc insaniunt. Hac perunctos impetrare quę uelint, febres abigere, amicitias conciliare, nulli que non morbo mederi. Colligi circa Canis ortũ debere, ita ut ne luna, aut sol cõspiciatur, fauis ante & melle terræ in piamentum datis. Circumscriptam ferro, effodi sinistra manu, & in sublime tolli: siccari in umbra, separatim folia, caulem, radicem. Aiuntque, si aqua spargatur triclinium, qua maduerit, lætiores cõuictus fieri. Aduersus serpentes conteritur uino. Est similis Verbasco herba, quę sæpe fallit, pro ea capta, folijs minus candidis, cauliculis pluribus, flore luteo. Hæc abiecta, blactas in se contrahit. Ideoque Romæ Blactariam eam uocant.

Terentius in Andria. Ex ara hinc sume Verbenas tibi. Verg. eglo. 8. Verbenas adole pingues, et masculathura, Coniugis ut magicis sanos auertere sacris Experiar sensus, nihil hic nisi carmina desunt.

Idem lib.22. cap.2. Autores imperij Rom. conditoresque, immensum quiddam & hinc sumpsere: quoniam non aliunde sagmina in remedijs publicis fuere, & in sacris legationibus, quàm Verbenæ. Certe utroque nomine idem significatur, hoc est, gramẽ ex arce, cum sua terra euulsum. Hoc semper & legati, cum ad hostes, clarigatumque mitterentur usi, id est, res raptas clare repetitum, unus utique Verbenarius uocabatur. B

Picturatio Verbenæ ex APVLEIO.

Nascitur ubique in planis, & aquosis locis Verbena. Folijs subalbis, & uelut incisis, radice simplici atque thyrso, uirtute redarguenti quam Stypticen uocant. Est quæ uulnera conglutinat, atque putredines abstergit. Est autem columbis esca iucunda.

Autor PANDECTARIVS de Verbena.

Species Hierobatanos est Centrum galli, & est supina. Secunda est Verbena, quæ dicitur Gallinacea, & est recta, & ideo uocatur ὀρθή. Centrũ Galli. Gallinacea. ὀρθή.

Verbena unde sic dicta est, ex HERMOLAO BARBARO.

Peristereon a Græcis uocata, quod columbæ in ea mansitent. Vnde Columbaris uocatur. Item Lucinia, & Lustrago, & Militaria. Sunt qui Petonomon, a uolucrum pastu nominent, & a colorum uarietate Panchronon. A nostris Verbena, & Verbenaca, siue (ut arbitror) corrupte Verminaca dicitur. Item Ferraria, non feria, etiamsi Dioscorides ita nominasse uideatur. Quandoquidem secundũ huius herbę genus, ab ipso Columbaris. Petonomon, Panchronos. Verminaca.

C met Dioscoride Sideritis appellatur.

TEMPERAMENTVM.

Virtutem habet exiccandi, & uulnera consolidandi.

VIRES ET IVVAMENTA eius ex DIOSCORIDE.

Folia cum suillo adipe recenti, aut rosaceo imposita, uulneris dolores finire putantur.

Ignem sacrum, illita ex aceto reprimunt.

Putrida ulcera cohibent.

Vulnera glutinant.

Veteraque ex melle, ad cicatricem perducunt.

Ex AEMILIO MACRO.

Verbenam, Hierobotanem, Peristereonque
Appellant Græci, species hæc fertur habere
Binas, effectus est idem pene duabus.
Vires Verbenæ. Cum uino iuuat ictericos si sæpe bibatur.
Pestiferos morsus curat, superaddita trita:
Cum uino renouanda quidem per quatuor ista
Est medicina dies: oris bene uulnera purgat,
Illius succus tepidus si uoluitur ore.
Hoc quoque facta recens herbæ decoctio præstat.
D Hac etiam quæuis putredo repellitur oris,
Si tepefacta diu uoluatur fauce sonora.
Glutinat herba rectes uulnus, superaddita trita.
Occurrit cunctis cum uino sumpta uenenis.
Quæ fuit alternis febris accedendo diebus,
Pellitur hac, tribus sumptis radicibus eius.
Cum totidem folijs potentur aqua soluta,
Ista prius patiens, quam frigus senserit ullum.
Hocque modo febribus quartanis illa medetur,
Bis binis folijs, cum tot radicibus haustis
Illius in uino si sit decoctio facta.
Conuiuas hilares inter conuiuia sparsa.
Reddere narratur, ut iam præscripta Buglossa.
Superstitiosum Hanc herbam gestãdo manu, si quæris ab ægro,
Dic frater, quid agis? bene, si responderit æger,
Viuet: si uero, male, spes est nulla salutis.
Ex hac compositam quidam iussere coronam,
Apponi capiti causa quacumque dolenti,
Sic dicunt illam celerem conferre medelam.
Plinius affirmat, hanc omnibus esse salubrem
Visceribus, lateris morbis, iecorisque quærelis,
Pectoris & uicijs, & præcipue medicari

Pulmonum caussis, hanc asserit ille, phthisicꝗ. A
Parotidas reprimit, adipi commixta uetusto.
Herbam, cui nomen folijs de Mille dedere,
Betonicamꝗ pari Verbenæ pondere iunge,
Hæc mixta potentur aqua, nullum medicamen
Vtilius credunt illis, quos calculus angit.
Non modicum laudare magos hanc asserit herbam
Plinius. hanc cunctis dicunt obsistere morbis:
Et quod quisꝗ petet, hac impetrare perunctum.
Sic & amicitias captari posse potentum,
Et pelli febres, & plurima talia fingunt.
Quæ quamuis natura potens concedere posset,
Vana tamen nobis, & anilia iure uidentur.

EX APVLEIO cap. 3. & 66. Nam duobus capitibus, eandem rem fere agit.

Ad VLCERA, & PAROTIDAS.

Herbæ Verbenacæ radix in collo ligata, summe proficit.

Ad STRVMAS, & Parotidas.

Herba Verbenaca tusa, & imposita, mirifice sanat.

Ad eos qui INDVRATAS VENAS habent, & cibos non recipiunt.

Herbæ Verbenacæ succus datur bibere, sed cocta: postea miscetur cum uino & melle, & aqua, & statim sanat. B

Ad HEPATIS dolorem.

Herba Verbenaca solstitio lecta, in puluerem redacta, robusto dabis cochlearia quinꝗ, ex uino ꝙoptimo cyathis tribus potui sumpta, mire proficere creditur. Cæteris pro cuiusꝗ uiribus sic dabis.

AD CALCVLOSOS.

Verbenacæ radix contusa ex mulso optimo, tepido data, incredibiliter calculosis succurrit: nec solum ipsis calculosis, sed & quicquid esset, quod urinam impediret, celeriter reducet.

Ad CAPITIS dolorem.

Herbæ Verbenacæ corona facta, & capiti imposita, dolorem capitis tollet.

Ad SERPENTIVM morsus.

Herbam Verbenacam cum suis folijs & radicibus, quisquis offultam, cinctamꝗ secum portauerit, ab omnibus serpentibus tutus erit.

AD MORSVM ARANEORVM, quos Græci Phalangios uocant.

Herbæ Verbenacæ ramulos ex uino decoctos & contritos: deinde quod acetauerit, plagæ impones, & adaperiet: postea crudam cum melle contritam in ulcus audaciter insertam, mature ad sanitatem perducere certus autor affirmat.

C

AD MORSVM RABIDI CANIS, & hydrosa hydri.

Herbam Verbenacã in uulnus adponito, tritici quoq; grana integra indita uulneri donec humore remollita expleant: iam tumidas prọjci= to illas gallinæ: si non appetit, similimodo alia grana conijcito: si sic esse cœperint, periculi sublati signum erit.

AD VVLNERA recentia.

Herba Verbenaca contrita cum butyro uulneri imponitur.

Ad morsum SERPENTIS.

Herbæ Verbenacæ ramuli ex uino decocti & contriti, si cæca erit pla= ga, cum tumore impositi adaperiunt primũ: exulcerant deinde: postea crudi cum melle contriti, & ulceri inserti, donec ad sanitatem (quod ce= leriter fit) perducunt, imponuntur.

MORBO REGIO LA= borantibus, auruginosisue.

Herbæ Verbenacæ drachma una, & nardi obuli tres, baccæ crudæ fo liorum expressus succus, & paulul um myrrhæ contritæ, ex aqua cya- this tribus potui data, expellere morbum creditur.

D

AVTORES, ET DE- scriptores Verbenacæ.

Dioscorides lib. 2.
Plinius lib. 25. cap. 9.
Galenus. 8. simpliciũ phar- macorum, cap. 22.
Ad Paternianum cap. 222.
Apuleius, cap. 3.
Aemilius Macer dict. Ver= bena.
Autor Pandectarum.
Hermolaus Barbarus.
Paulus, cap. de Peristereo.

Chamędrys. A

Gamenderlin.

B

DE GAMANDRAEA,

Rhapſodia Decimanona.

NOMENCLATVRAE

Græcæ, χαμαίδρυς. Χαμαίδρυψ. λινόδρυς.

Latinæ, Gamandręa. Trixago minor. Quercula minor.

Germanicæ, Gamenderlin.

PLACITA AVTORVM de Trixagine.

Hiſtoria TRIXAGINIS ex DIOSCORIDE lib.3.

NASCITVR aſperis, & petroſis locis, eſtq; breuis frutex, altitudine quantum a ſummo pollice, ad extremum minimum digitum patet explicita hominis manus. Folijs paruis, figura diuiſuriſq; quernis ſimilibus, guſtu amaris, purpureſcente flore, & ipſo etiam exiguo. Carpenda eſt ſuo ſemine prægnans herba.

PLINIANA Trixaginis hiſtoria, lib.24.cap.15.

Chamædrys herba eſt, quæ latine Triſſago dicitur. Aliqui Chamædropen, alij Teucrion appellauere. Folia habet magnitudine Menthæ, colore & diuiſura Quercus. Alij Serratam, et ab ea ſerram inuentam eſſe Serrata.

C dixerunt. Flore pene purpureo. Carpitur prægnans succo.

De Nomenclatura Trixaginis MAR. VERGIL.

Trixago. Chamædrys. Chamærops. Coactæ breuitatis quercus quædam Trixago est, & inde illi a Græcis nomen. neq; enim Chamædrys aliud, q̃ humilem & terrestrẽ quercum significat. Ab eadem breuitate aliud Chamæropis nomen illi ab aliquibus factũ est. Sic enim ex ueterũ Græcorum & Latinorũ fide legendum esse existimamus, etsi hic Chamædropa uocari tradat. Plinij enim codices omnes ante Barbari castigationẽ, Chamęropen, non Chamædropen uocari Trixaginẽ dicebant. Eam uocẽ scriptoris huius lectione ille emendauit. Is etiã quem nos habemus Longobardis literis scriptũ latinum ueterem Dioscoridẽ, Chamæropa, non Chamædropa Trixaginẽ dici testatur. Nec nos rationẽ, aut caussam habemus, cur hoc magis q̃ illud dici oporteat: etsi excogitanda aliqua sit, nulla uero similior erit, q̃, quoniam humi serpat, sic dicta quondã fuerit. Et si id recipiat̃, tunc Chamærops dicenda potius erit. Nos in ambiguo plures ueluti testes secuti, Chamæropem potius diximus.

Teucrion. Cur aũt Teucrion hęc etiã diceret̃, caussam hic ipse oñdit: ideoq; a nobis relinquẽda est, qui multo labore quæsitã Romanæ appellatiõis originẽ, nondũ inuenimus. Nihil ẽm Plinius aliud inquit, q̃ Trixaginẽ latine dici Chamędryn herbã. Descripsit tñ eã: & quę hic, folia parua dixit, ille Menthæ magnitudine: & quæ hic figura & incisuris quernis similibus, ille colore & diuisura quercus. Adiecit prętererea, Serratam ab alijs hanc herbã dici: & ab ea, id est, ab incisuris illis quas per ambitũ habet, eodẽ quo nunc modo in serra uidentur dentes, inuentã fuisse

D Theophr. de Trixagine. serram. Theophrastus cum lib. 9. de Plantarũ historia eius meminisset, de notis, partibusq; eius breuiter egit: sed quas habet in medicina uires multas numerauit alias ab hoc scriptore, ideoq; repetẽdas hoc loco a nobis: quæ huiuscemodi sunt.

Medicinæ Trixaginis. Trixaginis autem folia ruptis, uulneribusq; prosunt: in quẽ usum ex oleo trita imponũtur. Prosunt & depascentibus ulceribus. Purgat semen bilem. Confert idem oculis: oportetq; tritũ folium ex oleo illis admouere. Habet Trixago quernis similia folia: totũq; eius incrementũ dodrãtale est: quod a nobis in Dioscoride expansæ manus mensura significatũ est. Adiecit præterea Theophrastus, odoratam, suauemq; Trixaginẽ hanc esse, facilem inuentu, & ubiq; ex his notis cognoscẽdam herbam. In cuius mensura, a Barbaro non leuiter nos & alij discrepamus. Ille enim quatuor digitorũ altitudine eam describit: nos, ut solemus, semper ubi sphitame sit, quantum tota hominis explicata manus patet. Id enim obseruauimus eam significare uocem. Quatuor uero digiti, quos ille in sphitame numerat, palmi mensura sunt, quæ longe minor q̃ dodrans est: qua uoce priuatim Plinius gręcam sphitamen in. vij. manifeste conuertit. Sic etiam quem ille florem exilem dixit, nos simpliciter paruum uertimus. μικρὸν enim hic ait. Quod præterea Dioscorides ait ἔχων ἔμβρυα ad abortus pertinens, ille ad partus facilitatem pertinere opinatus, partus ciere dixit.

TEMPERAMENTVM. A

Est illi calefaciendi uis, simul & siccandi, usq; in tertium gradum, ut inquit Galenus & Macer. Nam in qualitate eius dissonant scriptores.

VIRES ET IVVAMENTA eius ex Dioscoride.

Decoquitur uiridis in aqua, bibiturq; utiliter conuulsis decoctũ eius.

Tussientibus itidem, duratis lienibus, urinæ angustijs, & cutem incipientibus subire aquis,

Menses eadem trahit & fœtus.

Lienem minuit cum aceto pota.

Contra uenenata cum uino bibitur.

Potest idem emplastri modo imposita etiam.

Quinetiã concisa, tritaue, contra prędicta in pilulas cõformari potest.

Purgat uetera ulcera ex melle.

Contra oculorum caligines trita inspergitur, & ex oleo inungitur.

Est autem illi calefaciendi uis.

EX PLINIO.

In petrosis aduersus serpentium uenena, pota, illitaq; efficacissima.

Item stomacho, tussi ueteri, pituitæ in gula cohærescenti, ruptis, conuulsis, lateris doloribus.

Lienem consumit.

Vrinam & menses cit.

Ob id incipientibus hydropicis efficax, manualibus scopis eius, in tribus seminis aquæ decoctis, usq; ad tertias. Faciunt & ex ea pastillos, terentes eam ex aqua supradicta.

Sanat & uomicas, & uetera ulcera, uel sordida, cum melle. Fit & uinum ex ea pectoris uitijs. B

Foliorum succus cum oleo, caliginem oculorum discutit.

Ad splenem ex aceto sumitur.

Excalfacit perunctione.

EX AEMILIO MACRO.

Depellit abortũ, si mixta potetur aqua unc. ij.

Cætera æqualiter cũ Plinio, uel ut inqt Hieronymus, pondere unc. ij.

EX APVLEIO.

Ad Rupturam.

Impendio prodest Chamædrys herba contusa de ligno in lignum, adiecta uino, potui data: cum mira celeritate ruptos sanabit.

AD MORSVM serpentis.

Herba Chamædrys in puluerem mollissimum redacta, in uino ueteri potui data, uenenum uehementer discutit.

AD PODAGRAM.

Herbam Chamædryn perinde dabis ut supra, calidam, mire Porragoriam præstat.

Legenda uero est mense Augusto.

C EX AVERROE Quinto Colliget.17.cap.

Chamædreos est calida & sicca in secūdo gradu.id significat amaritudo cum acumine.Incidit humores grossos,& exopilat mēbra interiora.

EX PLATEARIO de Chamędry & Chamępithy.

Chamædrys calida est, & sicca in quarto gradu, similiter Chamæpithyos.Chamędreos quercula maior,Chamæpitheos quercula minor appellatur. Virtutemq; habet dureticam,& mundificatiuam.

Error Platearij in Chamædry, & Chamæpithy.

Contra uomitum factum ex anatropha, uel ex aliqua caussa frigida, coquantur herbæ ipsæ diutissime in aqua salmacina,uel naturaliter salsa, & addito oleo,& modico aceti: fiat cataplasma supra pectus. maximum remedium est contra uomitum quemlibet ex frigida caussa.

„ Puluis etiam eius cum melle datus,lumbricos occidit.

„ Contra catarrum ponantur pulueres calidi in sacculo,& capiti superponatur,optimum remedium est.

Ad surfures capitis,uel barbæ,farina lupinorum decoquatur in aqua salsa,addito aceto, & in colatura addito puluere utriusq;, uel alterius, ea postea caput lauetur.

Contra paralysim,in uino herbæ decoctæ,loco dolenti superponant.

Vlcera & uulnera consolidat earum puluis.

Ad matricem mundificandam, & eam infrigidatam ex superfluitatibus phlegmatum calefaciendam,coquantur herbę illæ in aquā diu,& fo

D mentetur inde mulier,& herbæ ipsæ cataplasmentur super pudendis.

Puluis earū in oleo decoquatur, & bombix intinctus superponatur: uel puluis conficiatur cum succo Mali terræ,& superponatur.

EX HIERONYMO HERBARIO.

Gamādreæ aqua in ieiunio pota,sanguinē purificat,& scabiem pellit. Sanat eadem alcolam,& oris ulcera.

EX AGGREGATORE Herbario.

Huic herbæ cognatum ferunt, ut qui eam gestauerit in sinu,palam omnibus perosus habeatur.

Caliginē quoq; oculorꝝ clarificat,inditus oculis illius succus,uel aqua.

AVTORES ET DESCRIPTOES.

Dioscorides lib.3.
Plinius lib. 28. cap. 15.
Apuleius cap. 28.
Theophrastus lib. 9.
Macer dict.Chamædrys.
Auerrois Quinto Colliget.
Platearius 18. cap.
Serapion cap. 180.
Galenus. 8. simplicium cap. 133. &.66. Ad Paternianum cap.72.
Georgius Valla,dict.Chamædris.
Hieronymus Herbarius.

A

B

De NARCISSO, & Hermodactylo,
Rhapsodia Vicesima.

¶ NOMENCLATVRAE.

Græcæ, νάρκισσος. ἀντογονίς. βόλβος ὁ ἐμετικός. λείριον. ἴονδρος.
Latinæ, Narcissus, Hermodactylus.
Germanicę, in Marcio, Hornungs blům. In Septembri, Zeytlőflin.

PLACITA AVTORVM de Narcisso.

Historia Narcissi, secundum DIOSCORIDEM, lib. 4.

NARCISSVS folia Porro simillima habet, tenuia, multo minora, & angustiora: caulis uacuus, & sine folijs, supra dodrantem attollitur: flos albus in medio, intus croceus, in quibusdam purpureus: radix intus alba, rotunda, bulbosa: semen uelut in tunica, nigrum, longum. Probatissimum nascitur in montibus suaui odore. Cætera Porrum imitatur, atque hærbaceum uirus olet.

C

Hermolai Barbari Iudicium de NARCISSO.

Εἶδος Narcissi

Narcisso folium Albuci, terræ proximum, sed latius, ut Lilio pingue, frequens, angustum, caule sine folijs hærbaceo. Flos in cacumine, post Arcturum, & circa æquinoctium, ac uere: item post Lilium, & Violam, Flameã uocatã, membrana inclusus ceu uasculo, ampliusculus, nigricãs, oblõgus: qui defluens, sponte germinet: præsertimq; defixus in terrã: manu seritur: & radice ampla, rotunda, carnosa. Caulis & cũ eo flos erumpit, ut in croco, anteq̃ folium: quod non anteq̃ refloreſcat, cernitur. Caulis cum flore suo emoritur. Radix Bulbo assimilis, nisi q̃ non est squamata. Narcissus toties florendo, tria sationũ tẽpora demõstrat. In coronamẽta flore ueniens. A Narce, hoc est, torpore dictus: qm̃ caput grauet: non ut fabulæ, a puero. Plinius duo genera constituit. Vnum flore candido, calice purpureo. Alteri cętera eadem tribuit, sed calicẽ hęrbaceũ. Omnes inquit serotini. post Arcturum enim florent, ac per æquinoctiũ Autumni. Duo hæc inquit genera medici pręcipiũt, quasi & alia sint, quæ non recipiant, hoc est (ut arbitror) genus illud quod uere, aut æstate nascit: ut ex Theophrasti sententia prædiximus. Sciendum porro est, cum florem eius nigrum a Theophrasto dici legimus, nõ de flore ipso, quem candidũ esse conuenit, intelligi, sed de semine: quod & membrana contegi, & nigrum, ac prælongum esse constat: quo in terram cadente, propagat se, atq; serit Narcissũm. Eumachus cyrenæus in Rhizotomico, etiam Crotalon, & Acacalida Narcissum uocari tradidit. Nam & Crotos in Hippocrate, ad ulcera uetera, & uulnera recentia probata, quid aliud sit q̃ Narcissus, non uideo. Nisi quis Crotum pro Crotone, hoc est, Cici capias in eo. Iulius Pollux autor est, Theophrasti morem fuisse, Lirium pro Narcisso dicere: Homerum uero Lirij appellatione, complecti florum omne genus. Narcissum ab adolescente suimet amore capto, & in eum florem conuerso, natum in Bœotia Thespienses garriunt, fontem Donaca mõstrantes, ubi se specularetur puer stultissimus: qui umbram suam a se nesciret distinguere. Coarguit hanc fabulam uetustissimus poeta Pamphilus, qui Proserpinam multis annis anteq̃ Narcissus esset, captam a Plutone cecinit, carpentem Narcissos.

Narcissus sæpius floret miraculo naturę.
Narcissus quare sic dictus.
Duo genera Narcissi secũdum Plinium.
Hæc oia adstipulantur opinioni nostræ.
Narcissus quare uocatur niger.

D

Crotalos.
Acacalis.
Crotos.

Narcissus nomen multorũ.
Fabula de Narcisso.

Idem rursus in COROLLARIO LILIORVM.

LILII QVADRVPLEX genus in Theophrasto. Primi flos uere cum Viola sæpe alba, pauloue postea erumpit. Hoc ab eo proprie, Crinon, hoc est, Lilium uocatur.

Quatuor genera Narcissi.

Alterum genus Lirium appellat, uere quidem omnino florẽs, uerum serius cum Narcisso. Forteq; hoc sit, quod a Plinio Lilium trans maria nuncupatum est. Tertium æstate floret, & Cerinthum priuatim uocari puto: quanquàm & alias res Cerinthus significat, ut inferius

Lilium trans maria.
Cerinthus.

liquebit. Quartum genus, quod item Lirium græci appellant. Autumno floret: emicatq; primis hymbribus. Est & rubens Lilium, differens (ut arbitror) a Purpureo, uisum a nobis Patauij in Felicis horto. Probatissimũ in Antiochia, & Laodicæa Syriæ: mox Phaselide: quartum locum obtinente, quod in Italia nascitur. Hocgenus proprie Crinon a Græcis uocari, & florem eius Cynorhodon, autor est Plinius. Hoc & Hippocrates acceperit, cum rubentia Cynorhoda fœminarum purgationibus commendat in uino. Lilia purpurea & arte fiunt, maceratis in fæce uini scapis antequã serãtur, mense Martio, et in scrobe circumfusis eadem fece: in quem usum scapos arescentes colligunt Iulio mense, Lilia in fumo suspendentes. Caule gemino Purpurea uisuntur aliquando, carniosiore tantum radice, maiorisq; bulbi, calix hærbaceus. Post Arcturum & equinoctium Autumni florent Purpurea: quorum genus unũ uocant Narcissum: cui uidelicet in radice sunt folia, calices, ut diximus hęrbacei, cætera eadem quæ candidis. Albo nihil est fœcundius, una radice quinquagenos sæpe nutriente bulbos. A

Lilium rubens.

Crinon.

Cynorhodõ.

Iudicium MARCELLI VERGILII de Narcisso.

Lilio congenerem Narcissum antiquiores oẽs faciũt, a Lilio statim continuata historia de eo agentes. Omniũq; certissime Theophrastus lib. 6. de plantarũ historia his uerbis inter cætera de eo agens, ὁ δὲ νάρκισσος ἢ τὸ λείριον, οἱ μὲν γὰρ τοῦτο οἱ δ' ἐκεῖνο καλοῦσιν. Quod est. Narcissus autem aut Lirion. Sunt eñ qui hoc, et qui illo nomine appellent. Manifesto argumẽto, congenerẽ, aut similem saltẽ Lilio Narcissum esse. Ex quo Lirion, qua uoce Lilia ueteres appellauerunt, & ipse quondam dici poterat: & si ex antiquis græcis testati aliquot fuerint, Lirion priuatim Narcissũ indicare. Quemadmodũ Crinon solum Lilium. Addiderunt quidã, etiã ab Homero flores oẽs una Lirij appellatione indicari. Quod & Aristophanes in Comœdia etiã seruasse creditur. Sed quemadmodũ nos in scriptore hoc, & in alijs obseruauimus, uaga hæc nomina, similitudo, & pene eadẽ natura fecit. Vocariq; solitũ Lilium a græcis Lirion, manifeste hic scriptor ostendit, cũ ait. Quidã etiã quemadmodũ Liliũ Liriũ Narcissum uocant. Videnturq; Latini una tantum mutata litera, & ut balbutientes solent pueri. pro, r, l, pronunciasse: sicq; ex gręcorũ Lirio suum Liliũ fecisse: eodem mõ quo lepidissimus gręcorũ comicus in equitibus suis blesa lingua in cõcione loquentẽ Alcibiadem finxit, ὁλᾷς Θέωλος κεφαλὴν κόλακος ἔχει. Cum m̃ in eo q̃d intelligi uolebat, ubi, l, litera auditur, intelligẽda, r, erat, ὁρᾷς Θέωρος κεφαλὴν κόρακος ἔχει. Sed ut rem nostram agamus, pro comperto sit, cõgenerẽ Lilio, aut illi penitus similẽ Narcissum esse: & q̃m dolores & torpidas capitis grauitates faciat, a narce, qua uoce gręci torporẽ indicãt, nõ a fabuloso puero, ut poëtæ finxerunt, Narcissum græcis dictũ fuisse. Testes in eo nomine rõnis eius sunt Plinius. 21. uolumine, cap. 19. & Symposij sui. 3. cõmẽtario, cap. 1. Plutarchus. Cuius obiter de Narcisso uerba hæc sunt. καὶ τὸν νάρκισσον ὡς ἀμβλύνοντα τὰ νεῦρα, καὶ βαρύτητας ἐμποιοῦντα ναρκώδεις. διὸ καὶ Σοφοκλῆς αὐτὸν ἀρχαῖον μεγάλων θεῶν τουτέστι τῶν χθονίων στεφάνωμα προσηγόρευκε. Quod est. Et Narcissum appellauerunt, quasi neruos hebetantẽ, & torpidas facientẽ grauitates. Quapropter & Sophocles magnorũ Deorum, id est, subterraneorũ coronamentũ eum uocauit: q̧ scilicet defuncti & morte torpidi, torpido flore merito coronarent. Anydron uocasse qnosdam Narcissum etiã in Dioscoride legitur: idq; nos factũ illi nomẽ credimus, q̧ longe ab aquis in montanis floret. Quod etiã illi adiectũ est Autogenes, quæ uox a seipso genitũ, uel per se nascens significat, rationẽ eam habet quã Theophrastus his uerbis indicauit. ὄντος δ' ἐν πίλῳ τινὶ βλαστάνει αὐτόματον, de flore & semine dicta ea sunt, significantq;. Hic autẽ decidens sponte sua germinat & nascit. Etsi idem scriptor statim testetur, colligi semen eius, seriq; opere humano, nec minus etiã, ut in cæteris Bulbis plantari radicem. Vocari a quibusdam etiã Vomitorium Bulbum in Dioscoride audimus: haud sane, quia idem Vomitorio Bulbo sit, qui. 2. uolumine descriptus est, sed quia bulbosæ radicis, simulq; Vomitorius ut ille est: quẽ in antiqua medicina habet pręcipuũ usum. Serebat quondã in hortis ad coronamẽta Narcissus: nũc montanis locis, in q̃bus nascit, quærendus est: non difficilis inuẽtu, si diligentius quęrat. Totam eñ, excæpta caulis ald B

Narcissus congener Lilio. Lirion priuatim est Narcissus.

Aristophanes.

Narcissus a Narce.

Plutarchus.

rum figura flores, capillamentis, aut staminibus intus purpureis. Relinquimus etiam peritioribus cogitandum, probauerit ne hic scriptor Narcissum simpliciter montanis locis nascẽtem, ut a satiuo & hortensi secerneret: an desyderari ultra aliqd possit, quale scilicet Plinius ait probatissimum nasci in Lyciæ montibus: in quam partem propensiores trahimur. Superlatiuum enim illud κάλλιστον, certiores sibi nescio quomodo natales locos exigere uidetur: & præpositiuus ille articulus eodem sensu rem etiam indicare credi potest. Suspicio tamen hæc sit, non decretũ. Qualis etiã est in uerbo πρασίζω, quod statim sequitur, significet ne uirescere, & herbaceo colore esse: an potius a Porro uerbum factum fuerit, significetq; Porri odore sentiri. Quod tamen nullibi inuentum in antiquis a nobis est. Quæ omnia diligentius obseruanda & constituenda alijs relinquuntur. A

In Narcissum IVDICIVM NOSTRVM.

Ab annis fere duobus, uehementer nos torsimus, & omnibus pene nostræ urbis doctis uiris molesti fuimus, proinde & ex uulgo hærbarijs illis, ut nomen saltem huius floris percunctaremur: uerum adeo certi nihil ualuimus expiscari, ut mirari satis non queamus, quomodo herba, alioqui uilissima, tamq; in omnibus pratis, cum hirundine prima conspicua, ex omni hominum noticia disperierit. Flori nomen, Hornungs Bluom. Sic enim in superiori Germania eam appellant. Fuerunt ergo, qui persuadere nobis conabantur, albam Violam esse, quia prima Veris flos est alba Viola. Alij constanter Ligustrum adseruerunt, aut illi certe congenerem: donec in Narcissum Theophrasti & Dioscoridis incidimus, & herbarios aliquot percunctari cœpimus: qui non ex libris sapiebant, sed experientia rerum edocti erant. Sic in Narcissum omnia quadrare animaduertimus, ut nisi plane noctuinis oculis simus, uidemur nobis semel apprehendisse. Quod igitur ex hærbarijs accepimus, quodq; partim etiam nos obseruauimus, id est. Duorum, inquiunt illi, generum flos est, Mas. s. & Fœmina, purpureus, luteus, & albus. Bis etiam in anño florent, semel in Martio, inde in Septembri. Pentecoste semen fundit. Et initio quidem albo, & luteo, hyeme purpureo flore prodit. Idq; naturæ quodam miraculo se dicunt deprehendisse. Nam si quis fodere pertentauerit in Martio, uno digito facile exscalpit: ab eo autem tempore indies magis atq; magis in terram desidit, idq; usq; ad Septembrem, quo tempore uix absq; negocio effoditur. Interdum altitudine unius cubiti in terra delitescens, mox hyeme rursum succrescit, ut supra terram etiam exiliat, primo flore, & ubi adspirauerit Ver. Quod ita habere, & nos quoq; experti sumus, obseruauimusq;, primo teneram & bulbosam radicem, & B Porri, uel Satyrionis folia: mox eandem durari, & pinguiora folia, eaq; sine caule, e radice tantum prodeuntia: in Septembri prorsum et duratam, et profundissime delitescentem, tenello tantummodo & liliaceo flore, palmi altitudine in summa terra se aperiẽte, post alteram pratorum detonsionem. Cui obseruationi quoniã respondere uidimus Dioscoridis & Theophrasti Narcissum, postremo ijs adstipulari doctorum etiam uirorum commentarios, ausi constanter sumus, Narcissi nomen indere, uel Lirij Februarij: ut diuersus quidem flos sit. Cæterum ex una radice bulbosa procedẽs, & qui a Dioscoride Narcissus, & ab Arabibus, & neotericis Hermodactylus uocatur. Quã aũt probe hæc obseruauerimus, & q̃ scite etiam illi nos docuerint, arbitrium aliorum, existimationemq; uolumus esse, quos & ipsos tantę rei periculum aliquando facere monemus atq; obsecramus.

VIRES ET IVVAMENTA ex Dioscoride.

Radix cocta, siue estur, siue bibitur, uomitoria est.

Ambustis igni prodest, cum exiguo melle trita.

Præcisos neruos illitu glutinat.

Luxatis malleolis, diuturnisq; articulorum doloribus, trita ex melle et imposita subuenit.

Vitia cutis in facie, uitiliginesq; cum semine Vrticę & aceto emaculat.

Cum eruo & melle ulcerum sordes expurgat.

Abscessus rumpit concoctioni repugnantes.

Infixa corpori extrahit, illita cum lolij farina, & melle.

AVTORES ET DESCRIPTORES.

Dioscorides, lib. 4.	Plinius.
Herm. Barbarus.	M. Vergilius.

Geel Violaten.

DE VIOLIS RHAPSODIA XX.

Nomenclaturæ, Violæ Nigræ.

Græcæ, ἴον μέλαν. Δασυπόδιον. ἴον ἄγριον. πορφυρεῖον. κυβέλιον.

Latinæ, Seſſilis. Muraria Viola. Viola nigra. Viola purpurea.

Germanicæ, Blaw Violaten. Gel Violaten. Brun Violaten. Zam̃ Violaten. Wild Violaten.

C

PLACITA autorum de VIOLIS.

Sententia DIOSC. de purpureis Violis.

Viola purpurea.

VIOLAM purpuream, aliqui Dasypodion, alij Priapeion, alij Ion syluestre, alij Cybelion, Romani Violam purpuream uocant. Folium habet Hædera minus, tenuius, ac nigrius, nec multo dissimile. Cauliculus a radice prodit, in quo flosculus suauiter olens, purpureus. Opacis & asperis nascitur.

Paraphrasis HERMOLAI BARBARI super eisdem purpureis Violis.

Viola, quare dicta ἴον. Phrygana. Loripes Viola. Violæ Sarranæ. Vaccinia. Hiacynthus. Sessiles violę. Leucoia. Chieri. Violę claudæ Senephigi.

Violam Græci Ion pro flore, Violariū Ioniam, pro frutice appellāt. Nicander in Georgicis Ion uocatā credit Violā, quia nymphæ quædā Ioniæ, florē eum Ioui primū dedere muneri. Nascit̃ uitis modo e supernis, quasi e puppi dicas, non prora, ut Ruta, Sisymbriū, Serpillum: eoq; oēs Phrygana, hoc est, surculi, siue Cremia Violæ dicunt̃: excepta Nigra, quæ hoc capite describit̃. Viret hæc perpetuo, & ut quidā ferunt, si certo gñe colat̃, anno toto. Serit̃ plantis ut olus. Vere floret, post Leucoion, & ante Flāmeam. Cū Ion Græci dicūt, Nigrā, seu Purpuream fere intelligūt. Humilis hæc, & latiore folio, statim ab radice multa carnoso exeunte, sine ramis: ob id uulgo Loripedē Violā uocamus. Hæ noie a cæteris distinguunt̃, solę Ia appellatæ Græcis: ut ab ijs Ianthina uestis, & uiolacea diceret̃. Alia uiolaꝝ genera in Leucoio reddidimꝰ. Violas Sarranas, a colore, cū purpureis easdē esse apud Columellā arbitror. Purpureas, Vaccinia, & Hiacynthū dici, Seruius Grāmaticus existimat. Dioscorides quoq; Hiacynthū, latine Vaccinīū appellari scribit. Admonendi sunt, qui hæc legūt, purpureas Violas duoꝝ generū haberi. Alias inter Loripedes, siue Sessiles, de quibus hic agit̃: alias inter Leucoia, odoratasq; oēs esse. Sed & cādidaꝝ q̃q; gemina hęc discrimina cernunt̃. Alię Loripedes: alię Leucoia. Leucoia intelligo, q̄s Mauritania Chieri appellat: Loripedes, q̄ uulgo Claudę noīant̃, et Maurice Senephigi.

Annotatio VERGILII in purpureas Violas.

D

Murraria Viola. Cybelios Viola. Priapeios.

Quę ferrugineos Hiacynthos, & nigra Vaccinia uocari a latinoꝝ poëtis fecit nigricās purpura, uel ut aptius loquamur, in nigro purpureus color, eadē Theophrasto, gręcoriīq; alijs scriptoribus caussa fuit, ut Viola, quæ nunc tractanda a nobis est, nigra diceret̃: tam frequēti, receproq; passim in ea coloris discrimine huiuscemodi, ut multis locis Theophrasti in plantarū historia, nihil certius intelligat̃, ubiq; μέλαν ἴον. dicenti Violā, quæ nigricante purpura, ad murorum radices, hortoꝝ marginibus, et sepibus, florens prima, aut cū primis aduentū ueris mortalibus nunciat: nota uulgo, & ubiq; inuētu facilis, quæ toto anno uireat, & flores tenui quidem, sed longiore coliculo altius a terra inter folia erigat. Quæ hic merito Hæderę cōparauit: quoniā proxime ad eam figurā accedunt. Murariā Violam a latinis uocari in Dioscoride legit̃. Nescimus tñ, q̃ uetusta ea uox sit: sed quæcunq; ea est, naturæ eius rñdet: quoniā, ut diximus, ad muroꝝ radices, umbrosis locis frequēs & speciosa nascit̃. Eadē caussa fuit, cur syluestris Viola itidē diceretur: qm̃ locis nō cultis nascit̃: nec uiolaria in hortis, ut cęteræ illi cognoīes habet. Potuit quondā etiā religione aliqua, & numinis gratia cōmendari, ideoq; Cybelios Viola, ab antiquissima dea Cybele dicta, laudē potius q̃ nomen id inuenisse. Sed nobis nulla est eius nois certa ratio, aut coniectura: quēadmodū & reliquæ aliæ penitus ignotæ. Nisi Priapeios non dissimili ratione, q̃ Cybelios, ab antiquo ruris & hortorū numine dicta fuerit. Descripsit eā Theophrastus lib. 6. de plātarū historia, dixitq; προσριζόφυλλον καὶ ἀείφυλλον εἶναι, καὶ ὥς τινές φασι, ἀνταμένον φέρειν τὸ ἄνθος, ἐὰν τρόπῳ τινὶ θεραπεύηται. Quod est, Exire & uiuere folia eius in radicis capite tantū, perpetuaq; uirere fronde. Id enim uoces illæ duæ significant. Facileq; est uidere foliosum Violæ huius cespitem, nullis caulibus, aut ramulis a terra surgentē, quod cęteræ habent Violæ: nec æstu anni arescere, aut hyeme, quod aliæ patiuntur, sed post amissos flores, uirentibus folijs, medicinæ toto anno etiā inseruire. Adiecit præterea, testari quosdam, posse hanc Violam continue toto anno florere, si aliqua ratione curetur: quam tamen ille non retulit, nec quibus locis id excogitauerint homines. Adiecit eodē libro scriptor, differre hanc a reliquis Violis in reliqua natura: præcipue autem ὅτι πλατύφυλλον, καὶ ἐγγειόφυλλον, καὶ σαρκόφυλλον ἐστιν, quia scilicet latiore folio q̃ reliquæ Violæ sit: intelligitq; reliquas Violas Leucoia ab omnibus appellatas: eodemq; folio sit ἐγγείῳ, id est, terrestri, quod a terra non surgat, & præter id carnoso & pingui. Quæ omnia longius forte dicta aliquibus uidebunt̃. Sed uos rerū certitudini consulentes, obscuriores breuitate nolumus fieri. Quo consilio, in Violæ huius signādo colore, a principio statim usi sumus: & contra aliorum interpretū editiones, Nigram, non purpuream Vio-

tam propoſuimus. Ne ſi purpuream diceremus, miſcerentur diuerſi coloris congeneres flores. Sunt enim in Leucoiorum genere purpureæ Violæ, quas Columella Sarranas ab eadem purpura, & Sarrano Oſtro appellat, in cenſu earum & ordine quæ ſurculoſæ ſunt: in parietibusq; & hortis naſcuntur, aliter q̃ hæc, diſpoſitis in Flore folijs, & plures uno pediculo pendentes, quæ proprie & uerius purpureæ uocantur. Et hæc pro notiſsimi floris hiſtoria ſatis ſint. Quibus adijciemus, mutaſſe nos titulum capitis huius, & de nigra Viola inſcripſiſſe: quoniam res id exigebat: & in melioribus græcis, aut nulla coloris nota addita fuerat, ſimpliciterq; de Viola caput inſcribebatur: aut ἴον μέλαν, in aliquibus legebatur.

A

Sarranæ.

DE ALBIS VIOLIS, SEV CHEIRI TEXTUS DIOSCORIDIS.

Leucoion ex Græcis aliqui Baſilion uocãt, Latini Violam albã, aliqui Auguſtiam, nõnulli Violam autũnalem, aut Paſſarinã. Vulgaris eſt noticiæ, ſed in floribus differentia quædam. Namq; aut cærulei, aut albi, aut purpurei, aut lutei inueniuntur. Luteæ uero præcipui in medicina uſus. Huius aridi flores ferueſacti in defeſsionibus, ualent contra uuluæ inflammationes. Et menſtrua expellunt. Sanant oris ulcera cum melle. Cum cærato rimas ſedis. Semen duum drachmarũ pondere ex uino potum, aut cum melle inditũ, menſes, ſecundas, & partus extrahit. Radices cum aceto illitæ, lienem reprimunt, & podagricos iuuant.

λευκόϊον.

PARAPHRASIS ALTERA HERMOLAI BARBARI IN ALBAS VIOLAS DIOSCORIDIS.

Leucoion, etſi candidam Violam ipſo nomine ſignificat, tamẽ & pro lutea, & cerulea, & purpurea ſæpe capitur. Hinc apud Columellam candida Leucoia, quaſi & nigra quædã ſint. Hippocrates certe, nigra inquit Leucoia quærantur. Paulus, Ioton inquit oleum, hoc eſt, Violaceũ, modo ex purpureis, modo ex candidis, modo ex croceis confici ſolere Violis. Sciendũ & illud eſt, Dioſcoridem hoc loco ſcribere Violam, quę græce Leucoion dicatur, a Romanis Liguſtriam quandoq; nominari, etiam ſi codices ſunt, in quibus non Liguſtria, ſed Auguſtia legatur: ut fortaſſe Columella in horto ſuo intelligat de Viola, cum cecinit,

Nigro commiſta Liguſtro.

Nam Liguſtrum candidum, pro Cypri flore capitur. Cæterum de purpurea, ſiue nigra, ſeorſum poſt dicetur. Cerulea quæ ſit, non conſtat, niſi quis Cyanum hanc intelligat. Eſt autem Cyanus flos, roſam accipiens: cuius color honorem, nomenq; dederit ceruleo. Cyanũ Amaranthus excipit. Triuialis, ut quidam exiſtimauere, flos eſt Cyanus, in frumentario naſcens agro, & hortis quoq;, ruſticorum & puellarũ corollis, calice roſarũ, ſed ſquarroſo, atq; triſti, ſine odore. Verum ſumma colori gratia, qui & Baptiſecula ruribus dicatur: quoniã ſecantibus & metentibus officiat, retuſa in occurſu eius falce. Nam & ſeculam ueteres dixere falcem. Florum porro prima ſe oſtendit alba Viola, necdum exacta hyeme. Sub idem fere tempus exit & Viola cognomento Flammea, quæ Phlogion uocatur: Syluestris tantum ab aliquibus Phlox: ut errare putem, qui Phlogion eandem eſſe cum lutea Viola ſcripſerunt, quod quidem ex ſe-

B

Liguſtria.

Liguſtrum.
Cypri flos.
Cerulea uiola
Cyanos.
Amaranthus

Baptiſecula.
Secula, quid

Phlogion.
Phlox.

C quẽtibus apertiſsime liquebit. Theodorus Flammã uocauit, colore com
mendabili, odore nullo, ſemine proueniens coronis. Non eſt hæc autem
Iouis flos. Iouis flamma Dioſanthos. Iouis flos, aut quod idem eſt, Iouis flãma, hoc eſt, Dioſanthos. Idq́ neu
dubitem, facit, ꝙ Iouis flos licet ſine odore ſit, & coronarius, & obſerua-
tur ſemine, tamen æſtate floret, nõ ꝑer hyemẽ, ut Flãmea. Plinius quoq́,
Iouis inquit flos, colore tm̃ commendatur, odor abeſt, ſicut & illi, qui a
Lychnis. grǽcis inquit Flox uocatur. Diximus & Lychnin uocari quãdoq́ Flam
meam, ſed inter roſas potius ꝙ̃ Violas. Aliud eſt apud Græcos Phlogis.
nam & ueſtis genus ſignificat, quod nos flammeam, & flammearios opi
fices in Plauto uocamus, & carnem toſtam, ut eſt apud Stratidem. Viola
rum ergo alba & flãmea plurimũ durant. Sed ſatiuis maxima autoritas
Luteolis, qui colos in nuptialibus flãmeis quæſitus, ritu antiquiſsimo, &
fœminis totus conceſſus traditur: ideoq́ fortaſſe non numeratur inter
principales, hoc eſt, cõmunes maribus & fœminis, quoniã coloribus ſo-
Viola Tuſculana. cietas principatũ dabat. Genera Lutearũ, Tuſculana: & quæ appellatur
Marina. Marina, folio aliquãto latiore, ſed minus odorato, in totũ uero ſine odo-
Calathiana. re, ac minuto folio. Calathiana, munus autũni. Cæteræ Veris. Proxima
Caltha. ei Chalta eſt, concolori amplitudine, uincit numero foliorum Marinam,
Scopa regia. quinq́ folia non excedentẽ: eadem odore ſuperatur. Eſt ẽm grauis Chal
ta, non leuior ei, quã Scopam regiã appellant. Quanq́ folia eius oleant,
D non flores, ut inquit Plinius. Quod autẽ genus ei ſit inter Violas Scopa
Napi. regia, parum liquet. Dioſcorides Scopam regiã Naporum generi connu
Sideritis. merat. Plinius alio loco Sideritin, quæ latiſſimo folio ſit, Scopam regiam
a noſtris dici uult. Violæ odor a longinquo ſuauior, propinquus hebeta
tur. Vita longiſſima candidæ, trienniũ. Ab eo tẽpore degenerat & mi-
nuit: floresq́ aſſidue candidiores affert. Minor uis eſt recentibus. Ideoq́
aridis utuntur poſt annũ. Honor Violis apud antiquos poſt roſam & li
Viola quare ſic dicta. lium. Violam iccirco dictam Ion Grǽci putant, ꝙ cum Io in uaccã a Ioue
conuerſa eſſet, terra florem illũ pabulo bouis eius fuderit. Noſtri quoq́
Violam, quaſi uitulam, imitatione græca, uideri poſſunt appellaſſe.

Optima quæq́ de Nomenclaturis VIOLARUM
ex M. VERGILII Commentario.

Detulit candori multum in hoc flore antiquitas, nec leuẽ ſplendoris ſui gratiam illi habuit,
una ab eo facta appellatione, tres alios colores indicans: qui in toto hoc Violarum genere a
Leucoiorũ nomine quę Violæ ueniant. ſcriptore hoc numerãtur, & uno excæpto a cunctis paſsim quotannis uidentur. Leucoiorum
enim nomine in græcis oẽs indicantur Violæ hæ, quę primæ flores ſuos proferunt, ubi mitior
& tepidior aẽr fuerit ab hyeme ſtatim, ubi aſperior & frigidior poſtea: ubiq́ aũt per Ver primę
noui anni aduentũ nunciantes, pluresq́ non uno ramulo tantum, ſed uno pediculo florentes:
Polyphæræ. quæ cauſſa fuit, ut a quibuſdam Polyphęræ inter alias appellationes dicerẽtur. Id enim ea uox
ſignificat. Florent hæ paſsim triplici colore, candido, luteo, & purpureo. Qui quartus de[illegible]
ab hoc numeratur, ceruleus in Violarum genere hoc, quod ſciam, in Italia nullibi uidetur. [illegible]
eo oborta nobis ſuſpicio eſt, poſſe in Græcis abundare eam uocem, et ſi in cunctis pariter lega-
tur. Is etiam quem nos habemus egregiæ antiquitatis, & fidei Latinum Dioſcoridem, Longo-
bardis literis ſcriptum, tres tantũ colores illos notos omnibus numerat. Quartus hic ceruleus
nullus in eo eſt. Nec nos tantũ illi deferimus, ut unũ uelimus pro cunctis alijs nobis eſſe, ſed ac-
cedente rei naturaq́ & ſuſpicioni huic noſtræ hoc ueluti teſte, qualiſcunq́ ille eſt, non fore cre-
didimus inutile hoc etiã legentes monere. Præſertim nullibi, ut paulo ante diximus, oſtenden-

te in hoc flore eum colorem natura. Alioquin oportebit, quæ primo uolumine in Iasme dicta a nobis fuerunt, meminisse: & quæ longius illic de Violis docentur, in hunc locum referre: opinariq; in ceruleo colore hoc, aut alijs locis nasci hunc florem. Late enim patet naturæ uis, & admirabilis eius maiestas: qua potest multa ubiq; uariare, & quæ nobis, & nostro orbi negauit, alijs dedisse. Aut Violarum appellatione alia etiam censeri florum genera, quales Iesiminos omnes tunc esse diximus, modo magnitudine, & forma pares, & similes illis sint: & intellexisse in Dioscoride necesse erit, florem quempiam alium cerulei coloris, qualis uerbi caussa Cyanus est, sic a Græcis a colore dictus, uulgaris flos, omnibus notus inter segetes, Maio & Iunio Mense nascens. Quem rura nostra florem Alysum uocant, triplici & ipsum colore, candido, purpureo, plærumq; autē ceruleo. Nobis tamen in priorem illam sententiā inclinat animus. Credimusq; quartū illum colorem huic scriptori temere accreuisse. Vtimurq; ea ratione præcipue, q non uerisimile est, miscuisse diuersa simul genera Dioscoridem: & cum de Leucoijs certo scilicet genere priuatim ageret, de cunctis Violis, quæ Græci ἴα, non λευκόια uocant, agere cogitasse. Obseruauimus enim τῶν ἴων, id est, Violarum latius patere appellationē, pluresq; complecti flores: Nigram, seu malis ferrugineam Violam, Iesiminos omnes, Calathianam, & quam Græci Phloga, Plinius flāmeam uocat, pluresq; alios qui figura, quantitate, foliorū positura, aliaq; huiuscemodi ratione aliqua proprie dictis Violis similes æqualesue sint. λευκοίων autē triplex tantū hoc genus, quod solo colore differt, quodq; nos paulo ante ex Theophrasto descripsimus. Solæ enim hæ Violæ Leucoia dicuntur. Accedit & illud, q si Cyanus in hoc genere intelligendus erit, ex qua uoce nos credimus irrepsisse eum colorem in has Violas, uidebitur temere miscuisse Dioscorides, quæ non eodem tempore florent. Cyanus autem prima æstate tantum, ille sponte sua in parietibus, & murorum pinnis aliquando, illi inter segetes passim nascuntur. Possunt quidem ambo in hortis conseri, sed nos simplices naturæ natales & notas, non coacta artis opera tractamus hoc loco.

A

Flos Alysus.

Ferruginea Viola.
Phlox.

COROLLARIA HERMOLAI BARB.
& Vergilij in Iasminam confectionem.

Vnguentū hoc & Iasminū, & Iasme dicitur. Quæ uox admonet me, ut ex ea fere Viola compositū intelligam, quæ uulgo Iesiminū uocatur, distinctiones, & harundineos parietes in hortis opere topiario conuestiens, Flore candido, præcipuæ suauitatis, folium in uiridi nigricans, oblongum, fastigiatū, mucrone languido, magnitudine rosacei, sed angustum. Hoc Violæ genus Persicum & Particum, & omnino peregrinū uocauerim, ab alba Viola nostrate longo interuallo distans, ueteribus (ut arbitror) incognitum, saltem Italiæ. Recentiores tria Iasmes siue Iesimini genera constituunt, albam colore, ceruleam, & in Aegypto luteam, qualem & in Venetia nasci modo cernimus.

B

ET MARCELLVS VERGILIVS.

Florem quem omnes Iesiminum dicimus, colore candido, Violis figura non dissimilem Violam antiqui uocabant, ignotum diu Italiæ, ut uidetur, nunc autem plebæis hortos etiam grato odore commendantem, tam notum omnibus, ut nulla descriptione nostra indigeat. Credimusq; nos de eo egisse hunc scriptorem, cum communis Violarum historia tertio uolumine ab eo tractaretur. Numeratis enim albis, luteis, seu purpureis Violis, quæ cōmunes & notæ omnibus sunt, quartum genus colore ceruleo addidit: quæ nullæ in Violarum genere nunc cognoscuntur, necesseq; est ad Iesimini huius florem referri ceruleum colorem illum. Posteriores enim & inter eos Serapion, tria Iesimini ex colore discrimina, & genera fecerunt. Candidum, luteum, quem ille Citrinum, & Ceruleum, quem cœlestis coloris uocat, omnes quondam peregrinos, & Italiæ ignotos, nunc omnibus communes: uidetq; Italia, & habet iam non candidos tantum, sed Luteos etiam Iesiminos. Nec in alio Violarum genere Iasme hæc, & Iasminum unguentum, intelligendum est. Nam quod P A L L A D I V S Violaceum docet a Græcis ἴον dictum, ex Violis proprie nunc dictis, conficiebantur. V I O L A S q; nos Græcorum more dicimus eas, quæ primæ Ver nunciantes, plures uno ramulo florent, paucis & exiguis folijs, colore triplici, candido, luteo, & purpureo, præcipui in medicina usus. Quā enim Theophrastus Nigram di-

C cit, in alio genere ab antiquis numerata est, de qua suo loco dicemus. Videntur postremo nobis male sibi inuicem respondere, in lesimini huius confectione, olei sextarium, & flores unciæ duæ, credimusq; in florum pondere uitium esse, nec tam exiguo flore, tantam olei mensuram satis posse odorari.

Historia EX PLINIO lib. 21. cap. 11.

Florum prima uer nunciantium, Viola alba, tepidioribus uero locis etiam hyeme emicat. Postea appellatur purpurea, proxime Flāmea, quæ & Phlox uocatur, syluestris dumtaxat. Et rursum eodem lib. cap. 6. Violis honos proximus. Earū plurima genera, purpureæ, luteæ, albæ, plantis omnes, ut olus satæ. Ex ijs uero, quę sponte opacis, & macris locis proueniunt, purpureæ, latiore folio, statim ab radice carnoso exeunt, solæq; gręco nomine a cæteris discernuntur, appellata Ia: ab his Ianthina uestis. Sed satiuis maxima autoritas luteis. Genera ijs, Tusculana, & quæ Marina appellantur, folio aliquanto latiore, sed minus odorato, in totum uero sine odore, minutoq; folio. Calathiana, munus autumni, cęteræ ueris. Proxima ei Chalta est, concolori amplitudine. Vincit numero foliorum Marinam, quinq; folia non excedēte. Eadem odore superatur. Est enim grauis Caltha, non leuior ei quam Scopam regiam appellant. Odor ei cynamomo proximus, gracili solo, nec humido prouenit.

Calathiana.

THEOPHRASTVS DE VIOLACEO genere, ex quo sua mutuatus est Plinius, lib. 6. cap. ultimo historiæ plantarum.

D Florum prima, Viola alba, sese ostendit. Emicat ob cœlum clementius statim etiam non hyeme exacta: ubi uero immitius, postea: uere nonnunq; cum Viola alba, aut paulo post Lilium exit, & quæ Viola flammea uocatur, syluestris dumtaxat. Hæc cæteris omnibus, quibus coronarij utuntur, longe pręcurrūt. Post hæc Narcissus, & Lirium exeunt. Ad hæc bulbi flos. quidam enim coronis hunc etiam inserunt. Sequitur Vitiflora, & Nigra etiam Viola. Et e syluestribus Aurelia, & genus Fremij.

DESCRIPTIO VIOLARVM ex Serapione.

Viola herba est, cuius sunt folia minora folijs Cissos, & nigriora, & non elongantur multum ab eis in figura sua: & habet stipitęm egredientem ab una radice, & est super eū pilus, & in summitatibus eius flos boni odoris, coloris purpurei, & nascitur in umbrosis & asperis.

Aliæ species Violarum, ut inquit Pandectarius, sunt species Cheiri.

PRAESTANTIA omnium, & Electio.

Satiuis maxima autoritas luteis, ut inquit Plinius, sed melior quæ est purpurea, ut contendit Galenus. Subinde, quęcunq; est ex primis, & quam nec solis calor siccauit, nec pluuia nimia tabefecit.

TEMPERAMENTVM.

Frigidæ sunt & humidæ in gradu primo. Quæcūq; tamen siccatæ, & frigidæ, & humidæ sunt, minus infrigidant. Sedant dolores calidos, leniunt, resoluunt, & inflammationes cohibent.

A

VIRES ET IVVAMENTA
Purpurearum ex DIOCORIDE.

Folia per se,& ex polenta, illinuntur aptissime stomacho æstuanti, & oculorum inflammationibus, sediq; procidenti.

Aiunt, quod purpureum est in flore, anginis et comicialibus auxiliari, maxime pueris in aqua potum.

IVVAMENTA Albæ & Luteæ.

Huius aridi flores feruefacti in desessionibus, ualent contra uuluæ inflammationes.

Et menstrua expellunt.

Sanant oris ulcera cum melle.

Cum cerato rimas sedis.

Semen duum drachmarum põdere ex uino potum, aut cum melle inditum, menses, secundas, & partus extrahit.

Radices cum aceto illitæ, lienem reprimunt, & podagricos iuuant.

IVVAMENTA Purpureæ, & Flammeæ ex MESVE.

Solutione educunt Choleram, reprimuntq;.

Conferunt inflammationibus omnibus.

Sedãt Sodã calidã, factã in caliditate uehemẽti.

Ciunt somnum, & leniunt pectus, & guttur.

Conferunt uuulæ, & anginæ.

Sedant sitim, & opilationes hepatis aperiunt.

Dissipant Ictericiam, & febres inflammatas. B

Ex SERAPIONE cap.180.

Quando fit emplastrum ex folis folijs, aut cum sauich, infrigidat, & confert inflammationi oris stomachi, & apostemaribus calidis oculorũ.

Et dicitur, q flos eius a proprietate sua bibitur cum aqua, & confert epilepsiæ, & anginæ puerorum: & illa est, quam uulgares nominant, Matrem puerorum.

Ex PLATEARIO.

Zuccharum Violarum fit ut Rosarum.

Sed Syropus Violarum sic fit. Violæ in aqua coquantur: & ex colatura, & zuccharo fiat colatura. Syropus Violarum.

Vel sic. Melius est, ut Violę dimittantur in aqua per noctem, & fiat syropus. Si autem ex succo & zucharo, tanto melius.

Oleum Violarum fiat hoc modo. Violę decoquantur in oleo, & colentur: uel fiat decoctio in duplici uase. Vel etiam sic, quod melius est. Decoquantur, & colentur: & colaturæ recentes addantur: & sic dimittantur per.15. dies ad solem, & coletur: & sic secundo & tertio fiet, atq; erit electissimum. Id oleum contra omnem hepatis calefactionem ualet, est somniferum, & narcoticum. Oleum Violaceum.

Nota etiam, q syropus Violarum magis debet concoqui, q̃ Rosarũ:

C alioqui corrumperetur,& tabesceret.

DOSIS EX MESVE.

Potio earum est ab unc.iiij.usq; ad.viij. Et succi earum ab unc.1. usq; ad.ij. Syrop.earum ab unc.ij.usq; ad.iiij. Et conditi earum ab unc.1.& drach.usq;.iij.

Ex IOANNE VIGONIO.

Viola erysipelæ non exulceratæ, secundum omnem modum administrationis eius, est optima medicina.

De satu VIOLARVM, Columella lib.13. Et Palladius Mense Februario, cap.21.

Violam qui facturus est, terram stercoratam, et repastinatam, minimũ alte pedem in puluinos redigat, atq; ita plãtas hornotinas, scrobiculis pedalibus factis ante Calendas Martias dispositas habeat. Semẽ autem Violæ sicut olerũ, in areis duobus temporibus seritur, Vere, uel Autumno. Colitur autem eo modo, quo & cætera olera, ut runcetur, ut sarciatur, ut interdum etiam rigetur.

De oleo & uino VIOLACEO faciendo, ex Palladij Mense Maio.

Tot Violæ uncias infundas, quot olei libras miseris, & diebus.40. sub dio habere debebis, Violæ purgatæ, ut de rore nihil habeant: libras quin

D q; uini ueteris.x. sextarijs debebis infnndere, & post.xxx.dies.x.mellis ponderibus temperare.

AVTORES ET DESCRIPTORES.

Dioscorides, lib.4.

Plinius, lib.21. capite.6.11.

Theophrastus lib.6. capite ultimo.

Herm. Barbarus.

M. Vergilius.

Ioannes Vigonius.

Mesue in simplicibus.

Serapion, cap.140.

Platearius.

Macer, dictione, Viola.

Galenus ad Paternianum, cap.2.

A

B

C

D

Gefülter Hanfüß.

Crus Galli. A

B

Kleiner Hanfuß.

DE PEDE CORVINO,

Rhapsodia XXIII.

❡ NOMENCLATVRAE.

Græcæ, κορωνόπους. ἄγριον.

Latine, Pes corui. Silago. Casiatrix. Sanguinaria.

Germanicæ, Kappenfuß. Hanenfuß.

PLACITA AVTORVM de Pede Coruino.

Sententia DIOSCORIDIS de Pede Coruino, lib. 2..

CORONOPVS oblonga herbula est, per terram sternitur, & folia incisuris diuisa habet.

In eandem sententiam & Plinius lib. 22. cap. 19. Coronopus oblonga herba est, cum fissuris. Seritur interim. quoniam radix cœliacis præclare facit, in cinere tosta. Et rursum lib. 21. cap. 16. Aculeatarum caules aliquarum per terram serpunt, ut eius quam Coronopum uocant.

Apuleius de herba GALLI CRVRE cap. 88.

Nasci amat herba Galli crus locis solidis, & circa uias: eius cacumen, instar pedis Galli.

C

IVDICIVM NOSTRVM.

Mira est scriptorum uarietas in Coronopode hac. Aliјs Batrachion, aliјs Flamulam, nonnullis aculeati generis, rursum aliјs sine omnibus prorsum aculeis eam suspicantibus & contendentibus. Vnde preciumopere facturos nos arbitramur, si paulisper figentes hic pedem, Leonicenicam disputationem subscribamus: quod ex omnibus nemo prudẽtius philosophatus uidetur de ea hærba, mea quidem sententia. Sumq; & ego in ea opinione, ut non aliam credã esse, quam quę hodie Crus Galli uulgo dicitur, uel pueris etiam nota, qui eam legentes mutuo uessicas cient, Neq; una tantum eius species. Est enim syluestris, quæ in cimiterijs, pratis, & circa sepes oritur. Est domestica & hortulana, satiua, foliatis, luteis, & repletis floribus, qua ad coronas utuntur nymphæ. Est quoq; quæ ueneto, & flore & colore Germaniæ matronis in hortis alitur, prorsus galli, uel cornicis pedem referens, trium cubitorum ubi excreuerit: uulgo uocant Isenhyedin, quam, in quod aliud quoq; genus recenseam, q̃ Coronopodis, non habeo. Nec aliquis mihi demonstrare hactenus ualuit. Verum quam hæc recte conijciamus, aliorum æstimationi permittimus, Oraculum nullum, uel Sibyllæ folium sunto.

Isenhyedin

NICOLAI LEONICENI iudicium de Herba Coronopode.

De secunda herba, Pede alacohen ab Auicenna uocata, idem expositor scribit, existimare quod sit herba a medicis uocata Pes corui, de qua dicit.2. huius capite, de pede Coruino, quod radix huius hærbæ cum decoquitur confert solutioni antiquæ: sed radicem huius herbæ, quã nostri herbarij uocant Pedem Corui, esse causticam, ulceratiuam, & de ista non loqui Principẽ. Hic quod deinceps dicit, quod aliqui dixerunt, ꝙ per alacohen Hippocrates intellexit folia ficus: quæ in nullo seruiunt casui præsenti, quia pungunt & excoriant per lacticinium occultatũ in eis. Hęc omnia ad uerbum fere nouus expositor Auicennæ, qui sua expositione non magis hanc, q̃ etiam priorem nobis hęrbam declarauit. Forte autem sit illi minus pudendum, hanc secundam. s. Pedem coruinũ, de quo Auicenna loquitur, ignorasse: quando & ipse Auiceña, tantus alioquin medicinæ magister, uel dubitauit, uel etiam nesciuit quid esset, ut plane in multis alijs herbis ipsemet suam fatetur inscitiam: ut etiam secundo Canonis de hac ipsa herba, quæ Pes coruinus nominatur, non modo ambigua, sed etiam contraria loquitur. Sunt autem hæc Auicennæ de Pede coruino inibi uerba. Pes coruinus membra expulsionis, radix eius hærbæ confert solutioni antiquæ. Et dixerunt Paulus & alij, quod confert Colicæ, & efficit operationem Hermodactylorum absq; nocumento. Ego autem nescio, quomodo radix Pedis Coruini possit prodesse solutioni antiquæ, & facere operationem Hermodactylorum, qui sunt satis in soluendo potentes. Nisi forte Auicenna uult hoc loco solutionem curare solutione: qui tamen alibi præcipit, non esse faciendam solutionem super solutionem. Fen autem.22. tertij, cap. de solutione podagræ, & ischiadicorum, Pedem coruinum non colicæ, sed podagræ potius ex eiusdem Pauli autoritate Auicenna prodesse testatur, ita scribens. Et dixerunt quidam, quod Pedi coruino inest operatio Hermodactylorum, & non est eius nocere stomacho. Quæ uerba exponens etiam nouus expositor Auicennæ, in hunc modum scribit. Dicit aliquos asseruisse, quod Pes coruinus operatur, & purgat sicuti Hermodactyli, & nõ nocet stomacho sicuti ipsi. Et pes iste coruinus, est hærba cuius radix ponitur in opere, de qua scribit in secundo huius capite de ea. Dixerunt Paulus & alij, quod confert Colicę, & efficit operationem eorum absq; nocumento. Deinde subiungit. Radix PEDIS CORVINI, quem nos hic habemus, ab extra apposita rodit, & pluries hanc feci super pedem illius quassari, qui habebat in unguine bochium epedemille, & protinus illic surgebat ampulla, qua rupta exibat uirus uenenosum, unde aliqui sanabantur. Sed hanc dare per os, nunquam ausus sum: licet sciam aliqua, quæ foris adhibita uesicant, & ulcerant, & comesta noceant. ut allia, & cæpe. Hæc ille. Qui licet uereatur, ut sane debet uereri, dare per os radicem Pedis coruini, quæ uenenum est, ut postea declarabimus, per uerba tamen postrema uidetur innuere, quod si etiam daretur per os, cum aliqua tamen ratione daretur, et non sine Principis autoritate. Ioannes uero Matthęus de grado, alter nouus Auicennæ expositor, in huius radicis expositione magis audaculus, scribit hæc uerba. Intellige, quod cum autores utuntur Pede coruino, in casu etiam isto semper utuntur radice eius, & non folijs. Ita etiam dominus Auicenna secundo Canonis, iuuamenta radicis eius. Quę uerba expositoris nobis indicant, ipsum huius herbæ timuisse folia, non radicẽ: quia dñs Auicenna eiusdem radicis usum, & non foliorũ secundo canonis præcipue probauisset. Miseret me humanæ uitæ, quã uideo quotidie sub Auicenna non tanq̃ principe, sicut medici iuniores ap-

D

Auicenna de Pede Coruino.

Auicennæ expositor.

Ioannes Mathæus de grado.

pellant, sed tanq̃ sæuo tyranno periclitari. Nam si radicem uenenatã, uel intra corpus iusserit adhiberi, eam quidã medicorũ in ægrotantibus adhiberi non dubitant: contra, si radicẽ salutarem, & uenenis aduersantẽ dari uetuerit, tanq̃ medicinam perniciosam, illã medici etiã celebres non audent dare. Radicem Pedis coruini habentẽ uim exulcerandi, & tanq̃ uenenum, prę terq̃ si extrinsecus apponatur, in usu medicinæ fugiendã, alter nouus Auicennæ expositor, non ueretur dicere dare, etiã intus assumendam: fretus Auicennæ & secundo canonis, &.xvi. Tertij, qui eam Hermodactylis præfert, autoritate. Ego uero, testor Deũ, me nouisse medicũ, qui ex eadem radice, quibusdam alijs adiunctis, pilulas conficiebat, & eas podagra laborantibus propinabat, non sine magno quorundã, qui eas accepere periculo: donec tandẽ a me sui erroris admonitus, a tam periculosa abstinuit medicina. Nonne idem Auicenna, si qui tam fatui sint, qui ei uelint in omnibus credere, scribit secundo canonis, Napellũ esse uenenũ perniciosum. & tñ potari suadet: cũ postea subiũgit, delet albaras linitum & bibitũ. Venenum aũt quod nostra ætate Napellũ ab herbarijs noĩatur, Aconitũ a Græcis atq; latinis uocatur. de quo Vergilius,

Miscent aconita nouercæ.

ut iam appareat Auicennã, non tam tyranni, q̃ etiam nouercæ imitari mores. Contra Galenus Aconitũ laudat, si abstergendũ sit aliquid ex corpore: sed cauendũ esse, inquit, ne aut in potu, aut in cibo sumaẽ. Idem Auicenna radicẽ Pentaphylli a Dioscoride cõmendatã ad uenena mortifera, ipse secundo Canonis scribit, esse medicinã perniciosam: adeo, ut Michaël Sauonarola medicus, suo & nostro quoq; tẽpore, propter scripta, & quæ de medicina edidit clarus, non ausit eam in quartana dare: non aliã ob caussam, nisi quia dãnetur a Principe. Tantã habet ut nuper dicebã, Auicenna apud medicos nostri tẽporis autoritatem, ut medicinã mortiferam faciat salutarẽ, sicuti Pedem coruinũ salutarem, aut perniciosam, ueluti radicẽ Pentaphylli, uel eius succũ. Nam & Iacobus de Dondis, cognomẽto Aggregator, huius radicis succũ inter uenena perniciosa, ex Auicennę numerat autoritate. Forte aũt, quantũ ad Pedis coruini attinet aadicẽ, non tam Auicenna, q̃ medici ipsi non recte Auicennã intelligentes, sunt reprehendendi. Quis eñ eos cogit, putare herbam, quã herbarij nostræ ætatis Pedem coruinũ noĩant, esse illã, quam ueteres medici, Paulus scilicet & Dioscorides, sub eodem noĩe celebrarunt? Quasi uero sit necessariũ, ut quæ nunc sunt noĩa herbarũ, etiam priori seculo fuerint. Eos aũt quos supra notaui Auicennæ expositores, illud oportuit didicisse, aliã esse herbã a priscæ ætatis hominibus Pedem coruinũ nominatã, aliam a nostris. nam si id sciuissent, neq; tam multa de Pede coruino dubitassent, neq; etiã aliqui eorum unq̃ in animũ induxissent, herbã Pedem coruinũ a nostris dictam, posse sine periculo, aut in pilulis, aut alio modo intus assumi. Hæc enim est illa, quã Dioscorides, βατράχιον, & Apiũ syluestre noĩat. Vnde & medici iuniores, non solũ Pedem coruinũ, sed etiã Apium Raninũ nominarũt, a gemina scilicet, animalis, & herbæ alterius similitudine. Huius herbæ Dioscorides quatuor fecit spẽs, & unã ex his inter uenena collocat. Omniũ autẽ folia, & caulẽ, si apponanẽ humano corpori, uim ait habere exulcerandi, & escharam faciendi. Quare nullo modo suspicandũ est, illos qui dixerũt Pedẽ coruinũ in medicinæ capitulis excoriationis intestinorũ, quos Auicenna allegat.xvi. tertij, eodem capite, de hac Pede coruino, quã ueteres βατράχιον, a rana, cuius effigiem representat, noĩarunt, intellexisse: sed neq; Auicenna secundo canonis, cũ scribit radicẽ Pedis coruini conferre solutioni antiquæ, de hac potuit intelligere. Ideo quantũ ad hoc, forte non est error Auicennæ, sed male exponentiũ Auicennã, & nescientiũ quid duobus in locis, scilicet & secũda canonis, &.xvi. tertij, per Pedem coruinũ Auicenna intellexerit, si modo & ipse quid esset, intellexit. Nam.xvi. tertij, etiã uidetur hęsitare. Secundo aũt canonis oĩno Auicenna aberrat, illam ostendens quã supra tetigi in radice eiusdem herbæ contrarietatẽ, quod conferat & solutioni antiquæ, & faciat operationẽ Hermodactylorũ, absq; nocumẽto. Quibus uerbis postremis similia etiã scribit. xxij. tertij, supra etiã a nobis allegata. Verũ utrobiq; male Paulus, & alij super hac medicina, quæ facit operationẽ Hermodactylorũ, ab Auicenna citanẽ. Neq; eñ Paulus usquã herbã Cornopoda, sic eñ Græci Pedem coruinũ noĩant, Hermodactylis cõparat, in iuuando podagricos, sed compositionẽ quæ noĩatur apud Græcos διὰ κορωνοπόδων, id est, per Pedem coruinũ, alteri præfert, quæ apud eosdem Græcos, διὰ ἑρμοδακτύλων, id est, per Hermodactylos noĩatur: quarũ utrãq; describit Paulus lib. 7. in quo de simplicibus & cõpositis agit medicinis, proprijs ambas inscriptionibus notans.

A

Auicenna tyrannus medicinæ sæuissimus.

De quodam audaci Medico.

Napellum, & Aconitum idem sunt.

Michaël Sauonarola.

B

Iacobus de Dondis, Aggregator.

Non necesse est, ut quę nũc sunt herbarũ nomia, etiam priori seculo fuerint.

Pes coruinus Batrachium, idem Apium syluestre.

Quatuor species Dioscoridis.

Expositores Auicennæ, Auicennã nõ adsequuntur.

Primæ compositionis inscriptio, atq; descriptio hæc est, PODAGRICA per Hermodactylum.

Hermodactyl orũ. ℥ iii. anesi, cymini æthiopici, ameos, corymborum, thymi, pipe-

C ris longi, zinziberis, obolos tres, epithymi unciam mediam, dosis oboli. IIII. aut VI. datur mane cum condito, uel hydromelle.

Secundæ autem compositionis per Pedem coruinum inscriptio, atq; descriptio talis est.

PER PEDEM CORVINVM compositio, quæ facit ad ea ad quæ & altera per Hermodactylon, stomacho utilis.

Zinziberis oboli duo, piperis oboli tres, agarici obolus unus, cnici interioris oboli quatuor, radicis Pedis coruini oboli sex. Dosis oboli octo. His autem quibus uenter non facile soluitur, siliquæ. xxiiij. facit omnino septem, uel octo fere alui deiectiones.

Harum duarum compositionum, Paulus libro sui de medicina uolumine tertio, secundam per Pedem coruinum nominatam, dicit ex Alexandri autoritate prima esse meliorem, ut quæ eandem faciat euacuationem, & sque sedet dolorem: cum hoc, q nihil obest stomacho. Quorum uerborum sententiam male Auicenna duobus in locis antea allegatis, de solo Pede coruino scribit, ipsum Hermodactylis comparando: quasi radix Pedis coruini, de qua loquitur Paulus, sit par in cienda aluo radici Hermodactylorum, & non habeat potius adstringendi facultatem: quemadmodum de ea sentit Dioscorides, qui ipsam cœliacis prodesse testatur: sicuti & ipse Auicenna primo canonis, eandem dicit radicem prodesse solutioni antiquæ: & etiam. xvi. tertij testatur nonnullos eam nominasse inter medicinas ad ulcera intestinorum facientes, quoniam cœliaca dispositio est morbus similis lienteriæ, quæ prouenit etiam ex ulceribus intestinorum. Quare Auicenna hæc omnia de radice Pedis coruini non male scribit. Illud uero non recte, quod faciat operationem Hermodactylorum. Si quis uero miretur, quomodo tota compositio per Pedem coruinum nominata, eandem possit facere euacuationem, quam altera per Hermodactylos, cum Pes coruinus, uel radix eius uim adstringendi habeat, Hermodactyli autem magis purgandi: sciat, dictam per Pedem coruinum compositionem, non habere uim purgatoriam ex Pede coruino, sed ex agarico, & cnico, quod Cartamum medici recentiores appellant. Purgat autem æque atq; altera compositio per Hermodactylos nominata: quoniam dosis eius est dupla ad dosim alterius, & in durum habentibus uentrem maiorem multo q duplam habet proportionem: ut ex his quæ antea scripsimus, ex Pauli sententia patere potest. Neq; uero quispiam miretur, compositionem purgatiuam ex medicina „ uentrem astringente suam sortiri appellationem: quoniã in podagricis doloribus, atq; Ischia„ diacis non minus quærimus humorum fluxum ad loca dolentia reprimere, q eorum qui iam fluxere euacuationem. Vnde & apud Paulum inuenitur alia compositio ad podagras, quæ D per corallium nominatur, in quam tamen ueniunt rhabarbarum, & aristolochia, medicinæ euacuantes. De eisdem duabus compositionibus, quas supra secũdum Paulum annotauimus, etiam Auicenna Fen. xxij. Tertij, capite de solutione podagricorum & Ischiadicorum. In quibusdam tamen medicinis, sed præcipue in ponderibus medicinarũ, a Paulo euariat: ut quas scribit Auicenna cum his, quas Paulus antea notauerat, conferre uolentibus uideri potest. Hic uero occurrit aliquis, ac mihi obijciet id, quod & ipsi Auicennæ, atq; eius expositoribus antea obiectaui, non haberi ex eorum expositionibus, neq; quid sit herba Tinctorum, siue citrina, neq; quid sit Pes coruinus, de quo Paulus, quantumuis male ab Auicenna allegatus, intellexit. Liquet enim ex ijs quæ antea diximus, esse herbam Pedem coruinum a ueteribus dictam, ex cuius nomine compositio tota suam habuit appellationem: nondum tamen quæ, aut qualis nam sit, fuit declaratum. Cum ergo & quæ nam, aut qualis sit herba Tinctorum ab Auicenna dicta, & quo nomine apud ueteres fuerit insignita, antea docuerimus, quod etiam de herba fecimus, quam nostri herbarij Pedem coruinum nominant, restat, ut quid sit Pes coruinus ueteribus, & Dioscoridi, & Paulo, atq; Auicennæ doceamus. quandoquidem & ipse Auicenna eam scripsit, cuius Pes coruinus est pars: ne qui uolunt totam facere compositionem, in Pede coruino dubitent, ueluti quidam Auicennæ expositores hæsitarunt: aut sicuti alij radicem perniciosam, pro salutari recipiãt. Coronopus, hoc est, Pes coruinus, inquit Dioscorides, herba parua est, oblonga, humi strata, folijs fissis. Hæc quoq; pro olere elixatur. Aliqui amoneos, aliqui astrium, Afri aurisitte, Romani caciatricẽ, nonnulli stillaginẽ, nonnulli sanguinariã uocant. Huius radix in cibo sumpta, facit ad cœliacos. Nascitur in locis incultis, & in dumetis, & in uijs. Omissis in hac herba barbaris appellationibus, de quibus non possumus, sint ne recte, an perperam scriptæ, dijudicare, Romana nomina diligentius inspiciamus: ut si qua eorum sint deprauata, corrigamus, atq; inde ad eius quam quærimus herbæ noticiam perueniamus. Caciatrice sane uidetur dictio corrupta. neq; enim est græca, neq; latina: quare puto gallicrucem esse legendum: uel quod magis græcæ appellationi respondeat, Galli crus: ut sicuti ideo apud Græcos hæc herba Coronopus est nominata, quoniã coruini pedis effigiem representat, simili ratione apud Romanos Galli crus fuerit nuncupata. Est enim herba apud autorẽ de simplici medicina, quẽ aliqui putant fuisse Apuleium, Galli crus, atq; etiã Sanguinaria nominata.

Cœlica.

Dioscorid. de Coronopode

Coronopus est Pes Galli.

Apuleius.

A

Quod etiã nomen uitiatum est, seu decurtatũ apud Dioscoridem, nam sanguinari, pro sanguinaria in multis codicibus legitur. De hac autẽ herba idem autor de simplici medicina, quicunq; sit, refert eadem, quæ de Cornopode Dioscorides, quod uidelicet in locis asperis, & circa uias nascatur: addit aũt & rationẽ, cur tam Galli crus, q̃ etiam Sanguinaria nominetur, eo q; scilicet naribus imposita, sanguinem fluere facit, & habet (ut inquit) in summitate pedem Galli. Hæc autẽ herba ipsa, si quam sit uulgo nota, & simul eius nomen uulgare manifestauero, uereor ne Auicennæ, atq; eius expositoribus magnã pariam ignominiã, qui in re notissima pueris, hæsitarint. Verum ista celare, non est tam parcere antiquis, q̃ uitam negligere, quæ ut antea diximus, sub Auicennæ atq; eius expositorũ autoritate periclitatur. Hæc proculdubio illa est, quã partim Sanguinariã ab effectu iam dicto, partim Capriolã uulgo appellamus. Plinius unã speciem Graminis facit, et Gramen uocat aculeatũ, quoniã ei in acumine aculei sint plurimi, quos ut idem Plinius inquit, cõuolutos naribus inferunt, extrahuntq; ciendi sanguinis gratia. Quæ licet uerba scribat Plinius lib. 25. de secunda Graminis, ut diximus, specie, ipsam nihilominus lib. 21. inter herbas aculeatas, sub græca appellatione Coronopodis numerauit: nesciens, ut arbitror, eandem esse herbam, quẽ Græci Coronopoda, & Romani Gramen uocant aculeatum: quoniã ut in æra, & lolio, ægylope, & auena, aparine & lappa, nuperrime autẽ in lysimachio, & lutea manifestauimus, plurimarũ herbarum, quas latinis nominibus nouerat Plinius, græcas nomenclaturas ignorauit: quam Plinij inscitiam etiam in isatide & glasto, elxine & conuoluolo, oxymirsine & rusco, nardo gallica, & saliunca, in altero nostro libello, de Plinij atq; aliorum erroribus edito, demonstrauimus.

Coronopus Sanguinaria. Capriola. Gramen aculeatum.

HERMOLAI BARBARI

Corollarium de Coronopo.

Coronopus, hoc est, Pes cornicis, inter aculeatas a Theophrasto ponitur, sponteq; nascentes. Interim & seritur, medicinæ ad usum, Silago, aut Stillago dicitur a nostris, a Græcis etiam Coronopodion: ut Galeno. Sunt Arabes, qui hanc Coruinum uocent. Nec prohibeo, dum res constet, quibus cuiq; libet uocibus utatur. Illud monendi sunt, herbam, quæ modo Pes coruinus ab officinis & hærbicidis appellatur, non tam Coronopoda uideri, q̃ Ranunculi genus, quod Polyanthemon cognominat: quandoquidem aculeata, & oblonga esse Coronopus herba traditur, & aluinis prodesse: Coruinus autẽ pes, auis eius, & Ranunculi similitudine conspicitur: plurimis foliorum diuisuris, cuius uel tactu solo pustulæ, ambusti modo corporibus attolluntur, flore aureo, copiosoq; : quibus nostis, Ranunculum Polyanthemon uocatum coniiciunt.

Silago. Stillago.

B

Coronopodis.

M. VERGILII Annotatio in Coronopo.

Scripsit de Coronopode hac iampridem multa Leonicenus, uir nostra ætate dignus, cui multum deferant bonarum literarum cupidi, in commentariolo eo, quod de Plinij erraris aliquot edidit. Conatusq; inter cætera est, quã hic Romana appellatione Coronopodis Caciatricem esse dicit, ostendere, ab Apuleio Galli crus dictam fuisse: & ex Galli crure ab imperitis Græcorum librarijs, Caciatricem in hoc scriptore factam esse. Quod si confirmare ego ausim, uaticinari magis, quam censere me credam. Nulla enim eius uocis uestigia in hac supersunt: nec coniectura aliqua in ea se offert, qua quod ignoratur & latet in lucem trahi possit. Illud potius admittendum, quoniam Græci a cornicis Pede eam uocauerunt, uerisimile esse, Latinos a Galli crure, congruentibus alijs notis, ob similitudinem, nomen illi fecisse: quemadmudum ab aliquibus etiam, non cornicis, sed coruinus Pes hæc ipsa nominatur. Idem præterea, eandem a Plinio ait, lib. 24. Gramen aculeatum appellari. De quo dubitandum nulli esset, si hic aut aculeatam dixisset Coronopodem, aut quod aculeos indicaret aliquid illi adiecisset. Quam ob caussam, non sine ratione subsistet in Plinio aliquis, audiens inter aculeatas lib. 21. & secundo Coronopoda ab eo numerari. Nec nos Plinium arguimus, sed uarietatem historiæ demiramur, posse eam notam Dioscoridi deesse. Theophrastus lib. 5. de ea tradidit, humi caulescere, quod hic ait per terram sterni: numeratq; inter aculeatas, & sponte nascentes. Vulgaris & ubiq; fere nascens herba hæc est.

Laus Nicolai Leoniceni.

Galli crus.

Theophrastus.

C

HERMOLAI BARBARI opinio alia de Coronopode.

Botrachion. Ranunculus. Strumea. Solanus. Apiastrum. Apium syluestre.

Batrachion, siue Ranũculus, siue Strumea: quoniã medetur Strumis. Nam Strumus Solani genus est. Dicitur & Apiastrum Ranũculus, hoc est, Apium syluestre, uenenatũ in Sardinia: manifesto Nigidij doctissimi uiri errato: qui Apiastrum pro Mellissophyllo appellat: quanq̃ hunc & Varro sequitur & Dioscorides. Opacis gaudet. Primũ genus, cui & color liuidus, ad latitudinẽ Maluæ accedentibus folijs. Secũdo generi, caules, ut Plinius inquit, alti, ut Dioscorides, minores q̃ priori: nisi librariorum culpa fuerit μικροκαυλότερον, pro μακροκαυλότερον scribentiũ. Genus ab his diuersum in totum uidetur, Batrachion, cognomine Polyanthemos, caustica ui exulcerans cicatrices, & ad colorem eas reducens, & uitiligines concorporans. Necq̃ aliter indicatur a Plinio quale sit. Nisi quis & hoc in unam quatuor specierum contribuat, ac reponat, illam uidelicet, quã plurimis foliorum diuisuris, & Plinius, & Dioscorides deliniant, uulgo dictam Pes coruinus, alteram omnino, q̃ Coronopus, de qua superius habita mentio est. De Venenato Salustius, In Sardinia inquit quædam herba nascitur, quæ Sardæa dicitur, Apiastri similis. Hæc ora hominum & rictus dolore contrahit, & quasi ridentes interimit. In ea Insula, ut Pausaniæ ac Solino placet, locis riguis prouenit iusto largior, nec tamen aquas inficit. Strabo ex hac ipsa herba Hispanos toxici genus cõficere ait, quod urgente ui maiore haustum, citra dolorem humanis rebus exigat. A qua σαρδόνιος uulgo γέλως, quod & Dioscorides in Venenis meminit. Homerus Sardanion risum uocauit illo uersu,

Polyanthemos.

Sardæa herba

D

Risus Sardanius.

μείδησε δὲ θυμῷ σαρδάνιον μάλα τοῖον.

Meminit & Plato in Republi. Timæus aliam originem prouerbio huic reddidit, aliam Clitarchus, aliam Sophocles & Simonides poëtæ: nos id in annotationes Plinianas distulimus.

Vide Erasmi Chiliades.

VIRES ET IUVAMENTA ex Dioscoride.

Coquitur in olere.

Radicem habet tenuem, adstringentem, quæ in cibo cœliacis facit.

AVTORES ET DESCRIPTORES.

Dioscorides, lib. 2.

Plinius, lib. 22. cap. 19.

Lib. 21. cap. 16.

Apuleius, cap. 88.

Nicolaus Leonicenus.

Hermolaus Barbarus.

Marcellus Vergilius.

Hexter Nesszeln.

Taub Nesselñ weissz.

Daub Nesszel/ Männlin. o

C

DE VRTICIS, Rhapsodia XXIIII.

¶ NOMENCLATVRAE

Græcæ, ἀκαλήφη. κνίδη. ἀδίκη.
Latinæ, Vrtica.
Germanicæ, Nesselen.

PLACITA AVTORVM de Vrticis.

DIOSCORIDES De Vrticis.

DVO VRTICAE genera, scilicet, Syluestris asperior, latioribus nigrioribusq; folijs, semine Lini, sed minore. Altera non ęque aspa, minuto semine.

Periocha HERM. BARBARI de omnibus Vrticis.

D Vrtica ex omnibus aculeatis generibus notissima est. Acetabulis in flore purpuream lanuginem fundentibus. Sępe altior binis cubitis. Mitior fœmina est, inter syluestres, quę dicitur Cania, acrior, caule q̃q; mordaci, fimbriatis folijs. Quæ uero etiam odorem mittit, Herculanea uocaẽ. Semẽ omnibus copiosum, nigrum. Mirum, sine uillis spinarum, aculeis lanuginem ipsam noxiam, & tactu tantum leui, pruritum, pustulasq; aduesto similes existere. Notum est remedium olei. Sed mordacitas nõ protinus cum ipsa hærba gignitur, nec nisi solibus roborata. Incipiens quidem ipsa nasci Vere, non ingrato, multis etiam religioso in cibo est, ad pellendos totius animi morbos. Syluestrium quoq; radix, omnem carnem teneriorem facit simul cocta. Quę uero ex ijs mitissima, & folijs non mordẽtibus, Lamiũ, siue Aononiũ uocaẽ, a quibusdã Vrtica iners, & mortua. Albũ hęc habet in medio folio, sacris ignib9 utile. Quidã e nostris discreuere gñã tẽporib9. Autũnale appellãdo, & reliqs ad eandẽ rationẽ. Cele-

Vrtica Cania

Herculeana.

Vrtica iners.

brat & Marinam cognomine Plinius ad uesicæ uicia. Condit laudes Vrticæ Phanias physicus, utilissimã cibis coctam, inueteratamq; professus. Si quadrupedes fœtum non admittant, Vrtica naturalia earum fricanda monstrãt. Ex Vrtica in Aegypto fit oleum. Semen colligi messibus oportet. Alexandrinum maxime laudatur ad omnia. Vrticam Hippocrates Nidam uidetur appellasse, cum alij Cnidam uocent. Est ubi Clidam legas corrupte, ut censeo, nisi aliud genus sit. Grana inquit Clidę sexaginta, clystera uuluis inijciantur, quas bilis infestauerit. A Vrticæ laus Vrtica Nida, Cnida Clida.

De eadem quoq; VERGILIVS.

Vrtica nihil in censu olerum inuisius nascitur, igneo pruritu urens: & inde facto nomine. Vescebantur nihilominus ea antiqui. Suntq; eius in cibo usus, testes antiqui in latinis Poetæ: quibus iocundum erat Ocimo se & Vrtica recreare. Vbiq;, & omnibus tam nota hærba est, ut nihil monere in ea opus sit. Prætereà a Græcis Cniden, ab eorum uerbo κνίζειν dictam fuisse: significat id cum dolore pungi, uexariq;. Vocauit Acalyphas etiam Aristoteles in mari Vrticas, tactu eadem in urendo ui. Medetur ea multis in humano corpore morbis, plurimisq; scatet remedijs. Eamq; ob caussam non minus ad medicinam, q̃ ad cibos medicis & olitoribus curanda. Vrticæ usus Acalyphæ.

De GALIOPSI simili Vrticis herba, DIOSCORIDES. B

Galiopsis latinis Vrtica labeo dicitur. Frutex in totum caulem & folia habet Vrticæ, lęuiora, & quæ grauem odorem trita reddãt. Flore purpureo, tenui. Nascitur circa sæpes, ædificia, ac semitas ubiq;. Vrtica labeo.

Vrticarum ex PLINIO diuisio.

Vrticarum plures differentiæ. Syluestris, quam fœminam uocant, mitior. Et in syluestri, quæ dicitur Cania, acrior, caule quoq; mordaci, fimbriatis folijs. Quæ uero etiam odorem fundit, Herculanea uocatur. Semen omnibus copiosum, nigrum. Mirum, sine ullis spinarum aculeis, lanuginem ipsam esse noxiam, & tactu tm̃ leui pruritum, pustulasq; confestim adusto similes existere. Notum est remedium olei. Sed mordacitas non protinus cum ipsa hærba gignitur, nec nisi solibus roborata. Incipiens quidem ipsa nasci Vere, non ingrato, multis etiam religioso in cibo est, ad pellendos totius anni morbos. Syluestrium quoq; radix, omnem carnem teneriorem facit simul cocta. Quæ uero innoxia est, morsu carẽs, Lamium uocatur. Vrticarum sexus.

TEMPERAMENTVM.

Calidæ sunt & siccæ Vrticæ in tertio gradu, secundum Serapionem.

VIRES ET IVVAMENTA ex Dioscoride.

Folia utriusq; illita, canis morsibus, addito sale, medentur.

Gangrenas, carcinomata, sordidida ulcera, & quę cacoëthe uocantur.

Item luxata, panos, tubercula, parotidas, suppurationesq; sanant.

C Lienosis cum cærato imponuntur.
Faciunt ad profluuia narium, cum succo trita, & naribus indita.
Menses ciunt, eadem recentia detrita cum myrrha, & imposita.
Procidentes uuluas, contactu resilire cogunt.
Semen potum ex passo, Venerem stimulat, uuluam aperit.
Cum melle delinctum, orthopnææ, & lateris, & pulmonum inflammationibus prodest.
Thoracem expurgat.
Erodentibus medicamentis ammiscetur.
Cocta cum conchis folia, aluum emolliunt, urinas mouet, inflationes discutiunt: decocta cum ptisana, uitia pectoris extrahunt.
Mulierum menses euocant, cum myrrhæ modico pota.
Inflamatione turgentem uuam, gargarisatus succus reprimit.

Ex SERAPIONE cap.150.

Oleum Vrticæ est magis laxatiuum, quam oleum carthami.
Mouet coitum, quando comeditur cum cepis, & uitellis ouorum.
Et de proprietate eius est, eijcere phlegma crudum.
Quando excoriatur semen Vrticę, teriturque, & miscetur cum melle, la-
D xat fortiter.
Et cauendum est, ne contingat linguam, & caput meri: ne adurat ea.
Et dosis eius est, a uigniti granis, usque ad.xxx.

Ex AEMILIO MACRO.

Græcus Acalephen, nos Vrticam uocitamus.
Feruida non modice uis illi dicitur esse,
Vnde nec immerito nomen sumpsisse uidetur,
Tacta quod exurat digitos Vrtica tenentis.
Hæc solet Ictericos cum uino sumpta iuuare.
Illius semen colicis cum melle medetur.
Et tussim ueterem curat, si sæpe bibatur.
Frigus pulmonis pellit, uentrisque tumorem.
Omnibus his prodest puluis cum melle iugatus,
Aut succus uiridis cum uino sæpius haustus.
Cum sale de folijs eius factum cataplasma,
Vlceribus prodest, & uulnera sordida purgat,
Et contra morsus ualet hoc cataplasma caninos.
Hoc cancros, & parotidas, luxataque curat,
Hocque reformatur caro quæ discessit ab osse.
Et solet humeros hoc desiccare nocentes.
Acri cum uino radix contrita tumorem
Compescit splenis, podagræ sic subuenit illa,
Omnibus & morbis sic subuenit articulorum.
Omnibus his prodest superaddita, uel sibi iuncto
Si coquis hanc oleo, foueasque hoc unguine membra.

A

Naribus impositus succus, foliumue, cruorem,
Elicit, innata est illi uis tanta caloris.
Quod si manantem cupias retinere cruorem,
Vrticæ succo frontem line, reprimit illum.
Si supponatur cum myrrhâ, menstrua pellit:
Si claudit uuluam matrix, humore grauata,
Vrticæ folijs reuocabitur illa fricata.
Cum uino bibitum uenerem semen mouet eius,
Et melius tritæ, si iungas melq́, piperq́,
Et sic cum uino prædicto more bibantur.
Pleuriticos, pectus, pulmones, adiuuat eius
Semen, si sumptum fuerit cum melle iugatum,
Cum mulsa bibitum, lotium producit abundans.
Hęrba recens eius olerum si more coquatur,
Detur & illius decoctio, molliet aluum.
Ore diu clausus succus si uoluitur eius,
Vuæ non modicum poterit sedare tumorem.
Sudorem mouet ex oleo decocta perunctis.
Si quadrupes quæcumq́ marem perferre recusat,
Vrticæ folijs illius uulua fricetur,
Sic naturalem calor excitat ille calorem.
Defluuium capitis, si succo seminis huius

B

Vngas sæpe caput, reprimit, doctore Galeno.
Illius semen collectum tempore messis,
Et desiccatum, multis erit utile caussis.
Omnibus his prodest puluis cum melle iugatus.

A V T O R E S.

Dioscorides lib. 4. cap. Acalyphen.
Plinius lib. 21. cap. 15.
Serapio, cap. 150.
Macer æmilius.
Herm. Barbarus.
M. Vergilius.

C DE MARRVBIO RHAPSODIA XXV.

¶ Nomenclaturæ.

Græcæ, πράσιον. εὐπατόριον. φυλλόφαρες. τριπεδίλον. χαμαιλεοντίδιον. αἷμα ταύρου ἄφιδρος. γόνος ὥρου.

Latinæ, Marrubium. Prasium. Eupatorium. Sanguis tauri. Vlceraria.

Germanicæ, Andorn. Gottes vergessz.

PLACITA AVTORVM de Marrubio.

MARRVBII descriptio secundum DIOSCORIDEM lib.3.

FRVTEX EST ab una parte ramosus, hirsutus, albescens, quadrangulis caulibus, folijs humano pollici similibus, paulominus quam rotundis, hirsutis, rugosis, sapore amaro. Semen per interualla in caulibus illi est. Flores asperi, uerticillorum figura. Nascitur circa areas domorum, & inter rudera.

Pictura Marrubij ex THEOPHRASTO libro. 6. cap. 2.

D Sunt Marrubij duo genera. Aliud enim folio herbido serratiori, incisurisque profundioribus, & proinde conspectioribus discreto constat: quo unguentarij uti ad nonnulla consueuerunt. Alterum rotundius, squalensque uehemẽter, sicut * sphaceli, incisurasque habens obscuriores, minusque serratum.

* id est, saluiæ.

PLINIVS de Marrubio lib. 20. cap. 22.

Castor Marrubij duo genera tradit. Nigrum: &, quod magis probat, Candidum.

ERROR PLINII in Marrubio, obseruatus ab Nicolao Leoniceno libro de erroribus Medicorum.

Multæ herbæ Prasio similes

Multas herbas ac frutices, folijs Marrubio similibus, scribunt Dioscorides, Galenus, ac Paulus, quas omnes Plinius, non Prasio, sed Praso, id est, Porro folia tradit similia habere. Sic Horminon libro. 22. dixit semen habere Cymino simile, cętera Porro. Sic Balloten, quę alio nomine Marrubium nigrum similitudine foliorum appellatur. Plinius libro. 27. scripsit alia nuncupatione Porrum nigrum a Græcis uocari, ac folijs quam Porri maioribus consistere. Sic Stachyn Porri habere similitudinem, longioribus folijs, pluribusque lib. 24. notauit.

DILVTIO CALVMNIAE LEONICENICÆ per Pandolphum Collinucium.

Prasium græce esse, quod nos Marrubium, Prasum uero quod Porrum dicimus, primum Leonicenus edocuit. Didicit (ut opinor) & ipse boni cuiusdam uiri poëticam medicinam, in qua ita scriptum est, Folia Marubij sunt Prasia, Prasaque Porri.

Quæ quoniam Plinius distinguere nesciuerit, Horminum, Baloten, Stachyn Porri folijs, non Marubij, ut oportuit, constare dixit. Tum tres illos testes, qui unus sunt, quod supra do-

cuimus Dioſcoridem, Galenum, Paulum, opinioni ſuæ adſtipulantes citat. Vetat Hadrianus A
Imperator, his teſtibus fidem adhiberi, qui unum, eundemq; ſermonem (ut de compacto) af-
ferunt. Verum ipſe neq; erraſſe Plinium patiar, qui Marrubium græce Praſsium dici. 20. lib. &
Porrum Praſum. 7. & . 20. aperte monſtrauerit: neq; Dioſcoridem crediderim, ſed hunc ipſum
Pliniomaſtigen: qui ideo Dioſcoridem Marrubium intellexiſſe opinatus eſt, q ipſe quæ nam il
læ herbæ ſint neſciat: placetq; hominis inſcitiæ potius, uel codicis uitio, q̃ Dioſcoridis adſcri-
bere. Ita enim a Leoniceno noſtro fieri oportuit, cum Plinium emendaturus uideretur, non
quam herbam Plinius pinxiſſet, negare eſſe illam, ſed quæ; qualisq; illa nunc ſit docere: non
quid unaquæq; res non ſit (quod de Deo dici ſolet) ſed quid ea ſit dicere: non deſtruere, ſed
adſtruere: non ex Dioſcoridis ſententia, in re non manifeſta Plinium euertere. Pariter enim &
Dioſcorides poteſt Plinij autoritate ſuperari, ſed uel ratione, uel rei ipſius euidenna. Nihil mi-
nus philoſophi eſt, ut diximus, q̃ aliquid ſine ratione dicere. In herbis quoq; deſignandis, , ,
non ſcribentis autoritas, non Leoniceni cenſura, ſed uis & figura, & res ipſa conſyderanda , ,
ſunt, palamq; exhibendum quicquid id eſt medicamentum, de quo diſputatur. Quod ſi igno , ,
retur (neq; enim ſcire omnia mortalis eſt) ſalua apud nos ſcribentis autoritas ſit, & humane
potius ignorantiam noſtram fateamur, q̃ erraſſe alterum impudenter iudicemus. Sic nos
quoq; de ijs, quoad fieri poterit, primumq; de Hormino tranſigemus.

DE HORMINO.

Horminum, quæ & Geminalis latine dicitur, frumenti genus eſſe, & inter frumenta connu Horminum.
merari, Theophraſtus Plantarum. 8. Plinius uero naturalis hiſtoriæ. 18. aperte indicant. Nam Geminalis.
frumenta ex ſatis tempore diuidi, Theophraſtum ſecutus Plinius inquit, cum Hyberna facit,
ut triticum, ſar, hordeum: Aeſtiua uero frumenta, pannicum, milium, horminum. Galenus Galenus.
quoq; alimentorum primo, quando Horminum in pollinem redigi affirmat, inter frumenta
poſuiſſe uidetur. Verum frumẽtacea omnia harundineo folio conſtare, tam Plinius, q̃ eodem
loco Theophraſtus de frumentorũ & leguminũ differentijs differens, ſcribit. Plinius Horminũ
Porri folijs conſtare dixit: utrũ ergo harũdineis folijs ſimilius habet foliũ? Porrũ ne, an Marru
bium? Iam ſi ratione certandũ eſt (ubi res ipſa non exhibetur) Horminũ inter frumẽta eſt, fru
menta harundineo folio conſtant, Porrum hurundini ſimilius habet foliũ. Qui ergo Hormi-
num Porro ſimilia habere folia dixit, ueriora certe enunciauit, q̃ qui Marrubio, cui nulla pror B
ſus cum Harundine cognatio. Pari ſimilitudine quoq; Plinius (ut eſt in tradendis herbarũ no-
tionibus acutus ac diligens) in Oriza uſus eſt. Oriza etenim & ipſum frumẽti genus eſt, quod Oriza.
Rizum uulgo dicimus, nulli ignotũ. Hanc. 18. deſcribens Plinius, Porro ſimilia habere folia di Rizum.
xit: nulla alia ratione, q̃ qua Horminũ quoq; Porri folijs conſtare ſcripſit. Porracei enim fo-
lij, ad harundinaceum (quo frumenta eiſdem cenſentur autoribus) nulla aptior eſt propor-
tio. Adde, quod Horminũ Plinius, Theophraſtusq; Pannico, & Milio æſtiuis frumentis adnu
merant: at ſi Milij, Panniciue folia deſcribenda ſint, nullius herbæ magis, q̃ Porri foliorũ pin-
gentur exẽplo. Sic Hormini quoq; folia Pannico, Milioq; connumerata, Porri folijs, non Mar
rubij (quo nihil in frumẽtaceis figuris ineptius) effigiari oportet. Hæc de Hormino, rationem
ſequutus, reiq; ipſius euidentiam ſcripſi, quæ ſi Nicolaus penitus inſpexiſſet, nec notiſsimi fru
menti Plinio, nec Praſij Græci uocabuli ignorationem obieciſſet.

DE BALOTE.

In Balote uero deſcribenda, quid eſt quod Praſij, & Praſi uicinitate erraſſe Plinium creda-
mus, quem quæ uera Balote eſſet (ut quæ plurima ubiq; naſcatur) ignoraſſe nonniſi ignoran
tiſsimus crederet? Qui libro. 20. Marrubium inquit, Græci Praſion uocant: & ex Caſtoris ma-
giſtri ſui ſententiã, nigrum etiam Marrubij genus eſſe ſcribit: ut ſciamus etiam Marrubium ni-
grum dicere potuiſſe, ſicut Porrum nigrum dixit, cum de Balote ageret. Baloten inquit Plini- Balote.
us, Græci Porrum nigrum uocant, folijs maioribus q̃ Porri. Addit. Et ueſtientibus, & graue
olentibus, canis morſibus efficacem. In nullo Marrubij genere folij ueſtiunt: at in Porro, Allio,
Harundine ueſtiunt. Maiora inquit, ſunt q̃ Porri. Magna eſſe Porri folia, non ignorabat Plini-
us: ideo maiora, adiecit. Graueolentiam in nullo Marrubij genere (niſi manu teratur) eſſe, cer
tum eſt. Ea quoq; genera ſi terantur, non graueolentiã, ſed acrem, neq; iniucundum inter Ab-
rotanum atq; Abſinthium odorem reddunt. In Porro nigro recte graueolentiã dixeris: quip-
pe, quod fetidum, grauem, & capiti noxium odorem referat: atq; ideo in medicamentis non
eſtur, ſed apponitur: quod contra in Marrubij generibus euenit. Sed quæ ſunt oculis cõmiſſa
fidelibus, nonne mouere plus ſolent? Plena Balote ſunt prata, atq; in montium præcipue radi-
cibus ijſdem quibus deſcribitur ſignis, Porri folijs grandibus, nigris, maculoſis. Vnde ego Ba
loten dictam exiſtimem. Eam latinorũ quidam Vlcerariam, ruſtici Porrum caninum uocant: Vlceraria.

C

ex eo quod putem, dictam, quod canis morsibus aduersetur, nec tam herbæ similis, q̃ potestatis nomen referat. Quid autem Dioscorides, quiq; eum sequuntur crediderint, Nicolaus uiderit. Nos Plinium Romano ista pensantem iudicio, remq; ipsam audiamus: quamq̃ & Dioscorides quidem, cum multa Balutes nomina enumeret, inter quæ & Marrubium nigrum est, & magnum Marrubium, et Isionis sanguis. Alios tamē Cynosprason dicere Baluten affirmat: quod aliud nihil q̃ caninum Porrum significat, ipsumq; nomen ad rusticam simplicitatem manasse iam diximus.

Isionis sanguis. Cynosprason

DE STACHY.

Stachyn, quæ tandem sit ignorare me fateor: pari quoq;, uel certe maiori ignorantia uersari Leonicenum arbitror. quippe qui et Stachyn ipsam ignoret, & unius, utpote momenti, Plinium credat erraste: nec Plinij uerba, mentemq; consyderet. Scripserat. 20. uolumine Plinius, Marrubium a Græcis Prasion uocari, & nigrum Marrubij genus inueniri: notiusq; illud dixerat, q̃ ut indicandum esset. At. 4. & . 20. lib. cum Ampeloprasum, hoc est, uitigneum Porrum, quod nos uulgo Porrastellum uocamus, Porri folijs constare dixisset, continuo adnectens subijcit. Ea quoq; quæ Stachys dicitur, Porri similitudinem habet, longioribus folijs, pluribusq;. Stachys quoq;, inquit Plinius, ut Ampeloprasus Porri similitudinem habet, longioribus folijs. Si Græci Prasio, id est, Marrubio similem Stachyn dixissent: cum exploratissimum habuisse se Plinius Marrubiū referat, quod folijs paruis, & obrotūdis constet, tunc enim errasse Plinium credibile aliquando fuisset: si Stachyn ut Ampeloprasum Porro non comparasset, uel simpliciter Porro similem dixisset. Verum quando porraceæ herbæ Stachyn adnumerat, & longiora illi folia q̃ Porro facit, quis iam dubitet, non errasse Plinium in herbæ similitudine, quam compertam habuisset? Porro etenim, non Marrubio nulli (ut ipse inquit) ignoto, longa sunt folia. Accedit, quod qui octauum Galeni lib. de simpli. medicamentis latinum fecit, Stachyn Porro similem esse interpretatus est. Magnum ueritatis argumentum. Plinius, & eum, qui Galenum interpretatus est (qualiscunq; ille fuerit) in eandem de Stachy conuenisse sententiam.

Ampeloprason. Viti-gneū Porrum Porrastellum.

Iudicium HEMOLAI Barb. de MARRVBIIS.

Marrubium candidum. Marrubium nigrum.

Marrubium duplex, folio herbaceo, & incisuris altioribus serrato, unguētarijs, ut Theophrastus ait, quæsito ad quædam. Hoc & Candidum appellauerim. Alterum folio rotundiore, uehementer squalido, ut Saluia, & obscurius ferrato: quod quidem ego, aut Balloten ipsam, de qua diximus, aut ei ualde similem interpretor. Nam & medicinæ congruunt in Plinio.

D

Iudicium MAR. VERGILII de Marrubijs.

Fecit Theophrastus lib. 6. de Plantarum historia Marrubij duo genera. Alterum quod magis herbaceum, magisq; incisuris diuisum folium haberet: quo qui pharmaca, & morborum remedia tractant, in aliquibus uterentur. Alterum quod rotundiore & squalidiore folio esset: quale in altero Saluiæ genere, quod Sphacelum nominant, uidetur, & in eo tenuioribus incisuris. Videturq; diuisio hæc in hoc tantum Marrubij genere facta ab eo fuisse. Quam uero Plinius, autore Castore, in nigrum, & candidum tradidit, Balloten paulo ante descriptam, & hoc manifeste complectitur. Nisi forte, quod hic colore tantum discreuit, Theophrastus incisuris foliorum indicauit, & præter incisuras herbaceo colore & squalore: ut ex his niger color, & candidus intelligeretur. Siquidem nigredo in plantarum folijs, plenior & obscurior uiredo intelligenda est, & in squalore cinereus & albicans color in plantis plærūq; uidetur. In quam partem inclinat animus nobis: nec aliud, sed aliter a Theophrasto & Plinio dictū fuisse de utroq; Marrubio existimamus. Fuit hoc olus in multo nominum honore apud ueteres, quemadmodum multus in medicina etiam usus, præsertimq; in laxandis liene & iecore, curādisq; tot alijs morbis & uitijs, quæ hoc capite a Dioscoride numerantur.

Sphacelꝰ Saluiæ semus.

Honos Marrubij apud ueteres.

DE BALLOTE HERBA, seu Marrubio nigro DIOSCORIDES lib. 3.

Balloten, nomine alio nigrum Marrubium, aut magnum uocant, alij qui Nophthan, alij Notianoscemin, alij Nospraſſon, alij Nothera, alij Nochlin, aut Nostelim, alij Nophrim, alij Gnoturim, Romani Vlcera-

riam, aut Marrubium nigrum, alij Cantherinũm, Aegyptij Aſphõ, Magi Iſionis ſanguinem. Caules edit quadrangulos, nigros, ſubhirſutos, cõplures ex una radice. Folijs maioribus ꝙ Marrubij, hiſpidis, interceden te ſpacio, ſubrotundis, graue olentibus, Apiaſtro proximis: unde aliqui Apiaſtrum eam uocauerunt. A

Corollarium BARBARI de Ballote.

Ballote fruticoſa eſt hærba. Nec uideo, qui poſſim tueri Plinium, qui aii, Græci Porrum nigrum uocant. Et infra, Ballote inquit, folijs eſt Porri maioribus, nigrioribuſꝗ. At Græci non Porrum nigrum, ſed Marrubium nigrum Ballotem, ſine ulla controuerſia cognominant. Nec folia ei ſunt porracea, ſed Marrubij & Citraginis. Deceptũ affinitate nominum cõſtat, Praſon melan, pro Praſion legentem. Eſt autem Praſon Porrum, Praſion Marrubium. Idem error a Plinio committitur in herba Stachye. *Barbarus con ſentit cum Leoniceno.* *Praſon.* *Praſion.*

Iudicium M. VERGILII de eadem.

Deprehenderunt iampridem & alij turpem Plinij in Ballote lapſum lib. 27. cap. 8. Porrum nigrum eam appellantis. Diuꝗ iactatus contra eũ ſcriptorem hic error eſt, qui nulla ratione excuſari in homine poteſt, tam apertam culpam, & ex culpa facilem criminationem habet: id nos relinquimus, quod ſemel in iudicium delatum fuerit, ad nouam reuocare cenſuram aſperius exiſtimantes. Nec aliud bonarum artium, præſertimque græcarum literarum cupidos monemus, ꝙ nullam fore unꝗ ſatis in earum profeſſione illis diligentiam: exquo in unius tñ literæ mutatione, adiectione, detractioneue, tantum uerſatur periculum, ut pro Marrubio, Porrũ aliquis alios doceat. Nota omnibus modo etiam Ballote eſt, a foliorum ſimilitudine Marrubium, a coloris diuerſitate nigrum dicta: ſiquidẽ candidus Marrubio, Balloti uero niger caulis eſt, reliqua omnia ſimilia et ęqualia habentibus: ut ex utriuſꝗ hiſtoria cognouiſſe facile eſt. Hanc Marrubium, alterum Marrubium, id eſt, ſecundum, aliqui manifeſta indicatione dixerunt: quoniam illud prius, hoc poſterius ſit: non naturæ ordine, ſed hominum honore & appellatione. Habet & Vlceraria appellatio alia, certã ex uſu & uiribus cauſſam: quemadmodum & Marrubium Cantherinum a Romanis dici potuit, ꝙ eo paſcerentur cãtherij. *Vergilius in Plinium.* B *Ballote.* *Marrubium.* *Vlceraria.* *Cantherinũ.*

TEMPERAMENTVM Praſſij ex Ioanne Serapione cap. Faraſio. 198.

Virtus eius prima eſt calida in ſecundo gradu, ſicca in tertio, in medio eius uerſus finem. Et ſecunda uirtus eſt, quę abſtergit & reſoluit. Tertia, quæ aperit opilationes hepatis & ſplenis, mundificatꝗ pulmonem & pectus. Et quando ab extra abſtergit & reſoluit.

Edulium ex Marrubio ex PLATINAE lib. 3. de honeſta uoluptate.

Marrubiũ eſt, quod Græci propter amaritudinẽ ita uocãt, a qbus & int primas herbas cõnumerat: cuiꝰ ſemina foliaꝗ trita, cõtra ſerpẽtes pſunt, pectoris, & lateris dolores, tuſſimue ſedãt. Ex utroꝗ Marrubio minutatĩ cõciſo, & farina ſubacto, fiũt offellę, qbꝰ ex oleo i patella frictis, in prima mẽſa ad ſalubritatẽ ueſcimur: lũbricos fugare credũt, & ob hãc rẽ pueris apponi ſolẽt.

C

VINUM MARRUBII ex Columella libro.12.capite.32.

Vinum Marrubij multi utile putant ad omnia intestina uitia, & maxime ad tussim. Cum uindemiam facies, Marrubij caules teneros, maxime de locis incultis & macris legito, eosq; in sole siccato. Deinde fasciculos facito, tomice palmea, aut iuncea ligato, & in seriam mittito, ita ut uinculum extet: in musti dulcis sextarios.200. Marrubij libras.viij. adijcito, ut simul cum musto deferuescat. Postea eximito Marrubium, & purgatum uinum diligenter oblinito.

Eiusdem uini descriptio per DIOSCORIDEM libro quinto.

Marrubij adulti folia tundito, & sextarios octo in musti metretam demittito, & reliqua consimiliter facito. Conuenit hoc uinum pectoris uitijs, & omnibus quibus Marrubium.

Genuina pictura MARRUBII, ex perito herbario HIERONYMO.

Marrubium quare sic dictum. Marrubium mas & foemina.

Marrubium Germanis dictum, Andorn, quod morbo eius nominis, pueris admodũ procliui ac familiari auxilio sit. Et habetur duplex. Mas, & Fœmina. Mas subniger, similis maiori Vrticæ, nisi quod in uirore obscurior apparet, & minime comburit. Fœmina, folijs rotundis, pallidis, caule rotundo, cubitali.

D

Marrubij nomine, quæ sexus intelligat.

Medicorum obseruantia est, ut in Marrubij appellatione ei nullus adiungatur sexus, & frequenter fœminã intelligant. Interdum marem masculis, femellam fœminis administrant.

De Marrubij præparatione ex SERAPIONE.

Marrubium quando est siccum, decoquitur in aqua cum semine suo: sed quando est humidum, teritur & exprimitur succus eius. Et succus ille quidem, qui accipitur ex folijs eius, postq; est desiccatus in sole, resoluitur in melle, & administratur ad uisum acuendum. Et fit cum eo sternutatorium ictericis, ad mundificandum colorem cutis. Et admiscetur cum medicinis ad dolorem auris antiquum.

VIRES ET IUUAMENTA eius ex DIOSCORIDE.

Huius folia sicca, cum semine decocta in aqua, aut uiridium succus, datur cum melle suspiriosis, tussientibus, & ad tabitudinem redactis.

Crassam e pectore pituitam cum sicca Iri eijcit.

Mulieribus a partu non purgatis datur, ut menstrua & secundas extrahat.

Item in difficili partu, & his qui uenena hauserunt, aut a serpentibus demorsi sunt.

Vesicam, renesq; lædit.

Folia cum melle illinuntur sordidis ulceribus purgandis.

Pterygia, nomasq; sistunt.

Laterum dolores mitigant. A

Succus folijs contusis expressus,& sole coactus,ad eadem pollet.

Cum uino & melle illitus,oculorum claritatem adiuuat.

Naribus,regium morbum expurgat.

Aurium doloribus conuenienter instillatur, per se,aut cum rosaceo.

Ex APVLEIO, ad grauem tussim.

Herbam Marrubium coques ex aqua,et dabis eis bibere,qui grauiter tussiunt,sanabit mirifice.

Ad STOMACHI dolorem.

Herbæ Marrubij succus potus,stomachi dolorem tollet: si febricitat, ex aqua potus,satisq; eleuat se.

Ad LVMBRICOS.

Herbæ Marrubij, Absinthij, & Lupinorum paria pondera,in aqua mulsa cocta cum uino,bis, aut ter in umbilico posita,necat lumbricos.

Ad CONDYLOMATA.

Herbam Marrubium combure,eiusq; cinerem infrica: sanabit.

VENENO accepto pellendo.

Si quis uenenum sumpsit, herbæ Marrubij succum dabis ex uino ueteri: discutit namq; uenenum.

Ad SCABIEM,uel impetigines.

Herbæ Marrubij decocti aqua corpus lauato,scabiem discutit, & impetiginem tollit. B

Ad PVLMONIS extensionem.

Herbam Marrubium ex melle coctam sumat,mire curabitur.

Ad omnem DVRICIEM.

Herba Marrubium tusa cum axungia,& imposita,mire sanat.

Ad lassitudinem,& languorem ab opere contractum.

Si quis ab opere lassus inciderit in languorem,& neruorum habuerit dolorem, herbæ Marrubij succo,cum oleo rosaceo permixto perunges eum: sine mora sanabitur.

Ex PLATEARIO.

Folia Prassij præcipue usui conueniunt medicinæ,& cortices radicis: secundario herba ipsa, & semina collecta,suspensa: quæ possunt seruari per annum in magna efficacia. Habent enim uirtutem dissoluendi,& cōsumendi ex qualitatibus suis. Ex amaritudine sua diuretica sunt, dissoluuntq;,attrahunt,& aperiunt.

Contra lumbricos datur puluis eius cum melle.

Contra uermes succus inijcitur auribus.

Cōtra duriciem splenis cortex radicis cum hærba maceratur per quinq; dies in uino & oleo: postmodum fit decoctio, & colaturæ additur cera,& oleum,fitq; unguentum.

Contra stranguriam & disuriam datur uinum decoctionis eius: uel fit emplastrum ex eo,& imponitur supra pectinem.

C Idem fieri poteſt in colica paſſione ex frigida cauſſa.

Contra hæmorroides inflatas, & non fluentes, fiat encatiſma, ex aqua ſalmacina, & uino decoctionis hærbæ. Poſt fiat ſuppoſitum ex puluere eius, cõfecto cum melle. Vel fiat decoctio pulueris eius, uel eius ſuccus in oleo muſtellino, & bombyx intincta ſuperponatur.

EX IOANNE VIGONIO.

Recipe foliorum Praſſij, florum roriſmarini manip. 5. dulcis radicis ſe. petroſileni, ana. m. 5. liquiriciç mundatæ drach. x. paſſularum, prunorũ, iuiubarũ ana unc. 1. ſe. cõmunium drach. v. de duabus radicibus unc. iiij. cum aqua, & parum uini granatorum. Bulliant omnia uſq; ad conſummationem mediæ partis: deinde colentur, & dulcorentur cum zuccharo ſufficienti, & ſumat patiens ad quantitatem medij cyathi, quia mirabiliter ſanat colicam & ſtranguriam.

EX HIERONYMO Herbario.

Aqua Marrubij confortat fœtum in utero.

Purgat & mundat uulnera.

Pota, pellit phantaſmata, & mala inſomnia.

Sanat omnes tumores illita.

D Et hydropiſi laborantibus ſubuenit, ſi contineãt ſe ab humidis, & alia nimia potione.

Ingenium, & memoriam confortat, & acuit.

AVTORES ET DESCRIPTORES.

Dioſcorides, lib. 3.

Plinius, libro uiceſimo, capite. 22.

APVLEIVS.

Theophraſtus libro ſexto, capite. 2.

Serapion, capite. 198.

PLATEARIVS.

Macer, dictione Marrubium.

Platina de honeſta uoluptate. lib. 3.

Marcellus Vergilius

Hermolaus Barbarus.

Nicolaus Leonicenus.

Pandulphus Collinutius.

Ioannes Vigonius.

Hieronymus herbarius.

A

B

Gundelreb.

De HEDERA TERRESTRI, Rhapſodia XXVI.

HEDERAM terreſtrem, uulgus hodie herbariorum græce uo-cat, χαμαικισσὸν. id eſt, nõ attollentẽ ſe a terra. Item ἀλιοῦτιν, κίσσον ἄκαρπον, γῆς στέφανον: Latine terreſtrem Hederam. Hederam pluuiaticam. Sterilem Hede-ram, & terræ Coronam.

RECENTIORES

Græce, ἐλετίναν.

Latinæ, Hederam terreſtrem.

Vulgariter, **Gundel reb.**

Chamęciſſos deſcriptio apud Dioſcoridem & Plinium ſic habet. Cha- Pli.li.24.ca.15 meciſſos folio eſt Hederæ, tenuiore, longiuſculo, ramulis quinis, ſeniſue, dodrantalibus, folioſis, flore Violæ albæ ſimili, candidiore, ac tenuiore, guſtu ſupra modũ amaro, radice tenui, cãdida, inutili. Naſcitur in cultis.

ELATINE hiſtoria.

Elatine folia habet Helxine, minora, rotundiora, piloſa, ſemipedali-

p 2

C bus ramulis, quinis, senisue, a radice, foliosis, gustu adstringentibus. Nascitur in segetibus & cultis. Nec alia fere Plinius lib. 27. capite. 9.

Iam utra descriptio uerius respondeat, quęque propius attigerit scopum, barbarorum ne scholæ, an neothericorum hodie priuata iudicia, in tuo esse arbitrio lector uolumus. Nobis sane, ut in iuniorum sententiam inclinat animus, ita cum non habeant, nisi paucissimos, qui eum errorem primi sibi persuadent deprehendisse se, propter unnm inquam & alterũ, ueterum fidem, tot seculis receptam, temere damnare non possumus. Verum de hijs & in Hederis plura.

TEMPERAMENTVM.

Frigidæ & siccæ fertur esse complexionis. Et uirtutem habet mundificandi, exiccandi, incarnandi, & uulnera consolidandi.

IVVAMENTA eius quæ inscribitur Chamæcissos.

Bibunt conuenientissime ischiadici folia, tribus obolis, in aquæ cyathis tribus, tricenis, quadragenisq; diebus. Eodem pota modo senis, aut septenis diebus, regium morbum purgant.

D ELATINES IVVAMENTA.

Oculorum fluctionibus, & inflamationibus auxiliatur, folijs cum polenta tritis, & impositis.

Eadem cocta, sorbitionis usu, dysenteriam sistit.

Vulgatæ Hederæ terrestris iuuamenta ex IOANNE VIGONIO.

Sanguis hirci ex ea diutius nutriti, calculosis potenter medetur.

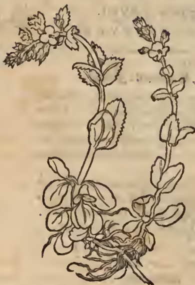
Et cum Larido, Elleboroq; contusa, unamquamq; tineam capitis depellit.

Ex HIERONYMO herbario.

Aqua, aut decoctio terrestris Hederæ, pondere unc. ij. confert mulieribus, tumore membrorum, aut uentris laborantibus.

Idem præstabit si epithimetur, idq; bis in die.

A

B

DE EVFRAGIA,
Rhapſodia XXVII.

❡ NOMENCLATVRAE.

Græcæ, ὀφθαλμικά.
Latinæ, Eufragia.
Germanicæ, Augentroſt.

EVFRAGIAE Hermolaus Barbarus in Sarxifago Dioſcoridis, ſic meminit. Pampinulę ſimilis eſt, folio tantum minore, ac magis ſerrato, et lentiuſculo: quam noſtri hęrbarij Eufragiam appellant, minus fruticoſa, flore luteolo, pręcipuę claritatis ad omnia uitia oculorum. Veteribus incompertam exiſtimant: quemadmodum & illam, quæ Cartofilago dicitur a uulnerarijs. Nos Ceratophylacen uocãdam putamus: quia partem oculorum Ceratoiden, hoc eſt, Corneam defendat, ſalutiq; percuſſam reſtituat: folijs Seriphij, uel potius Roris marini, aut Lini quoq;, capitulis arentibus, cirris ſubluteis. Plura apud receptiores non lego.

Eufragia ignota ueteribus.

C

DE LINO.

Rhapsodia XXVIII.

NOMENCLATVRAE

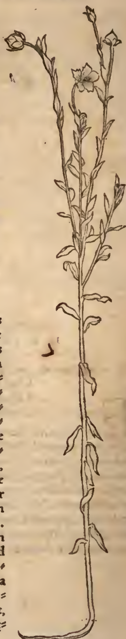
Græcæ, λίνον. λινοκαλάμη. λίνον ἥμερον.

Latinæ, Linum.

Germanicæ, Linsomen. Flachß.

LINVM a græco sumitur, ut inquit Barbarus. Semen eius, Linospermon uocatur. Oleo seminibus expresso, fraces, & retrimenta quoque ipsa reponuntur: saginando iumẽtorum generi, præcipue bubus, obesitate sola insignibus futuris.

Lini genera. Lini genera Cholorcium, quod tamen Sardonicũ uocant Græci. Est & Aegyptiũ: a quo Xylinæ uestes, quas & Gossampinas dixere. Hoc iurisperiti Laneam ligneam appellant.

Encomion Lini ex PLINII præfatione, libro decimonono.

D Vt a confessis ordiamur utilitatibus, quæque non solum terras omnes, uerumetiam maria repleuere, seritur, ac dici neque inter fruges, neque inter hortensia potest Linum: sed in qua non occurret uitæ partæ? quodue miraculum maius, hærbam esse quæ admoueat Aegyptum Italiæ, in tantum, ut Galerius a freto Siciliæ Alexandriam septima die peruenerit, Babillius sexta, ambo profecti, æstate uero proxima Valerius Marianus ex prætorijs senatoribus, a Puteolis nono die lenissimo flatu? Hærbam esse, quæ Gadęis Herculis columnas septimo die Ostiam afferat, & citeriorem Hispaniam quarto, prouinciam Narbonensem tertio, Africam altero: quod etiam mollissimo flatu cõtigit C. FLACCO legato Vibij Crispi proconsulis. Audax uita, scelerum plena, aliquid seri, ut uentos procellasque recipiat: & parum esse fluctibus solis uehi. Iam uero nec uela satis esse maiora nauigijs, sed quamuis amplitudini antemnarum singulæ arbores sufficiant, super eas tamen addi uelorum alia uela, præ-

terque alia in proris, & alia in puppibus pandi, ac tot modis prouocari mortem. Denique tam paruo semine nasci, quod orbem terrarum ultro, citroque portet: tam gracili auena, tam non alte a terra tolli: neque id uiribus suis necti, sed passum, tusumque, & in molliciem lanæ coactum, iniuria naturæ, ac summa audacia, & quò peruenire nulla execratio sufficit, contra inuentorem dictum suo loco a nobis, cui satis non fuit hominem in terra mori, nisi periret & insepultus. At nos priore libro imbres & flatus cauendos, frugum caussa, fructusque, præmonebamus: Ecce seritur hominis manu: metitur eiusdem hominis ingenio, quod uentos in mari optet. Præterea ut sciamus fuisse pœnas, nihil gignitur facilius: ut sentiamus nolente id fieri natura: urit agrum, deterioremque ipsum facit.

A Miraculum Lini.

De LINI satione, & generibus eius, & quomodo perficiatur, & de Mappis, & Lino non ardente: & quando primum in Theatris Vela.

Seritur sabulosis locis maxime, unoque sulco, nec magis festinat aliud. Vere satum, æstate uellitur: & hanc quoque terræ iniuriam facit. Ignoscat tamen aliquis, Aegypto seritur, ut Arabiæ, Indiæque merces apportet: ita ne & Galliæ censentur hoc reditu? Montesque mari oppositos esse non est satis, & a latere Oceani obstare ipsum quod uocant inane. Cadurci, Caleti, Ruteni, Bituriges, ultimique hominum existimati Morini, imo uero Galliæ uniuersæ uela texunt. Iam quidem & transrhenani hostes, nec pulchriorem aliam uestem eorum fœminæ nouere. Qua admonitione succurrit, quod M. Varro tradit, in Serranorum familia gentilitium esse, fœminas linea ueste non uti. In Germania autem defossi, & sub terra id opus agunt. Similiter in Italia, ratione alia. Nam inter Padum, Ticinumque amnes subiacent abiterna. In Europa Lino palma secunda. In uicino enim Hallionis capessunt retouina, & in Aemilia uia fauentina candore. Hallionis semper crudis fauentina præferuntur: retouinis tenuitas summa, densitasque. Candor æque ut fauentinis, sed lanugo nulla. Quod apud alios gratiam, apud alios offensionem habet. Neruositas filo æqualior pene quam araneis, tinnitusque cum dente libeat experiri: ideo duplex quam cæteris precium. Et Hispania citerior habet splendorem Lini præcipuum, torrentis in quo politur natura, qui alluit Tarraconem. Et tenuitas mira, ibi primum carbasis repertis: nam dudum ex eadem Hispania Zoëlicum uenit in Italiam, plagis utilissimum. Ciuitas ea Callæciæ & Oceano propinqua. Est sua gloria & Cumano in Campania, ad piscium & alitum capturam. Eadem & plagis materia. Neque enim minores cunctis animalibus insidias, quam nobismet ipsis Lino tendimus. Sed cumanæ plagæ concidunt apros, & hæ, cassesue asperi ferri aciem uincunt. Vidimusque iam tantæ tenuitatis, ut anulum hominis cum epidromis transirent, uno portante multitudinem qua saltus cingerentur. Nec id maxime mirum, sed singula earum sta-

B Germanorum uestes olim ex Lino. Textoria apud Germanos.

Quæ olim habita optima lina.

Ex Lino insidiæ auibus, piscibus & feris.

C mina centeno quinquageno filo constare: sicut paulo ante Iulio Lupo, qui in præfectura Aegypti obijt. Mirentur hoc, ignorantes in Aegyptij quondam regis, quem Amasim uocant, thorace in Rhodiorum insula ostendi in templo Mineruæ.ccclxv.filis singula fila constare. Quod exemplum per se expertum nuper Romæ prodidit Mutianus tercon sul, paruasque iam reliquias eius superesse hac experientium iniuria. Italia ex Pelignis etiamnum Linis honorem habet, sed fullonum tantum in usu. Nullum est candidius, lanæue similius, sicut in culcitris præcipuam gloriam Cadurci obtinent. Galliarum hoc ad tomenta pariter inuentum Italiæ quidem mos etiam nunc durat in appellatione stramenti. Aegyptio Lino minimum firmitatis, plurimum lucri. Quatuor ibi genera, Tanicum, ac Pelusiacum, Buticum, Tentyriticum, cum regionum nominibus in quibus nascuntur. Superior pars Aegypti in Arabiam uergens, gignit fruticem, quem aliqui Gossipion uocant, plures Xylon: & ideo Lina inde facta Xylina. Paruulus est, similemque barbatæ nucis defert fructum, cuius ex interiore bombyce lanugo netur. Nec ulla sunt eis in candore, molliciaue præferenda. Vestes inde sacerdotibus Aegypti gratissimæ. Quartum genus Orchomenium appellant, fit e palustri uelut harundine, dumtaxat panicula eius. Asia e genista facit

Linum Aegyptium.

D Lina, ad retia præcipua, in piscando durantia, frutice madefacto decem diebus. Aethiopes, Indique a malis, Arabes cucurbitis, in arboribus, ut diximus, genitis. Apud nos maturitas eius duobus argumentis intelligitur: intumescente semine, aut colore flauescente. Tunc euulsum, & in fasciculos manuales colligatum, siccatur in sole pendens, conuersis superne radicibus uno die: mox quinque alijs, in contritum inter se uersis fascium cacuminibus, ut semen in medium cadat. Inter medicamina huic uis, & in quodam rustico, ac prædulci Italiæ transpadanæ cibo, sed iam pridem sacrorum tantum gratia. Deinde post messem triticeam uirgæ ipsæ merguntur in aquam, solibus tepefactam, pondere aliquo depressæ. Nulli enim leuitas maior. Maceratas indicio est, membrana laxatior. Iterumque inuersæ, ut prius, sole siccantur. Mox arefactæ, in saxo tunduntur stupario malleo. Quod proximũ cortici fuit, Stuppa appellatur, deterioris Lini, lucernarum fere luminibus aptior. Et ipsa tamen pectitur ferreis hamis, donec omni membrana decorticetur. Medullæ numerosior distinctio, candore, mollicia. Linumque nere & uiris decorum est. Cortices quoque decussi, clibanis & furnis præbent usum. Ars depectendi, digerendique, iustum est, e quinquagenis fascium libris quinas denas carminari. Iterum deinde in filo politur, illisum crebro in silice ex aqua: tectumque rursus tunditur clauis, semper iniuria melius. Inuentum iam est etiam, quod ignibus absumeretur. Viuum id uocant: ardentesque in focis conuiuiorum ex eo uidimus mappas sordibus exustis, splendescentes igni magis quam possent aquis. Regum inde funebres tunicæ, corporis fauillam ab reliquo separant cinere. Nascitur in desert-

Lib.12.cap.10. *Maturitas Lini.* *Præparatio Lini.* *Stuppa.* *Nere Linum, & uiris decorum.* *Linum uiuũ.*

tis, adustisq; sole Indiæ, ubi non cadunt imbres, inter diras serpentes, A assuescitq; uiuere ardendo. Rarum inuentu, difficile textu, propter breuitatem. Ruffus de cætero colos splendescit igni. Cum inuentum est, æquat precia excellentium margaritarum. Vocatur autem a Græcis Asbestinum, ex argumento naturæ. Anaxilaus autor est, linteo eo circumdatam arborem, surdis ictibus, & qui non exaudiantur, cædi. Ergo huic Lino principatus in toto orbe. Proximus Byssino, mulierum maxime delitijs circa Elim in Achaia genito, quaternis denarijs stipula eius permutata quondam, ut auri: repertaq; linteorum lanugo, e uelis nauium, maritimarū maxime, in magno usu medicinæ est, & cinis Spodij uim habet. Est & inter Papauera genus quoddam, quo candorem lintea præcipuum trahunt. Tentatum est tingi Linum quoq;, & uestium insaniam accipere in Alexandri magni primum classibus, Indo amne nauigantis: cum duces eius ac præfecti in certamine quodam uariassent insignia nauium, stupueruntq; littora flatu uersicoloria implente. Velo purpureo ad Actium cum M. Anthonio Cleopatra uenit, eodemq; effugit. Hoc fuit imperatoriæ nauis insigne. Postea in theatris tantum umbram fecere: quod primus omnium inuenit Q. Catulus, cum Capitolium dedicaret. Carbasina deinde Vela primus in theatro duxisse traditur Lentulus Spinter Apollinaribus ludis. Mox Cæsar dictator totū forum Romanum intexit, uiamq; sacram ab domo sua ad cliuum usq; in Capitolium: quod munere ipso gladiatorio mirabilius uisum tradunt. Deinde B & sine ludis Marcellus, Octauia sorore Augusti genitus, in ædilitate suā, auunculo .xi. consule, Calendis Augusti, Velis forum umbrauit: ut salubrius litigantes consisterent. Quantū mutatis moribus Catonis Censorij, qui sternendum quoq; forum moricibus censuerat. Vela nuper colore cœli stellata, per rudentes terræ etiā in amphitheatris principis Neronis rubent, in cauis ædium, & muscum ac solem defendunt. Cætero mansit candori pertinax gratia. Honor etiā & Troiano bello. Cur enim non & prælijs intersit, ut naufragijs? Thoracibus lineis paucos tamen pugnasse, testis est Homerus. Hinc fuisse & nauium armamenta, apud eundem interpretati sunt eruditiores: quoniam cum sparta dixit, significauerit sata.

Linum Asbestinum

Byssinum.

Vela linea.

DE LINI SATIONE ex Palladij. 11. libro.

Mense Octobri Lini semen seremus, si placet: quod pro malicia sui serendum non est, nam terræ uber exhaurit: sed si uelis, loco pinguissimo & modice humido seretur, in iugero. viij. modijs. Aliqui macro solo spissum serunt: ita adsequuntur, ut Linum subtile nascatur.

TEMPERAMENTVM EIVS.

Semen easdem, quas Fœnogræcum uires habet, Estq; calidum fere in primo ordine. Et humiditate, & ariditate, fere in medio constituitur.

C VIRES EIVS, ET IVVAMENta ex DIOSCORIDE lib. 21.

Discutit & emollit omnem intus forisq; inflammationem, cum melle, oleo, exiguaq; aqua decoctum, aut melle cocto exceptum.

Vicia cutis in facie, uarosq; crudum exterit.

Illitum cum nitro, & ficulneo cinere, parotidas duriciasq; discutit.

Vlcera quæ serpunt, fauosq; cum uino decoctum expurgat.

Vngues scabros eximit, cum pari modo Nasturtij, & mellis.

Vicia pectoris extrahit, si ex melle in eclegmatis uicem substituatur.

Tussim lenit, Venerem stimulat, si farina piperis, & melle exceptum, pro placenta largius adsumatur.

Huius decoctum, interancorum, uuluæq; erosionibus immittitur.

Alui excrementa euocat.

Ad uuluæ inflammationes, in desessionibus perquam utile.

Ex Miscellaneis SERAPIONIS cap. 21.

Ex Mesue. Proprietas seminis Lini est. Quãdo fit emplastrum ex eo, mixta cera & melle, confert alboribus unguium.

Ex Albugerig. Confert ulceribus uesicæ, & renum, & maturat apostema, quando fit ex eo emplastrum.

Quando bibitur torrefactum, confert tussi calidæ & humidæ.

Ex Mesarugie. Expellit fœtum cito, & aquam.

D Et decoctio seminis Lini miscetur cum oleo, & fit inde clyster ulceribus intestinorum, & confert magnifice.

Ex Rasi. Confert doloribus, & puncturis intestinorum.

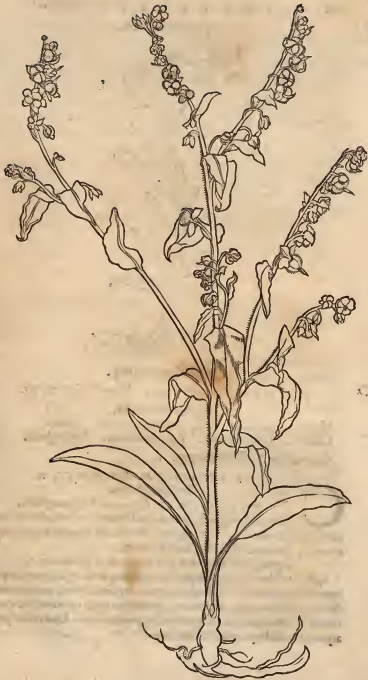
Ex Paulo. Linum quãdo comburitur, confert fumus eius subtilis corizæ, & suffocationi matricis.

Lini NOCVMENTA, ex Galeno lib. 1. de alimentis cap. 27.

Est autem malum stomacho, & difficulter concoquitur: præterea frictum, uentrem uehementer sistit: & urit agrum in quo seritur, deterioremq; ipsum facit.

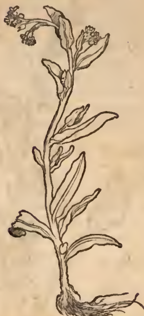
AVTORES.

Dioscorides, lib. 2.
Plinius, lib. 19. cap. 1.
Palladius, lib. 11.
Serapion, cap. 21.
Galenus. 1. alimentorum, cap. 28.
Septimo simpli. cap. 81.

C

Cynogloſſa minor.

Kleyn Hundtszung.

D

DE CYNOGLOSSIS Rhapſodia. XXVIII.

¶ Nomenclatura.

Græcæ, κυνόγλωσσον. φυτόν. καβαλλάτιον. σπλίον. σπόλυμον.
Latinæ, Lingua canis. Lingua canina. Cynogloſſa.
Germanicæ, Hundtszung.

AVTORVM PLACITA de Cynogloſsis.

DIOSCORIDIS ὑπογραφή de Cynogloſſo.

CANINA Lingua, folia latifoliæ Plantagini ſimilia habet, anguſtiora tamẽ, minoraq́ꝫ, & lanuginoſa. Sine caule Canina lingua eſt, per terramq́ꝫ ſternitur. Naſcitur ſabuloſis locis.

Cynogloſsi hiſtoria PLINIANA lib. 25. cap. 8.

Iungitur Plantagini Cynogloſſos, caninas imitans linguas, topiarijs operibus gratiſsima. Aiuntq́ꝫ, quæ tres thyrſos ſeminis emittat, eius radicem potam ex aqua, ad tertianas prodeſſe: quæ quatuor, ad quartanas. Eſt alia ſimilis ei, & quæ fert lappas minutas. Eius radix pota ex aqua, ranis & ſerpentibus aduerſatur.

Explanatio Cynoglossi, per M. VERGILIVM.

A

Canis linguã herbam, nouit Ethrutia ois. utitur eñ ad ulcera, & minora uulnera, ostenditq; eam sine caule, & paulominus q̃ cunctis ijsdem huic scriptori notis. Nascitur plærumq; inter uites, uiretq; tota hyeme. Nos eam sæpe uidimus folioso cespite, radice pollicis humani crassitudine, albicante colore, & supercurrente asperitate: quam credimus nominis & comparationis ad caninam linguam caussam fuisse. Est enim cani, qualis plærisq; alijs animalibus, scobinæ modo asperior lingua. Cynoglossa quare sic dicta.

PANDECTARIVS de Cynoglosso.

Lingua canis est similis Arnoglosso, nisi quia sunt ei costæ apparentes in folijs eius, sed sunt leuia, & est in eis borra apparens.

IVDICIVM NOSTRVM.

Cynoglossæ duas species dedimus. Vnam, folio Plantaginis, ueram ac genuinam a Dioscoride descriptam. Alteram, quam hodie officinæ Buglosso syluestri (folijs tenuioribus, coreaceis) per omnia fere similem ostendunt. De qua tamen uehementer dubitamus. Iniecit nobis hunc scrupum Michael Herus medicus, & idem amicus noster, qui & montis Pessulani medicos, alteram Buglosson hanc facere constanter affirmat. Et quod id facile credam, facit, quod Dioscoridis descriptioni respondere nõ uideo. Proinde tam similem Buglosso, ut appareat excisa. Quæ uero sit Pliniana altera, quæ lappas minutas fert, necdum comperi. Michael Her9

TEMPERAMENTVM.

Frigidi & sicci temperamenti est.

VIRES ET IVVAMENTA ex DIOSCORIDE lib. 4.

Concisa, & cum uetere suillo adipe cocta folia eius, rabidorum canum morsibus, capilli defluuijs, quæ uocant ἀλωπεκίας, & ambustis medentur.

Aluum mollit, elixa eadem, & cum uino pota.

Ex IOANNE VIGONIO.

Cynoglossæ succus, cum succo Plantaginis, & uino granatorum, & parum Licij, ad ignem cum prædictis aliquantulum inspissatus, ulceribus oris, & narium, gingiuarum, & genitalium ualet. B

Valet quoq; admixtus cum melle rosato, et terebinthina, ulceribus ab humoribus frigidis caussatis.

Igitur ut experientia nobis demonstrauit, aduersus morbi gallici ulcera antiqua potentissime facit, eaq; ab omni trumbositate grossa, & radicata, ad modum fortis ligamenti cum facilitate mollificat, purgat, atq; mundat: maxime si prędictus succus inspissatus fuerit ad ignem aliquantulũ cum syropo rosato, uel oxymelle squillitico: si uelis, ut fortiorem habeat operationem. Experimentũ

Item folia prædictæ hærbæ ulceribus frigidis, siue scrophulis imposita, a proprietate medentur.

Ex nobili HIERONYMO hærbario.

Sanat hæmorroides Cynoglossæ aquæ potio, si sint internæ: uel earũ ablutio cum Cynoglossæ aqua, si foris promineant.

Nihil æque uulnera ac ulcera omnia abstergit.

AVTORES ET DESCRIPTORES.

Dioscorides.	Pandectarius.	Plinius, lib. 25. ca. 8.
Ioannes Vigonius.	M. Vergilius.	Hieronymus herbari9.

C

D

yngryen.

DE VINCA PERVINCA,
Rhapsodia XXX.

¶ NOMENCLATVRAE.

Græcæ, χαμαιδάφνη. ἀλεξάνδρεια. δαφνίτης.

Latinę, Chamędaphne. Alexandria. Laureola. Lactago. Vinca peruinca. Daphnitis.

Germanicæ, yngryen.

PLACITA AVTORVM, de Vinca peruinca.

Historia Chamędaphnes secundum DIOSCORIDEM, lib. 4.

CHAMAEDAPHNE uirgas emittit cubitales, singulari ramo constātes, rectas, tenues, leues, Folia Lauri similitudine, leuiora multo ac

uiridiora. Semen rotundum, rubens, annexum folijs. A

Eadem per PLINIVM descripta, lib. 28. capite decimoquinto.

Chamædaphne unico ramulo est, cubitali fere, folio tenui, Lauri simi litudine: semen rubens, annexum folijs.

APVLEIVS uidetur distinguere Chamędaphnē a Vinca peruinca. Nam duabus descriptionibus prosequitur.

Chamędaphnem quidem cap. 27. sic.

Chamædaphne a Græcis quibusdā Daphnites, aliquibus uero Daphne, alijs Hydragogos, seu Caragogos dicit̄. Itali Mustellaginem dicūt, alij Lactaginem, et Lauraginem, alij Eugubim usuben: quę in puluerem redacta mollissimum, & in aqua calida potui data, aluum concitat.

Peruincā uero sic ca. 58. Eupeplios, Græci Daphnoides, Hippoglossion, Eupetalon, Diglosson, Daphne: Samothracia, Daphne alexandrina, Daphne Minthrios, Danae. Stephane Alexandrō. Chamędaphne, Carpophyllon, Daphnitis: Latini Peruincam, Victorię folium, Laurum Alexandrinam, Macedonicam, Lauraginem, Mustellaginem terrestrē uocant. Frutex eius sæpius cubitalis, folijs ut Muria, paulo maioribus, atq; tenerioribus, & non infractis, remordantibus, & incendiosis. His prędita est uirtutibus. Ad phlegmata incidenda cyathos duos dabis, cum melle bibere ieiuno, mox phlegmata intercidet. B

Victoriæ folium.

IVDICIA NEOTHERICORVM, de Vinca peruinca.

Iudicium HERM. BARBARI de Chamędaphne & Peruinca.

Chamędaphne folio tenui. Eadem quibusdam & Vincaperuinca est. Hærba Topiaria, semper uirens, in modum lineæ folijs geniculatim circumdata, ueteribus inopiam florum supplere solita: cuius & comeduntur asparagi. Porro mihi alia uidetur esse Vinca peruinca, q̄ Chamędaphne: q Vincaperuinca non attollit̄, sed serpit, ac se in modum lineæ, ut prædixi, porrigit, flore in purpuram ceruleo: Chamędaphne assurgit in cubitalem altitudinem, ut Dioscorides & Plinius confirmant. Potest tamen etiam Chamædaphne dici Vincaperuinca: id quod & Plinio placet: sed ut testatum sit tamen, aliud, non idem omnino genus esse. Alioquin & medicinæ quoq; nonnihil uariant. Hydropicis, & auribus, & aluinis prodesse Vincaperuinca dicitur: Chamędaphne capitis doloribus, urinæ, mensibus ciendis, ardoribus stomachi, torminibus.

Chamędaphne uidet̄ alia esse a Peruinca.

MARCELLI VERGILII iudicium de eadem.

Humilis & terrestris Laurus Chamædaphne est, sola foliornm similitudine græcorum adoprione in nomen Lauri & honorē adscita: topiaria hærba, si Plinio credimus, & a Latinis hærbarijs sua ætate Vincaperuinca appellata. Quæ si ea est quam Ethruria nunc Vincam hęrbam uocat, qua defunctæ uirgines, in gente nostra, ad sepulturam coronatæ efferuntur: & qua familiæ apud nos aliquę, gentili iure suo, primum ingredientem urbem Archiepiscopum, coronatę ad portam excipiunt, stipantq; & per urbem comitantur, cognitu facillima est: in hortis passim nascens, tenuissimis uiticulis, potius per terram serpens, q̄ uirgis, ut Dioscorides ait, a terra se

C extollens: folijsq; Oleaginis magis quam Laurinis similibus. Verum a Dioscoridis Chamæ daphnes historia lõge ea differt, ob eas quas pauloãte numerauimus, & plęrasq; alias notas, quas uolentibus obseruasse facillimum erit. Meminit Theophrastus Chamædaphnes ad extremum tertij de plantarum historia uolumen, sed tam breuiter, ut nihil possit ab eo aliud intelligi, quam ferre Chamædaphnem fructum folijs adnatum: quod a nostræ ætatis Vinca longissime abest. Ea etiam in nullo ciborum usu modo est, quod ueteres græcorũ medici in Chamædaphne fuisse quondam testantur. Siquidem Paulus Aegineta in sexto de ea agens ait, καὶ ἐσθίεται. quod est, Hęc etiã cõmedit. Pręterea sub primo, quo capite docet de omniũ olerũ asparagis, cum longius de pluribus egisset, subiecit, παραπλησίως δὲ καὶ ὁ τῆς χαμαιδάφνης ἀσπάραγος, id est, Nutrit similiť etiã & Chamædaphnes asparagus. His nos indicijs, autoribusq; persuademur, nõ esse Chamæ daphnẽ Ethrurię Vincã hęrbã. Et nihilominus quæ a Plinio Vincaperuinca .21. uolnmine, cap. 11. describiť. nostrę gentis Vincæ satis rñdet. Siqdem Vincamperuincã ait semp uirere in modũ lineæ, folijs geniculatim circumdatam, topiariam hærbam, & inopiam florum aliquando supplere. Quæ omnia nostræ Chamædaphne sit, folio Lauri, cubitalibus uirgis, fructu rotundo rubenteq;, & folijs adnato, cuius asparagus in ciborum usu esse possit.

Reprehensio Plinij, Thodori Gazę, Herm. Barb. & M. Vergilij, pẽr Nicolaum Leonicenum. lib. de erroribus Medicorũ.

Idem Theodorus Chamædaphnẽ Vincamperuincam apud Theophrastum interpretať, cum tñ Chamędaphne alia sit planta, cuius descriptio a Vincaperuinca apud Dioscoridẽ plurimũ aliena ẽ, cuius enã Vincęperuincę naturã, imaginẽq; accuratius cõtẽplantibus, illa esse uidebiť, quę a Diosc. ac Plinio pariť Clemaridis, atq; Daphnoidis, et Polygonoidis nominibus designať.

Quę uera Peruinca apud Dioscoridem

Et idẽ rursum alibi. In Chamædaphne lib. 15. Veterem lectionem distinctiorem putas, si ita scribať. Est & Chamędaphne syluestris frutex, & Alexandrina. ut duo genera intelligantur. Alterum Chamædaphne, quã Larini Laureolã, ut tu inquis appellant: cum tñ ea quæ hodie Laureola latine dicitur, non sit Chamædaphne, sed Daphnoides potius, statim postea a Plinio descripta. Alterum Laurus Alexandrina, ex Plinio, Galeno, Dioscoride. Tu qdem Pliniũ hoc pacto excusas, ne uideatur Chamædaphnẽ uarijs in locis uarie designasse: cum hoc in loco, libro scilicet. 15. Laurum Alexandrinã tantumõ pinxerit, sicuti lib. 24. Chamędaphnẽ. Sed duo remanent in Plinio scrupuli haudquaquam dissimulandi. Cur cũ Plinius cętera Lauri gña eodẽ lib. 15. loco descripserit, solam Chamędaphnẽ indescriptã reliquerit. Cur cũ alterũ genus nõ Alexandrina simpliciter, sed Laurus Alexãdrina a Theophrasto, Dioscoride atq; Galeno, ab omnibus deniq; Græcis autoribus uočitetur, Plinius propria appellatione prętermissa, sumptũ a loco uel persona, cognomen tantummodo posuit: uel cũ postea subiunxit, alij Daphnem uocant, propri-
D um nomen contra naturam postposuit: cum tamen uera huius fruticis appellatio non sit, neq; Daphne seorsim, neq; Alexandrina, sed hoc totum, ut diximus, Daphne Alexandrina.

Et iterum. Plinius lib. 15. Chamędaphnẽ ita describit. Est et Chamędaphne syluestris frutex, & Alexandrina, quã aliq Idæã. aliqui Hypoglotton, alij Daphnen, alij Carpophyllon, alij Hypelaten uocant. Ramos spargit a radice dodrantales, topiarij ac coronarij operis, folio acutiore quã myrti, molliore ac candidiore, maiore semine inter folia rubro: plurima in Ida, & circa Heracleã Ponti, nec nisi in montosis. Eandẽ Chamędaphnẽ postmodũ Plinius in lib. 24. ita describit. Chamędaphne unico ramulo est, cubitali fere folio, tenui, Lauri similitudine. & reliqua. Quis non uideat Pliniũ, eidẽ plantæ differentes descriptiones afferre: Est eñ prior descriptio in Daphne Alexandrina, non autem in Chamædaphne lib. 4. a Dioscoride tradita. Esse uero Chamędaphnem a Daphne Alexandrina differentem, non solum Dioscorides, sed Galenus pariter, & Paulus in suis de simplicibus medicaminibus libris ostendunt.

Apologia Pandolphi Collinutij pro Neothericis & Plinio, contra NICOLAVM LEONICENVM.

Quo plura in Pliniũ cõgerere Nicolaus nitiť, eo se pluribus inscitię notis cõmaculat: ut q nec Plinij uerba, nec scribẽdi ordinẽ, nec rerũ consyderet differẽtias. Itaq; manifestas ineptias iã satius est ridere quam refellere. Eidem plantę Pliniũ, hoc est, Chamędaphne diuersas descriptiões afferre, Leonicenus dicit. Sed quam diuersus sit ipse ab eo quẽ putabamus, ex hac ipsa Chamędaphne cõsyderemus. Plin. 15. in describẽdis Lauri arboris gñibus inquit. Est et Chamędaphne syluestris frutex: neq; ultra de Chamędaphne uerba facit: neq; illã pingit (ut Nicolaus prius arbitratus ẽ) ex nomine ui-

delicet addubitãs,ne hęrba esset,quã frutice nominauit. Hic igit uerborũ Plinij textus pũcto(.)signãdus ẽ. Tũ pergit enumerãdo Plini9 Lauri gña atq; inqt. Et Alexãdrina,quã aliqui Idęã,alij Hippoglottin, alij Daphnẽ uocãt. Hanc uero Alexandrinã Daphnẽ pingit. Hæcq; illa est,quã Dioscor.q;q;,cęteriq; describũt. At.21.&.20.uoluminis.12.ca.cũ fruticũ,sub fruticũq; gña multa descripsisset,His subnectemus inquit, quę Gręci cõmunicatiõe nominũ in ambiguo fecere, an arbores assent. Tũ ꝓximo capite cõtinuo de Chamędry, Chamędaphne,Chamęlea,Chamęsice,Chamęcisso,cęterisq; huiusmodi uerba facit. Atq; inibi Chamędaphnẽ describit:quã uolum.15.tm̃ attigerat. Hęc igitur ita se habent. Enumerat.10. Plinius Lauri septem gña:tũ tres Laurei fruticis species,Chamędaphnẽ,Alexandrinã,Daphnoiden: et Alexandrinã quidẽ,& Daphnoidẽ pingit: Chamędaphnẽ uero,qm̃ inter illas relaturus erat quas nominũ cõmunicatio(ut ipse iuquit)dubias fecerat,an arbores essent, an hærbæ.21.&.20. libro pulchre descripsit:in quo de similibus hęrbis suo ordine loquebat̃. Vides,ut ob punctũ (quod in iocis quoq; dicit̃) Leonicenus captus est. Si int̃ duo ista nomina,Chamędaphnẽ,& Alexandrinã.15.illo libro,moræ aliqd ,punctiq; interiecisset(qnod uel ipsa gramaticæ ratio per,&, copulæ interuentum postulabat)non in hos laqueos incidisset. Mirũ subit boni huius uiri, & amici quidem Leoniceni naturã consyderanti: quem si ambulantẽ uideas,lentũ magis et tardũ,q̃ citatum uel celerem dicas:in accusando uero Plinio adeo præcipitem currere,ut in eo legendo,percẽsendisq; accusationis capitibus, morã omnẽ,tarditatẽq; oderit : non spm̃ teneat,non animã,nihil interpungat,nullo puncto consistat. In hoc quoq; sagacissimi ingenij uir Politianus,in ea quã de Cisso & Cistho ad hũc ipsum Leonicenũ scripsit epistola,egregie notat,cum.21.&.20.uolumine cap.10.quia nõ interpunxit Nicolaus inter Hypocisthis, &, quam inter hærbas dicemus, parum sapere uisus est: maleq; eo loco sensisse de Cistho:ita ob punctum, ut diximus, sæpe conuincitur.

Punctorũ ratio & utilitas.

Sed ne Chamędaphnes nomen dubium aliquando legentibus ingerat,duas esse plantas scire oportet: quæ Chamędaphne pariter nuncupẽtur. Hanc ipsam.s.de qua agimus,quę uulgo Laureola dicit̃:& eam quæ Vincaperuinca dicitur, cõiugalibus coronis expetita: folijs q̃ Lauri longe minoribus:humi ad serpilli morem reptans:flore ceruleo,inodoro,rotundo,foliusculis quinq;,sed continuis distincto.

Duæ plantæ Chamędaphne appellantur.

Iuuamenta Vincęperuincę ex P L I N I I lib.21.cap.27.

Vincaperuinca, siue Chamedaphne, arida tusa, hydropicis datur in aqua, cochleari mensura,celerrimeq; reddit aquam. Eadem decocta in cinere,sparsa uino,tumores siccat. Auribus succo medetur. Aluinis imposita multum prodesse dicitur.

A V T O R E S.

Dioscorides,lib.4.	Plinius,lib.24.cap.15.	Apuleius.ca.17.&.58.	Theophrast9,lib.1.
Hermolaus Barb.	M. Vergilius.	Nicolaus Leonicenus.	Pãdulphus Collinut.

C

Perfoliata mascula.

D

Durchwachß männlin.

Perfoliata fœmina. A

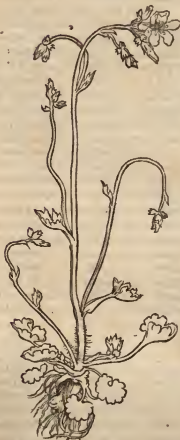
B

Durchwachß Weiblin.

DE PERFOLIATA Rhapsodia XXXI.

DVM IN IPSO medio opere hæreremus, atq; nunc illæ, nunc aliæ nobis adferrētur herbæ, citra omnem prorsus & delectum & ordinem (Nam alphabetę seriem obseruare, neq; operis nostri architecti pictores & sculptores obseruare poterant, neq; institutum nostrum hoc ferebat) etiam Perfoliata quædam, inter alias nobis offertur. Sic enim illam appellant officinæ. Circa quam cum multum, ac diu nos torserimus, nihil tamen certi expiscari licuit, neq; ab doctoribus medicis, neq; ab officinis, ne ab uetulis etiam & herbarijs, nisi quod Perfoliata diceretur, nostro idiomate, Durchwaschß. Pharmacopolas igitur secuti, & nos etiam Perfoliatam illam inscripsimus, cæterum adulterinam. Exhibuit enim & aliam nobis Perfoliatam Lucas pharmacopola, longe ab hac diuersam, coliculis scilicet foliola penetrantibus, non admodum absimilem, catapotiarum generis, uel Esulæ maiusculæ, altitudine dodrantali, tam adpropriatæ respondentem nomini Germanico, ut existimem plane falsos herbarios, qui hanc nobis quam dedimus,

Saxifragia. A

B

Hoher Steynbrech.

De omnibus Saxifragis Rhapsodia XXXIII.

AVTORVM PLACITA.

Descriptio Saxifragæ ex DIOSCORIDE lib. 4.

SARXIFRAGON, aliqui Sarxiphagon, alij Empetron, Romani Saxifragiam uocant. Frutex est surculosus, in petris & asperis locis nascens. σαρξίφαγον. ἔμπετρον.

Idem in Capitulo de EMPETRO, cap. 191.

Empetron aliqui Phacoides uocant. Nascitur in montibus & mariti- ἔμπετρον. φακοειδής.

C mis, salso gustu. Sed quo propius terreno fuerit, amarius sentitur.

Eiusdem EMPETRI historia ex PLINIO lib. 27. cap. 9.

Calcifraga. Empetron, quã nostri Calcifragam uocant, nascitur in montibus maritimis, fere in saxo. Quo propius mari fuerit, minus salsa est. Saxifragiæ porro meminit lib. 22. cap. 21. in partitione Adianthi.

Excussio Historiæ Dioscoridis per HERMOLAVM BARBARVM cap. 2. Sarxiphagon.

Saxifragum, & Saxifraga latine dicitur. Item Calcifraga, si modo hæc est, quam & Plinius & Dioscorides alio loco Empetron appellant, Paulus Sarxiphages. Empetrum, inquit Plinius, fere in saxo nascitur. Recenti uires sunt: uetustate perdit eas. Lapillos qui sufferuefiant, una rumpi affirmant. Habetur & Saxifragi genus alterum, in Adiantho a nobis explicandum. Corrosi & ambusti sunt hac parte Græci codices, nec quale sit huius herbæ folium animaduerti ullo modo potest: & in ipso uerborum textu, spaciolum inane uacat. Porro ueterem in Dioscoride pi- Pictura ueræ Saxifragiæ. cturam huius herbæ uidi, non plus folijs, q̃ Cirris minutis, per ramos ex interuallo conditis, nec frequentibus: in cacumine surculorum flocci ceu arentes potius q̃ flosculi: subrudida radice, non sine fibris. Romæ talis ostenditur in maritimis, ac montosis tantum, non rubida radice, sed

D candida: flosculis quoq; candidis. Recentioribus de hac herba parum conuenit. Alij Tritici foliorum figuram, alij marinæ Bati similem dixere, alij Tormentillæ uulgo dictæ. Est autem (ut uolunt) Tormentilla, Tormentilla. Quinquefolio herbæ similis, nisi q septem fere habet folia, non quinq;. Quarti herbam, quæ florem Caryophyllon uocatum, ferat, de quo alibi dictum est. Caryophyllos. Quinti Saxifragam eandem esse, aut proximam ei quæ Pampinula, Pimpinella, & Bipennula, & Sanguisorba ruri dicitur: Pampinula. Pimpinella. Bipennula. Sanguisorba. quoniam uulneribus iniecta, ferrum & spicula facile ac citra sensum doloris exigat. Folio paruo, orbiculato, & extremitatibus serrato: quod & mandi soleat, paratum oleo, sale, aceto: surculis ab eadem radice plurimis atq; densis, rubentibus cum radice, ut ferunt. Quibusdam locis uermiculus eruitur, qui curatus, sericis præcipue tingendis, Purpuram facit incomparabilem, cæteros colores splendore quodam, & hilaritate superans.

IDEM in Capitulo de EMPETRO.

Prasoides. Empetron hoc Phaconides a Dioscoride, Prasoides a Galeno, & Paulo cognominatur. Fere in saxo nascitur. Recenti uires sunt, uetustate perdit eas. Lapillos qui sufferuefiant, una rumpi affirmant. quod & in Saxifraga quoq; diximus ex Plinij sententia, ut qui nihil differre ab ea indicarit: quandoquidem medicinas, quas seorsum in utraq; mentione Dioscorides enumerat, ipse uniuersas Empetro huic assignat. Plinij lapsus. Aut igitur ita sentiendum est: aut Plinium errasse confitẽdum. Paulus certe Dioscoridem secutus, mentiones duas habet, quasi duorum generũ, Galenus unicam

Empetron, Aetius etiam Empetron uocari solitum affirmat. A

IVDICIVM M. VERGILII de utraq; & de Saxifragia, & de Empetro.

Epipetron.

Nasci in petris Empetron satis indicat nomen. Epipetron eadem significatione ex antiquioribus aliqui etiam uocâuerunt. Nec solum, quia lentis figuram & speciem refert Phacoides, sed Marrubio similem Prassoides etiam, Plinius Saxifragam a Latinis uocari ait: miscetq; cum ea, quæ priuatim & seorsum a Dioscóride Saxifraga hoc ipso uolumine descripta est. Ex quo iterum suspicari cogimur, quod in Saxifraga dictum hoc ipso uolumine a nobis est, non esse aliud iu hoc scriptore eo nomine recipiendum: aut si sit, quod uerisimile tamen non est, uariantibus historia & medicina, bis de eadem actum fuisse non multo ante sub titulo Saxifragæ, quæ latina, & iterum nunc sub Empetri, quæ tota uox Græca est. Paulus quidem Aegineta, qui totum in sexto suæ medicinæ Dioscoridem multa breuitate exscripsisse uidetur, Empetri manifeste meminit, Saxifragæ autem nusquam: quod non relinquendum ab eo fuerat, si tunc in Dioscoride Saxifraga legeretur, aut ipse pro diuersa eam recæpisset. Crederemus nos etiam eandem Saxifragam & Empetron esse, nisi diuersa penitus utriusq; historia & medicina esset. Ob eam caussam peritioribus hoc relinquemus, certius de Saxifraga inuenturis, quod recipiendum, constituendumq; sit.

Reprehensio Plinij in dijudicanda Saxifragia, & Empetro, per NICOLAVM LEONICENVM.

Empetrum ubi nascatur, et quas habeat uires in trahenda bile ac pituita, scribit Plinius lib. 27. eodem quo Dioscorides modo: alias tamen eidem subiungit facultates, quod urinam cit, & calculos frangit, quæ a nullo alio autore de hoc Empetro traduntur. Quin contra Galenus, Empetrum, quod etiã Prassoides appellatur, solis purgationibus. 6. libro utile B esse testatur. At quos in altero Empetro, quod etiã Sarxiphages dicitur, Plinius legerat effectus, a Græcis autoribus, ac præsertim Dioscoride traditos, huic Empetro a Sarxiphage diuerso, quod uim purgatoriã habet, nominis æquiuocatione deceptus, asscripsit.

PETRI COLLINVTII Apologia pro Plinio.

Empetrum. Sampetra. Basichia. Baticula. Rumpisaxũ. Batis marina.

Empetrum a nostris Calcifragum uocari refert Plinius, calculosq; frangere: ac non ideo calculos non frangit, quia nullus ex his, quos Nicolaus legit, hoc scripserit. Hanc ei herbæ uim esse Plinius dicit magnus autor, atq; abunde laudatus: cuius ueram esse sententiam, & experimento compertum est, & hominũ opinione recæptum. Est enim Empetrum (quod noster Leonicenus ignorauit) ea herba, quæ acedarijs gratissima nunc habetur: & quam Venetia omnis, una addita, immutataue litera, Sampetram herbam uocitat: Basichiam multi dicunt: alij Baticulam, Picentes ab herbæ ipsius facultate Rumpisaxum uocant, folijs ad Rutam ferme accedentibus, uerum crassioribus, acutioribusq;: flore, semineq;, quæ cum Anisi, tum fœniculi speciem in muscarijs representent: odore iucundo: sapore inter acidum salsumq; cibi appetentiam prouocante. Nasciturq; (ut Plinius quoq; docuit) in montibus maritimis fere in saxis: quod toto illo tractu uidere licet, qui inter phanum Fortunæ, Garganumq; tenditur promontorium: & in Istrorum cautibus, Liburnorumq; scopulis, unde plurima in Venetos defertur: & satiua quoq; in Cœnobiorum hortis non facili cultura seruatur. Certis quoq; rationibus adducimur, ut eam putemus esse, quam Marinam Batin alio in loco Plinius appellauit, aliud Empetri genus quod Saxifragum nostri uocant. Nec Plinium latuit: quippe qui illud libro. 22. inter Adianti genera posuit, ramulis nigro colore uirentibus, folijs filicis, mire calculos pellens, frangensq;: unde & nomen: non quod umbrosis petris (ut Græci forte putauerunt) parietumq; asperginibus nasci illam uideamus. Non ergo nominum similitudine deceptus est Plinius, qui utrumq; Empetri genus, diuerso nomine Calcifragum, & Saxifragum prodidit, sed Nicolaus noster, qui nec Plinij uerba pensauit, nec herbas ipsas (ut accusatorem decebat) agnouit.

C

Sententiæ NEOTERICORVM.

Descriptio SIMONIS GENVENSIS.

Saxifragię herbam, quidam accipiunt herbam, cuius folia similia sunt folijs Pimpinellæ, maiora tamen, & ramulos super terram expansos habet. Alia tamen ostensa fuit in partibus Romæ, per omnia Cretano marino similis, nisi quod tenuior & macrior: eo quod in montibus apricis nascitur, & de scissuris petrarum exit: & propter hoc uocant eam incolæ Petra findula, eo quod in suo ortu petras scindere uidetur, odore & sapore Cretano appropinquans. Secundum Butanicum, prima est illa. Nam de Pimpinella dicit, quod multi Saxifragum dixerunt, & quod sit similis ei, uelut Saxifragia tyraria ab antiquis dicebatur.

Alia quædam Saxifragia.

Petra findula.

Pimpinella quibusdam Saxifragia.

PANDECTARII.

Sansifragia, est herba similis Pimpinellæ, non differens, nisi in pilositate, quam habet Pimpinella.

HIERONYMI herbarij.

Saxifragia multorum generum est. Scilicet Maior, floribus albis, caule subrubicundo, radice exili, cui uelut Lentis, uel Pisorum noduli adhærent: quod semen eius esse ferunt. Minor omnibus agnita, humi repens, in petrarum summis, cui uulgo nomen, Steynkraut, eo quod Ischiadi pręcipue medetur. Tertia Alba, quę Miliū solis, germanice, Meerhyrß, apud Dioscoridem lib. 3. Quarta in Alkakengi, arabico uocabulo nomen fecerunt, Germanice, Schlutten / Boborellen / Judenkyrßen. de quo in Solano plura.

Quatuor spēs Saxifragiæ.

Alkakengi.

D

TEMPERAMENTVM SAXIFRAGIÆ ex Plateario. 28.

Calida & sicca est in tertio gradu, uirtutem habet dureticam, expulsiuam, & extenuatiuam. Calculos arrodit, & conterit.

Vires & iuuamenta Saxifragiæ ex DISCORIDE.

Cocta in uino, & mox pota, febricitantibus opitulatur.

Stranguriæ prodest.

Singultum sedat.

Calculos uesicæ frangit, & urinam ciet.

Eius, quæ Empetron uocatur, iuuamenta ex eodem DIOSCORIDE.

Trahit bilem, pituitam, & aquam, si bibatur in iure aliquo, aut hydromelle.

EX PLATEARIO.

Contra lapidem in renibus, & in uesica, & contra Iliacam passionem, stranguriam, & dissuriam, ualet uinum decoctionis eius, uel puluis eius, pondere drach. ij. in ouo sorbili: fomentū quoq; ex ea factum, multum confert prædictis.

Conditura Saxifragiæ ex PLATINA lib. de Honesta uoluptate. A

Appellatam Saxifragiã Apuleius adscrit, quod lapillos in uesica frangat, atq; cõminuat. Eius radix, Petrosileno adsimilis est: quæ ablata, lota, atq; in frusta concisa, cum sale, oleo, & aceto comesta, ob eius caliditatem & siccitatem, lapidem (ut diximus) frangit. Renes & uesicam purgat. Coquitur tarde, propter siccitatem, quæ cõcoctioni contraria est, quam contra, humidum & calidum adiuuat.

De PIMPINELLA, ὀρίνων.

Pimpinellam, uel Pampinulam, quintam esse speciem Saxifragię, paulo ante ex Hermolao Barbaro testati sumus. Arbitror & hanc ueteribus neglectam, uel incognitam potius. Interpretatus est hanc ex lib. 7. plantarũ Theophrasti cap. 10. Theodorus Gaza his uerbis. Spicosa igitur Oculus caninus, & Cauda uulpina, et Plantago, quę Agnina lingua a quibusdam uocata est, & ab alijs Coturnix. Huic quodammodo similis est, quę Bibinella dicitur. Cæterum quam uelit intelligi, & an de nostra uulgata Pimpinella dictum uelit, necdum satis assequor. Calidi & sicci esse tempe ramenti, ut Saxifragiam, compertum est, & per omnia ad eadem ualere. Macer lib. 5. Epistolarum. Temperamẽtum.

EMPIRICA quædam de PIMPINELLA.

Quæ priuatim de ea ab empiricis accæpimus, hæc fere sunt.

Quod decoctum eius febrem continuam, & quartã quoq; die recurrentem leuat. B

Succus tertianam, idq; ante accessionem, potus.

Contra PHTISIM sic utitor.

Recipe Pimpinellæ q; tenuissime puluerizatæ unc. ij. aquæ Pimpinellæ recentis, & sacchari quantum satis est, et fiat inde Electuarium: de quo sume quotidie drach. ij.

Conditura Pimpinellæ ex PLATINAE lib. 2. De Honesta uoluptate.

Pimpinellæ, quæ & Bibinella græce dicitur, uis calida & sicca est: ob hanc rem tarde concoquitur: uoluptatem edentibus adfert. Collecta, ac lota in patinam, ac suomet caule, si tenera est, reponi debet, sale, oleo, et aceto condiri. Si prædura fuerit, folia tantum sumuntur. Aperit hic cibus iecinoris fibras, urinam prouocat, ac lapides, ut Saxifragia: non tamen adeo comminuit.

C

HEPATICA.

D

Edel Leberkraut. Hyrßklee.

DE HEPATICA,
Rhapſodia XXXIIII.

¶ NOMENCLATVRA

Græca, λειχὴν.
Latina, Hepatica, Hepataria, Iecoraria.
Germanica, **Leberkraut.**

HEPATARIAM, ſiue Hepaticam, omnes Lichen interpretantur eam quæ eſt apud Dioſcoridem libro. 4. cap. λειχὴν. Verba Dioſcoridis ſunt. Lichen, quæ ſaxis eſt familiaris; aliquibus Bryon appellatur, aſperginoſis petris adhæret.

Paraphraſis, BARBARI, ſuper DIOSCORIDEM.

Lichen, ſiue Lechen, eſt muſcus, ut hic, itemq; hærba alia naſcens in petroſis: nomine utriq; inuento, quoniam contra Lichenas, remedijs omnibus anteponuntur. Folium unum ad radicem latum, caule uno paruo, loogis folijs dependentibus. Vtramq; recentiores herbarij Hepaticã appellant. Appuli hærbam, cuius unum ad radicem folium habere diximus, Iecorariam, ſiue Ficatellam cognominãt, folio ſucci pleno, & craſſo:

Hepatica uni folia. Ficatella.

IECORARIA. A

Leberkraut.

ita nominatam, quia lecinoris fibræ similis aspicitur. Diuersa est eodem nomine apud nos, in litore passim nascens, & olitorio foro, ieiuniorum tempore uenalis, hæderaceo fere folio, flore purpureo, lilij pusilli effigie. Conuoluit herba se quibus appropinquat. Soluit aluum cocta, & cruda, olerum modo accepta.

SERAPION lib. Simplicium, capite. 113. de Hepatica. B

Hazez alsacher, id est, Hepatica, G. Nascitur in lapidibus humectis, & cadit super eam ros, & similis est lenticuli aquæ.

PLATEARIVS, cap. 5.

Hepatica hærba est in aquosis, & præcipue in lapidosis locis nascens, minuta habens folia, terræ & lapidibus adhærentia. Quanto autem habet maiora folia, tanto melior est, & dicitur Hepatica, quia præcipue est hepatis iuuatiua.

HIERONYMVS herbarius, de Hepatica.

Hepatica in triplici habetur differentia. Prima, quæ in obsoletis & ruinosis fontibus sub dio, petrosis quoqꝫ lapidibus adhæret, folijs inuicem pinnatis, sibi adhærentibus, non admodum absimilis ei, quæ Pulmonaria uulgo uocatur. Altera, quam nunc passim Matrissyluam, uel Stellarem hærbam uocant, Germanice, Waltmeyster: tametsi Campifolium uulgo etiam Matrem syluæ faciunt. Tertia Trifolium aureum, Teutoni

C ce, Guldener klee, quod ipſum naſcitur in ſyluis, & aſperis.

IVDICIVM NOSTRVM.

Id ſolum comperi apud receptos autores de Hepatica, quod equidem memini. Duæ primæ, dum has uiuas pingeremus, a nobis deſyderabantur. Tertiam dedimus. Daturi & priores, ſi uita fuerit comes, in poſterioribus Tomis. Sane prima et tertia deſcriptione non abludunt, pulchreq; cum Barbari & Hieronymi deſcriptione concinunt.

TEMPERAMENTVM ex SERAPIONE.

Virtus eius prima, eſt, deſiccare, idq; inmodice.

Altera eſt abſtergere.

Tertia uetare impetiginem, & quælibet apoſtemata calida.

VIRES ET IVVAMENTA

Emplaſtrum ex ea, cohibet mēſtrua, & ſedat apoſtemata calida, & impetiginem.

Linguæ quoq; apoſtematibus, & omnibus humorum fluoribus, propter ſuam ſiccitatem, & ſtipticitatem plurimum confert.

Ex PLATEARIO.

Valet contra opilationem hepatis, & ſplenis, ex calida materia, & hepatis calorem.

D Syropus ex decoctione eius, & rhabarbaro, ſanat Ictericiam.

Et aduerte, quod in omnibus ſyropis contra opilationes hepatis, & calefactionem eius, debet indi Hepatica.

Contra calida apoſtemata ſuperponitur trita in principio. Operatur enim repercuſſionem materiæ influentis.

Ex IOANNE VIGONIO.

Hepatica eſt frigida & ſicca in primo. Et eius folia contrita, & cum farina ordei in uino granatorum contrita, & parum ſandali albi cum oleo roſaceo, omphacino, hepatis calidum apoſtema repercutiendo ſpargunt & reſoluunt.

Et decoctio eius facta cum Endiuia domeſtica et ſylueſtri, et parum Capillorum Veneris, parumq; Cicoreæ, cum aqua & zuccharo confecta, et cum modico uino granatorum, laborātibus hepatis diſcraſia calida, optime medetur. Et propterea dicitur Hepatica, quia ægritudinibus hepatis ualde opitulatur.

AVTORES.

Dioſcorides.	Hermolaus Barbarus.
M. Vergilius.	Platearius.
Ioan. Vigonius.	Hieronymus herbarius.

¶ De Linaria, Rhapsodia XXXV.

¶ NOMENCLATVRAE

Græcæ, πιρπιρμός, ψευδολίνον.

Latinę, Linaria. Pseudolinum. Esula adulterina. Herba urinalis.

Germanicæ, Lynkraut. Harnkraut. Flachßkraut.

LINARIAM hærbam D. Ioannes Lotzerus medicus, in collectaneis suis pharmacorum simplicium πιρπιρμόν græce, & latine Cristam galli nobis traduxit: tametsi habeant & Verbenæ quædam eius nominis species. Nec plura etiam apud probatiores lego, nisi quod hanc ψευδολίνον, & Esulam quandam adulterinam faciant Pandectarius, et Genuensis ille Simon, interque utramque mediam scilicet quandam speciem: quod Esula quidem lactescit, Linaria uero sine lacte sit. D.Io.Lotzerus

TEMPERAMENTVM eius.

Temperamento frigido & humido deprehendimus in secundo gradu, habereque uires dissipandi, incidendi, extenuandi, & perpellendi.

AB HERBARIIS Vires & Iuuamenta ei nuncupantur huiuscemodi.

Eius, simulatque Pimpinellæ succus erysipelata refrigerant.

Cancro quoque, & Carcinomatis nihil est quod æque medeatur.

Per se indita hærba calciamentis, fertur totius corporis laborantis dolores reprimere & sedare. B

Aqua Linariæ cum media cortice Ebuli pota, quantitate nucis auellanæ, hydropicis mirum immodum eijcit aquam per urinam.

Eadem oculis rubentibus salubris est, sero, & in ieiunio indita modice. Crebro id compertum haud parum multis.

C DE ESVLA, Rhapsodia XXXIX.

¶ NOMENCLATVRAE

Græcæ, πιτύουσα.
Latinæ, Esula.
Germanicæ, Wolffsmilch.

NON consentio cum Simone Genuensi, qui negat hanc inter septem Tithymalorum species conscribi debere. Existimoque esse, aut Cyparissiam Tithymalum, aut certe Pityusam illam apud Dioscoridem lib. 4. Nec ea suspicio est tãtum, uerum in uetustissimo libro, a Bononiensi quodam medico de simplicibus Diosc. inscripto, quomodo ad nostras officinas respondeãt, ita scriptum inuenimus. Frutex Tithymalus Lactuca marina, seu Caprina, & Lactaria hærba. Eius plura sunt genera: ex quibus unius fructum officinę uomicam Nucem, alteram Esulam minorem uocant: Pityusam uero Maurisebram uocant, officinę quoque Esulam maiorem, quæ ubique crescit.

Quadruplici differentia cernitur. Quędam tenera. Quædam crassiore radice. Quædam maior. Quædam minuscula. Quæ autem uera Esula hodie habetur, Linariæ hęrbæ specimen pręsefert.

Electio eius ex MESVE.

D Magnum est malum, abscindens uiscera: paruum uero est illud, quod eligitur. Et melior pars plantæ, est cortex radicis eius: & lac eius est acutius & fortius. Et melior est radix ipsius, habẽs proprietates quinque bonas scilicet: cuius cortex est subtilior & leuior: & facile frangitur: & est habẽs de rubedine aliquid, sicut Cassia proprie: et super quã iam pręterijt medium anni. Recens uero mensis sui tantum, est mala. Nigra uero est perniciosa. Et orta in locis thermarum similiter. Et melius tempus collectionis radicis ipsius, est principium ueris, & lactis eius, in fine ipsius.

Complexio & proprietas.

Calidæ complexionis est & siccæ in principio tertij. Et lac eius calidius. Et est compositum ex substantia ignea, acuta, & subtili, & ex substantia terrea stiptica: & est incisiuum, subtiliatiuum, exiccatiuum materiarũ submersarum, liquefactiuum & apertiuum, disruptiuum orificiorum uenarum.

RECTIFICATIO Nocumentorum Esulæ.

NOCET CORDI, hepati & stomacho, & disrumpit uenas, & excoriat uiscera: derelinquit inflammationes, facientes cadere in febres. Et emendatur primum nocumentum quod ex eo timetur, miscẽdo ei aliquas ex medicinis cordialibus & stomaticis, & hepaticis cũ eo. Et secũdũ et tertiũ nocumentũ corrigitur, acqrendo ei bonitatẽ cũ medicinis cõglu-

tinatiuis, & cōadiuuātibus et consolidātibus: sicut est dragagantū ꝓpric: A
& gumi, & bdelliū, & mucilago psilij, & succus portulacę, & similia. Et
quartū nocumentū eius tollit, permiscendo ei ex rebus refrigerantibus,
& extinguentib9 aliquas. Et ex hoc facientibus apud me est, ut infundatur in succo Altaraxacon, aut in succo Endiuiæ ex pauco aceto, aut in
succo Portulacæ, aut Solatri & aceto. Et si fuerit acetum decoctionis,
aut infusionis citoniorum, erit melius. Mirabolani quoque sigillant ei
bonitates notas, & absinthium similiter, & aloe. Et dixit Iudæus. Infundatur in lacte dulci, aut aceto, & renouetur in eo lac multotiens, exsiccetur. Reprimitur enim sic a sua malicia. Et dixit Ruffus. Si solutio
per ipsum superfluit, aut laboriose fiat, sedcat solutus in aqua frigida.
Mihi quoq; uidetur uerbum inconueniens. Circumstans enim frigidum includit, & cōadiuuat uirtutem medicinæ, & corroborat eam.
Necnon & medicinas adiuuans, ad uias expulsionum, repellit materias, sicut te scire fecimus. Succurrendum est igitur tunc, sicut in canone
diximus. Confectio pilularum de Alsebram conferentium hydropisi.
Accipe eius præparati partes quatuor, mirabolanorum citrinorum partes quatuor, aloes partes quinq;, confice cum succo feniculi: aut Endiuiæ. Et est dosis earum a drachma una, & semis, usq; ad tres. Et quidam ex lacte eius, & farina faciunt oblatas, & soluunt cum eis. Et quidam faciunt cum aceto & zuccaro, & lacte ipsius. Et quidam cum carne B
citoniorum, & mastice faciunt solutiuum bonum.

VIRES, ET IVVAMENTA.

Solutione educit flegma uehementer, & aquam citrinam, & humores
melancholicos, & materias a iuncturis, & confert doloribus earum. Et
est ex medicinis magnis ad hydroposim. Verumtamen nocet hepati, &
desiccat corpus utentis ipso. Et consumit sperma, & lac eius hoc uehementius facit. Et facit cadere in febres.

DOSIS EIVS.

Corticis radicis eius a Caractis. ij. usq; ad. vij. Et lactis eius a Caracto
uno usq; ad tres.

VSVS ET ADMINISTRATIO

Esulæ ex Plateario.

Esula calida & sicca in tertio gradu. Frutex est, cuius radix tantum usui competit medicinæ. Cortex radicis eius si in uere colligitur, per biennium in magna efficacia seruatur. Melius est tamen, ut singulis annis
renouetur. Virtutem habet purgandi flegmaticos humores principaliter. Vnde ualet contra ægritudines factas ex flegmate.

Nota, quod Ictericiam suo acumine purgat. Post Scamoneā utilior est
Esula, & securius potest dari. non enim est multum abominabilis, ut
quasi indignetur inde stomachus quandoq;: sed tunc tegula calida superponatur.

DE OMNIBVS MALVIS. Rhapsodia XXXV. A

Nomenclaturæ Maluæ hortensis.

Græcæ, μαλάχη. κηπευτή. ἄνθιμα.

Latinæ, Malua hortensis. Lien capræ; Muris urina;

Vulgares, Bappelen.

PLACITA AVTORVM de Maluis.

Historia hortulanæ Maluæ ex PLINIO lib. 20. cap. 21.

IN MAGNIS laudibus Malua est utraque, & satiua, & syluestris. Duo genera earum, amplitudine folij discernuntur. Maiorem Græci Malópen uocant, in satiuis. Alteram ab emolliendo uentre dictam putant Malachen, e syluestribus, cui grande folium, & radice alba, Althea uocatur. Ab excellentia effectus a quibusdam Aristalthea. Omne solum in quo seruntur, pinguius faciunt.

THEOPHRASTVS DE MALVA, quæ Ibiscus uocatur, lib. 9. cap. 19.

Spinam quandam enarrant, quæ aquam iniecta congelet. Et radicem Ibisci posse addensare aiunt, si tritam inieceris, sub diuoque humorem posueris. Constat Ibiscum folio Maluæ, maiori tamen, pilosiorique, caule molli, flore mellino, fructu Maluæ, caulibus proxima. Vsus eius ad rupta, & tusses, uino dulci, & ad ulcera in oleo. B

De eadem APVLEIVS cap. 38.

A Græcis appellatur Althea, alij Ororiza, alij Aeleomolochen, alij Molochen agriã, aut Creticen, alij Anadendramalachen, alij Sycophyllon. Itali Ibiscum uocant. Nascitur locis humidis & campis.

IDEM de Malua Erratica.

Malachin agriam uocant Græci, alij Aeleomalachen, alij Acopon, alij Malachin, alij Helionstrophon, alij Osyriacam, alij Maluam rusticam, alij Maluam erraticam. Nascitur ubique in locis cultis.

ALIA ALTHEAE HISTOria ex Dioscoride lib. 3.

Althea, quam alij Althiocon, alij Ibiscum uocant, in syluestrium Maluarum genere est: cui folia ut Cyclamino rotunda, lanugine crescunt, flore rosaceo, bicubitali caule, radice lenta, intus alba, Althea appellatur: quod inter primas sit utilis, & pluribus polleat remedijs.

De ea, quæ ALCEA dicitur, quam ego puto eam esse, quæ hodie herba Simeonis, uulgo Sigmundts wurtz uocatur. Ex eodem DIOSCO. lib. 3.

Alcea syluestrium Maluarum generi adsignatur. Folia habet diuisa, Verbenacæ proxima: caules tres, aut quatuor, cortice cannabino uestitos: florem Rosæ paruum, radices albas, latas, quinque aut sex, cum plurimum cubitales.

C Sententiæ NEOTERICORVM, de prædictis ſpeciebus Maluarum, & autorum explicationes. Et primo HERMOLAI BARB. in Corollario.

Malua, inquit, culturæ opera, intra ſextum, ſeptimumcȝ menſem grandeſcit in arborem, haſtarum, baculorumcȝ uſu in Arabia, Mauritania quocȝ Lixi oppido æſtuario, ad Heſperidum hortos, & iuxta delubrum Herculis. Duo genera earum ſumma: quæ amplitudine folij diſcernuntur. Maiorem Græci Malachen uocant in ſatiuis. Alteram ab emolliendo uentre dictam putant Malachen e ſylueſtribus, cui grande folium, & radices candidæ, Althea nominatur. Eſt & quæ unicaulis naſcitur, Monocaulos ex facto cognominata. Omne ſolum in quo ſeruntur Maluæ, pinguius faciunt. De Althea, quæ item Dendromalache, ſiue Anadendromalache dicitur, & Ibiſcus, uolumine tertio diſſeritur. Eſt & Alcea, huius fere generis ſeorſum indicanda.

Malua Monocaulos.

IDEM rurſum in ALTHEAM.

Medici Altheam uocando, ut Theophraſtus inquit, Maluam ſylueſtrem intelligunt. Ab excellentia effectus, a quibuſdam Ariſtalthea dicitur, Anadendromalache a Galeno. Item Ebiſcus, ſiue Ibiſcus. Quanquã Plinius Altheam ab Ibiſco ſeparauit, in medicinæ uſu. Ibiſcus inquit a Paſtinaca gracilitate tantum diſtat, damnatus in cibis, & medicinæ dumtaxat utilis: quam Græci μαλάχην, inquit ἀγρίαν uocant, & aliqui Piſtolochiam. Altheæ folium Maluæ a Theophraſto redditur, ſed grandius & piloſius, cauliculi molles, flos luteus, radix alba, neruoſacȝ, ſemen Maluæ, guſtus quocȝ caulium, ut Maluæ.

D

MARCELLI VERGILII. explicatio Altheæ.

Nihil Althea græcis aliud eſt, q̃ ſi a medendo medicam ſimpliciter dicas: quibus ἀλθός in medicina pharmacũ, remediumcȝ, & ἀλθαίνειν, uerbum, mederi eſt. Nec aliter in Theriacis ſuis Nicander ἀλθαίνεται, aliquid ſæpe appellat. Hanc Palladius in Octobri menſe Ibiſcum dici, his uerbis teſtatur. Altheæ, hoc eſt, Ibiſci folia. &c. Vriturcȝ ea, ut uerbis eius utamur, ut ex molli forte uinum fiat. Theophraſtus ſylueſtrem eſſe Maluam lib. 9. de Plantarum hiſtoria confirmat his uerbis. Et eam quam hi Altheam, illi uero ſylueſtrem Maluam appellant. Galenus Anadendromalachen uocauit, quaſi arboream, ſiue arboreſcentem Maluam. Plinius diuerſis locis. 19. 20. &. 21. uoluminibus, plura Maluarum genera deſcribens, non ſatis certam earum hiſtoriam tradit. Nos Græcos, & hunc præſertim ſcriptorem ſecuti, præcipua duo Maluarum genera fecimus, alterum ſecundo, alterum tertio hoc uolumine tractatum. Non ignorantes, hæc ipſa a quibuſdam iterum diuidi, & in utrocȝ genere ſatiuam, & ſponte ſua naſcentem numerari. In priore illa hortenſem, qua in cibis pro olere uterentur, & locis incultis naſcentem: ut tunc in Maluæ commentationibus noſtris longius diximus. In poſteriore hac ſylueſtrem eſſe quæ duabus illis undicȝ procerior ſit, altiuscȝ a terra erigatur, & in hortis conſita arboreſcit, multocȝ maiores flores, nec minore ambitu Roſarum profert. Verumtamen quæ artificio & opere humano melioreſcũt, diuerſi generis ob id cenſenda non ſunt. Deſcripſit Altheam hanc Theophraſtus eodem libro. Quodcȝ in nullo Maluæ flore, quod hactenus ipſe uiderim, aut ab alijs audierim, luteum illi florem dedit. Nec nos ſcimus, quo modo naturæ, & alijs ſcriptoribus in Malua color ille reſpondere poſſit. Oſtendit quotannis in omni Malua natura inter ruborem, & purpuram ſplendentem florem. Hic etiam Rhodoides, quod eſt, Roſæ ſimile dicit eſſe, necȝ ad formam magis, q̃ ad colorem referri id oportet. Quo fit, ut peritioribus dirimendam inter Theophraſtum, ſcriptorescȝ alios tam grauem litem relinquamus.

Maluæ genera duo.

A

Explicatio Alceæ per HERMOLAVM BARBARVM.

Alcea caulibus foliosis. Nascitur in pingui solo, nec sicco: quam & Peristereon cognominãt, a similitudine foliorum, ut coniicio. Ipsam quoque Leonis caudam, qua multum pollet animal id, Homero, Catullo, & Plinio testibus, appellant Græci Alceam. Differentia in eo, ut quibusdam placet: quod herba diphthongum non habet in penultima. Dicitur, & Cercis cauda eius. Quanquam & herba quædam Cercis est, e qua radij fiant textoribus: unde & nomen. Leonis cauda. Cercis.

De eadem rursus MARCELLVS VERGILIVS.

Breuis in antiquis Græcorũ medicis Alceæ huius historia & medicina est. Nec Plinius aliter a Dioscoride lib. 27. cap. 4. de ea agit. Nos etiam, quod illi adijciamus, non habemus. Illud tantum tacuisse nolumus, in antiquissimis Latinis codicibus coniunctam superiori hanc esse, unoque capite de utraque agi. Quod fecisse congener earum natura uidetur.

De eius TEMPERAMENTO.

Agrestis quidem distrahendi, & molliendi clementer particeps est potentiæ, Hortensis uero, quadamtenus plus aquosæ humiditatis admittit, eatenus potestate imbecillior est. A barbaris frigida in primo, humida uero in secundo pronunciatur.

DE IVVAMENTIS MALVARVM & uulgatæ Maluæ ex Dioscoride lib. 2.

Satiua esui longe aptior syluestri. Stomacho aduersatur. Aluum iuuat, sed multo magis caules.

Interaneis, & uesicæ utilis. B

Cruda folia cum salis exiguo manducata, ægylopas ex melle sanãt. Verum cum cicatricem trahere cœperint, ea demum citra salem utendum est.

Contra aculeatos apium, uesparumque ictus, illita efficax est.

Eadem cum oleo trita peruncti, non feriuntur.

Vlcera manantia in capite, furfuresque cum urina sanat.

Sacris ignibus, & ambustis decocta folia, tritaque, utilissime ex oleo imponuntur.

Eius decoctum uuluas insessione mollit.

Prodest erosionibus uesicæ, & intestinorum, uuluæ, sedisque, clystere infusum.

Ius decoctæ cum radice sua, contra omnia uenena auxiliatur, si continuo a bibentibus reuomatur.

Contra phalangiorum morsus remedio est.

Lac euocat semen in uino potum: addito Loti syluestris semine, uesicæ cruciatus lenit.

IVVAMENTA eius, quæ Althea dicitur, ex DIOSCORIDE lib. 3.

Decocta in uino, aut aqua mulsa, in potu efficax est contra uulnera,

C parotidas, absceſſus, mammarum inflammationes, attritus ſedis, inflationes, neruorum rigores. Siquidem diſcutit, & excoquit, rumpit, & ad cicatricem perducit.

Cocta, ut dictum eſt, adiecto ſuillo adipe, aut anſerino, terebinthinaue, ut malagmatis lentor fiat, facit ad uuluæ inflammationes, præcluſionesq; in peſſis ſubdita.

Decoctum eodem fungitur munere.

Onera uuluæ, reliquiasq; a partu extrahit.

Decoctæ ſuccus ex uino potus, ſuccurrit urinæ difficultati, calculoſorum cruditatibus, dyſentericis, iſchiadicis, tremulis, ruptis.

Dentium mulcet dolorem, cum aceto decocta, colluto inde ore.

Viride ſemen, ſiccumq; tritum, uitiligines in ſole perunctas emendat.

Eodem cum oleo peruncti, a uenenatis non feriuntur.

Valet contra dyſenteriam, & ſanguinis reiectiones, aluiq; profluuiũ.

In poſca, aut uino decoctum bibitur contra omnes ueſparum, apum, ſimiliumq; aculeatos ictus.

Folia cum olei momento, morſibus & igni ambuſtis illinuntur.

Conſtat, aquam trita radice addita, ſub diuo addenſari.

IVVAMENTA Alceæ ex DIOSCORIDE.

D Cum uino, aut aqua potæ radices, dyſentericis, ruptisq; medentur.

Empirici in uſu habent ad Collyrin: dicuntq;, uel ſuſpenſam eam a pectore, caligantibus oculis prodeſſe.

Maluarum omnium IVVAMENTA ex PLINIO lib. 20. cap. 21.

Huic contra omnes aculeatos ictus efficacior uis, præcipue ſcorpionum, ueſparum, ſimiliũq;, & muris aranei. Quin & trita cum oleo, qualibet earum peruncti ante, uel habentes eas, non feriuntur. Folium impoſitum ſcorpionibus torporem affert. Valent contra uenena. Aculeos omneis extrahunt illitæ crudæ, aut cum anetho potę. Decoctæ uero cum radice ſua, leporis marini uenena reſtringunt: & ut quidam dicunt, ſi uomatur. De eiſdem mira & alia traduntur. Sed maximę, ſi quotidie quis ſucci ex qualibet earum ſorbeat cyathum dimidium, omnibus morbis cariturum. Vlcera manantia in capite ſanant, in urina putrefactæ lichenas, & ulcera oris cum melle. Radix decocta furfures capitis, & dentium mobilitates. Eius quæ unum caulem habet, radice circa dentem, qui doleat punge, donec deſinat dolor. Eadem ſtrumas & parotidas, panosq;, addita hominis ſaliua, purgat citra uulnus. Semen in uino nigro potum, a pituita & nauſeis liberat. Radix mammarum uitijs occurrit, adalligata in lana nigra. Tuſſim in lacte cocta, & ſorbitionis modo ſumpta, quinis diebus emendat. Stomacho inutiles Sextus niger dicit. Olympias Thebana, abortiuas eſſe cum adipe anſeris. Aliqui purgari fœminas, folijs earum manus plenæ menſura, in oleo & uino ſumptis. Vtiq; conſtat, parturientes folijs ſubſtratis celerius ſolui, protinus a partu reuocanda, ne

uulua sequatur. Dant & succum bibendum parturientibus ieiunis, in ui no decocta hemina. Quin & semẽ tritum adalligant brachio, genitale nõ continentium. Adeoq; ex Veneri nascuntur, ut semen Vnicaulis aspersum genitali fœminarum, auiditates augeri ad infinitum Xenocrates tradat. Item tres radices iuxta adalligatas, tenasmo & dysentericis utilissime infundi. Item sedis uitijs uel si foueantur. Melancholicis quoq; succus datur cyathis ternis tepidus, & insanientibus quaternis. Decoctæ comitiali bus heminæ succi. Hic & calculosis, & inflatione & torminibus, aut opisthotonico laborantibus, tepidus illinitur. Et sacris ignibus, & ambustis, decocta in oleum folia imponuntur, & ad uulnerum impetus cruda cum pane. Succus decoctæ neruis prodest, & uesicæ, & intestinorum rosionibus. Vuluas & cibo & infusione mollit in oleo: succus decoctæ, pori meatus suaues facit. Altheæ in omnibus supradictis efficacior radix, præcipue conuulsis ruptisq;. Cocta in aqua aluum sistit. Ex uino albo strumas & parotidas, & mammarum inflammationes, & panos in uino folia decocta & illita tollunt. Eadem arida in lacte decocta, q̃libet perniciosæ tussi citissime medentur. Hippocrates uulneratis, sitientibusq; defectu sanguinis, radicis decoctę succum bibendum dedit. Et eam uulneribus, cum melle & resina, item conuulsis, luxatis, tumentibus, et musculis, neruis, articulis imposuit. Et asmaticis, ac dysentericis in uino bibẽdum dedit. Mirum, aquam radice ea addita addẽsari sub dio, atq; elactescere. Efficacior autem, quo recentior. A B

Ex IOANNE VIGONIO.

Malua decocta in brodio gallinarũ, uel pulli, cum farina ordeacea, usq; ad spissitudinem solidam: deinde pistata cum duorum ouorũ uitellis, & oleo Violarum in quantitate sufficienti, & parum croci, omnia simul miscendo, apostematibus cholericis, & ualde calidis optime medetur, tã in resoluendo, q̃ in maturando, si natura maturationẽ tentare uoluerit.

Ex PLATEARIO.

Contra calida apostemata in principio folia Maluæ terantur, & superponantur. Ad maturandum terantur cum assungia porci recenti: & super tegulam calidam ponantur. Hoc autem ualet contra duriciem splenis & hepatis.

Fomentum ex aqua decocta, circa pedes ualet.

Ad somnum prouocandum in acutis febribus Malua cocta & comesta soluit uentrem.

Valet in febribus, propter uentris constipationem.

Ex aqua illius fiat clyster mollificatiuum competens.

Ad menstrua prouocanda certum experimentum. Radix ipsius ad modum digiti grossa & longa, uel etiam longior, radatur aliquantulum, & superspergatur puluis scamo, & superponatur: ungatur tamen prius cum melle, si uolueris.

Maluauiscus plus mollificat & maturat, sola folia & magis radix trita

C cum aſſungia, aliquantulum calefacta & ſuperpoſita, apoſtemata maturat, duriciem relaxat & mollificat. Hærba etiam cocta cum radice, fere ad conſumptionem aquæ, apparebit quaſi quædam uiſcoſitas: quę ſuperpoſita apoſtema maturat, durum relaxat & remollit.

Ex aqua, addita cera & oleo, fit óptimum unguentum ad predicta.

Aqua decoctionis ſeminis ipſius hęrbę, ualet contra tuſſim ſiccam.

Confert ethicis.

Semina autem ſacellata, & in oleo cocta, duriciem ſplenis ſoluunt & mollificant.

De ſatu Maluæ ex PALLADII lib. 10. de menſe Octobri.

Hoc menſe Malua ſerenda eſt, quæ occurſu hyemis ab incrementi longitudine reprimetur. Loco pingui delectatur, & humido gaudet. Letamine transferuntur plantæ eius, cum cœperint folia quatuor habere, uel quinqꝫ. Melius comprehendit planta eius, quæ tenera eſt: maior enim tranſlata, languebit. Sapor illius melior, ſi non transferantur: ſed ne cito erigantur in caulem, in medio earum glebulas conſerunt, aut lapillos. Rara ponenda eſt. Sarculo delectatur aſſiduo. Sic liberandæ ſunt hærbis, ne motum ſentiant in radice. Si transferendis plantis nodum facias in radice, ſeſſiles fient.

D

CONDITVRA Maluæ ex PLATINAE lib. 9. de honeſta uoluptate.

Mirabuntur fortaſſe qui naturam Maluæ ignorant, me hanc hærbam inter edulia poſuiſſe. Sed deſinant mirari, & quantis laudibus extollenda ſit animaduertant. Maluæ duo genera, Satiua, & Syluestris, & utraqꝫ laudanda. Quæ Althea dicitur, ꝙ alte ſurgat. Amplitudine folij diſcernantur. Satiua minor, hāc Græci a molliendo uentre μαλάχη uocauere. Omne ſolum in quo ſeritur Malua, pingueſcit. Valet hæc hærba contra omnes aculeatos ictus, præcipue uero ſcorpionum, ueſparum, apum, muris arachnei. Quin & trita cum oleo, cuticꝫ extenſa, hominem ab iniuria talium beſtiolarum defendit. Cruda illita uulneri, aculeos omnes extrahit. Ferunt hominem omnibus morbis cariturum, ſi qualibet die ex ſucco Maluæ aliquid ſorbeat. Valet item hic ſuccus (quanqꝫ ſtomacho aliquantulum inutilis) contra bilem atram, & eam maxime, quę iam ad inſaniam ducit. Elixatur tenellæ Maluæ caulis ablata cima, & in patinā more aſparagi poſitus, cum ſale, oleo & aceto comeditur. Condiuntur & codē modo flores. Nec inſalubre hoc genus conditurę habetur: cum & calculoſis, & inflationi, & torminibus, & ſacris ignibus medeatur.

Maluæ genera duo.

Coriandrum.

Coriander.

DE CORIANDRO

Rhapſodia XXXIIII.

¶ NOMENCLATVRA B

Græcæ, κόριον. κορίαννον.

Latinę, Corium. Corianum. Coriandrum.

Germanicæ, Coriander.

De ratiõne nominis Coriandri M.

VERGILIVS.

CRediderunt Coriandro aliq in Græcis nomen feciſſe Cimices, q̃s folia ei9 & caules olent. Et qm̃ inſectũ id gręci Corin uocẽt, ideo olentẽ eos plantã Corion nominauerint. Sunt contra, qui ꝙ Corian nõ gręci frequenti9 q̃ Coriõ Coriandrũ uocent, nõ a Cimicibus, ſed quaſi Coriamblon. i. hebetãtẽ oculoꝝ pupulas dictũ fuiſſe uelint. κόρην em̃ oculi pupul lã, & ἀμβλύνειν hebetare ĳdẽ gręci dicunt. Qđ q̃ uerũ ſit, peritiores intelligent. Ab hoc em̃ nihil quod ad oculos pertineat priuatim in Coriandro decernit. Omniũ eius appellationũ prior illã in hoc, & alĳs medicinæ ſcriptorib9 frequentior eſt. Alterã illã in cõmuniore ſermonis uſu fuiſſe, indicat in eqtibus ſuis Ariſtophanes. Quocũq; aũt nomine uocet, nota omnibus planta eſt, ſemenq; p̃cipue: ideoq; nõ ultra a nobis tractanda. Numerat ab hoc ipſo ſcriptore. 6. uolumine

C niter uenena: odoreq; pſertim deprehẽdi, q̃ ſimilis uiuenti Coriandro toto corpore ſentiat. Meminit & Nicãder in Alexipharmacis ſuis, quo loco interpres ei9 ſylueſtri Coriãdro ueneni maleficiũ ineſſe ait: q̃d ab eo deſcribit́ latioribus longioribusq; folijs, multis adnatis, & numeroſa radice, copioſoq; flore. Quod neſcio an uerum ſit: teſtante Plinio.20. uolumine eiuſdem numeri capite, non inueniri inter ſylueſtria Coriandrum. De eo iterum in.6. agendum nobis erit.

Emẽd. CORIANDRI.

Radice breuiuſcula hęrba eſt, admodũ fibrata, caulibus, ramiſq; multis, nudo ſemine, ac firmo & diutino. Sub canis ortum ſaleſcit.

De ſatu Coriandri COLVMELLA lib.12. capite tertio.

Sinape, & Coriandrum, nec minus Eruca & Ozymũ ita uti ſata ſunt, ſua ſede iñota permanent: neq; eſt eorum cultus alius, q̃ ut ſtercorata runcẽtur. Poſſunt autem, non ſolum Autumno, ſed & Vere conſeri.

Eadem fere PALLADIVS Martio menſe.

Ab hoc menſe, uſq; in Octobrem totum Coriandrum ſeritur. Amat terrã pinguem. Sed & macro ſolo naſcitur. Semen melius putatur, quod uetuſtius fuerit. Delectatur humore. Satum bene, cum olere quocumq; naſcitur. Semen melius putatur quod uetuſtius fuerit.

De Coriandri TEMPERAMENTO.

Vim refrigeratoriam habet: ut inquit Dioſcorides. Galeno & alijs apparet ex contrarijs uirtutibus conſtare.

D VIRES & iuuamenta eius ex Dioſcoride.

Illitum cum pane, aut polenta, ignibus ſacris, & ulceribus quę ſerpunt medetur.

Epinyctidas cum melle, uel uua paſſa, teſtium inflammationes, carbunculoſq; ſanat.

Cum faba freſa, ſtrumas & tubercula diſcutit.

Tineas interaneorum expellit, ſemen cum paſſo potum.

Genituram adauget.

Largius tamen ſumptum, mentem non ſine periculo mouet. Quare continuo & copioſiore uſu abſtinendum.

Succus cum ceruſa, ſpumaue argenti, necnon aceto & roſaceo illitus, ardentes ſummæ cutis inflammationes emendat.

Ex PLINIO lib.20. capite.20.

Valet contra ſerpentium genus unum, quod amphiſbænas uocãt, potum, impoſitumq;.

Sanat & alia uulnera, epinyctidaſq;, & puſtulas, tritum.

Sic & omnes tumores, collectioneſq; cum melle, aut uua paſſa. Panos uero ex aceto tritum.

Semen ex aqua potum, ſolutionem uentris ſtringit.

Seminis grana tria in tertianis deuorari, iubẽt aliqui ante acceſſionem, uel plura illini fronti.

Sunt qui & ante ſolis ortum ceruicalibus ſubijci efficaciter putent.

Vis magna ad refrigerandos ardores uiridi.

Vlcera quoq; quæ serpunt, sanat cum melle, uel uua passa. A

Item testes, ambusta, carbunculos, aures, cum lacte mulieris, epiphoras oculorum, uentris & intestinorum fluxiones.

Semen ex aqua potum bibitur in choleris cum Ruta.

Pellit animalia interaneorum, cum mali punici succo, et oleo semẽ potũ.

Xenocrates tradit rẽ mirã, si uera est. menstrua contineri uno die, si unum granum biberint fœminæ: biduo, si duo: & totidem diebus, quot grana sumpserint. M. Varro, Coriandro subtrito cum aceto, carnem incorruptam æstate seruari putat.

EX MACRO.

Depellere uentre
Lumbricos, tineasq; solet, si trita bibatur
Cum uino: uel si mixta sumatur aceto.

Ex IOANNE VIGONIO.

Coriandrum quidam dicunt esse frigidum & siccum: quidam uero calidum. Ab effectu enĩ cognoscitur calidum esse: quia uẽtositatem & schrophulas resoluit. Ex alio enim latere ostendunt esse frigidum & siccum. Quia sumptum post cibum, cibi uapores compescit, & uapores ad caput ascendentes, prohibet. Ideo decoctio eius, cum farina fabarũ, & oleo rosaceo, & myrtino, ad ignem de omnibus faciendo emplastrum solidum, apostemata testiculorum calida potentissime resoluit, dolorem mitigando.

Et succus eius, cum succo Lactucæ & Plantaginis, & albumine oui, & oleo rosato omphacino, omnibus simul conquassatis, apostematibus calidis & heresypelatis, uehemẽt opitulat.

Ex APVLEIO capite. 102.

Mulier ut cito pariat, Coriãdri seminis grana. 11. aut. 13. in linteolo mundo de tela alligato, puer, aut puella uirgo, ad femur sinistrũ, ꝓpe inguen teneat: et mox ut peractus fuerit partus, pueri remedium cito soluatur, ne intestina sequantur. B

De NOCVMENTIS Coriandri ex Dioscoride libro sexto.

Non potest ob odorem latere Coriandrum. Vocem haustum exasperat, & ebrietati similem cum turpi loquacitate furorem facit. Toto corpore eius qui id hausit, Coriandri etiam odor sentitur.

De eius CORRECTIONE.

Remedio est, cum Irino oleo, quo in alijs pręmõstratum est modo, id eduxeris, cum absinthio meracum uinum: nec itidem per se potum utile est. Bibuntur contra Coriandrum utiliter etiam ouorum putamina ipsa confracta, tritaq;, & cum muria diluta. Quinetiam Muria ipsa per se bibitur, salsumq; gallinaceorum, anserisue esculentum ius, & cum lupina passum.

AVTORES.

Dioscorides lib. 3. cap. 62. Palladius. Plinius lib. 20. cap. 20.
Apuleius cap. 102. Macer. Ioan. Vigonius.
Columella lib. 12. cap. 3.

C

BASILICVM.

D

Baſilien kraut.

DE OZYMO Rhapſodia XXXV.

NOMENCLATVRAE

Græcæ, ὤκιμον.
Latinæ, Ozymum. Baſilicum.
Germanicæ, Baſilienkraut.

PLACITA AVTORVM de Baſilico.

De ratione nominis Ozymi Baptiſta Pius, commentarijs ſuper horto Columellæ.

NON OCIMA legendum eſt, ſed Ozyma, pro herba odorata & condimentis idonea, quæ deriuatur ab ὄζειν, quod eſt, redolere. In hortis ſatorum celerrime naſcitur Ozymum: nihil illo fœcundius. Cum maledictis ac probris ſerendum precipiunt, latius proueniet. Hæc Pli-

nius libro uicesimoprimo. Columella item libro duodecimo. Circa Idus Maias Ozyma seruntur: quorum cum semen obrutum est, diligenter inculcatur pauicula, uel cylindro. Nam si terram suspensam relinquas, plærumque corrumpitur. De hoc quoque Persius. A

Cum bene discincto cantauerit Ozyma uernæ.

Nunc error eorum corrigendus, qui idem putant Ozymũ esse, quod Ocimum. Nec refert Plinium dicere, Ozyma celeriter prouenire. Non enim omnia quæ prospera eueniunt, Ocima dici debent. Nos Ozymum lingua uernacula dicimus Basilicum: Ocimum uero inter pabularia numeratur: tantum ab Ozymo distans, quantum ab Eridano Hypanis. De Ozymo Plinius meminit lib. 21. inter hortensia: de Ocimo uero libro decimooctauo. Ozymum. Ocimum.

Controuersia de OCIMO ex PLINII lib. 20. cap. 12.

Ocimum Chrysippus grauiter increpuit, inutile esse dicens stomacho, urinæ, oculorum quoque claritati: præterea insaniam facere, & lethargos, & iocinoris uitia: ideoque capras id aspernari. Hominibus quoque fugiendum censet. Adijciunt quidam, tritum si operiatur lapide, scorpionem gignere. Commanducatum, & in sole positum, uermes afferre. Alij uero, si eodem feriatur quispiam scorpione, qui ederit Ocimum, sanari non posse. Quinimo tradunt aliqui, manipulo Ocimi cum cancris decem marinis, uel fluuialibus trito, conuenire ad eum scorpiones a proximo omnes. Diodorus in empiricis etiam pediculos facere Ocimi cibum.

Secuta ætas alacriter defendit. Nam id esse capras, nec minus quam Mentham & Rutam, scorpionum terrestrium ictibus, marinorumque uenenis mederi, cum uino, addito aceto exiguo. Vsu quoque compertum, deficientibus ex aceto odoratum salutarem esse. Item lethargicis, & inflammatis, & refrigerationi. Illitum capitis doloribus, cum rosaceo, aut myrteo, aut aceto. Item oculorum epiphoris impositum ex uino. Stomacho quoque esse utile. Inflationes, & ructum ex aceto dissoluere sumptum. Aluum sistere impositum, urinam ciere, sic & morbo regio, & hydropicis prodesse. Choleras eo & destillationes stomachi inhiberi, Ergo etiam Cœliacis Philistio dedit: & coctum dysentericis, & Colicis Plistonicus. Aliqui & tenasmo, & sanguinem exscreantibus in uino. Extinguit quoque lactis prouentum. Auribus utilissimum infantium, præcipue cum adipe anserino. Semen tritum & haustum naribus, sternutamenta mouet, & destillationes capiti quoque illitum. Vuluas purgat in cibo ex aceto. Verrucas mixto sutorio atramento, tollit. Venerem stimulat: ideoque & equis, asinisque admissuræ tempore ingeritur. B

DE ALIO OCIMO, QVOD est pabuli genus, idem PLINIVS lib. 18. cap. 16.

Apud antiquos erat pabuli genus, quod Cato Ocimum uocat, quo sistebant aluum bubus. Id erat e pabulis, segete uiridi desecta, antequam gelaret. Sura Manilius id aliter interpretatur, & tradit fabæ modios decem, uiciæ duos, tantundem & eruiliæ in iugero autumno misceri, & seri solitos. Melius & auena græca, cui non cadit semen admixta. Hoc uocitatum Ocymum, boumque caussa seri solitum, Varro appellatum a celeritate proueniendi, a græco quod est ὠκέ dicunt.

IDEM DE OCYMO lib. 19. cap. 7.

Nihil Ocymo fœcundius. Cum maledictis ac probris serendum præ

C cipiunt, lætius proueniet.

De eius satu, COLVMELLA in hortu suo.

Tum quoq; procisso, riguoq; inspersa nouali,
Ozyma comprimito, et grauibus densato cylindris,
Exurat sata ne resoluti pulueris æstu,
Paruulus aut pulex irrepens dente lacessat,
Neu formica rapax, populari semina possit.

De Ozymo scitu quędam dignissima, ex HERMOLAI BARBARI Corollario.

Ocimum prorumpit e terra celerrime, floret particulatim, contra q; olus: cæterum, primo parte inferiore, demum superiore: quo fit ut diutius quoq; floreat. Quemadmodum Faba, & Heliotropium. Radix una descendit in altitudinem crassa, & admodum lignosa. Cæteræ a lateribus exiles ac prolixæ. Semini cortex obducitur. Vini Ocimo aqua datur meridie: cum cætera matutinis rigentur. Feruenti quoq; aqua sparsum, maturius prouenire dicitur. Sub canem exalbescit. Differre uidetur Ocymum ab Ocimo, q Ocymum pabuli & farraginis quoddam genus est uocatum: ab ocys uerbo, quod ualet cito, ut Varroni placet: siue ab eo quod citat aluum bubus, & ideo ijs datur, ut purgentur. Pabularium & Catoni erat Ocymum, sed sistebat eo bubus aluum. Id erat e segete uiridi desecta anteq; gelaret. Quāq; manibus carpendum, non falcula secandum, ut renascatur Ocymum, Cato præcipit. Sura Manilius, aliter interpretatur, & tradit Fabæ modios decem, uiciæ duos, tantundem & Eruiliæ in iugerum: melius & auena Græca, cui non cadit semen, addita misceri, & autumno Boum caussa seri solitos: hoc apud antiquos Ocymum uocatum. De Ocimo sunt qui scribant capras id aspernari, & insaniam facere. Tritum si operiatur lapide, Scorpionem gigni. Manipulo eius cum cancris decem marinis, uel fluuiatilibus trito, conuenire ad eum Scorpiones a proximo omnes. In cibo pediculos facere. Capras id esitare, alij uolunt. Habetur & syluestre Ocimum, quod aliud est q; Acinos. Q; q; Acinos, quemadmodum & Ocimoides a Romanis Ocimastrum uocari Dioscorides existimat. Illud monendi sumus, de syluestri Ocimo nihil scripsisse Dioscoridem, de Ocimoide nihil Plinium. Martialis de Ocimo scripsisse rem miram dicitur: q modo purpureos, modo albos, modo roseos flores pariat: & si ex eo semine frequenter satum sit, nunc in Serpyllum, nunc in Sisymbrium abire solitum. Recentiores Græci, qui de Rustica re scripserunt, Basilicon, & Misodulon appellant Ocimum: tantamq; cum eo fœminæ discordiam inesse prædicant, ut si pultario subiectum sit, nec mulier id sciat, futurum, ut numq; cibo manus admoliatur, priusq; subductum fuerit: ut fortasse huc alluserit Persius poëta illo uersu.

Ocymum.

D

Ocimum syluestre.

Dum ne deterius sapiat Panucia baucis,
Cum bene discincto cantauerit Ocima uernæ.

Pro, excantauerit, hoc est, cantando excluserit. Nam & Varro, Plautusq;, ut ait Nonius, Excantare usurpant pro excludere. Meretriculam quandam Corinthi Ocimum uocatam legimus in comœdijs: sicut aliam Abrotonum: quo & Themistoclis mater fuit nomine. Quanq; sunt qui Euterpem uocatam scribant, & aliam Thryallidem, & aliam Sisymbrium: & aliam Meconidem, & aliam Herpyllidem, & aliam Myrrinem.

Ozymi explicatio per MARCELLVM Vergilium.

Est Ocimo quemadmodum & plærisq; alijs, in ruris & hortorum disciplina, eadem quæ uirtutis humanæ fortuna & ratio. Maleficio enim & iniurijs meliorescit. Vtq; illa infortunio aliquo obruta, aut a Principibus neglecta, maleue habita, nihil ex suo censu amittit, sed quod in ferro, metallisq; alijs fit, longo attritu subinde magis nitet, & speciosior plærunq; emergit: Sic etiam non dissimili ratione Asparagus lætior in census prouenit. Gaudet calcari, & atteri pede crocus, pereundoq; lætior prouenit. Crispum nunquam in hortis fiet Apium, nisi cum est natum incrementum eius, superuoluto cylindro coërceat olitor. Rutam dum conseritur, maledictis prosequuntur qui adsunt: nec aliter maiore bonitate nasci id olus antiquitas credidit. Ex hoc genere Ocimum est: gaudetq; & ipsum cum obrutum terra semen est, paucula, uel cylindro diligenter inculcari. Nam si terram suspensam reliquerit olitor, facillime totum corrumpitur & perit. Quodq; uix credat aliquis, feruenti aqua conspersum, celerius etiam prouenit.

Pronunciata Barbarorum de Ozymo. A

Iudicium SIMONIS GENVENSIS.

Ozymum, id est, Basilicum, multas habet species. Nam est commune, quod ubiq; inuenitur, latis folijs. Et est Gariofilatum, strictioribus folijs, & minoribus Gariofilis, redolens, & citratum, omnibus folijs latioribus, odorem habens citri: quod Arabice Turungen uocatur. Quidam Fluuiale uocant.

PANDECTARII.

Ozymum quoddam est Gariofilatum, quoddam cõmune, & quoddam latum. Plus alijs, quod Citrarium uocatur. Ozymum Gariofilatum, est illud quod ab autoribus laudat: Citrarium, & commune uituperatur. Gariofilatum competit medicinæ, & herba, & semen: cùm autem simpliciter ponitur in medicina, semen debet intelligi, & potissimum in electuarijs: sed in unguentis & emplastris herba intelligitur. Kruſʒ Baſilien Groſſʒ Baſilien.

HISTORIA OZYMI EX Serapione cap. 156.

Ozymum Gariofilatum secundum Isaac Ebenamram, folia habet parua, quorũ color est inter uirorem & glaucedinem: & odor huius herbæ est similis odori Gariofilorum: & stipes eius est quadrangulus, cuius color est, sicut color foliorum ipsius: & semen eius est minimũ, nigrum, & colligitur in mense Iunio. Kruſʒ Baſilien

C

Ozymum non Gariofilatum, est arbustum paruum, & habet folia coloris nigri, similia folijs Herendarog, maiora & latiora. Cap. 157.

Domesticum Ozymũ, habet lata folia, ramulos uirides, quadrangulos: & color floris eius est albus: & semen eius est, sicut semen Ozymi, & est calidum & siccum in secundo. Aperit opilationes cerebri, & confortat in catarro.

De eius TEMPERAMENTO.

Teste Hippocrate lib. de rõne uictus, & lib. 1. de passionibus, quæ accidunt homini extra corpus, siccat, calefacit, & sistit: censetur inter ea quæ confortant cor.

TEMPERAMENTVM, & complexio eius ex AVICENNA lib. de uiribus cordis.

Basilicon est calidum & siccum in primo. Habet aũt aromaticitatem et stipticitatẽ, cum subtilitate. Præter hæc etiã est in ipso superflua humiditas. Lętificat aũt cum proprietate: quam adiuuat aromaticitas, stipticitati & subtiliationi associata. Finaliter tamen usus eius, non est in lętificatione laudabilis. Quoniã substantia nutritiua, quę est in ipso, contrariat ipsius medicinali substantiæ. Etenim substantia medicinalis efficit quæ dicta sunt: nutrimentalis uero sanguinẽ turbidum atq; melancholicum generat: & illa superfluitas insuper quæ est in ipso, caussat inflationẽ in uenis.

Vires eius, & iuuamenta ex DIOSCORIDE.

In copiosiore cibo oculorũ aciem hebetat.

C Aluum mollit.
Spiritum mouet.
Vrinam pellit.
Lac euocat.
Aegre tamen conficitur.
Illitum cum polline polentæ, aceto & rosacco, pulmonum inflammationibus auxilio est.
Draconis marini, & scorpionis ictibus per se prodest, & cum uino Chio oculorum doloribus.
Succus uisus caliginem abstergit.
Destillationes exiccat.
Semen potum conuenit insanientibus, difficili urinæ, inflatisq;.
Naribus haustum, subinde mouet sternutamenta.
Quod idem herba efficit.
Sed oculos præmi necessum est: cum sternutamentum urget.
Sunt qui in cibis abdicandum censeant. Quandoquidem manducatum, & in sole positum, uermiculos gignat.
Aphri autem adijciunt, si feriantur a scorpione, qui Ozymon ederit, nullo conflictari dolore.

EX SERAPIONE.

Dixit Isaac. Confert stomacho frigido, & facit digeri cibum grossum, Et confert hepati & cordi.

D Dixit Alenmesuai. Aperit opilationes cerebri, & confert cardiacæ quæ est a phlegmate & melancholia.
Dixit Sindaxar. Auget choleras: & confert hæmorroidibus.
Dixit Alcalamẽ. Et magis temperatum ꝙ Maiorona, nec est in eo de siccitate tantum.

EX PLATEARIO.

Contra fluxum uẽtris ex frigiditate factũ ualet, cũ modico puluere Acaciæ, & decoctum in aqua pluuiali, & potum.
Matricem mundificat, & menstrua prouocat decoctio ipsius herbæ in aqua, & si fiat ex ea fomentum circa pudenda.
Idem facit cocta in uino & oleo.
Cataplasmata, ualet contra tenasmonem. Eadem fere Constãtinus.

AVTORES, ET DESCRIPTORES.

Dioscorides, lib. 2.
Plinius, lib. 20. cap. 12. lib. 18. cap. 16.
Columella in horto suo.
Simon Ianuensis.
Baptista Pius.
Hermolaus Barbarus.
Marcellus Vergilius.
Platearius.
Scriptor Pandectarum.
Serapion.
Auicenna de uiribus cordis.
Platina lib. de honesta uoluptate.

Lilium Conuallis, uel ſylueſtre Lilium. A

Meyenblümlin.

B

DE LILIO CONVALLIS, VEL LILIO ſylueſtri. Rhapſodia XXXVI.

NOMENCLATVRA.

Latina, Lilium Conuallium.

Germanica, Meyblůmen.

LILII Conuallij nomen apud Barbaros tantummodo lego, apud Dioſcoridem nuſquã, quod equidem obſeruarim. Quamobrem tantiſper hic uulgata Herbaria morati ſumus, donec uel ex lectione noſtra, uel ab doctis herbarijs, fide aliquid dignius ac certius perdiſceremus. Maluimus enim ingenue fateri, quod ignoramus, quam temerario auſu, nouare quicquam, uel priuato nomine inſcribere, cuius non ante, aut certas rationes, aut probabiles ſaltem coniectaras haberemus. Vt dicam tamen quod ſentio, mihi unius generis multæ ſpecies eſſe apparent, Narciſſus, Flores Martij, alba illa Liguſtra referentes, & Lilium Conuallis, omnes liliacei generis: quaſdam ſylueſtres, quaſdã quoque domeſticas, quaſdam odoratas, alias odoris expertes. Licet id conijcere, partim ex

C Theophrasti Liliorum partitione, parum ex Marcelli Vergilij annotationibus, & barbarorum commentarijs. Medicos quos super hac re consuluimus, magis mutos reperimus quam pisces. Mirum, tanta sibi polliceri
„ purpuram, experimentaque per mortes agere, & tamen hæc minima, ac
„ uulgatissima naturæ ignorare.

De TEMPERAMENTO LILII Conuallis.

Omnes frigidæ ac humidæ complexionis affirmant, refrigerareque, & confortare, ut Violas, Lilia, & Rosas.

VIRES EIVS ET IVVAMENTA.

Corroborat cor, cerebrum, hepar, cæteraque spiritalia membra, ut uocant. Vnde exhibetur cardiacis, uertigine correptis, epilepticis, apoplecticis, phreniticis, & crebro in sincopim procliuibus.

Item his qui patiuntur tremorem cordis, & punctiones præcordiorum, quibus membra quoque tremunt.

Compertum est etiam, incipienti lepræ meatus occludere, ne latius serpat malum, & altius radices mittat.

Scabiem & impetiginem reprimit, illitum: idque si uicibus aliquot facias cum illius aqua.

D Eadem uenenosorum animalium, & aculeatorum ictus retundit, ne extuberent: ueluti sunt uesparum, araneorum, apum, & id genus cæterorum, si subinde illinatur.

Partus accelerat, & menstrua: sed remissius, adeoque sine negocio.

Ocularij etiam medici ad oculorum inflammationes, & caligines eo utuntur.

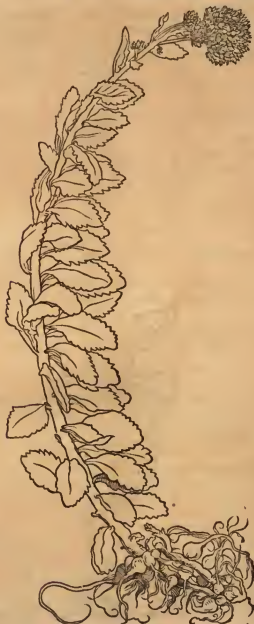
VINVM LILII CONVALLIS sic parato.

Recipe uini ueteris optimi, atque plenissimi mensuram unam, florum Lilij Conuallis lib. unam, quos cum indideris uitreo uasi, in sole excoquito diebus. 20. Vbi insolaueris, per alembicum extrahito, semel & iterum. Extracto liquore, adde aquæ Lauendulę modicū, piperis triti idenntidem. Nihil hoc uino preciosius.

„ Cerebrum confortat, apoplexiam prohibet, colicum dolorem sedat,
„ & uires cordis mirum in modum coadiuuat.

Brunwurtz. t

Fotzwein. Fotzwangk.

FICARIA. A

Fygwartzkraut.

DE SCHROPHVLARIA, B

Rhapsodia XXXVII.

¶ NOMENCLATVRAE Maioris,

Latinę, Schrophularia maior. Castrangula. Vrtica mortua.
Germanicæ, Sawwurtz. Fickwartzen kraut.

MINORIS.

Latinæ, Ficaria. Millemorbia.
Germanicæ, Pfaffen hödlin. Fyckwurtz.

MEDIAE.

Latinę, Schrophularia media.
Germanicę, Knabenkraut. S. Johañskraut. Wundtkraut. Fottzwangk. Gauchgeyl. Fotzwein.

IVDICIVM OTHONIS de Schrophularia.

SROPHVLAREM hærbam, quæ sit apud Dioscoridem, ut pronunciare temere nō ausim, ita radix palam indicat, inter testiculares, & glandulosas censendam. Nulla tamen testiculárium apud Dioscoridem descriptio adhuc mihi satisfecit. Quare Barbaros tantisper morati sumus, donec certiores de nomine eius proprio fieremus, uel alius quispiam certioribus indicijs apud eundem nobis depinxerit. Animaduerto autem trium generum haberi. f. Maiorem, Minorem, & Mediam. De Maiore Simon Ianuensis sic. Schrophularia herba quædam dicitur, uel Simon Ianuensis.

C ideo, quia circa radicem quasdam tuberositates, uelut schrophulas habeat: uel quia ualet ad schrophulas delendas. Habet folia similia Vrticę, sed maiora, & subnigra. Similiter & tota planta, stipitem unum rectum, duobus cubitis longum, in cacumine grana subnigra. Hæc Millemorbia, a quibusdam Castrangula uocatur. Vocatur & Ficaria, & ut quidam uolunt, Vrtica mortua: eo, quod folia Vrticæ similia habet, non tamen urentia.

Millemorbia Castrangula. Ficaria. Vrtica mortua.

PANDECTARIVS de Minori Schrophularia.

Testiculus sacerdotis, uel Zemac, herba est super terram expansa. Cuius folia sunt pinguia, et rotunda. Flos eius croceus. Radix testiculis paruis plena, & albis. A Maio mense disperit, nec amplius cernitur.

De fia cuide infra in Chelidonio minore, cui congener uidetur.

De Media Schrophularia HIERONYMVS herbarius.

Schrophularia media, crescit folijs pinguibus, rotundis, colore glaucis, succulentis, caliculo palmi unius & semis, radice tortuosa, & nodosa. Germanis uulgo uocatur **Knaben kraut, oder Wund kraut, Gauch heyl.** quanquam est & alia herba eius nominis, **oder S. Johañs kraut:** quoniam desinit, et apparet a festo D. Ioannis, abditque rursum in terram se. Id ita habere, emperico illi lubens crediderim. Tametsi me non fallat, alios inter Cõsolidas hanc referre: & item alios inter Portulacas, ex quibus est Theobaldus noster Fettichius.

The. Fettichius.

TEMPERAMENTVM.

Vires habet resoluendi.

D Minor calida est, & sicca, ut inquit Vigonius.

IVVAMENTA.

Hæmorroides exterunt, & maior, & minuscula, tam illitæ quam potæ.

Maiore etiam, rubedo faciei depellitur ea, quę leprę quendam aspectũ habet.

Puluis radicis Maioris, melli intritus, uel pollini farinę triticeę mixtus, cum optimo uino ueteri, simulatque glutitus, si mox in lecto decũbas, primũ sudores eliciet, inde schrophulas, quæ in collo apparent, uel in interioribus partibus ani.

REMEDIA Mediæ Schrophulariæ.

Media uulneraria hærba est: nam uulnera recentia præsentissime glutinat & consolidat.

Proinde sanguinem sistit illius succus.

Et coniecta in ollam, in qua carnes deferuent & frixantur, facit concrescere carnium frusta concisa.

Certe emperici ad muliebria pudenda constringenda, quo uirginitatem restaurent corruptis, ea utuntur.

A

B

Kuchenschell. Hackerkraut.

OTHO BRVNNFELSIVS.

CONSTITVERAMVS ab ipso statim operis nostri initio, quicquid esset huiuscemodi herbarum incognitarum, et de quarum nomenclaturis dubitaremus, ad libri calcem appendere, & eas tantum sumere describendas, quæ fuissent plane uulgatissimæ, adeoq; & officinis in usu: uerum longe secus accidit, & rei ipsius periculum nos edocuit, interdum seruiendum esse scenæ καὶ καιρῷ λατρεύειν, quod dicitur. Nam cum formarum deliniatores & sculptores, uehementer nos remorarentur, ne interim ociose agerent & prela, coacti sumus, quamlibet proxime obuiam arripere. Statuimus igitur nudas herbas, quarum tantum nomina germanica nobis cognita sunt, preterea nihil. Nam latina neq; ab medicis, neq; ab herbarijs rimari ualuimus (tantum abest, ut ex Dioscoride, uel aliquo ueterum hanc quiuerimus demonstrare) magis adeo ut locum supplerent, & occasionem preberent doctioribus de ijs deliberandi, q;

C ut catalogum nostrum explerent, quem oportebat esse notissimum.

De prima hac ab empericis id compertum habemus, quod uulnera= ria sit herba.

Secantur folia eius non sine acore quodam, ita ut oculos quemadmo= dum allium, aut cepe feriant. Illacę per alembicum destillata, aquam uul neribus mundificandis, curandisqꝫ utilissimã prestant, quæ & putridam carnem erodant.

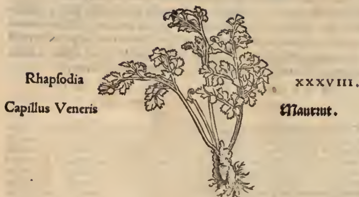
Gauchblům.

Incognita ueteribus hæc hærba, tametsi passim in Germania nascens.

Pedicularem sunt qui uelint, quod pedibus inimica, illos pellat, dum eius lixiuio caput lauatur.

A

Rhapsodia XXXVIII.

Capillus Veneris Maurrut.

DE CAPILLO VENERIS
NOMENCLATVRA

Græca, ἀδίαντον. πολύτριχον. τριχομανές.
Latina, Capillus Veneris. Coriandrum putei. Capillus porcinus.
Germanica, **Maurruten. Steynruten.**

VETERRVM AVTORVM placita, de Capillo Veneris.

B

ADSERTIO CAPILLORVM Veneris, ex Dioscoride lib. 4.

ADIANTON pusilla gerit folia, similia Coriandri, serrata. Cauliculi quibus exoriuntur, nigro colore nitent, prætenues, palmum alti: folijs Filicis, admodum exilibus, radice superuacua. Neq; caulem, neq; fructum, neq; florem profert.

THEOPHRASTI historia de Adianto lib. 7. cap. 13.

Adianti, id est, Capilli Veneris, foliũ in aqua nunq; madescit, nec quicquã adhæsisse humoris constat: unde & nomen herba accæpit. Genera eius duo, Candidum, atq; Nigrum. Ambo ad defluuiũ capillorum utilia, oleo trita. Nascuntur maxime locis humidis.

PLINIANA ADIANTI ADsertio lib. 22. cap. 21.

Aliud Adianto miraculum. Aestate uiret, bruma non marcescit. Aquas respuit perfusum, mersumq; sicco simile est, tanta dissociatio deprehenditur; unde & nomẽ a Græcis, alioquin frutici topiario. Quidam Callitrichon uocant, alij Polytrichon: utrũq; est ab affectu. Tingit enim capillum, & ad hoc decoquitur in uino, cum semine apij, adiecto oleo copiose, ut crispum densumq; faciat. Defluere autem prohibet. Duo genera eius, candidius, & nigrum breuiusq;. Id quod maius est Polytrichon, aliud Trichomanes uocãt. Vtriq; ramuli nigro colore nitent, folijs Fili-

C cis, ex quibus inferiora aspera & fusca sunt, omnia autem contrarijs pediculis densa inter se ex aduerso: radix nulla, umbrosas petras, parietumq; aspergines, ac fontium maxime specus sequitur, & saxa manantia: quod miremur, cum aquas non sentiat. Calculos e corpore mire pellit, frangitq;, utiq; nigrum. Qua de caussa, potius quam quod in saxis nasceretur, & a nostris Saxifragum appellatum crediderim.

MARCELLI VERGILII ANnotatio in Adianto, & de ratione nominis quædam.

Coronat Interiores puteorũ parietes, & fontiũ margines Adiantum: & quasi sitiens, quas tamẽ odit & respuit, pronus quærit aquas. Non aliter q; qui opes sedulus continue quærit, & inuentis miser abstinet. Miraculum in eo Plinius id iactat: quasi non multa alia passim uideant, quæ naturali corporũ dissociatione, misceri simul quacunq; etiã illata ui nequeunt. Ex eo nominis illi caussa est, quã duobus uersiculis in Theriacis suis Nicander tradidit. Ea est huiusfacmodi. ἀχραὲς τ' ἀδίαντον ὅ τ' οὐκ ὄμβροιο φανέντος, λεπταλέην πίπτουσα νοτὶς πετάλοισιν ἐφίζει. Quod est, Purumq; Adiantum, in quo nec descendente imbre, minimũ e cœlo cadens stillicidium folijs insidet. Docuit idem Theophrastus. 8. de Plantarum historia. τὸ τι ἐπὶ τοῦ ἀδιάντου συμβαίνει. οὐδὲ γὰρ ὑγραίνεται τὸ φύλλον βρεχόμενον, οὐδ' ἐπίδηλον ἐστὶ, διὰ τοῦτο ὅτι ἂν μὴ ἐπιμένειν ὅθεν καὶ ἡ προσηγορία. Quorum sensus est. Et quod in Adianto accidit. Neq; enim madet foliũ eius aqua conspersum, neq; humoris aliquod in eo uestigium remanet. Vnde & nomen illi factum est. Plinius etiam. 22. uolumine, ca. 21. Aliud Adianto miraculum. Aestate uiret, Bruma non marcescit, Aquas respuit perfusum: mersumq; sicco simile est: tanta dissociatio deprehendit̃: unde & nomen a Græcis. Omnium græcorum, latinorumq; eadem in nominis origine ratio & sententia est. Vox ipsa etiam indicat. Neq; enim Adiantum aliud est, q; quod οὐ διαίνεται, id est, non madescit. Testatus idem Plinius est Polytrichon, & Callitrichon Adiantum dici: sed diuersa ratione. Polytrichon quidem, quia capilli defluuia explet. Callitrichon autẽ, quia eos tingit, & speciosiores reddit: utrunq; enim effectum habet. Theophrastus nihil ultra, q; χρήσιμα εἶναι ἀμφότερα πρὸς ἔμφυσιν κεφαλῆς τριχῶν ἐν ἐλαίῳ τριβόμενα. Quod est. Vtilia ambo genera eius esse ad explendum capillo caput ex oleo iniuncta. Sequitur appellationes has Trichomanes, quæ secundo generi, de quo mox agendum erit, priuatim competit. Succedit illi etiam quæ in cunctis græcis pariter legitur, Ebenotrichon: ex qua nos credimus in latinis factum nomẽ, quod in cõmuni usu est Capillus Veneris. Id in antiquioribus inuentũ hactenus a me non est. Dico autem antiquiores, Theophrastum, hunc ipsum, Plinium, & his æquales alios. Ideoq; oborta suspicio est, ex corrupta uoce illa Ebenotrichon, Veneris Capillum factam fuisse. Be enim syllabam, græci, ue pronunciant. Facilisq; potuit lapsus esse ab audito Euenotricho, in Veneris trichas, id est, capillum. Suspicionem tamen hanc, non decretum uolumus esse. Alioquin ex Ebeno, quæ nigro colore est, factum id nomen fuit: & ad Adianti Trichomanisq; nigros coliculos translatũ. Neq; enim aliud Ebenotrichon q; Ebeni capillum, id est, nigrum, & quali colore Ebenus est, significat. Cæteræ Adianti appellationes quæ in Dioscori. legũtur, satis certã habent caussam & originem: ideoq; a nobis relinquuntur. Sed non relinquenda quæ Theophrastus eodem libro retulit. γίνεται δ' αὐτοῦ δύο, τὸ μὲν λευκὸν, τὸ δὲ μέλαν. χρήσιμα δ' ἀμφότερα πρὸς ἔμφυσιν κεφαλῆς τριχῶν ἐν ἐλαίῳ τριβόμενα. φύεται δὲ μάλιστα πρὸς τὰ ὑδρηλά, ὡς δὲ νομίζουσί τινες, καὶ πρὸς στραγγουρίαν τὸ τριχομανὲς ποιοῦν, ἔχον δὲ τὸν καυλὸν ὅμοιον τῷ ἀδιάντῳ, τῷ μέλανι. φύλλα δὲ μικρὰ, σφόδρα καὶ πυκνὰ καὶ πεφυκότα κατ' ἀντικρὺ ἀλλήλων. ῥίζα δὲ οὐκ ἔχει. χωρία δὲ φιλεῖ σκιερά. Quorum summa hæc est. Genera autem eius duo. Alterum quidem candidum, alterũ nigrum. Vtrunq; tamen explendis in capite capillis utile: in quem usum ex oleo confricatur. Nascuntur aquosis locis, & ut opinantur multi, facit ad uessicæ stillicidia quod Trichomanes uocatur: habetq; caulem nigro Adianto similem: folia parua, densaq;, contrarijs inter se pediculis pendentia. Radix illi nulla est: amatq; umbrosa loca. Et hęc pro Adianto & Trichomane Theophrastus: quę a Plinio ijsdem fere uerbis reddita sunt quo diximus loco, longe diuersa ab his quæ Diosco. tradit: qui Adiantũ Coriandri folio describit: neq; in eo candidum aliquod genus numerat, sed nigris coliculis & hoc & Trichomanes describit. Sed nec Theophrastus etiam in qua parte candidum id genus sit, retulit. Verumtamen ut obseruasse licuit, & ex his quæ Theophrastus indicat, totius generis nomen Adiantum est. Idq; statim diuiditur in candidum, & nigrum. Vocaueruntq; candidum, quod comparatum alteri albicantibus folijs sit. Quod enim ad coliculos pertinet, totum ge-

Marginal notes: Polytrichon. Callitrichon. (beside "ne. Polytrichon quidem…"); D; Ebenotrichon. (beside "Neq; enim aliud Ebenotrichon…")

nus nigros habet: in candido tamen augentibus se coliculis continue minus nigrescunt, desinuntq; in summo colore uiridi. Sed certius discrimen in folijs est, quę in nigro minora, pennata, & Filicis modo disposita sunt: in candido qualia in Coriandro, incertis interuallis prodeuntia, & in extremitatibus incisuris diuisa. Longius itidem candidum nigro est. Hancq; rationem secutus Plinius ait. Duo genera eius, candidius, & nigrum breuiusq;. Id quod breuius est, Polytrichon, aliqui Trichomanes uocant. Quæ tota est huius scriptoris historia: qui primo candidum hoc Adianti appellatione, mox nigrum Trichomanis indicat. Non est difficile utrūq; inuenisse. Sed quoniam frequentius illud nascitur, habetq; easdem huic uires, ideo notius & in frequentiore usu: idq; tantum Veneris Capillum nunc uocant. Facillime in Dioscor. omnia intelliget, qui oculatus testis, fide sensus ad ea utetur. Neq; enim dubitare poterit, qualia in Adianto Coriandri folia dicant: & quomodo ἐπ' ἄκρον ἐσχισμένα, quę alij interpretes, serrata & cacuminibus diuisa dixerunt. Cum tamen impares foliorum incisuræ sint, & aliter sectæ q; in serra dentes: neq; in cacuminibus tantum, sed undiq; per extremitates diuidantur. Credimusq; nos, quod in Adianti folijs legit, Filici similia abundare, & ex altero genere ad historiā huius translatum esse. ideoq; uitij nota eo loco adiecta est. Nihil enim Filicis folio Adiantū hoc simile habet: neq; si tota folia, aut earū segmenta inuicem compares. Fuerat ob eam caussam animus, duas, tresue illas uoces tanq; inutiles relinquere: sed in cunctis græcis latinisq; inuentas seruauimus: præsertim dicente Plinio, Vtriq; ramuli nigro colore nitent folijs Filicis. Verūtamen, ut paulo ante præmonstrauimus, non possunt simul Coriandro & Filici eiusdem plantæ folia cōparari. Suspicatiq; sumus, & adhuc suspicamur, non esse integrā primā huius capitis partē: perijsseq; uoces aliquas, quæ certiorē totius Adianti historiā facerent: & quæ nunc tam incerta leguntur, reliquias illius esse: quæ truncæ intellectum miscent, coguntq; legentes, incertis animis inter Adiantum & Trichomanes esse. Sed qualē nos diximus paulo ante, ut credimus, utriusq; historia est. Adianti appellatione in toto hoc genere antiqua medicina usa semper est: et q; generis ea uox est, et q; omnis Adianti eædem uires ad omnia sunt. Paulusq; Aegineta cum de Adianto egisset, de Trichomane nihil tradidit, præfatus, in Adianto dictum de eo fuisse.

A

N E O T E R I C O R V M placita, de Capillis Veneris.

B

M E S V E de Capillis Veneris.

Capillus Veneris dicitur apud quosdam, Capillus fontium. Et dicitur, Capillus hominis nemoralis. Et ab alijs dicitur Coriandrum putei. Et est herba, cuius folia sunt similia folijs Coriandri, uiridia, & tenuia: cuius stipes est in longitudine, circiter medium: & sunt sicut pili porcini: & sunt in colore intra rubedinem, & nigredinem, sed magis declinant ad nigredinem, & proprie iuxta radicem eorum: & quanto magis procedunt, ad nigredinem declinant: & sunt sine floribus: & eorum ortus est in fontibus & in puteis.

P A N D E C T A R I I.

Stephanus de Capillo Veneris. Ab antiquis uocabatur Adiāthon, siue Polytrichon: ut patet per Dioscoridem, et per Alexandrum. Vnde omnia illa, scilicet Capillus Veneris, Adianthō, & Polytrichon accipiūtur pro eodem: quia omnia hæc nomina quæ in trichon desinunt, capillum sonant: inde thris græce capillus, thrica capilli: unde Gallithricum, Polythrichon, & Adianthon, omnia illa ab effectu idem sunt. Bellæ græcæ.

S I M O N I S G E N V E N S I S.

Moderni distinguunt diuersas herbas per hæc nomina. Aliam scilicet per Capillum Veneris, aliam per Adianthon, aliam per Adiantum, quamuis tres primæ species, proximæ uirtutis sunt.

I V D I C I V M N O S T R V M.

Vides Lector, ueterum descriptionem non conuenire cum ea quam hodie monstrāt offi-

C cinæ Veneris Capillum, proinde neotericos etiam pugnantia dicere: ut nihil minus etiam hodie cognoscamus, quam uerum Adianthon. Vnde apparet potius Saxifragiæ speciem esse Capillum Venereum hunc, quod & Plinius etiam innuit, quam nos hodie ex muris & parietinis iactamus, quam capillum Veneris: tamen quando alia ad manum non suppetebat, uulgatam adpinximus, donec aliam demonstrauerimus.

ELECTIO ET PROBATIO
melioris ex Mesue.

Meliores sunt qui uiridia habent folia, qui uberiores sunt secundum omnes partes plantæ ipsorum. Subtiles uero & generales, & declinantes ad citrinitatem, non habent spiritum.

TEMPERAMENTVM EIVS EX
Auerroi, & Galeno.

Galenus. 6. simpli. cap. 7. Custaralber, id est, Capillus Veneris, dicit Galenus, quod temperatus est in suis uirtutibus primis: quamuis habeat multas operationes secundas, & tertias. Quarum quædam sunt confortatiuæ, & repercussiuæ: quædam dissolutiuæ: & quædam faciunt nasci capillos: & quædam dissoluunt schrophulas: & quædam quæ frangunt lapides.

VIRES eius & iuuamenta ex DIOSCORIDE.

Decoctum herbæ potum, prodest spirandi difficultati, suspiriosis, lieni, & felle suffusis, & urinæ difficili.

Calculos frangit.

Aluum sistit.

D Serpentium morsibus auxilio est.

Contra stomachi fluctiones in uino bibitur.

Secundas ciet & menstrua.

Sanguinis reiectiones inhibet.

Contra serpentium morsus crudum illinitur.

Alopecias densat.

Strumas discutit, furfures in facie, & manantia capitis ulcera ex lixiuio emendat.

Defluentes capillos continet, cum ladano & myrtino, & susino, aut hyssopo, uinoque.

Decoctum eius cum lixiuio & uino infusum, idem præstat.

Coturnices, & Gallinaceos pugnaciores facit, in cibos eorũ additum.

Seritur gratia utilitatis pecorum.

In speluncis, umbrosis, & palustribus, circa parietum aspergines, & fontium specus enascitur.

EX MESVE.

Solutione educunt choleram & phlegma, & humores grossos & inbibitos. Et mundificant pectus & pulmonem, & educũt materias contentas in eis, & mundificant sanguinem, & pulmonem, & clarificant colorem, et faciunt acquirere bonitatẽ anhelitus, & mundificant stomachum & uentrem, & hepar, & conferunt dolori eorum. Et sunt medicina bona opilationum hepatis, & splenis, & ictericæ, & proprie ægritudinum

A

omnium opilationum: & proprie infusio eorum in aqua Apij, & Endiuiæ, aut in aqua Cicerum nigrorum, aut in aqua feminum quatuor, aut in aqua lactis proprie: & delent cum oleo chamomillino schrophulas.

Et ualet syrupus eorum pleurisi, & peripleumoniæ, & sunt prouocatiui urinæ.

Et usus decoctionis eorum frangit lapidem, & purgat matrices fœtarum, & hoc de posse eorum, & hoc quod pertinet ad eos de partibus calidis eorum. Sed ex parte caliditatis prohibent cursum materiarum, & abscindunt sanguinem, & confortant stomachum & uentrem. Et prohibent casum capillorum, & confortant radices eorũ. Imo faciunt eos crescere, & multiplicari eos locis ubi oportet, & proprie cum oleo myrtino, aut oleo Laudani, & uino stiptico. Et puluis eorum etiam adustorum, facit similiter. Et abluitur etiam ex decoctione ipsorũ cum uino caput, & abscindit furfures. Et simile fit ex cinere ipsorum. Et cinis ipsorum sanat fistulas lachrymales. Serapion ca. 3

DOSIS.

Potio decoctionis ipsorum, quãdo quęritur per ipsos solutio per uentrem, est circiter libram unam.

Ex IOANNE VICONIO.

Capillus Veneris, est frigidæ & siccæ temperatę naturę. Habet uirtutem diureticam, ualetq; spleneticis & hepaticis. Et succus eius cum succo Abrotani, & Alteæ, & mucillagine Nasturtij, Schrophulas resoluit, & in Alopecia capillos resoluit.

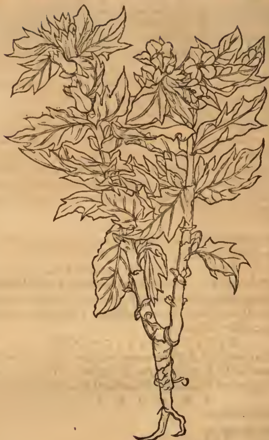
B

RECTIFICATIO ex Mesue.

Non est in eis malicia, debiliter tamen purgant: sed confortant operationem eorum uiolæ. s. cassia fistula, & tereniabin: & infusio eorum in aqua casei uigorat eos in soluẽdo. Decoctionẽ autem modicam sustinet.

AVTORES.

Dioscorides libro. 2.
Plinius lib. 22. cap. 21.
Serapion. Mesue.
Simon Ianuensis.
Pandectarius.
Ioan. Vigonius.
Theophrastus lib. 7. cap. 3.
M. Vergilius.
Herm. Barbarus. Auerois quinto Colliget.

Bylſamkraut.

❡ De Hyoſcyamo, Rhapſodia XXXIX.

❡ NOMENCLATVRAE

Græcæ, ὑοσκύαμος. διοσκύαμος. πυθώνιον. ὑπνωτικόν.
Latinæ, Hyoſcyamus. Herba Apollinaris. Faba ſuilla.
Teutonicæ, Bylſam kraut.

HYOSCYAMON græci uidentur appellasse, hoc est, Fabam suillam, propterea, quod, ut Hęlianus ait, pastu eius herbę, resol uantur & conuellantur apri. Sed remedium nouere. Aquas enim statim adeunt, & cancros uenantur, atque ita protinus saluti restituuntur. A

Hyoscyami secundum DIOSCORIDEM libro Quarto.

Frutex est caules emittens crassos, folia lata, oblonga, diuisa, nigra, hirsuta. Flores e latere caulis ordine prodeunt, tanquam punicorum Cytini, scutulis septiseminum plenis, ut Papaueris. Tres eius differentiæ. Vna semine nigro, floribus pene purpureis, smilaceis, folijs cytinis pręduris, & spinosis. Alterius semen subflauum, ut Irionis. Flores lutei, folia & siliquæ simpliciores. Ambo insaniam gignunt, & soporem. Ideo in communi usu damnantur. Tertium genus, ut quod mitissimum esset, medici recepere, pingue, lanuginosum, molle, candidi floris, seminisque, in maritimis ruderibusque nascens. In cuius deficientis uicem, ruffum usurpari oportet. Niger ut deterrimus, improbatur.

De COLLECTIONE eius & VSV.

Colligitur ex tenero semine, folijsque et coliculis succus. In quem usum tunduntur omnia, expressusque in sole siccatur succus. Verum non nisi anno uno duntaxat durat. facillime enim putrescit. Colligitur etiam priuatim succus, idque ex semine tantum iam sicco, adfusa cum tunditur calida aqua: deinde contusis omnibus & expressis. Est autem sic expressus succus priore B illo innocentior, et ad arcēdos somno dolores pręsentior. Ipsa etiam tunduntur folia, inspersaque ex trimestri tritico farina, in pastillos cōformantur, & conformata, seruantur.

De eius TEMPERAMENTO.

Et flos, & semen albi, ex tertio sunt ordine refrigerantium, siccantium uero secundo.

VIRES ET IVVAMENTA

Succus ille utilis est, ad arcendos somno dolores.

Vtilis & contra acres, calidasque in oculis destillationes, dolores auriū, & muliebrium locorum uitia.

Cum farina autem, polentaue, contra podagras.

Oculorum dolores, emplastri modo impositum lenit.

Facit ad eadem & semen.

Miscetur utiliter & alijs, quæ ad arcendos somno dolores conficiuntur, cataplasmatis.

Recentia autem folia emplastri modo imposita, omnium aliorum remediorum, efficacissime dolores omnes necant.

Radice eius utiliter in dolore dentes colluuntur, decocta, & tenta.

Aurium dolorem mirabiliter mitigat.

Omnes facile tumores pellit, & sedat, pedum, inguinum, testiculorū, pectinis, & femorum.

C NOCVMENTA eiusdem ex Dioscoride libro Sexto.

Pota in cibo, potuue sumpta Apollinaris herba, ebrietati similem amentiam facit.

Ferūt prçterea, si quis ulcus in crassiore intestino, quod uocāt Colon, habuerit, eicp per clysterem infuderit, eandem fieri insaniam.

REMEDIA.

Succurritur ex ea laborantibus aqua mulsa, & lacte, inprimis uero asinino: sin minus, caprino, buboloue. Prosunt, & pinei nuclei, uel cucumerum semina cum passo sumpta.

Salsum prçterea uinum, cum recenti suillo adipe datur, & passo.

Item Vrticæ semen, Cichorium, Sinapi, Nasturcium, Raphani, Cepç. Allia, singula cum uino sumpta.

Quies quocp imperanda est ijs, ut potum uinum somno concoquant.

Ex PLATEARIO.

Obserua, cū in receptione reperiē Hyoscyamus, ore recipienda, ponendum est semen: si exterius, herba. Maioris autem efficaciæ sunt semina.

Ad somnum prouocandum in acuta ægritudine, talis sit usus. Fiat fomentum ex aqua decoctionis illius herbæ, circa pedes & frontem, & tempora, & fiat ablutio prius. Postea fiat hoc emplastrum. Subtilis seminis eius cum albumine oui, & lacte muliebris, & cum modico confice aceto, & fronti & temporibus apponatur.

D Ad lachrymas cōstringēdas, facit idē emplastrum cū modico olibani.

Contra calida apostemata, in principio fiat emplastrū ex ipsa herba trita, & superposita, uel ex semine eiusdem, & oleo rosarum.

Contra dissuriam fiat emplastrum ex semine eius, & albumine oui, & modico aceto: super pectinem & renes ponatur.

Ad dolorem ex calida materia subitum medicamen. Herba ipsa trita aliquantulum, & superposita, dolorem tollit.

Experimentū Ad dolorem dentium super carbones ponitur, ut fumum recipiat patiens per os, idcp per cannam: inde aqua abluuntur dentes.

Seruatur semen ipsum ad decennium.

AVTORES.

Dioscorides libro quarto, & sexto.

PLATEARIVS.

A

B

Poley.

De PVLEGIO Rhapſodia XLI.

❨ NOMENCLATVRAE

Græcæ, γλήχων. γελίσοφιν. βλῆχρον.
Latinæ, Pulegium.
Germanicæ, Poleyen.

QVOTIDIANVS Pulegiũ olim ueteribus in ſanitatis uſu cibus: unde in ſale ſeruabatur, aliorum ſalgamorum modo, ut autor eſt ultimo operis ſui Columella. Nota paſſim herba.

Corollarium HERMOLAI BARBARI de Pulegio.

PVlegium, ipſo brumali die germinat in carnarijs, refloretq́, Ramulis etiam a parente abiunctis ut Scylla. Naſcitur hoc etiam non ſatum. Semel uero ſatum, diutina ætate durat. Magna cum Nepeta & Mentha Pulegio ſocietas. Fœmina in eo efficacior, florem habet purpureum, Mas candidum. Vtriuſq́ recens incenſus pulices necat; unde nomen Pulegio. Habetur &

C Pulegium ſylueſtre, Origano ſimile, folijs minoribus ꝙ ſatiuum, & a quibuſdam uocatur Dictamnus: occaſione hinc orta, Dictamnũ Creticam Pulegium ſylueſtre nominantiũ. Pulegium gręci Glecona, & attice Blechon, ſed & Blechron quoq; uocãt, ut inquit Dioſcorides. Ego Blechron Hippocrati, pro legumine quodam accipi uideo apud Galenum. Pulegium (ut dixi) brumalis herba dici poteſt, quemadmodum & ſolſtitiales aliquę dicuntur. Plinius, Condurdon inquit, ſolſtitialis herba, flore rubro, ſuſpẽſa in collo cõprimit ſtrumas. Plautus ꝗq; in Pſeudulo.
Quaſi ſolſtitialis, inquit, herba pauliſper fui,
Repente exortus ſum, repentino occidi.

Temperamentum PVLEGII.

Calefacit, & attenuat, & decoquit uehementer. Quamobrem ex thorace & pulmone, humida, craſſa, glutinoſaq; facile facit exſpuere.

VIRES eius & iuuamenta ex DIOSCORIDE libro tertio.

Menſtrua, ſecundas, ac partus eijcit.
Pulmonis uitia ex melle & aloe potum extrahit.
Conuulſis auxiliatur.
Nauſeas, ſtomachiq; interciſiones, ex poſca permulcet.
Atram bilem per aluum exigit.
Bibitur in uino utiliſſime contra ſerpentium morſus.
Defectos animo recreat, cum aceto naribus obiectum.
Gingiuas arefacti cinere corroborat.
Illitum cum polenta, inflammationes omneis ſedat.
D Podagris per ſe ſubuenit, impoſitum uſq; dum rubeſcat locus.
Cum cærato uaros extinguit.
Lienoſis cum ſale utiliter illinitur.
Decoctum eius ablutas prurigines mitigat.
Conuerſas uuluas corrigit.
Contra inflatiões duriciaſq; uuluę, in deſeſſiões conuenient adijcitur.

Ex PLINIO lib. 20. cap. 14.

Magna ſocietas Pulegio cum Mentha, ad recreandos animo defectus, cum ſurculis ſuis in ampullas uitreas aceti utriſq; deiectis.
Qua de cauſſa dignior e Pulegio corona uertigini, ꝙ e Roſis, cubiculis noſtris pronunciata eſt.
Nam & capitis dolores impoſita dicitur leuare.
Quin & olfactu capita tueri contra frigorũ æſtuſq; iniuriam, & ab ſiti traditur: neq; æſtuare eos, qui duos e Pulegio ſurculos impoſitas auribus in ſole habeant.
Illinitur etiam in doloribus cum polenta & aceto.
De Pulegio fœmina. Fœmina efficacior. Eſt aũt hæc flore purpureo: mas candidum habet.
Nauſeas cum ſale & polenta in frigida aqua pota inhibet.
Sic & pectoris, & uentris dolorem.
Stomachi aũt ex aqua itẽ roſiões ſiſtit, et uomitiões cũ aceto, et polẽta.
Inteſtinorum uitia melle decocta, & nitro ſanat.
Vrinam pellit ex uino, & ſi Amingum ſit, et calculos, & interiores omnes dolores.

Ex melle & aceto, sedat menstrua, & secundas. Vuluas conuersas corrigit. Defunctos partus ejicit. A

Semen obmutescentibus, olfactu admouetur.

Comicialibus in aceto cyathi mensura datur.

Si aquæ insalubres bibendæ sunt, tritum inspergitur.

Salsitudines corporis, si cum uino tradatur, minuit.

Neruorum caussa, & in contractione cum sale, & aceto, & melle confricatur opisthotono.

Imbibitur ad serpentium ictus decoctum, ad scorpionũ cum uino tritum, maxime quod in siccis nascitur.

Ad oris exulcerationes, & ad tussim efficax habetur.

Flos recentis incensus, pulices necat odore.

Xenocrates Pulegij ramum lana inuolutum, in tertianis ante accessionem olfactandum dari, aut stragulis subijci, & ita collocari ægrum, inter remedia tradit.

Remedia Pulegij syluestris ex eodem PLINIO.

Syluestri eadem uis efficacior est: quod simile in Origano, minoribus folijs quam satiuum: et a quibusdam Dictamus uocatur. Gustatũ a pecore, capris balatum concitat. Vnde quidam Græci literas mutantes, Blechon uocauerunt. Natura tam feruẽs est, ut illitas partes exulceret. In tussi, & perfrictione fricari ante balnea conuenit, & ante accessionum horrorem. Conuulsis, & torminibus, podagris mire prodest. Hepaticis cum melle & sale bibendum datur. Pulmonum uitia execrabilia facit. Ad lienem cum sale utile est, & uesicæ, & suspirijs, & inflationibus decoctum succo æqualiter. Et uuluas corrigit. Priuatim ualet contra omnem morsum. Radix contra increscentia ulcera. Recens potentissima. Arida uero cicatricibus decorem affert. Item Pulegio est Nepetæ societas. B

EX PLATEARIO.

Pulegium est calidum & siccum in tertio gradu. In tempore florũ colligitur, & per duos annos seruatur. Folia cum floribus abiectis stipitibus in medicinis ponuntur.

Valet contra frigidum reuma facta sacellatione capiti ex Pulegio.

Gargarismus factus ex aceto decoctionis Pulegij, & ficuum siccarum, humiditatem uuæ & gingiuarum desiccat.

Vinum decoctiõis eius, & ficuum siccarũ, ualet contra frigidam tussim ex glutinoso humore, uel aquoso.

Id uinum ualet etiam dolori stomachi & intestinorum, ex caussa frigida. Similiter & emplastrum ex eo in uino decoctum.

Fomentum factum ex aqua decoctiõis eius, humiditatem matricis desiccat, & uuluam mirabiliter coarctat. Hoc fomento utuntur mulieres salernitanæ.

C DE CATAPVCIA,
Rhapsodia XLI.

NOMENCLATVRAE

Graecae, λαθυρίς.

Latinae, Catapucia. Lathyris. Granum regis. Sponsa solis.

Germanicae, Sprinckkörner. Scheyßkörner.

P. COLLINVCIVS de Catapucia.

CATAPVCIA est herba, quam uulgus per haec tempora nunc Cazzapuzolam, nunc Guardalhortum uocant. Proprium uero eius nomen Lathyris, cuius quarto uolumine Dioscorides, &.27. Plinius & uires & figuram scripserunt.

Historia Catapuciae ex Dioscoride libro quarto.

D LATHYRIS, quam aliqui Tithymalum appellant, eamque Tithymalorum numero adscribunt, caulem emittit cubiti altitudine, & digitali crassitudine, inanem. Gignuntur in cacumine alae, & folia in caule oblonga, amygdalinis proxima, latiora, & laeuiora. Quae autem in summis ramulis exierunt, minora conspiciuntur, Aristolochiae, aut oblongae Hederae figura. In cacumine fructum summis surculis gerit, triplici conceptaculo insignem, rotundum, ceu Capparin, in quo grana intercursantibus membranis distincta continentur, Eruis maiora, rotunda, quae dum corticibus exuuntur, candida sunt, & gustu dulcia. Nullus radicis usus. Totus frutex lacteo succo turget, uti Tithymalus. Grana sex, aut septem in catapotio, aut cum ficis, aut palmulis deuorata, aluum purgant. Sed aqua frigida postea sorbenda. Trahunt autem bilem, pituitam & aquas. Succus Tithymali modo exceptus, eundem effectum praebet. In gallinaceo iure, aut oleribus folia decoquuntur ad eosdem effectus.

Sententia SIMONIS IANVENSIS, & Autoris Pandectarum de CATAPVCIA.

Catapuciae duae sunt species. Nam est maior, & minor. Maior est sicut arbor ficus, licet minora folia eius, similia folijs Platani. Semina eius stant in arbore, sicut uuae. Minor habet hastam duorum palmorum &

inanem: folia similia amygdalis, sed longiora: semina eius in cacumine uirgæ rotundum, deforis nigrum, deintus album. Sunt enim ambæ quasi eiusdem complexionis & uirtutis, scilicet calidæ in tertio, & humidæ in primo: uirtutemque habent, purgandi Phlegma principaliter, deinde Choleram & Melancholiam. A

DE PENTAPHYLLO Rhapsodia XLII.

NOMENCLATVRAE

Græcæ, πεντάφυλλον.

Latinæ, Quinquefolium. Pentaphyllon. Mercurij Herba. Pentadactylus.

Teutonicæ, Fünffingerkraut.

PLACITA AVTORVM, de Quinquefolio. B

HISTORIA DIOSCORIDIS, de Quinquefolio.

RAMOS FERT surculaceos, tenues, palmi magnitudine, in quibus semen: folia Menthæ, quina, singulis pediculis, raro plura, in ambitu serrata: florem in luteo pallescentem, interdum auri æmulum. Nascitur in riguis, & aquarijs ductibus. Subrubram habet radicem, oblongam, Veratro nigro crassiorem.

THEOPHRASTI historia, de Quinquefolio, libro nono, capite decimoquarto.

Quinquefoliæ, siue Quinquepetæ radix, nam etiã hoc nomine appellatur, cum effoditur rubra est, inarescens uero nigrescit, atque quadratur. Habet folium Vitis, sed pusillum, & colore simile uitigineo, & augetur, & definit cum Vite. Folia omnia quinque, unde & nomen. Caules prætenues mittit, & crebris internodijs constat.

Vide supra fol. 64. quomodo hæc omnia Tormentillæ respondent.

C PLINIVS DE QVINQVEFO-
lio lib. 25. cap. nono.

Quinquefolium nulli ignotum est, cum etiam fraga gignendo commendetur. Græci uocant Pentapetes, Chamæzeleon, siue Pentaphyllon. Cum effoditur, rubram habet radicem: hæc inarescens, nigrescit, & angulosa fit. Nomen a numero foliorum habet, & ipsa herba incipit & desinit cum Vite.

Historia APVLEII de eadem.

Græci Pentaphyllon uocant, alij Pentapetes, Itali Quinquefolium. Nascitur locis pratensibus cultis, & mundis, gustatu aspero, lacte molli. Folia Mentham referunt, singulis sæpius quina. Flore pallido, radice longa, atque subrubra.

IVDICIVM NOSTRVM.

Vides sibi pugnare Theophrastum, Pliniũ, & Apuleium, proinde & officinas hodie dissentire ab singulis, ut necesse sit aliquos hic labi: illi uero qui sint, ex controuersia inter Leonicenũ, & P. Collinuciũ, facile licebit dijudicare, quas subiecimus. Tu cui palma debeatur, ipse conijcito.

NICOLAI LEONICENI iudicium, de eo loco
Plinij, quo describit Pentaphyllon.

D Simili errore Plinius Pentaphyllon, atque herbam fraga ferentẽ, pro eadem accæpit, ac Pentaphylli notas, simul ac uires, eidẽ herbæ, præter Pentaphylli nomen, censuit adscribendas. Sic enim lib. 25. de Pentaphyllo retulit. Pentaphyllũ nulli ignotũ est: cum fraga quoque gignendo cõmendet. Existimarem tamen in re tam nota, esse codicis potius, quam Plinij errorem, ac pro Pentaphyllo, Trifolium legi oportere: quoniam etiam herba quæ fraga gignendo cõmendatur, & quæ nulli ignota est, non quinis, sed trinis constat folijs. Nisi Plinius postea alia nomina græca subiungeret, atque alia inferret indicia, quę non sunt alterius herbæ, quam Pentaphylli propria.

PLINII defensio per P.
COLLINVCIVM.

Egregie defensum a nobis in Heliotropio Plinium, negabit nemo, quod unius omnia interturbantis uerbi uitium, non Plinio, sed codici, ut par erat, tribuimus. Nam & eodem argumento in Quinquefolio, ut ipse inquit, excusare Pliniũ, paratus fuerat Nicolaus, nisi delicatus nimiũ exactor, quod omnia ad numerũ opinioni, quã de Pentaphyllo exceperat, non responderent, satisfactum sibi non putauit. Sed tam in Plinio excusando nunc primus ipse, quam in accusando (ut semper) errare uisus est. Quod in hoc de quo agimus Quinquefolio perspicuũ faciam. In hoc maxime errasse Pliniũ Leonicenus credidit, quod Quinquefolium herbam, etiam fraga ferre dixerit. nam quæ fraga fert herba, inquit, non quinis, sed trinis constat folijs. Verum triplici in errore uersari Leonicenum, ante omnia scire oportet. Primum quidem, quod Quinquefoliũ illam esse arbitratur, quæ & in hortis, & agrorum limitibus, tum semitis, ubique passim conspicitur, quæ quidem uulgo, & Quinquefoliũ, & Pes Coruinus dicitur. Hanc enim Quinquefoliũ esse, de qua ueteres medici loquerentur, affirmasse illũ plærisque constat: cum de nostra hac defensione, deque sua accusatione sermo forte incidisset. Auulsumque terra ramusculum (nam & in horto res agebatur) ostendisse, dixisseque illam Quinquefoliũ esse, in qua Plinius tam euidẽter errauerit. Deinde, quod per imperinã herbam fraga ferre posse nullã credidit, nisi eam, quæ trina folia habet, quamque melius Trifoliũ dici adseuerat, & quã docti, uulgusque Fragariam herbã noscunt, pariter & appellant. Tertio, quod foliũ quid sit, quoue modo accipi oporteat, in saluberrimæ herbæ descriptiõe parũ intellexisse uisus est. Adde si placet & quartũ (quam

Pes Coruinus Leoniceno est Pentaphyllon,

do & ipse minutissima queq; in Plinio carpat) quod fructus hos, siue Quinquefolij siue Trifolij, A nõ fraga (ut semper Vergilius, & in suo Palemone noster Maro) sed inscite fragra Leonicenus appellat. Nos cum Theophrasti, mox Dioscoridis, postremo Plinij, de Quinquefolio dicta excusserimus, & uerum esse autorem Pliniũ, & calũniatorem esse Leonicenũ ostendemus.

Quinquefolij, siue Quinquepennæ radix (lib. 9. Theoph. inquit) cum effoditur, rubra est: inarescens uero nigrescit, atq; quadrat. Habet foliũ Vitis, sed pusillũ, & colore simile uingineo est, & augeẽ, & desinit cum Vite: folia oĩa quinq;, unde & nomẽ. At quarto Dioscor. cũ multa Pentaphylli noĩa enumeret, inter quę & Pentadactylon, et Pseudoselinon, et Quinq;foliũ sunt, Ramos inquit fert tenues, unius palmi, in quibus fructus: folia habet Menthæ similia, quolibet in surculo quinq;, raro uero plura, in circuitũ sinuatim diuisa, Florem habet cum pallore subalbidum (ita enim ochroleucon interpretari posse uideo) radicem subruffam, oblongam, Helleboro nigro crassiorem, quæ plurimum in usu est.

Plinius uero quinto & uigesimo, Quinquefolium inquit, nulli ignotum. Cum etiam fraga gignendo, cõmendetur. Græci uocant Pentapeton, siue Chamæselinon, siue Pentaphyllon. Cum effoditur, rubrã habet radicem. Hęc arescens nigrescit, et angulosa fit. Nomen a numero foliorum habet. Et ipsa herba incipit & desinit cum Vite. De Pentaphyllo igitur, hoc est, Quinquefolio hæc habentur. Nullus etiam, quod sciam, his autoribus uetustior, illam pingit. Nam Galenus eius tantum uires, non figuram aperit.

Primũ illud in his satis constat, uulgarem illam Leoniceni Quinq; folium, non esse hanc de qua agimus. Nam & illi nec flos albidus, nec in surculis fructus, nec radix rubra, nec crassa, nec inarescens, aut quadratur, aut nigrescit, nec uitis egressum, digressumq; sequitur, sed perpetuo uiret. Hęc si quis neget, herbæ ipsius conspectione conuincitur. Sed & illud quoq; liquido constare arbitror, cum Plinij autoritate, tum Dioscoridis pictura, Pentaphyllon hanc nostram, fructum quoq; ferre: cum etiam fraga gignendo, cõmendari illam scribat Plinius: tum ramos unius palmi tenues, in quibus fructus sint, habere illam Dioscorides referat. Folium uero non esse, quale Leonicenus arbitratus est, ex omnium descriptionibus intueri licet. Nam Theophrastus folium habere illam Viti simile prodidit, & folia omnia quinq;: Dioscorides uero folia illam sinuatim falcarimue diuisa, quolibet in surculo quinq;. Tum in nominibus Pentadactylon illam uocat, quo nomine & Cici quoq;, siue syluestre Sesamum cognominatur, cuius folium palam est Viti simillimum esse: tum Pseudoselinon, quod falsum Apium dici potest. B

Plinius uero Chamæselinon, quasi humile Apium, eadem uterq; ratione cognominant, quod & Apium Viti simile quiddam habere uideatur, & folia ad hunc quoq; modum sinuata, a quorũ deinceps numero Quinq;foliũ, & Quinq;penna dicta est: quod huiusmodi integra folia, quinq; ab radice emittit: nec foliusculis quinq; (ut quã Pedem coruinũ uocari supra diximus) aut uulgaris Leoniceni Pentaphyllon distincta, sed porrectioribus quinq; (ut ita dixerim) angulis, ad Vitis, Apijq; similitudinẽ in hunc ferme modũ effigiata est. Hæc & Pentaphyllon illa est, quæ Dioscoride autore fructus, edit, quæ fraga ab Plinio appellantur, cuius eximiæ a Dioscoride uires Plinioq; traduntẽ, quæ in Theriacæ compositionibus additur, quæ purgandis domibus adhibetur, cuius radicẽ plurimũ in usu esse, Dioscorides dixit. Quæ si Leonicenus noster, acrioribus oculis inspexisset, nec uilissimã herbam, cuius in medicina nullus usus esset, pro utilissima & celeberrima demonstrasset, nec intempestiue adeo in Pliniũ adlatrasset. Herba uero illa, quę distincta tria folia habet, quamq; in Italiæ montib. plurimã & cœnobiorũ hortis satiuã passim fraga ferre uidemus, suũ nomen habet. Fragaria ab herbarijs, a Plinio Fraga dicitur. Nec uerisimile cuiq; fuerit, hoc loco Quinq;foliũ, tot appellationibus, tot etiã signis demonstrare uoluisse, si Fragrariam intellexisset herbã quæ uulgaris est, et quã ipse fraga in superioribus appellasset. Atq; ideo non simpliciter Quinq;foliũ fraga ferre dixit, sed copulæ etiã scilicet adiectione descripsit, cum cõmendari illam etiam fraga gignendo dixerit: neq; enim etiã augentem copulã addidisset, nisi & aliã esse herbã, quæ fraga ferret, agnouisset: ut quã ipse prioribus uoluminibus indicasset. His illud adijciendũ uidetur (ut minus mirũ sit, Quinq;foliũ quoq; fraga ferre posse) Fragariam illam nostræ huic Pentaphyllo, de qua agimus, proportione quadã similẽ adeo esse, ut eiusdem generis cum ipsa esse uideatur. Nam & ipsam hæc cõmentantes obseruauimus, radicẽ subruffam habere, et digito sæpe crassiorẽ, et senescentẽ nigrescere: tum non

C nisi ramusculos quinq; ab radice emittere, raroq; plures, in quib. prima illa foliuscula diuidant.

Duas ergo herbas esse dicimus. Vnam quæ fraga, aut certe fragis similes fructus edat, quæ Pentaphyllon, & Quinquefolium Dioscoridi, Plinioq; uocetur, quæq; ad medicos usus eximia sit. Alteram quæ uulgaris est, & fraga ferat, nulloq; alio, q; fructus ipsius nomine designetur: cuius decimoquinto primi & uigesimi uoluminis capite Plinius meminit. Quod si me interroges, quid nam & hodie Quinquefolium hanc esse putem, quamue eius appellationem credam: Dicam quid uestigans inuenerim, atq; ut nihil unq; decernens, sic nihil reticens, quod studiosorũ ingenia ad ueritatis inquisitionẽ mouere, excitareq; possit. Est Venetijs in eo uico, quem Specierium uocant, seplasiarij cuiusdam non ignobilis taberna, cui pro titulo insigniq; sit Aethiopis caput. In ea liber est Herbarius, tanta arte ac diligentia pictus, ut natas paginis illis suis herbas, non effigiatas credas: in eo pictam uidimus ijsdem prorsus quæ hic diximus signis herbam, folijs quinq;, quæ & ipsa quoq; ut pinximus, porrectiores angulos, sinuatosq; haberent. Sed & fructus, quos Fraga dicas, tum ad ipsam herbam latinum nomen Sanicula, Germanicum Sanickel scriptum est: citanturq; inibi, de Sanicula hac scribentes, in Diadimidijs Galenus, & Petrus Hispanus is, qui postea summum Pontificatum gessit, & Ioannes uigesimus primus nuncupatus: eum de medicina librum scripsit, qui Pauperum thesaurus inscribitur: tum Ceruiensis Episcopus quidã, & Laudensis Maphæus, & Gilbertus Anglicus, Chirurgi. Ea Sanicula, Pentaphyllon ne sit, cur affirmem non habeo, cur negem non uideo. Hæc habui de Pentaphyllo, Fragis, Sanicula, quæ dicerem, per quæ fateri oportere censeam, non errasse Plinium, sed iucundissimæ herbæ nomen, potestatemq; docuisse.

Iudicium HERMOLAI BARBARI de Pentaphyllis.

Pentaphyllon, & Pentapteron in Theophrasto, Theodorus Quiquefoliam, & Quinquepennã conuertit. Aetius hanc Hermubotanem, hoc est, Mercurij herbam uocari tradit. Aegyptij etiam Dissyphi cognominant. Daci Drocila. Itali Psyllitum, Solotam, & Thebeotin: quanquam corrupta puto nomina. Nam & Therumbros, & Thconestron quoq; dictam inuenio. Radice cum recens est, rubente: nigra, cum inarescit, quadrangula: folio uitis pusillo: augetur, definitque cum uite: caulibus tenuibus, crebris geniculis. Nomen a numero foliorum. Quidam Græci Chamæzelcon, quasi fruticem terræ uocant. Commendari Quinquefolium fraga terrestria gignendo, Plinius existimat. Ego id, qui uerum esse possit, non intelligo. Nam
D herba ea quæ fraga gignit, Trifolia est, non Quinquefolia, flore candido, non luteo, in Rheticis & Vindelicis alpibus, etiamnum frequens secus uias. Hippocrates duo uidetur nouisse Quinquefolia. Candidum, quod & herbaceum, & procerius est a terra. Nigrum, quod humilius. Est & quæ Tormentilla uulgo dicitur Quinquefolio simillima, nisi q; septem, non quinq; habet folia. Potest a nobis Heptaphyllon uocari, hoc est, Septemfolia: ex cuius radice pastillos theriacos (si Dijs placet) officinæ pro uiperarum carne subijciunt; quoniam uiperæ modo, ut ipsi putant, nunquam uisantur.

De hac supra folio. 15.

De rõne nois PENTAPHYLLI, Annotatio M. VERGILII.

Nouerunt rura omnia Quinquefolium, soloq; hoc nomine maxime cognitum ubiq; in honore aliquo est. Theophrastus. 9. de Plantarũ historia non Pentaphyllon tantũ uocari sua ætate dixit, uerũ Pentapetes etiã, facto ab aliquibus illi nomine a pennis auiũ, ut credidit Gaza: ut aũt nos opinamur, quia in quinq; folia se pandit, & extendit. Fecit eadem etiã folior; forma, ut Pentatomon, id est, in quinq; partes diuisum diceretur. Sic Pentadactylon, q; ut in hominis manu quinq; digiti sunt, sic in ea planta totidem folior; diuisiones. Pseudoselinon dictum etiam, quod Apiũ mentiatur, sitq; illi in folior; sectionibus illis quadãtenus simile. Quæ itidem illi a gentibus aliæ appellationes fuerunt, aliquã huiuscemodi caussam habuerũt. Quales Callipetalon, et Xylopetalon sunt, a folior; specie & duricie factæ. Quemadmodũ uerisimile est, in barbaris illis latere incognitã modo nobis, ex figura, aut uiribus eius rõnem aliquã. De radice, foliisq; eius lib. 9. de plantar; historia agens Theophrastus, addidit, nigrescere Quinq;folij radicem effossam, siccatamq;. Quod a Dioscoride ideo dictũ non est, quoniã satis fore sibi hic scriptor credidit, si qualis ea esset cum foderetur, dixisset. Post id enim tempus medicis certo loco signatã, seruari relinquebat. Adiecit etiã Virgineum Quinquefolij folium esse, non quannitate (pusillum enim est) sed colore & forma, & quasi naturã Vitis sequeretur, augeri simul, & tabescere cum ea, caules per terrã spargi graciles, crebras, habentes, ut ille ait κνήμας, non crura, sed a cruris humani forma inter duos geniculos interualla, quæ κνήμας ille, qua diximus ratione uocat. Videndum illud etiã, quomodo hic Menthæ, ille Vitis folio Quinquefoliũ esse dicat. Nobis male inuicẽ comparari posse plantarũ illarum folia inter se uidentur: quemadmodũ & floris color in pallido albus, simul & auri flauo colore dici. Hoc tamen non adeo difficile, ut illud. Videmus enim aliquando in pallore hominis utrunq; colorem illum.

Pentapetes.

Pentatomon.

Pentadactylon.

Pseudoselinon.

DE PENTAPHYLLI temperamento. A

Pentaphylli radix, ut inquit Galenus. 8. ſimplicium, arefacit in tertia diſtantia. At neutiquã acuta eſt, ideo ualde utilis perhibetur. Eſt namq; partium tenuium.

VIRES EIVS ET IVVAMENta ex Dioſcoride.

Ius radicis decoctæ ad tertias, ſi in ore contineat̃, dentiũ dolores ſedat.
Putrida oris ulcera, collutione ſiſtit.
Arteriæ ſcabricias, gargarizatu læuigat.
Contra alui profluuia, & dyſenterias auxiliatur.
Item articulorum, coxendicumq; cruciatibus potum.
Cocta in aceto & illita, ſerpentia ulcera cohibet. Strumas, tumores, duricias, abſceſſus, & diſtentiones diſcutit.
Ignes ſacros, reduuias, condylomata, pſorasq; ſanat.
Teneræ radicis ſuccus contra iocineris pulmonumq; uitia prodeſt. Item aduerſum uenena.
Cum hydromelite autem, uel diluto uino, et piperis exiguo, bibũtur folia contra febrium circumitus. In quartana quidem quaternum ramulorum, in tertiana uero ternum, in quotidiana unius.
Tricena quoq; folia, tricenis pota diebus, comitialibus proſunt.
Foliorum ſuccus, tribus cyathis aliquot dies potus, celerrime regio morbo medetur.
Illita cum melle, & ſale, tam uulneribus, q̃ fiſtulis remedio ſunt. B
Enterocelicis auxilium præſtant.
Quinquefolium ſanguinis profluuia & potu & illitu ſiſtit.
Ad expiationes, caſtimonias, & ſanguinis eruptiones inciditur.

EX IOANNE VIGONIO.

Pentaphyllon uirtutem habet exiccatiuam uehementer: tamen caliditatem manifeſtam, non uidetur participare.

AVTORES.

Theophraſtus, lib. 9. cap. 18.
Dioſcorides.
Plinius, lib. 25. cap. 9.
Apuleius.
Leonicenus.
P. Collinutius.
Herm. Barbarus.
Marcellus Vergilius.
Galenus. 8. Simplicium.
Ioannes Vigonius.

Chelidonia.

C

D

Schölkraut.

DE CHELIDONIO Rhapsodia XLII.

¶ Nomenclaturæ

Græcæ, χελιδόνιον. παιωνιά ἀγριά. γλαύκιος. πάνδιον ῥίζα.

Latinę, Chelidoniũ, siue Chelidonia, hoc est, Hirundmaria maior.

Germanicę, Schölkraut. Schölwurtz. Schwalwẽkraut dz groß.

PLACITA AVTORVM de Chelidonia.

Historia Chelidoniæ ex DIOSCORIDE, lib. 2.

CHELIDONIA duplex est, Maior, et Minor. Maior caule est cubitali, aut altiori, surculoso. folijs Ranunculi, multis, mollioribus tamen, & colore cæsis. Flore Violæ albæ, secundũ singula folia prodeunte. In ea succus croci, mordax, acris, & aliquantulũ subamarus, gra-

uiter olens. Radix superne singularis, in multa crocea capillamenta fibratur. Siliqua ceu corniculati Papaueris, tenuis, longa. In qua semen Papauere maius recluditur. A

De MINORE.

Minor hęrbula est, stolonibus constans, sine caule, folijs Hederę, multo rotūdioribus & minorib9, teneris & subpingibus. Radices habet cōplures, pusillas, in granorū tritici modū, aceruatim cōgestas, quarꝫ tres, aut quatuor in longitudinem exeunt. Iuxta aquas nascitur.

Theophrastus de Hirundinaria lib. 7. cap. 12.

Hirundinaria, quæ aduentu hirundinis suum excitat florem, hæc partim naturalem, partim fortuitam habere caussam apparet.

Historia Chelidoniæ ex Plinio lib. 25. cap. 8.

Animalia quoqꝫ inuenere hærbas, inprimisqꝫ Chelidoniam. Hac enī hirundines, oculis pullorum in nido restituunt uisum, ut quidā uolunt, etiā erutis oculis. Gn̄a eius duo. Maior fruticoso caule, folio Pastinacę erraticæ ampliore, ipsa altitudine duorꝫ cubitorum, colos albicans, flos luteus. Minori folia Hederę rotundiora, minus candida. Succus croci mordax, semen Papaueris. Florēt aduētu hirundinum, discessu marcescunt.

De temperamento Chelidoniæ.

Abstergendi uim habet, & satis calefaciendi, & succus acidus est.

Vires & iuuamenta eius ex DIOSCORIDE.

Succus in æreo uase cū melle prunis decoctus, oculis claritatē adfert. B

Folijs, caule, radice succus exprimitur, ineūte æstate, et siccatus in umbra digeritur in pastillos.

Radix cum aniso, & uino albo pota, medetur regio morbo, & ulceribus quę serpunt. Imposita cū uino, aut mādicata, dentiū dolorē sedat.

EX IOANNE VIGONIO.

Chelidonia est calida & sicca in tertio, & ualde oculorum iuuatiua. Ideo uirtus eius in collyrijs acuētibus uisum perutiliter imponitur. Et ei9 succus intra dentes impositus, eos intra spaciū tēporis facit cadere. Et radix eius est minoris exiccationis, uirtutē habens attrahendi, & resoluēdi. Ideo dolori dentiū ex frigida caussa caussato, prædicta radix aliquantulū contrita, & aceto irrorata, dentibusqꝫ tenta, pręsentissime medetur.

Ex PLATEARIO.

Chelidonia est calida & sicca in quarto gradu.

Cum in receptione reperitur, radix, non hęrba poni debet.

Radix per tres annos potest seruari in magna efficacia. Ex qualitatibus, & substantia, uirtutem habet dissoluendi, consumendi, & attrahendi.

Ad purgandum caput, & uuluam repletam ex frigido humore, radices bene tritæ in uino coquantur, & patiens per os fumum recipiat, inde reliquo utatur pro gargarismate.

Contra colicam passionem hęrba trita, & in uino cocta superponatur, uel spongia infusa in uino decoctionis, uel puluis eius radicis sæpius superponatur.

Ad menstrua prouocāda, & matricē mundificandā, fiat fomentū sępius ex aqua decoctionis (eius.

Ad cancrum oris uel ossis, uel neruorum, puluis radicis eius cum puluere rosarum conficiatur cum aceto, et decoquatur usqꝫ ad mediocrem spissitudinem ad modum sinapis, & inungantur parteis cancrosæ, multum confert.

Contra fistulam puluis eius cum capitello conficiatur, & ori fistulæ immittatur.

C

Gauchheyl männlin.

D

De ANAGALLIDE Rhapſodia XLIII.

❡ NOMENCLATVRAE

Græcæ, ἀναγαλλίς. αἰρῖτις. αἰγῖτις. σαυρῖτις.
Latinæ, Anagallis. Aëritis. Sauritis. Sanguis oculi.
Germanicæ, Gauchheyl.

Sup.fol.77. & ſeq.

QVEMADMODVM Conſolidæ nomen multis adeo herbis familiare eſt(nominatim em̃ quinq; eius ſpecies perſtrinximus) ita & Anagallidis nomine, quibuſdam Auricula muris, uel Piloſella uenit:quibuſdã ea quæ Morſus gallinæ, uel uulgo Ippia uoca=tur. Quidam alias etiam deſignant eius ſpecies, quæ me prętereũt. De ge=nuina tamen Anagallide ſic habet.

Εἶδος Anagallidis ex Dioſcoride lib.2.

Anagallidis duo ſunt genera, quæ tantum flore diſtant. Nam quæ cæ=ruleo flore eſt, fœmina dicitur: Mas, quæ phœniceo. Frutices ſunt parui in terra iacentes: folijs in quadrangulo, caule puſillis, ſubrotũdis, ad Hel=xine folia accedentibus: ſemine rotundo.

A

B

Gauchheyl weyblin.

Nec alia fere Plinius, & Serapion. Herm. Barbari Corollarium, quoniam ad excussionem prioris erroris facit, subscripsimus. Pli.li.25. ca.7.

Corollarium Barbari de Anagallide.

Frutice tenero Anagallides, non altiores Palmo nascuntur in hortis et aquosis. Prior floret cerulea. Mirum, q̃ fœminam pecora uitāt: aut si decepta similitudine (flore enim tantū distant) degustauere, statim eam quo q̃ (asyla, siue, ut alij codices scripsere, casyla uocatur, a nostris ferus oculus) in remedio quærunt. Præcipitur effossuris, ante solis ortum, priusq̃ quicq̃ aliud loquantur ter salutare eam, tum sublatam exprimere, ita precipuas esse uires. Anagallin Dioscorides Sauritin q̃q̃ dici perhibet. Sunt exemplaria in quibus Gauritis, non Sauritis legatur. Hippocrates Anagalgalin dicendo, utilem mordendis & assiccandis ulceribus Anagallidē uidetur intellexisse. Aetius Nycterida herbam ad oculorum albugines comprobat, pro Anagallide ut puto accipiendam reliquit: quandoquidē & Nycteritis a Dioscoride uocatur. Errant qui Passerinam uulgo dictā, florem candidum ferentem, Anagallida existimant. Quemadmodum et qui Myosotin, id est, muris Auriculam pro Anagallide compictam præ=

ferunt. Anagallidem phœniciam, a colore Paulus Aegineta Corallium quoq; dici meminit. De quo & compositioni datum nomen, quod Diacorallin. Quanq; & pastillus est hoc cognomine: sed in eum lapis Corallius, non hæc herba sumitur.

De Anagallidis temperamento.

Vtraq; & mitigandi, & abstergendi uim habet, quiddam etiam subcalidum, & trahens.

VIRES eius & IVVAMENTA ex DIOSCORIDE.

Inflammationem arcet.

Adactos corpori aculeos extrahit.

Nomas cohibet.

Succus caput gargarizatu purgat.

Et naribus infusus, dolorem dentiũ lenit, si in aduersam narẽ inijciatũ.

Argema cum melle attico emendat.

Retusæ oculorum aciei auxiliatur.

Contra uiperarũ morsus, iocineris & renũ uitia, ex uino bibere ꝓdest.

Tradunt eam quæ cæruleum ædit florem, prociduam sedem reprimere. Quæ uero phœniceum, illitu euocare.

AVTORES.

Dioscorides, libro secundo.

Plinius libro. 26. capite septimo.

SERAPION.

Herm. Barbarus.

M. Vergilius.

Rattenblümen.

C

De NIGELLA. Rhapsodia XLIIII.

NOMENCLATURAE

Græcæ, μελάνθιον. μήκων ἄγριον. μήκων μέλαινα.
Latinę, Nigella. Gith.
Germanicę, Ratten.

Placita autorum de NIGELLA.

Historia Nigellæ ex DIOSCORIDE libro tertio.

EXIGUUS frutex est, sæpe binos palmos excedens. Folijs ut Senetionis minutis, sed multo tenuioribꝰ. Capitulo in cacumine tenui, ceu Papaueris oblongo, intercursantibus intus membranis. Quibus semen includitur nigrum, acre, odoratum, quod panibus inspargitur.

PLINIANA Nigellæ historia lib. 19. cap. 8. lib. 20. capite. 17.

Gith pistrinis, Anesum, et Anethũ culinis & medicis nascuntur. Gith ex Græcis alij Melanthion, alij Melanspermon uocant. Optimum ꝙ excitatissimi odoris, & ꝙ nigerrimum.

Επιγραφή Nigellæ per Hermolaum Barbarum.

MElanthion, quod & Melanspermon, & Melãthe interim ab Hippocrate uocat: & a Theophrasto, ut Theodorus existimat, Anthemõ, siue Anthemion, Nigellã interpretatus. Quanꝗ Anthemon oĩno alia species est, ꝙ Melanthion, siue Gith, siue ut Palladius, Giddi. Nam & Melanthemon Chamęmilon est, Melaniõ uero nigra Viola. Optimum Gith, ꝙ excitatissimi odoris, & ꝙ nigerrimũ. Culices suffitu necat, & muscas. Succum eius largius sumẽti, uenenũ esse, D mirari licet: cũ semen ipsum, inferiorem crustam panis, cereali sapore condiat gratissime. Aliud oĩno genus uidetur esse Gith, ꝗd in segetibus passim nasci cernit: & Pseudomelanthion uocari potest, & Githago, folijs fere Porri oblõgis, flore purpureo, semine ac toto frutice maius ꝙ Melanthium, nec odoratũ. At uerum Gith, de quo præsens Dioscoridi mẽtio est, folium habet Fœniculi, Senetionis ue, florem ceruleum. Odor semini iocundus, nec ubiꝗ prouenit. Hippocrates Cyprium cõmendat. Alia est herba Melandryum, in segete pratisꝗ nascens, albo flore, odorata, cuius cauliculum iocineri tritum, ex uino uetere probant.

Marcelli Vergilij annotatio in eandem Nigellam.

VIdent Maio & Iunio mẽsibus in pratis, sepibus, limitibusꝗ omnibus nascentẽ rura oĩa Nigellã: nihilꝗ eo frutice frequẽtius, simul & uilius. Quondã grato sapore panẽ Nigellæ semen cõmendabat. Inspergebatur eñ ante cocturã illi tritum, quemadmodũ & Papaueris: non aliter ꝙ & nos modo dulciarijs potius ꝙ pani Anisum miscemus. Quod in Nigella merito miretur aliquis, sagacis naturæ artificiũ est, in conformandis eius uasculis, quibus concipit, maturatur, & seruat semen, colore nigrũ, Panici seminis magnitudine. Sunt ea uascula longe papaueraceis minora, nec in mensura sua, ut illa longa. Nullã præterea habent qualẽ Papauera in summo stellã, sed latiorem umbilicũ: neꝗ intus eodẽ modo discurrentes membranas seminũ locos dissepientes. In Papauere eñ sulcorũ modo intercidente, quasi aggere quodam canales sunt: in Nigella per mediũ transeuntes, quasi parietes, quibus loculamenta illa seminũ diuiduntur. Est illud discrimen etiã, quod singula in singulis Papauerũ caulibus uascula sunt, in Nigella numerosiora: ut quod numero seminũ in singulis uasculis deest, uasculorũ numero expleat. Solaꝗ hæc uasculi forma fecit, ut syluestre & nigrũ Papauer a quibusdam Nigella diceretur. Græci a colore seminis Melanthion, & eorum exemplo latini Nigellam nominauerunt.

De Nigellæ temperamento.

Calefacit, ut inquit Galenus septimo Simplic. & arefacit iuxta tertium ordinem, uideturꝗ esse partium tenuium.

Vices eius & iuuamenta ex Dioscoride. A

Capitis doloribus illitum fronti subuenit.

Discutit recentes oculorum suffusiones, tritum ex Irino, & infusum naribus.

Tollit lepras, lentigines, duricias, tumoresq; uetustos cum aceto illitũ.

Circumscarificatos clauos excutit cum uetere uino impositum.

Dentium doloribus decoctum cum aceto & teda prodest.

Teretes uentris tineas expellit, peruncto ex aqua umbilico.

Destillatione laborantes adiuuat, tritum in linteo, & olfactum.

Vrinam & menstrua ciet, multis diebus sumptum.

Et lac extrahit.

Difficultatem spirandi cum uino potum leuat.

Phalangiorũ morsibus ex aqua drachmæ pondere haustũ auxiliatur.

Incenso serpentes fugantur.

Tradunt largius epotum, enecare.

EX PLINIO.

Medetur serpentium plagis, & scorpionum.

Illini ex aceto & melle reperio, incensaq; serpentes fugari.

Bibitur drachma una contra araneos.

Distillationem mirum discutit, tusum in linteolo, & olfactum.

Idem præstat radix manu tenta.

Capitis dolores illitum ex aceto, & infusum naribus. B

Cum Irino, oculorum epiphoras, & tumores.

Dentium dolores, coctum cum aceto.

Defficultates spirandi, addito uino potum.

Duricias, tumoresq; ueteres, & suppurationes illitum.

Lac mulierum auget, continuis diebus sumptum.

Colligitur succus eius, ut Hyoscyami.

Similiter largius uenenum est, quod miremur. cum semen gratissime panes etiam condiat.

Oculos quoq; purgat, urinam & menstrua ciet.

Quinimo lintheolo alligatis tantũ granis. 30. secundas trahi reperio.

Aiunt & clauis in pedibus mederi tritum in urina.

Culices suffitu necare, item muscas.

EX MARCO CATONE cap. III.

Si bouem, aut aliam quãuis quadrupedem serpens momorderit, Melanthij acetabulum, & quod medici uocant Smyrneum, contrito in uini ueteri hemina: id per nares indito, & ad ipsum morsum stercus suillum apponito. Et idem hoc, si usus euenerit, homini facito.

EX COLVMELLA, lib. de re Rustica, lib. 6. cap. 32.

Interdum & fastidio ciborum languescit pecus. Eius remediũ est, ge-

A

B

Mettram.

C

DE MATRICARIA PRIMA SPEcie Parthenij. Rhapsodia XLV.

¶ NOMENCLATVRA

Græcæ, παρθένιον.
Latinæ, Matricaria. Febrifuga.
Germanicæ, Mettram.

NEBVLAS & caliginem nobis offudit, Matricariæ nouitium uocabulum, ut quæ hæc esset apud Dioscoridem certo designare nequiremus: nec certum aliquid habemus, nisi quantum ex cõmentarijs Neotericorum obseruauimus, id est, ex Pandectario, & Hermolao Barbaro. Vterque tria eius genera facit. Quorũ primum quidem Pandectarius Artemisiam uocat. Secundam Tanacetũ, uel Athanasiam. Tertium uulgatã Matricariã. Barbari iudiciũ in Helxine herba posuimus, q̃d sic hẽt.

Helxine duplex Dioscoridi, & omnino autoribus. Altera Parthenion, altera Cissanthemos ab Hederæ folijs uocata. Plinio item duplex, sed aliter. Altera de qua hic agitur Parthenij & Perdicij, siue Perdiciadis cognomine: quoniam perdices hac præcipue uescantur. Folia tamen ei non Mercurialis, ut Dioscorides, sed mixtæ similitudinis, Plantagini & Marrubio tribuit, cauliculis densis lanas infici, semina in capitibus lappaceis adhærescentia uestibus: a quo & Helxinem dictam uolunt. Hanc Aeoliæ gentes, & Aegyptij edunt. Crassas, plurimasq; habet radices, ut inquit Plinius. Altera idem autor inquit, uerior est Helxine, cui radix foliosa, ex qua similis malo carduus seminis plenus extuberat. Seminalis Acanus a Theophrasto dictus, cuius inciso summo uertice, lachryma erumpit iocundi saporis, Acanthica Mastiche uocata, proptereaq; adulterium ex ea fit, ut diximus. Germinat, atq; floret æstate folio, & caule, lanugines spinosas habens. Hæc Plinius: Nos hanc non Helxinem, sed Ixinem uocari credimus: ut in Chamæleonte candido dictum est: quanq̃ porro prior Helxine Perdicion, & Parthenion dicatur. Aliud tamen intelligo, Plinium secutus, Perdicion, quæ a
D nostris herba Vrceolaris uocatur, ab alijs Astericum, folio similis Ocimo, nigrior tantum, nascens in tegulis parietinisq;: ob id & Parietaria, & Muralium, & Muralis uulgo dicta, et Vineago: & Parthenion, quoniam a Minerua in somno contra præcipitia lapsusq; monstrata est Pericli Atheniensium principi, cum uernula ei charus ex altitudine cecidisset, Splachnoptes appellatus. Turtures, columbæ, gallinacei annuum fastidium deducere dicuntur Helxina pasti, autor est Plinius. Triplex igitur inuenio Parthenium. Vnum folio Coriandri, quæ Amaracus a Galeno, Parthenium a Dioscoride nominatur, uulgo Matricaria. Alterum folio Mercurialis, ut Dioscorides hoc loco, siue Plantaginis & Marrubij, ut Plinius, quę dicitur Helxine, ac de ipsa hic agitur. Tertium folio Ocimi, quæ Parietaria, & Muralis uocetur: de qua mirũ est Dioscoridem nihil præcipere, quod sciam. Nisi quis eum dicat sub Helxine hanc quoq; accæpisse: quoniam hirsutula sit, & adhærescat uestibus, nec a Mercurialis herbæ folijs omnino multum distet, præterq̃ φ Mercuriali serrata leuiter ea sunt, Parietariæ non sunt. Sunt qui & Mercurialem ipsam Parthenion quoq; dicant Helxinem, ut Dioscorides in Myosotide scriptũ reliquit. Etiam Alsine dicta est. quanq̃ corrupte in Theophrasto legitur Asine, ubi Theodorus Volucrum interpretatur, arbores amplexu Hederæ modo strangulantem.

Textus DIOSCORIDIS de Parthenio lib. 3.

Parthenium aliqui Amaracon uocant, alij Anthemida, alij Leucanthemon, alij Chamæmelon, alij Chrysocalin, alij Melabathron, nonnulli campestrem florem. Romani Solis seculum, aliqui Millefolium, Ethrusci Cautam, Aphri Thamath. Folijs est Coriandri, tenuibus, flore per ambitum albo, intus melino, odore graui, sapore amaro. Siccatum cum aceto mulso, aut sale potum, non secus atque Epithimum, & bilem, & pituitam detrahit. Suspiriosis prodest, & melancholicis. Herba sine flore a calculosis, & anhelatoribus magna utilitate bibitur,

Valet decoctum ad insidendum in duricia uuluarum & inflammationibus. Illinitur sacro igni & collectionibus cum flore. A

COROLLARIVM HERMOLAI BARbari, super eodem Parthenio, quod similiter nostræ Matricariæ adstipulatur.

Parthenij flos odorem habet Mali. Nascitur in sepibus: Matricariam dici eam multi putant. Sunt qui Cotulam appellent. Nam & ipse Dioscorides testatur ab Ethruscis uocari Cautam; unde Cautula deducitur, ac deinde Cotula. Sed & Leucanthen, et Tamnacum Plinius hanc appellat. Nisi librariorum menda sit, Tamnacum pro Amaraco scribentium. Nam & Amaracus a Dioscoride uocatur: nec aliter a Galeno, atque Paulo. Celsus apud nos * Pallecium, & Muralium appellat, ut Plinius intelligit. Ego Celsum de alia Parthenio Muralium dixisse autumo: quæ non in sepibus, sed in muris, parietibusque nascitur: ob id & Parietaria uulgo nominata, ut in Helxine docuimus. Est & Parthenis pro Artemisia: quanquam sunt qui Artemin legant, non Parthenin, castigando protinus errore medicorum: qui Parthenion, de qua modo loquimur, Artemisiam esse uoluerunt. Apud Hippocratem quæ sit herba Parthenion cognomento Microphyllon, hoc est, Paruifolia, dubitatur a Galeno: qui Dioscoridem pro Helxine, aut etiam Mercuriali capiendum existimasse scribit. Sed quid si eam pro Artemisiæ secundo genere Hippocrates intelligit, cuius minuta folia traduntur? aut etiam pro Matricaria, de qua hic agitur, quæ folijs Coriandri describitur?

Alias *Pelecynum.

M. VERGILIVS de differentia Parthenij a Perdicio, & Chamæmilo uulgato.

Alia hæc Parthenion est ab ea quam Celsus lib. 3. Perdicion uocari etiam tradit, reprimereque simul, & refrigerare. Illa Helxine muralis, & Perdicion dicta: hæc pluribus ab Anthemide inuentis appellationibus, similis, congenerque illi credenda est. Illa a Nicandro in Theriacis uenenatis mederi prodita: hæc sanandis suspirijs, atræ bili, calculosisque, inflammatis, duratisque muliebribus locis apta. Hæc Chamæmalo similis, flore per ambitum candido, in medio luteo, illa Mercurialis herbæ folijs descripta: & ne longiores simus, notis omnibus inter se diuersæ, solo eodem nomine legentes fallunt. Fallit autem non nomine, sed re Parthenion, tam similis Chamæmalo, ut pro ea sæpius ab imperitis carpatur. Habet enim illi similem paulo minus quam in cunctis florem. Differt magnitudine, quæ in Parthenio amplior undique est. Differt & figura: quod coloribus in utriusque flore paribus Chamæmali flos in medio tumet, & in altum erigitur: folia uero ad terram inflexa descendunt, in Parthenio folia medio exæquata per ambitum stant. Nobis ex his quæ diu obseruauimus, inclinat animus, Chamæmalo congenerem esse: & ut in plærisque alijs fit, nota aliqua priuatim ab alijs dispesci, quæ in Parthenio hac uirosus odor est. Quemadmodum in Bouis oculo, quæ mox dicenda erit, sola magnitudo, qua a Parthenio hac illa distinguitur. B

Verum & hæc sententia Barbari repugnatores habet suos, & sunt qui falsum existiment ex similitudine floris, quæ est Matricariæ, cum Chamæmilo. Nam Serapion inquiunt, priorem pro Chamomilla speciem recipit, hoc est, Anthemida. Et quæcunque in capite de Chamomilla ex Dioscoride adfert, ea sunt apud Dioscoridem de Anthemide dicta: quamquam ambarum herbarum descriptio indicet, eas omnino esse unius speciei, & qualitatis. Nam odorem pomi spirare ipsas, nomen indicat Chamæmilon, hoc est, agreste pomum, flores in ambitu albos, intus aureos habentes. Quare siue Matricariam, pro altera specie capiamus, hoc est, pro Parthenio, ut Hermolaus credidit, siue aliam herbam quamcunque similem Chamomillæ, certe eas esse consimilis prope effectus, necesse est.

Sententia cuiusdam docti uiri.

COLLVCTATIO NICOLAI LEOniceni, & P. Collinutij de Parthenijs.

Leonicenus lib. de Erroribus Medicorum, Parthenium (inquit) scribit Plinius lib. 21. apud Celsum uocari Perdicium & Muralium. Deinde subiungit easdem Parthenio, quod Mulalium

C appellatur, uires, quas Dioscorides alteri Parthenio adscribit, quod Chamæmilon alio nomi-
Chamæmilon ne dicitur, quoniam parum folijs & flore, ab herba Chamæmilo differt. Hanc autem Parthe-
Cotula. nion, Chamæmilo similem herbam, nonnulli ex recentioribus medicis Cotulam appellant.
Sed hæc Parthenium non uocatur a Celso Perdicium atq; Muralium, sed altera potius quæ
Helxine. Helxine, & simul Perdicium, ac Parthenium quoq; nuncupatur, a latinis autem Parietaria, &
Muralium dicitur: quia passim in parietibus, seu muris nascatur. Nostro quoq; æuo uulgo u-
Parietaria. na litera dempta, pro Parietaria, Paritariam uocant. Hanc eandem herbam, siue Muralium, si
Paritaria. ue Parietaria dicatur, commemorat Celsus, suo de Medicina tertio, inter ea quæ uim habent re
Parietaria primendi, simul ac refrigerandi. Quæ sane facultas ei Parthenio, quæ Perdicum, & Parietaria
refrigerat. appellatur, non autem alteri, quæ etiam Chamæmilon dicitur, ab omnibus fere medicinæ au-
toribus adscribitur. Hæc enim sunt de eadem Dioscoridę uerba. Habēt folia astringendi atq; re
frigerandi facultatem. Nec de ea aliter Paulus atq; Galenus tradiderunt. Ipse pariter Plinius li-
bro.22. eandem & Parthenium, & Perdicum quoq; nominari confirmat.

PANDVLPHVS COLLINVTIVS.

In explicandis Plinij de Parthenio (ut ipse putat) erroribus, in magnos Leonicenus erro-
res incidit, ut ex herbarum ipsarum descriptionibus, differentijsq; cognoscere licet: quas intel
lexisse, distinxisseq; Plinium, Leonicenum uero confudisse, per illarum ignorationem intellige-
Tria genera mus. De ijs igitur sic agemus. Tres herbas Parthenij nomine nuncupatas.21. &.22. uolumine
Parthenij. scribit Plinius (nam de quarta quæ Mercurialis est, sermo nunc nobis non est) hisq; omnibus,
suas quibus pollerent uires adscripsit. Ex eorum (ut est uidere) sententia, quas tam multos e-
numerat, prima quæ Parthenium, Leucanthis, Thamnacusq; a Græcis, a nostris, & Celso
Pelecynum, Muraliumq; uocetur, in hortorum sepibus nascens, flore albo, odore mali, sapo-
re amaro. Alteram quæ Helxine, & Siderites, & Perdicium, ab aue cognominatur: folia ha-
bens mixtæ similitudinis Plantagini & Marrubio: cauliculos densos, leuiter rubentes, semina
in capitibus lapaceis, adhærentia uestibus, unde Helxinem dictam uolunt. Tertiam quæ iti-
dem & Perdicum, & Astericium, a nostris uero herba Vrceolarum dicitur, folio similis Ory-
mo, nigrior tm̄, in tegulis, parietinisq; nascens. Has Parthenij differentias si Leonicenus c gno
D uisset, simulq; & diligentius Celsum, & dilucide ista scribentem Plinium, & suum illum Dio-
scoridem inspexisset, non temere adeo obstrepuisset. Quod ut plene intelligere possint studio-
si, ego eas quæ sint aperiā, disceptandoq; proponā, ijs locum faciens, qui ueriora contulerint.
Leucanthis. Prima quidem a floris candore Leucanthis, & a fruticis, cespitisq; densitare Thamnacus
Thamnacus. nomen accepit. Eadem a Celso (in his forte libris, quos de agricultura scripsisse illum constat)
Muralium. siue ab odoris suauitate, siue quod unguentis flos aptissime conueniret, Muralium dicta est,
quasi Myralium, y, psylon in, u, nostrum uerso, quod ueteres (ut Murrha, Mureha, & Mure)
Pelecynus. frequentissime usurparunt, & familiare esse latinis scribit Cicero. Pelecynum idem ex eo co-
gnominasse uidetur, quod frutex ipse odoris suauitate, ad se pelliciat. Siue, quod, ut Pelecynus
quoq; herba, quæ in segetibus nascitur, adminiculo indigens hortorum, sepibus subrepat:
Gensemin͞u. quod nostro quoq; æuo fieri, hominum uidemus industria. Hanc nos uulgo Gensemínum uo
camus, flore albo, odore mali, sapore amaro. Hęc est illa Parthenium, quam rectius fortasse A-
Amaracum. maracum dixere quidam, quæ sub ipsa quiescentē Ascanium, floribus, & dulci aspirans com-
plectitur umbra. Vnde laudatum illud Co insula quondam confectum unguentum, quod
Amaracinum, Samsuchinumq; dicebatur. Vnde forte in Gensemini uocabulum uulgus defle
xit, ut non aliud fruticis uel herbæ genus intellexisse illos apud Dioscoridem putem, qui Par-
thenium Amaracum dixerunt. Alioqui si ea Dioscoridi Parthenium est, quam Cautam uo-
care Etruscis tradit, quo pacto tam breuis herbæ umbra complexū puerum, dulciq; scripsisset
insignis uates? Cum Cautam ipsam nec umbræ ob breuitatem idoneam, nec odoris unguen
tiue oblectamento ob florum grauеolentiam esse plane omnes intelligant. Melius uero, eodem
Dioscoride autore, & Chamæmilum, & Anthemida quosdam uocasse illam, quæ Cauta dici-
tur, fortasse quis putet: cum inter Chamæmili species, quas esse tres prodidit, collocetur.
Duæ Cotæ. Duas etenim, quæ nunc etiam Cautæ, uulgo Cotæ dicantur herbas, unā quæ sana cogno-
minetur, & a quibusdam Millefolium, non recte dicatur, nos Leucanthemon Plinio dictam
21. uolumine credimus, Abrotono odore similem, & flore albo, foliosam, suspiriosis utilem,
Alteram Chamæmilo similiorem, quæ ab odoris fœditate putidæ cognomētum ferat. Potuit
& Dioscoridis Parthenium Millefolium hoc esse, si non illi Coriandri folia adscripsisset. At se-
cunda Parthenium ijsdem quibus a Plinio pingitur signis, plurima inspicitur in aruis, stipu-
lisq; nascens, folijs fere Mercurialis: cuius semen asperum, nigrumq; perdices appetant. Eam
quando semina inambulāntium uestibus hæreant, ut græcorum quidam Helxinem dictam uo-
luerunt, Romani herbam Lapariam. Sic uulgus quoq; per hęc tempora Grapellam nuncupat,

quasi a rapiendo Rapellam dicas. Tertia uero est ea, quam ex eo quod folia caudiculis stellæ in- A
star circumherentia habeat, Astericum dicitur: & quod ipsa rapaci quadam lanugine hærere ue
stibus possit, a Dioscoride dicta Helxine uidetur. Quod uero tergendis urceolis, uitreisq; uasis
experimento sit efficax, a Plinio Vrceolaris, a nobis uulgo quoq; Vitriolum dicitur. Quod ue
ro muris, parietibusq; nascatur, a Celso Muralis. 2. de medicina libro, a nostri temporis Medi-
cis recte Parietaria dicitur. Mineruæ sacra, atq; ideo Parthenium dicta, quod eam dea somno
monstrauerit.

Vides, ut in nullo deceptus Plinius, si qui illũ legant, intelligãt, ab erro
re uindicet? Vides iam conuoluuli huius nostri manifestã calumniã: ut
sese suo cum Dioscoride uelut in Pampino contorqueat? Qui suã Par-
thenium & Chamæmelum uocet, & Solsequium & Millefolium uocari
a Romanis affirmet: quibus quidem appellationibus absurdius nihil di-
ci potest, apud eos etiam qui uel mediocriter hærbariam attigerunt: qui
& propria illa esse diuersissimarum prorsus a Parthenio hærbarum no-
mina non ignorant. Et Leonicenus in primo quidem Parthenij genere,
pro Pelecyno, quod ueteres & impressi habent codices, Perdicium scri-
bit. In tertio pro Murali, Muraliũ ponit. Et quod de Murali in. 2. de me-
dicina libro Celsus scribit, hic de Muralio in. 3. scribere illum impudẽter
affirmat. Tum pro Leucanthe candidi floris hærba, unde & nomen, Co
tam nescio quam, Cautam, ut arbitror, Dioscoridis uertens, autumat: nõ
albo flore, sed luteo, candidis foliusculis coronato: non odore mali, sed
Abrotani, ut P L I N I V S, uel insuaui ac tristi: si eam quæ Putida co-
gnominatur intelligit. Et iam quod Plinio primus obiecerat, in Nicolaũ
ipsum, uehementiusq; aliquanto retorqueri possit: qui non hominũ mo-
do, & rerum similitudine, sed græcę quoq; eruditiõis opinione decept9, B
plurima intemperanter effudit. Hactenus Collinutius.

Sunt qui Febrifugam appellant, alio nomine & Centauream maiorẽ:
quod an ita habeat, disputatum tantum proponimus, ut ansam prębea-
mus doctioribus, plura de ea herba disquirendi.

V I R E S E I V S E T I V V A M E N T A

Matricaria herba Absinthij & Centaureæ uires habet, & uel comesta,
uel uentri cataplasmata, uentris tormina discutit. Ante accessionem in ui
no cocta, & comesta, febrem depellit. Pellit menstrua, uermes & urinã.

A V T O R E S.

Dioscorides libro tertio.
Herm. Barbarus.
M. Vergilius.
Nicolaus Leonicenus.
Pand. Collinutius.
Pandectarius.
S E R A P I O N.

Reynfarn.

De Tanaceto Secunda specie Matricariæ & Partheniorum, Rhapsodia XLVI. A

TANACETVM herbam uulgarem, posteriores Medici omnes Apium rusticum, Matricariam mediam, Artemisiam domesticam, & Herbam S. Mariæ appellant, Germanicæ, Reynfarn. Wurmkraut. Baurenepff. Non esse illã, quam ipsi ex Dioscoride Ambrosiam, & Athanasiam demonstrat, M. Vergilius facit. ut credam: cuius hæc in Ambrosiam est annotatio.

Non inter herbas aliquas fluctuans & uagum nomẽ tantum quondam Ambrosiæ fuit, sed quodcunq; odoris, aut cibi suauitate placeret in poëtis scriptoribusq; alijs, eodem hoc nomine ab antiquis dicebatur, & quasi immortalitatem utentibus faceret, sic appellata illis fuit. Frequens & notum ubiq; nomen, ignota tamen res, & inter herbas non facilis inuentu: alijs aliter eam ostendentibus, & cum Artemisia miscentibus fere cunctis. Audent tamẽ nostræ ætatis herbarij eam ostendere, trium dodrantum altitudine, & altiorem aliquando herbam, ut hic ait, ramosam, semine per totum caulem racemoso, sed longe maioribus q̃ Rutæ folijs: & quod hic ait, nunq̃ florentibus racemis, lanuginosis, papposisq;, nullo nec uini, nec alterius rei odore. Quo fit, ut in peregrina Italiæ, ut nos credimus, herba nihil pro comperto constituere audeamus. Plinius. 27. uolumine, capite. 4. integrum scriptoris huius caput commentationibus suis inseruit: eum tamen non multo antea libro. 25. capite septimo de Artemisia agens, dixisset. Sunt qui in mediterraneis eodem Artemisiæ nomine uocant simplici caule, minimis folijs, odore non iniocundo, quam quidam Botryn, alij Ambrosiam uocant. Ex quo manifeste deprehenditur, quod paulo ante diximus, uagum permulta Ambrosiæ nomen esse: plantas, cibos, & pocula, eousq;, ut Athenienses hoc nomine omnigenas fruges, oleum, uinum, laticesq; alios, quos Dijs in ara offerrent, Ambrosiã nominarent. Nobis inclinat animus, ut peregrinam nostro orbi, peculiarẽq; Cappadociæ herbam existimemus: nam quæ a nostris herbarijs hoc nomine ostenditur, uulgaris, & ubiq; nascens, inuentu facillima est, præsertimq; ex capitulorum racemis, quos habet pappis plenos, nunq̃ a nobis florere uisos.

Pandectarius de TANACETO.

Pandectarius de Tanaceto sic habet. Altera Artemisia Tagetes nominaẽ, quæ tenera est, semen habens minutum, & unã hastam folijs plenã. B Nasciẽ in locis mediterraneis, & altioribus. Florẽ mellinũ atq; tenuem, et iucundiorem, comparatione alterius Artemisiæ. Hæc a grecis uocaẽ Tagetes, uel Tanacetũ, & nos in lingua latina uocamus eã Thamasiam, uel Athanasiam. Male latine.

VIRES eius & Iuuamenta ex eodem Pandectario.

Artemisia quæ Tagetes appellatur, facit ad uesicæ dolorem, & stranguriam, succo dato ex uino drach. ij.

Febricitantibus ex aqua calida cyathis. ij. datur.

Tosta cum axũgia & aceto, coxarum dolori medicatur, ligata usq; ad tertium diem.

Vt infantem hilariorem facias, suffumiga Tanacetum, & omnes simul incursiones malorum auertet.

Neruorum dolorem, & tumorẽ pedũ tritum cum oleo, mirifice sanat. Idem prẹstat in dolore pedum, si in potione sumatur.

EX HIERONYMO Herbario.

Tanacetum calores extinguit, si epithimetur.
Vermes interficit, & potum, & comestum semen.
Pellit & urinas, & calculos.

C

DE CHAMAEMELO TERTIA specie Parthenij, Rhapsodia XLVII.

DE NOMENCLATVRA EIVS & generibus ex Dioscoride. lib. 3.

ἀνθεμίς χαμαίμηλον

ANTHEMIDA aliqui Leucanthemon, alij Heranthemon, quoniam uere floreat, alij Chamæmelon, quoniam mali odorem habeat, nonnulli Melanthemon, alij Chrysocomam, alij Calliam, Romani Mallium, Aphri Astertiphen appellant. Genera eius tria, tantum flore distantia. Rami palmum non excedunt, fruticosi, alis multis, concaui. Tenuibus ramulis, rotundis capitulis, floribus in medio aureis, forinsecus orbiculato ambitu, candidis, mellinis, aut purpureis, magnitudine foliorum Rutæ. Nascitur in asperis, & iuxta semitas. Colligitur uere.

VIRES, ET IVVAMENTA EIVS.

Vim habent radices, flores, & hærba excalcfaciendi, extenuandiq́.

Potu & insessione pellunt menstrua, partus, urinam, calculosq́.

Aduersus inflationes, & ilij tormenta bibuntur.

Bilem suffusam expurgant.

Iocinerum uitia sanant.

Decocto earum uesicæ fouentur.

Ex omnibus his generibus ad calculos efficacissima est, quæ florem purpureum habet, cuius amplitudo maiuscula est. Hanc proprie Heranthemon uocant.

D Ea cui Leucanthemo nomen est, item quæ Chrysanthemō dicitur, uehementius urinam ciunt.

Aegylopijs illitæ medentur.

Commanducatæ, ulcerum eruptiones in ore sanant.

Nonnulli in clysteribus ex oleo utuntur.

Teruntur in farinam ad abigendos febrium circumitus.

Flores & folia recondi debent, & priuatim tusa, in pastillos digeri.

Radix quoq; siccari: dumq; ingruit necessitas, binæ partes hærbæ dari, modo floris, aut radicis pars una, modo cōtra: floris partes duæ & hærbæ una, permutatim duplicato pondere alternis diebus.

Bibere autem oportet in uino mulso diluto.

COROLLARIVM HERM. BARbari super Chamæmelo.

Pli. li. 22. ca. 21.
The. li. 7. ca. 13

Anthemis, quæ & Leucanthemis uocatur, pro ea quæ Chamæmilon uulgo dicitur, magnis est ab Asclepiade celebrata laudibus. Theophrastus Anthemon, & Anthemion appellat, quam Dioscorides Anthemida, & Hippocrates (ut arbitror) Euanthemon. Duo genera constituens. Vnum eius, quæ ab radice dumtaxat foliata fit. Alterum quæ caule tantum. Deflorere incipit utrunq; cacuminibus, cum cæteræ ab imo incipiant. Flore candido, in orbem medijs herbaceo. Semini colos q flori. Decidere hoc sicut & spinosis, conceptaculo inani relicto. Theodorus Anthemon pro Melanthio uidetur intellexisse, ut qui Nigellam interpretatus sit. Reponuntur Anthemidis flores in coronamenta, sed collecti uere. Est & saltationis apud Athenæum cuiusdam popularis nomen Anthema, cum illo ioculari numero.

Vbi Rosa, ubi Viola, ubi florens Apium?

Vbi hæc Rosa? ubi hæc Viola? ubi hoc florens Apium?

Ex M. Vergilij commentario de Chamæmalo. A

In Anthemide hac nulla est ex tam multis appellationibus, quæ non certam & rei coniunctã significationẽ habeat. Omittimus quas hic ipse declarauit, Eranthemõ, ꝗ uere floreat, & Chamæmalum, ꝗ pomi odorem habet dici. Cęteræ etiam ex floris colore, odoreue cõsensu aliquarum gentium factæ sunt: quæ ut interiorem, exterioremue floris colorem magis amauerant, sic Leucanthemon a colore albo, aut Chrysanthemon, Chrysocomenue a flauo auri colore eam indicauerunt. Vtroq; enim modo in scriptore hoc legitur. Quemadmodum ab odore Mali quẽ habet, Melanthemon. Mali enim florem ea uox significat. Libet his addere a Theophrasto libro de plantarum historia octauo, sæpius genere neutro Anthemon dictam fuisse. Et qui passim in gręcis modo leguntur, dodrantales ramuli, in uetustissimis utriusq; gentis codicibus, duorum dodrantum altitudine herbam describunt. Nec multo post, ubi passim legitur, κλωνάρια μικρὰ ἀλλὰ φυλλάρια, legi oportere, non ramulos, sed foliola. Prius enim de ramis actum fuerat, tunc autem de folijs herbæ agendum erat. Indicant id uetustissimi græcorum codices, & antiqua Dioscoridis interpretatio: quorum ope nos quæ miscuerant alij interpretes, redire in sua loca cöegimus: diximusq;, foliolis paruis, tenuibus, numerosisq;. &c. Cætera in Chamæmalo satis nota per se sunt, ideoq; a nobis longius non tractanda.

VIRES & Iuuamenta eius ex Aemilio Macro.

Anthemium magis commendat laudibus autor
Asclepius, quam Chamimolam nos, uel Chamomillã
Dicimus, hæc multum redolens est, & breuis herba.
Herbæ tam similis, quam iusto nomine uulgus
Dicit Amariscam, quæ fœteat, & sit amara,
Vt collata sibi uix discernatur odore.
Autores dicunt species tres illius esse,
Quas solo florum distingui posse colore
Tradunt. Est cunctis medius flos aureus illis:
Sed uarijs folijs flos circumcingitur ille,
Albi, uel nigri sunt, purpureiue coloris.
Dicitur Anthemion proprie, cuius foliorum
Purpureus color est, maiorq; & fortior hæc est.
At Leucanthemion, folijs deprenditur albis.
Mellinis Chrysanthemon. uis omnibus illis.
Sicca, calensq; gradu primo conceditur esse.
Prouocat urinam cum uino quælibet hausta.
Vesicæ frangit lapides, & menstrua purgat,
Si foueatur aqua matrix qua cocta sit herba,
Aut si cum uino potetur sæpius illa.
Tormina sic sedat, stomachiq; inflatio potu
Pelletur tali, squamas de uultibus aufert,
Si tritam apponas solam, melliue iugatam.
Ictericis prodest eius decoctio sumpta,
Et mire prodest iecoris potata querelis.
Pellere cum uino potata refertur abortum.
Hac oleo cocta foueas si febricitantem,
Frigus depelles, febrem quoq; sæpe fugabis.
Vnguine purgantur hypocondria turgida tali.

C Pestiferos morsus serpentum, pondere drachmæ,
Cum uino prohibet Anthemis sumpta nocere.
Plinius affirmat hanc quadraginta diebus
Vnaquaque die bis sumpta pondere drachmæ,
Cum geminis cyathis uini subtilis & albi,
Cum lotio, sensim totum purgare lienem.
Aegylopas curat, si quis commasticet illam,
Et sic apponat. sic ulcera sordida purgat.
Ebullire caput febris feruore grauatum
Sæpe solet, uel collectis humoribus in se,
Vlcera producit (nocat Exanthemata Græcus)
Hæc decocta uirens oleo Chamomilla repellit.
Quod si defuerit uiridis, maceretur aceto,
Et caput inde lauet, nullum magis adiuuat unguen.

EX IOANNE VIGONIO.

Chamomilla est calida & sicca in primo.

Virtus eius est, resoluere sine attractione, cum aliquali mollificatione, & loci confortatione.

D Ideo eius oleum Benedictum nominatum est, quia resoluit sine attractione. Et decoctio eius cum extremitate absinthij, & radice Liquiritiæ, Fœniculi, & Petrosilij, Asparagi, & quatuor seminibus frigidorum, cum Iuiubis, & Sebesten, in uino granatorum, & aqua Endiuiæ, & zuccaro dulcorata, & ieiuno stomacho sumpta, ad medietatem cyathi, urinam potentissime prouocat, lapides expellit, dolorem splenis, hepatis, et iliorum mitigat, atque etiam ictericiam sanat.

Oleum Benedictum.

EX AVERROI.

Chamomilla præ alijs proprietatẽ habet in mitigando dolore uentris.

Confectio olei Chamæmillæ ex PALLADIO.

Per olei libras singulas Chamæmillæ herbæ florentis aureæ medietatis, proiectis albis folijs, quibus flos ambitur, unciarum singularum pōdus infundas, & .40. diebus in sole constitues.

A

Cotula fœtida.

Krpttendyll.

DE COTVLA fœtida, Quarta ſpecie Parthenij, Rhapſodia XLVIII.

PANDECTARIVS, ET SImon Genuenſis.

COTVLA, VEL Cotularia, alia fœtida, alia non fœtida. Fœtida eſt planta ſimilis Chamomillæ folijs & flore: quæ a Græcis uocatur Parthenion, Germanice, **Hundts blům / oder Krottendyll**. Eſt alia Cotula non fœtida, quæ uocatur Bichar Arabice, Latine, Oculus uaccæ, uel Oculus tauri, Græce, βούφθαλμον, Plura ſuper ea herba mihi Cotula duplex.

B

C non constant. Suspicor esse, quam suprà in descriptione Matricariæ, Leonicenus uocauit Cautam, Cottam, & Cotam.

ANNOTATIO CVIVSDAM DOcti in Cotulam fœtidam.

Crescit in segetibus uulgo herba, adeo similis Chamomillæ, ut frequenter etiã herbarios decipiat: cum folijs & floribus nihil penitus differre uideatur: odore tamen est tetriore. Germani eam herbam Caninam, siue Florem Caninum uocant. Odor eius capiti obest, & si crebro utaris, Phrenesim inducere creditur. Forte hanc Dioscorides putauit esse Parthenion, quando illam odore subuiroso esse ait. Crescit inter segetes, & iuxta semitas, intermixta fere semper Chamomilo. Quod autẽ potum cum melle, adinstar epithimi, pituitamq́ atq́ bilem per interiora de
›› trahere Dioscorides adserit Parthenion, ideoq́ Melancholias, & suspi
›› riosis medicari, indicat ipsum uim habere euacuatoriam, fortioremq́ quàm Chamæmilon: quod ego facile cum ex odore, tum etiam ex gustu illius herbæ iudicauerim: quam Germani Cynobothanen, siue Cynanthemin, uocant, hoc est, quod antea dixi, Florem Caninum. Quanq́ eam in usu esse non uideam, quare nihil etiam ausus sum diffinire. Quantum

Cynobothane. Cynanthemis.

D uero attinet ad tres species Anthemidis a Dioscoride descriptas, quarum una albos, altera purpureos, tertia uero mellinos flores habeat, puto de illis herbis esse dictum, quas frumentarias uulgo appellamus: inter quas sunt quæ flores habent purpureos. Quidam Melanthion esse arbitrantur, eo quod semen nigrum habeat: sed Melanthion odoratius esse conspicitur. Verum locus subobscurus est, quare alijs coniecturam permittimus.

Ringelblům.

DE QVINTA SPECIE PARTHENII, id est, Oculo bouis, uel Vaccino, siue Cotula non fœtenti. Rhapsodia XLIX. A

DIOSCORIDES, lib. 3. de Buphthalmo.

BVPHTHALMON quidā Cachlam uocāt, alij Balsamenā, Magi Hæmoran, alij Mercurij genitură, alij Aphthitis semen, aut Mnesitheū, Romani Cappacoraniā, Aphri Narat. Tenues emittit cauliculos, molles͡q, folia Fœniculi, luteū florem Anthemide maiorē, oculi similitudine. Vnde nomē traxit. Circa oppida nascitur, & in campestribus. Flores cū cærato triti, tumores duriciasq́ discutiunt. Aiunt epotā post exitū a balneis, regio morbo correptis, colorem tractu temporis reddere.

HERM. BAR. Corollarium de Buphthalmo.

Buphthalmos, siue Buphthalmon, siue ut Hippocrates Euanthemon, fruticosa caulibus, qui & mādunt̃ decocti. Flores hui9 maiores multo, acrioresq́ sentiunt̃, q̃ Anthemidis. Differt a Butomo frutice palustri, Orchomenio lacu plurimo, caule inoffensissimo, peculiari quodā lęuore, folio harūdinis angulari, fructu nigro, Mali amplitudie, sexu duplici. Mas fœcūdus, fœmina uitiliū ad nex9 utili. Pars ab radice tenera mādit̃, puerorū cibo grata. Buphthalmon uero eandē esse cū Chrysanthemo uocata, puto, de qua Quarto lib. Diosco. hæc ipsa repetit. Facitq́ q̃d Alcman poëta, Calchan, siue Cachlan, hoc est, Buphthalmon, ita noiat, ut aureū torquē ex huius cōstare floribus oñdat, χρύσειον ὅρμον ἰσὸν ῥαδινὰς πετάλοισι κάλχαν. Nicolaus Damascenus lacū sub Alpes esse scribit, multorū stadiorū circūitu, ubi toto fere año flores suauissimi odoris & coloris pręstātissimi per ambitū uisant̃, similes Buphthalmo. Non uidet̃ hæc Buphthalmos esse, quā rustici Bouis oculū, et Cotulā cognomēto, fœtidā ab odore appellāt, pratensam herbam: q eius candidi flores sunt, Buphthalmi uero lutei, ut Dioscori. & alij testant̃: etiāsi cætera satis cū ea congruāt. Est & alia Buphthalmos, de qua in Cucumere syluestri dixim9. Buphthalmon Dioscori. et Hæluron dici meminit. Ego & Hælurion uocari quandā stirpem lego apud Photionē: diuersa, nec ne sit, haud constat. Porro Hæluros animal est, q̃d nos Felem appellamus, uulgo, ut quidā interpretant̃, Cattus: q̃d & Aegiluros quoq́ dicitur a poëtis. Inuenio & Chalcan uocari purpurā, & herbæ genus, quo purpura tingit̃, apud Photionē gramaticum. B

Annotatio M. Vergilij in eandem Buphthalmum.

Quæ Solis oculū Parthenion uocari caussa fecerat, per ambitū floris radiata folia, & in medio disc9 colore luteo, eadē similē illi Buphthalmon noiari fecit. Figura floris eñ in utraq́ paulo minus q̃ eadē: sola magnitudo discrimen facit. Eāq́ ob caussam, nomen hæc sibi a maiore maioris quadrupedis oculo inuenit, Bouisq́ oculus dici uoluit: & si a magnitudine oculi simpliciter potius dictā forte aliqs nō male credat, p̃sertim dicēte hoc ipso simplicit̃ esse ὀφθαλμοειδῆ, q̃d tantū figura & specie oculi significat̃. Plinius tamē. 25. uolumine, capi. 8. his uerbis eā descripsit. Est et Buphthalmos similis boum oculis. Quē nos secuti, Bouis oculū interp̃tati simus.

Mihi apparet eum esse florem, quem uulgus hodie uocat Germanice, Gensȝblum: sed plane fœminam, quem & adpinximus. Nam masculam luteis in circumferentia foliolis, proinde tauri oculum referentibus, hac uire habere non licuit. Nisi eum uelimus, quē idem uulgus Caput Monachi, Germanice, Ringelbluom: id quod & alijs uideo placere. Quare & illum dedimus. Quanq́ rectius hanc Chrysion, uel Chrysanthemon liceret uocare. Otho. ,, ,,

Serapion de oculo Bouis cap. 158.

Bichar habet stipitē mollem, & folia similia folijs Maratri: & flos eius est citrinus, plus flore Chamomillæ, similis flori Cotulæ: & ideo nominant eam quidam hoc nomine.

Acuitas & mordicatio sunt in ea plus q̃ in Chamomilla, & resolutio eius est amplior resolutione ipsius.

AVICENNA libro secundo.

Bichar est, quæ nominatur Keusen, id est, oculus. Rosa eius est citrini coloris, rubea, in medio grossior rosa Chamomillæ. Calida est in secundo, sicca in primo.

Gůt Heynrich.

A

De Mercuriali Sexta specie Parthenij

RHAPSODIA L.

NOMENCLATVRAE Mercurialis Herbæ.

Græcæ, παρθένιον. λινόζωστις.

Latinæ, Mercurialis, Linozostis. Parthenion. Herba Herculis. Vnguentaria.

Germanicæ, Bingelkraut. Scheisszkraut. Mistmilt. Hundtsmilt. Scheisszmilt. Speckmalten. Schoßmelden. Kuwurtz.

Historia Mercurialis ex Plinio, libro uicesimoquinto, capite quinto.

LINOZOSTIS, siue Parthenion, a Mercurio inuentus, ideo apud Græcos Hermupöan multi uocant: eã apud nos oẽs Mercurialẽ. Duo eius genera, masculus: & fœmina, quæ efficacior, caule cubitali, interdum ramoso in cacumine, Ocimo angustioribus folijs, geniculis densis, alarum cauis multis, semine in geniculis dependente, semine copioso, Mari iuxta genicula stanti rariore ac breui, contortoq́; fœminę soluto & candido: & folia Maribus nigriora, fœminis candidiora: radix superuacua, pręrenuis. Nascuntur in campestribus cultis.

De ratione nominis Mercurialis M. VERGILIVS.

COMMENDAT se statim diuino nomine Mercurialis herba, uulgaris alioquin, uinetisq́; & cãpis fere omnibus nascens: aliqbus locis tam copiosa & efficax, ut sapore suo uina etiã inficiat, & bibentibus ingrata reddat. Vna, pręcipuaq́; illi in deijcienda aluo naturæ uis est, et a cunctis in medicinæ usu recepta. Numerauit, quo diximus in Polypodio capite M. Cato et hanc inter ea quæ familiã rusticam ad deijciendam aluum docebat, monens non multum ex ea accipiendũ esse. Quæ uis qm̃ communis illi cum pluribus alijs est, non uidetur diuino nomine ornare eam debuisse. Credimusq́; nos, quod in extremo capite ex aliorũ fide a Dioscoride, & a Plinio. 25. uolumine, capite: 5. traditum est, diuini eius nominis caussam illi fuisse. Id enim magis Deum hominibus ostendisse decuit, rarum, incognitũ, multisq́; omnibus seculis optatum: qui aut dum ægre ferunt, plures sibi nasci filias: uxorũq́; suarũ in eo sexu fœcunditatẽ calamitosam sibi fore animaduertunt: aut dum nominis sui memoriã, generis subsidiũ, hęredes familiæ, & Reipub. ciues post se quotidianis uictimis & precibus reliqsse optant. Qua ratione alia præstare id sibi possent, a Deo cognouerũt. Factumq́; ex eo est, ut Græci ἑρμοῦ πόαν, id est, Mercurij herbam, latini Mercurialem uocauerint: notam uulgo, ut diximus, & quæ ob nimiã soluendi uim, quam habet, pro maledicto in gente nostra etiam nunc sit. B

De eius temperamento Auerrois, lib. 5. Colliget.

Mercurialis calida est, & sicca in primo gradu: & est composita ex substantijs contrarijs, hoc est, stiptica, acuta, & aquea: & inest ei quando est recens, ut leuiter purget, ita quod est in principio primi gradus in medicinis purgatiuis: & ideo datur in principio febrium, ante digestionem: sicut dantur cassia fistula, tamarindi, & his similia. Et qui biberit ex succo mediam libram, purgat choleram grossam & phlegma. Et si coquatur in uino quando est recens, consolidat magna uulnera, & sanat ulcerationẽ factam ab adustione ignis. Et si folia ipsius coquãtur in aceto, ualent multum passioni splenis. Et flos suus ualet in hoc amplius. Et ex succo eius fit

C caputpurgium: & tunc ualet multum materijs discurrentibus antiquis ad aures & ad nares.

IUVAMENTA eius ex Dioscoride libro quarto.

Vtraq; in oleribus manditur, ad aluum ciendam.

Cocta in aqua, epoto iure, bilem, aquamq; detrahit.

Constat, ut mares gignantur hanc facere, ut fœminæ illam, si a purgatione bibantur, & trita folia genitalibus admoueantur.

EX PLINIO.

Hippocrates miris laudibus prædicauit Mercuriales, easq; ad hunc modum medicorum nouit nemo.

Ille eas uuluę cũ melle, uel rosaceo, uel Irino, uel lirino admouit. Item ad ciendos menses, secundasq;.

Hoc idem præstare potu, fotuq; dixit.

Instillauit auribus surdis succum, inunxitq; cum uino uetere.

Aluo folia imposuit, epiphoris, stranguriæ, & uesicæ.

Decoctum eius dedit cum Myrrha & Thure.

Aluo quidem soluendæ, uel in febri, decoquitur quantum manus capiat, in duobus sextarijs aquæ ad dimidias: bibit sale & melle admixto, necnon cum ungula suis, aut gallinaceo decoctum salubrius.

D Purgationis caussa, putauere aliqui utramq; dandam, siue cum malua decoctum.

Thoracem purgant, bilem detrahunt, sed stomachum lędunt.

Eadem Oribasius, Euporiston lib. primo.

EX IOANNE VIGONIO.

Mercurialis elixata cum brodio gallinarum, & cũ zucchàro sumpta, uentrem stipticum potenter mollit, & euacuat. Capo decoctus cum Mercuriali, deinde eius brodium per os adsumptum, uentrem molliendo, humorem crudum, & choleram nigram purgat.

EX HIERONYMO Herbario.

Mercurialis herbæ aqua combusturas extinguit, & dolores mitigat.

NOTIO.

Non me pręterit, esse qui Vulnerariam herbam, quę uulgato nomine inscribitur Gütheynrich, alteram Mercurialis herbæ speciem constituant, uiribus & iuuamentis per omnia etiam æqualem. Hoc adeo monere uolui, quod supra etiam testati sumus, ab alijs etiam inter Dracontia hanc censeri, quare utrobiq; illam posuimus.

A

De Septima specie Parthenij PARIETARIA, RHAPSODIA LI.

DE hac herba, lege Corollarium Barbari, & disceptationem Leoniceni & Collinutij, supra in Matricariæ herbæ descriptione. Nam inibi Plinius explicatur, et quid ille de Parietaria senserit. Inter Parthenia uero adnumerari, uno ore confirmant omnes, inprimis uero Apuleius.

De NOMENCLATVRA.

ἑλξίνην græce uocant, siue ἑλξίνη. Latine, Parietariam, Muralium, Perdicium. Vicariam. Vitriolam. Parthenion. Sideritim. Germanice, S. Petersfraut. Tag vnd nacht.

Εἰκὼν eius ex Dioscoride lib. 4.

Folia habet Mercurialis hirsuta, cauliculos leuiter rubentes, & circa eos ueluti semina aspera, adherentia uestibus. Nascitur circa turres & parietes: alicubi etiam circa sepes.

Admodum diserta, & scitu digna obseruatio circa Parietariam, per M. Vergilium, & inibi de ratione nominis Helxines, & eius alijs speciebus.

PLVRIBVS, & inter eas aliquot plantis alijs cõmunibus Helxine appellationibus quondã indicata est. Testant in græcis id Græcorum medici, qui Helxinẽ primo Perdiciũ, Partheniũ, Sideritim, & Heracleam uocari aiunt. Mox & Cissampelũ. Duobusq; capitibus de eiusdem nominis herba agentes, neq; easdem utriq; uires tribuentes, duas manifeste Helxines eodẽ nomine, sed diuersa natura constituisse uidentur. Præter eos Nicander etiam in Theriacis suis Parthenij primum, mox Helxines facta mentione, utranq; contra uenenata laudauit. ἢ καὶ ἑλξίνην, τήν τε κλύβατιν καλέουσι. Quo loco interpres eius, Clybatim, Sideritim, Parthenium, & Perdicium, & omnibus his unam eandemq; plantam uocari ait: iterumq; καὶ μὴν παρθενίοιο. &c. Iterumq; idem interpres testatus est, Parthenium a quibusdam Helxinem, & Perdicium nominari. In latinis Plinius lib. 22. capite. 17. his uerbis græcos secutus est. Helxinem aliqui Perdicium uocant: quoniam Perdices ea præcipue uescantur: alij Sideritim: nonnulli Parthenium. Non licet in tam concordi tot testium fide, tam multis appellationibus dictam fuisse quondam Helxinem, non fateri. Non ideo tamen credendum, unam duas esse plantas, notis & uiribus diuersas. Oportet enim in cognominibus unum esse quod primo, uere, & per se nomine illo indicetur: tum ex similitudine ad id nomen alia admitti: quæ genus suum seruantia, in parem nominis tantum societatem, cõmunionemq; adoptione illa ueniant. Esse autem duas Helxines, dissimiles naturæ inter se notæ ostendunt: & post naturam antiquiores græci, præsertimq; Paulus Aegineta priuati, seorsũq; his uerbis de utraq; in. 6. agẽs ἑλξίνη δὲ ἣν οἱ μὲν περδίκιον, οἱ δὲ παρθένιον, οἱ δὲ σιδηρῖτιν, οἱ δὲ ἡράκλειαν. δύναμιν δὲ αὐτῆς ῥυπτικὴν καὶ ἐψυγμένην μεθ' ὑγρότητος ὑποστύφουσαν. Quod est. Helxine sunt qui Perdicium, qui Parthenium, qui Sideritim, qui Heracleam uocent. Vis eius est absterssione purgare, & cum frigida humiditate aliqua sensim leniterq; adstringere. Estq; hæc Helxines capite hoc a Diosc. tractatæ ex Paulo historia, & medicina. Post quam statim idẽ ait. ἑλξίνη καὶ κισσάμπελος διαφορητικῆς ἐστὶ δυνάμεως, id est, Helxine, quæ Cissampelos dicitur, discutiendi uim habet. Huius nulla est in Diosc. historia. Habent quidem impressi, & plęriq; alij codices, in fine capitis additam magis quàm a principio descriptam breuissimam eius historiam & medicinam, & quæ huic scriptori accreuisse manifeste uideatur. Eam alij interpretes suis æditionibus coniunxerunt. Nobis, qui opus hoc eo consilio suscępimus, ut ex meliorum fide omnia in Dioscor. instaurentur, contra uetustissimos, eosdemq; optimos testes uertere ea nõ placuit; pręsertim discordi eius ab antiquis medicina, quam in discutiendo Paulus Aegineta, codices uero illi in soluenda aluo esse dixerunt. At duæ sunt Helxinæ, fatemur id quidem: non ideo tamen in Dioscoride legenda quæ illi parum conueniant, & alijs discrepent. Potuit enim huic scriptori satis esse, inter alterius appellationes huius generis meminisse: aut quod in plærisq; alijs factũ est, perijsse huic capiti altera hæc Helxine. Ex his duas esse Helxines ratiocinari facile est. Alteram Mercurialis herbæ folijs, ut hic ait: ut autem Plinius, mixtæ similitudinis inter Plantaginẽ, & Marrubium: alteram Hederæ, in uinetis nascentem, ideoq; Cissampelon uocatam. Illam primo & per se sic dictam: hanc illi congenerem, aut similem saltem: similemq;, ut nos opinamur, B

C in tenaci uestium nexu illo. Hæc enim Helxines præcipua nota est, & unde factũ illi nomen fuit. Quærendum post hæc etiam, unde tot aliæ illiæ appellationes ad Helxinem irrepserint: non utrãq;, sed ut nos credimus, priorẽ illã, quę semina fert in capitibus lappaceis, uestibus adhærẽtia. Possunt euentus eius in alijs plures esse causæ. Sed cur Perdiciũ dicta fuerit, nulla, pręter a Plinio & Theophrasto allatam: q scilicet semine eius perdices notissimæ aues uescunt: herbam q; fodiunt, & in ea uolutantur. Iussit hoc nomine uocata uti Absyrtus, ueterinariæ medicinæ græcus autor, contra iumentorum tussim. Verba eius sunt. βοτάνην ἣν ῥωμαῖοι περδίκιον καλοῦσι. Celsus etiam secundo medicinæ suæ libro, Muralem herbam nominans, hanc intellexisse creditur: quoniam parietes & muros natalem sibi locum fecerit. Ob quam causam a multis aliquot locis Parietaria nunc etiam dicitur. Hic etiam ἐν φραγμοῖς καὶ τοίχοις, id est, maceriis et muris nasci ait. Sunt hactenus appellationes hæ priori huic Helxine proprie ex diuersis causis illi assignatæ: Sideritis uero, & Parthenion alijs plantis proprie, huic uero additæ, & ex similitudine aliqua receptę. Credimusq; nos, Helxinem ideo Sideritim dictã, q utraq; Marrubij folio sit. At hic Mercurialis herbæ folio Helxinem describit: alij tamen, præsertimq; Plinius mixtæ similitudinis inter Plantaginem & Marrubium. Vtraq; folio aspera est. Sola enim asperitate uestes tenaci nexu hæc retinet. Vtraq; etiam inter saxa nascitur. Cur autem Parthenios quondam diceretur, nõ satis modo nobis constat. Quæ hoc nomine dicta proprie fuerit, Anthemidi congener herba est, superiore uolumine inter Chamæmalum & Bouis oculum tractata. Cæteris, quæ plures in medicæ materiæ disciplina sunt, addita, & ex similitudine recępta ea appellatio est. Siquidem & Artemisia Parthenion dicta est. Esse autem Parthenion Helxines appellationem, non genus, manifeste indicat Paulus Aegineta: q cum de Helxine egisset non multo post proposita Parthenio, id tantum ait, εἴρηται ἐν τῇ ἑλξίνῃ. quod est, Dictum in Helxine: quasi per se Parthenion nulla est, sed ex multis una Helxines appellatio. Vulgo fere nota Muralis, Parietariaq; hæc Helxine. Quemadmodum contra cognitu difficilis quæ Cissampelos primo: eamq; ob causam nominata est, q Hederæ folio in uinetis nascitur: ex qua eius natura factæ aliæ illæ appellationes etiam sunt, Melampelon, & Cissanthemon. Omnes enim coniunctum sibi Hederæ nomen habent, natalis loci, & foliorum eius index. Obseruatũ pluribus locis in scriptore hoc a nobis est, plantarũ genera, non nomina appellationibus his ab eo numerari. Factũq; id
D hoc loco credimus: qm̃ sunt quæ in nominibus his utriq; generi Helxines seorsum competant: discreuisseq; eas ex his quæ hactenus dicta sunt, non erit legentibus difficile. Adijciemus illud etiam, quam hic polyonymon, id est, multi nominis appellationem Helxines esse ait, ad priorẽ illam pertinere. Ea enim est quæ tam multis nominibus indicatur.

VIRES eius & Iuuamenta.

Folia refrigerandi spissandiq; naturam habent.

Qua ex caussa sanant illitu ignes sacros, adusta, cõdylomata, incipientes panos, tumores, inflationesq;.

Succus eius cum cerusa, ignibus sacris, & ulceribus quæ serpunt, aptissime illinitur. Imponiturq; podagris cũ hircino seuo, aut cęrato cyprino.

Veterẽ tussim adiuuat, cyatho hausto.

Tonsillis inflãmatione turgentibus, utilissime & gargarizaẽ & illiniẽ.

Succus in aurium dolore iuuamen præstat.

EX APVLEIO.

Est Parietaria, ut græci ferunt, uirtutis stipticæ: deniq; ad similes causas ut Arnoglossos herba adhibetur.

Herba Perdicialis coquitur in aqua, & eadem aqua fouebis pedes, uel genua: deinde ipsam tusam cum axungia, impones pedibus, panno inductam, uel supra genua, sanabit mire.

EX IO. VIGONIO.

Parietaria calida est & sicca in tertio, uidelicet folia. Est uero semen eius frigidum & humidum. Tametsi alijs placet, frigidę & stipticę esse complexionis. GALENVS tamen octauo simplicium pharmacorum, capite Helxine, dicit, Semẽ eius uirtutem habet expurgandi leuiter,

cum aliquali ſtipticitate, cũ frigiditate & humiditate ſociata. Paritaria in ſuper, in patella calefacta, cum modico uini, & parũ petroſilij foliorum, una cum creſſonibus pectini applicata, potentiſſime urinam prouocat: & ſupra uentrem, ordine iam dicto impoſita, inteſtinorum dolorẽ tollit. A

Inſuper decocta cum maluis, roſis, abſinthio, matricaria, furfure, & ex corticatis fabis, deinde piſatis omnibus, & cum ſapa iterum bullitis, uſq; ad ſpiſſitudinem ſolidam, poſtmodum more emplaſtri adminiſtratis omnibus, lacertorum attritionibus, & muſculorũ contuſionibus optime opitulatur.

De Artemiſia Octaua ſpecie Parthenij Rhapſodia LII.

NOMENCLATVRAE

Græcæ, ἀρτεμισία. ἀνακτόριον. τοξιτησία.

Latinæ, Artemiſia. Serpillum maius. Rapium. Herba regia. Valentina. Olus regium. Parthenis.

Germanicę, Beyfüſſz. Bucken. S. Johansgürtel. Soñen wedel.

Hiſtoria Artemiſiæ ex Plinij lib. 25. cap. 7.

ARtemiſiam inuenit prima, & oſtendit Artemiſia uxor Mauſoli, quæ antea Parthenis uocabatur. Sũt qui ab Artemide Artemiſiam cognominatam putent: quoniam priuatim medicatur fœminarum malis, Abſinthij autem modo fruticoſa, maioribus folijs, pinguibuſq;. Ipſius duo genera, altera latioribus folijs, altera tenerioribus, & non niſi in maritimis naſcens. Sunt qui in Mediterraneis eodem nomine appellãt, ſimplici caule, minimis folijs, flores copioſi erumpentes. Cum uua matureſcit odore non iniucundo, quam quidam Botrya, alij Ambroſiam uocant. Talis in Cappadocia naſcitur. B

De Artemiſiæ nomenclatura & origine M. Vergilius. De differentia pręterea illius ab Matricaria, quam ſupra primam Parthenij ſpeciem poſuimus.

In multo nominum ambitu & honore quondam Artemiſia fuit. Parthenis, id eſt, uirginalis primo dicta, q uirgo Dea ſcilicet nomen illi dederit. Mox βασιλικὸν λάχανον, id eſt, regium olus. Tum ex eadem cauſſa, Anactorium. Anactas enim Græci uocant. Epheſia a regione dicta eadem eſt. Quemadmodum a præſenti remedio & ope, Sozuſa, id eſt, ſalutaris. Romani Regiam herbam Græcorum exemplo: & ſi recipiendum id ſit a ſimilitudine, Serpillum maius dixerunt. Et hæc antiquioribus Artemiſiæ nomẽclatura fuit. Ex poſterioribus alij in Cannabis genere Artemiſiam numerauerunt: congenerem illi facientes, & eodem illi nomine eam indicantes. Alij Matricariam, notum omnibus olus eſſe Artemiſiam teſtati ſunt. Quod non aliunde, ut credimus, q̃ ex duplici eius genere factum eſt. Quæ enim ab hoc ſcriptore Monoclonos, a Plinio aũt ſimplicis caulis nominatur, non diſſimili penitus figura, præſertimq; ob ſingularem, quẽ profert caulẽ, a Cannabe deſcribitur. Quæ cõtra Abſinthij modo fruticoſa ab hoc, & ab alijs traditur, facile ob quas habet uires ad noſtri orbis, & noſtræ ætatis Matricariã transferri potuit. Quod & ſi græcorũ de Artemiſia hiſtoriæ oĩno non reſpondeat, nec certo aliquo autore confirmari poſſit, non reijciendum tamẽ penitus eſt. Egregia eñ in mulieribus. Dico aũt nũc muliebria, quę Gręci γυναικεῖα uocãt. Longius in Acoro a nobis tractata Artemiſiæ uis eſt. Credendũq;, non aliunde q̃ a matricibus poſteriori Matricariæ nomen feciſſe poſteriores.

De Temperamento eius.

Calefaciunt oẽs eius ſpecies in ſecũdo ordine, arefaciuntq;, aut in primo largo, aut ſecundo incipiente, ſuntq; mediocriter tenuium partium.

C Vires eius et Iuuamenta ex Dioſcoride lib. 3.

Feruefactę conuenienter Artemiſiæ, in muliebres deſeſſus adijciũtur, ad detrahendos menſes, partus, ſecundaſq́;.

Item ad pręcluſiones uuluæ, & eiuſdem inflammationes. Calculos cõminuunt. Remoratam urinam ciẽnt. Menſes pellunt, pubi illitæ.

Succus uuluæ illitus ex Myrrha, eadem quæ inſeſsio trahit.

Coma tribus drachmis eorundem educendorum gratia bibitur.

EX APVLEIO.

Herbam Artemiſiam monocaulon, ſi quis iter faciens, eam ſecum in manu portauerit, non ſentiet laborẽ itineris. Fugat et dęmonia, et domi poſita prohibet mala medicamenta, auertit oculos malorũ hoim. Cũ axungia tuſa & impoſita, dolorẽ pedũ tollit. Piſata quoq́;, & in puluerem redacta, cum aqua mulſa, potui data, inteſtinorum dolorem ſedat.

EX PLATEARIO.

Artemiſia mater herbarũ dicitur, eſt calida & ſicca in quarto gradu. Folia eius magis cõpetũt uſui medicinæ q̃ radices, & uiridia magis q̃ ſicca.

Valet cõtra ſterilitatem factam ex humiditate: nam ſi ex ſiccitate eſſet, obeſſet. poſſunt autem hæc ſatis perpendi ex complexione mulierum. ſ. an ſit corpulenta, uel macilenta. Datur autem cum puluere Biſtortæ, & nucis Muſcatæ, & zuccharo, per modum electuarij. Prodeſt tamen magis ſi balneetur in aqua, in qua cocta ſit Artemiſia, & folia Lauri.

Ad menſtrua prouocanda fiat peſſarium ex ea, uel decoctio.

D Contra tenaſmonem, recipiat patiens fumum colophoniæ per anum poſitæ ſuper carbones: deinde calefaciat Artemiſiam ſuper tegula, & calefacta ponaẽ ſuper lapidẽ molarẽ, & deſup ſedeat infirmus. Probatũ eſt.

Contra glandulas, quæ naſcuntur iuxta anum, fiat prius circa eas ſcarificatio: poſtea ponaẽ puluis Artemiſiæ, & Marrubij. Contra emigraneã detur opiata aliqua cum aqua calida, uel cum uino decoctiõis Artemiſię.

EX IOANNE VIGONIO.

Artemiſia eſt calidę, et ſiccę complexionis circa tertium. Eius poſſe, eſt loca neruoſa confortare. Et bullita cum uino & rebus anodinis, in forma epithimi adminiſtrata cum ſpongia, uel lotione facta in eius decoctione, ut ſupra, loca neruoſa potentiſſime confortat, cum aliquali reſolutione. Valet etiã mirabiliter in tenaſmone a frigiditate cauſato, iſto modo. Recipe Colofoniam pulueriżatam, cum nuce Cypreſſi, & aliquantulum thuris: deinde pone puluerem ſuper prunis ignitis, & recipe fumum: poſtea habeas Artemiſiam in debita quantitate, recentem & calefactam ſuper tegula, prius irrorata uino ſtiptico: ſuper quam ſedeat patiẽs: quia mirabiliter tenaſmonem ſedat, & eſt medicina experta.

Ex HIERONYMO Herbario.

Aqua Artemiſiæ ſomnum inducit. Facit procreſcere barbam illita. Tineas capitis exterit. Ictericiam expellit. Et hydropiſi incipienti medetur. Stomachum confortat, & pectus. Laſſitudinem, & defatigata membra refrigerat illita. Partus accelerat, bibita pondere unc. i. Fœtũ mortuum expellit pondere unc. iij. pota. Mala quoq́; accidentia, & tumores, & alia reprimit & pellit quæ mulieribus circa pudenda accidere ſolent. Tuſſim mitigat, pota mane & ſero. Vrinam ducit & calculos. Renes opilatos aperit. Venenorum quoq́; unica antidotus eſt.

¶ FINIS.

RHAPSODIARVM Catalogus.

INDEX Contentorum.

A

B

C

D

E

¶ N

¶ O

¶ P

¶ Q

¶ R

¶ S

INDEX.

T

V

CONTENTA Appen-
pendicis sequentis.

APPENDIX

De usu & administratione Simplicium, per eundem OTHONEM BRVNNFELSIVM.

VM OMNIS disciplina tribus potissimum constet, preceptione scilicet, usu, & imitatione, tum maxime in re medica: adeo non est postremus usus rerum, ut si nescias tractare & applicare quod multo sudore [illegible]ris, non solum nullam frugem effeceris, uerum multorum etiam cum periculo peccaueris. Operepreciũ igitur nobis facere uidemur, si post herbarum & cognitionem, & uires, earum etiam aliquam methodum præscribamus, quibus scilicet nitī auxilijs, quaue ingredi uia debeant, qui illas laborantibus aliquando sunt exhibituri. Siquidem uidemus hic labi magnos etiam medicos, imo & agyrtas & empiricos, nedum eos qui ex uulgo sunt, qui nullam rerum cognitionem habent. Qui cũ simplicibus rebus morbos aliquando aggrediuntur, adeo nihil efficiunt, ut magno etiam cum ægrorũ dispendio morbos deteriores faciant, ac subinde desperatos, & incurabiles reddant. Atq; haud scio, an sit alia perniciosior pestis medicinæ, quàm quod dissimulatis philosophiæ rationibus, & primis eius elemẽtis, inepti quidam, & Thessalij asini, quiduis propinant cuilibet, idq; pro quolibet, nullo adhibito iudicio, nullis consyderatis circumstantijs, cui sexui, quo tempore anni, in qua ætate, quo in loco, & cui morbo singula sint ministranda. Quo fit tandem, ut non solum nullos consequantur effectus rerum, uerumetiam artem ipsam ludibrio exponant. Nec mihi dubium est, quin omnis ille Simplicis medicinæ contemptus, inde irrepserit, quod cum stultis hominibus, non protinus omnia responderẽt eorum stupori, ignauiam ineptorum artificum, reiecerunt in uanitatem scientiæ & naturæ: ut plane expediuisset, nulla hactenus herbaria scripta fuisse: cum illa tam multis exitio fuerunt. Refert igitur, ut in Compositorum pharmacis, ita & in Simplicium rerum effectibus contemplari: non quid herba ipsa solum in libro polliceatur, uerum quo tempore etiã culta sit, quo in loco prouenerit, quando collecta, quomodo seruata, quantum uirens & succulenta, quantum exiccata, & arida ualeat, quo temperamento sit, qua proportione itẽ ministranda. De quibus cum referti habeantur Medicorum libri, a nobis tamen sic dicentur compendio singula, ut qui nostra legerit, admoneatur eorum fere omnium, quæ alij prolixis commentarijs prosequuntur, nouo scribendi genere, idq; adeo per tabulas. Quod artificium, præterquàm quod uehementer utile existit, etiam succinctum est, & plurimum oblectat: proinde memoratur facilius. Eas uero tabellas antequàm proferamus, prius pauca quędam ex Plinio, Dioscoride, Theophrasto, Varroneq;, et Columella de re rustica, deq; hortorum cultu, præmittemus. Sunt enim & hæc omnia quæ uiam præmuniunt ad exactam herbarum cognitionem: quæ tametsi Doctoribus perspecta habentur, tamen inopia librorum compressis, non mediocre sunt compendium. Alioqn & in toto opere nihil oportuisset citasse autorum: cum omnia ex alijs autoribus transcripserimus. Et iam antea aliquoties monuimus, & nũc denuo contestamur, malle nos ingenue fateri per quos profecerimus, quàm nostra stribiligine, nequissime ueteres autores ad uerbum transcribere, neq; nominare. Quod cum hodie faciant quidam, qui antiquata gloria ueterum (qui tamen lõge melius, longeq; doctius scripserunt) & alienos labores suos faciunt, Germaniæ lumina uocantur. Poteramus & nos tragicum aliquod huiusmodi moliri, nisi obnoxij plane animi esset, & infelicis ingenij, ut inquit Plinius, deprehẽdi in furto malle, quàm mutuum reddere, cum præsertim sors fiat ex usura. Sed omissa contentione, ad nostram Isagogen pergamus.

¶ De his qui latine usus Herbarum scripserunt, & quando ad Romanos noticia earum peruenerit. Item de Herbarum inuentione, & antiqua medicina, & quare hodie minus excerceantur earum remedia. ex Plinij libro uicesimoquinto, capite secundo.

MINVS hoc quàm par erat, nostri celebrauere, omnium utilitatum & uirtutum rapacissimi. Primusq; & diu solus idem ille M. Cato, omnium bonarum artium magister, paucis duntaxat attigit. Boum etiam medicamina non omissa. Post eum unus illustrium tentauit C. Valgius, eruditione spectatus, imperfecto uolumine ad diuum Augustum, inchoata etiam præfatione religiosa, ut omnibus malis humanis illius potissimum principis semper mederetur maiestas. Ante condiderat solus apud nos, quod equidẽ inueni, Pompeius, Lenæus, Magni Pompei libertus, quo primum tempore hanc scientiam ad nostros peruenisse animaduerto. Nam-

C ꝙ Mithridates, maximus sua ætate regum, quem debellauit Pompeius, omnium ante se geni-
torum diligentissimus uitæ fuisse, argumentis prętereꝙ fama Intelligitur. Vni ei excogitatum,
quotidie uenenum bibere, pręsumptis remedijs, ut consuetudine ipsa innoxium fieret. Primo
inuenta genera antidoti, ex quibus unum etiam nomen eius retinet. Illius inuentum autumāt,
sanguinem anatum Ponticarum miscere antidotis, quoniam ueneno uiuerent. Ad illum Ascle
piadis medendi arte clari, uolumina composita extant, cum sollicitatus ex urbe Roma, præce-
Mithridates. pta pro se mitteret. Illum solum mortalium N[illegible]en.22. linguis locutum certum est: nec de
subiectis gentibus ullum hominem per interpretem appellatum ab eo annis.56. quibus regna-
uit. Is ergo in reliqua ingenij magnitudine medicinæ peculiariter curiosus, ab hominibus sub-
iectis, qui fuere pars magna terrarum, singula exquirens, scrinium commentationum harum
& exemplaria, effectusꝙ in arcanis suis reliquit. Pompeius autem omni regia præda pontus,
transferre ea sermone nostro libertum suum Lenæum, grammaticæ artis doctissimum, iussit; ui
tæꝙ ita profuit non minus ꝙ reipublicæ uictoria illa. Præter hos Græci autores medicinæ pro
Euax. didere, quos suis locis diximus. Ex his Euax rex Arabum, qui de simplicium effectibus ad Ne
ronem scripsit: Crateias, Dionysius, Metrodorus rōne blandissima, sed qua nihil pene aliud ꝗ
„ rei difficultas intelligatur. Pinxere namꝙ effigies herbarū, atꝙ subscripsere effectus. Verum &
„ pictura fallax est ex coloribus tam numerosis, præsertim in æmulatione naturæ: multumꝙ de
„ generat transcribentium sors uaria. Præterea parum est singulas earum ætates pingi, cum qua-
„ dripartitis uarietatibus anni faciem mutent. Quare cæteri sermone eas tradidere. Aliqui effigie
quidem indicata, & nudis quidem plęrumꝙ nominibus defuncti: quoniam satis uidebatur,
potestates uimꝙ demonstrare quęrere uolentibus. Nec est difficile cognitu. Nobis certe, exce-
Antonius Castor. ptis admodum paucis, contigit reliquas contemplari scientia Antonij Castoris, cui summa au
toritas erat in ea arte nostro æuo, uisendo hortulo eius in quo plurimas alebat: centesimum æ-
tatis annum excedens, nullum corporis malum expertus, ac ne ætate quidem memoria, aut ui
gore concussis. Nec aliud mirata magis antiquitas reperietur. Inuenta iampridem ratio est præ
nuncians horas, non modo dies ac noctes, solis lunæꝙ defectum. Durat tamen tradita persua
sio in magna parte uulgi, ueneficijs & herbis id cogi: in eo namꝙ fœminarum scientiam præ-
ualere. Certe quid non repleuere fabulis Colchis Medea, aliæꝙ, in primisꝙ Italica Circe, dijs
etiā adscripta? Vnde arbitror natum, ut Aeschylus e uetustissimis in poetica re, refertam Itali-
D am herbarum potentia proderet. Multiꝙ Circæios agros, ubi habitauit illa, in magno argumē
to etiamnum durante in Marsis, a filio eius orta genere, quos esse domitores serpentium con-
Homerus. stat. Homerus quidem primus doctrinarum & antiquitatis parens, multus alias in admiratio-
ne Circes, gloriam herbarum Aegypto tribuit, tum etiam cum rigaretur Aegyptus illa: non
autem esset, postea fluminis limo inuecta. Herbas certe Aegyptias a regis uxore traditas suę He
lenæ plurimas narrat, ac nobile illud Nepenthes, obliuionem tristitiæ ueniamꝙ afferens, & ab
Helena utiꝙ omnibus mortalibus propinandum. Primus autem omnium quos memoria no
uit, Orpheus de his herbis curiosius aliqua prodidit. Post eum Musæus & Hesiodus Polion
herbam in quantum mirati sunt, diximus. Orpheus & Hesiodus suffitiones commendauere.
HOMERVS & alias nominatim herbas celebrat, quas suis locis dicemus. Ab eo Py-
thagoras clarus sapientia, primus uolumen de earum effectu composuit: Apollini, Aescula-
pioꝙ, & in totum dijs immortalibus inuentione & origine assignata: composuit & DEMO
CRITVS, ambo peragratis Persidis, Arabiæ, Aethiopiæ, Aegyptiꝙ magis. Adeo
ꝙ ad hæc attonita antiquitas fuit, ut affirmaret etiam incredibilia dictu. Xanthus historiarum
Inredibilis Herbarum uis. autor, in prima earum tradidit, occisum draconis catulum reuocatum ad uitam a parente her-
ba, quam Balin nominat: eademꝙ Tillonem, quem draco occiderat, restitutum saluti. Et Iuba
in Arabia herba reuocatum ad uitam hominem tradit. Dixit Democritus, credidit Theophra-
stus, esse herbam, cuius contactu illatæ ab alite quam retulimus, exiliret cuneus a pastoribus ar
bori adactus. Quæ etiam si fide carent, admirationem tamen implent: coguntꝙ confiteri mul-
tum esse, quod uero supersit. Inde & plærosꝙ uideo existimare, nihil non herbarū ui effici pos-
se, sed plurimarum uires esse incognitas, Quarum numero fuit Herophilus clarus in medici-
na: a quo ferunt dictum, quasdam etiam fortassis calcatas prodesse. Obseruatum certe est, in-
flammari uulnera ac morbos superuentu eorum, qui pedibus iter confecerint. Hæc erat anti-
„ qua medicina, quæ tota migrabat in Græciæ linguas. Sed quare nunc non plures nascuntur
„ causę? Nisi quod eas agrestes, literarumꝙ ignari experiuntur, utpote qui soli inter illas uiuant.
„ Præterea securitas quærendi, obuia medicorum turba. Multis etiam inuentis nomina desunt,
sicut illi quam retulimus in frugum cura, scimusꝙ defossam in angulis segetis præstare, ne qua
auis intret. Turpissima causa raritatis, quod etiam qui sciunt, demonstrare nolunt, tanquam
ipsis periturum sit quod tradiderint alijs. Accedit ratio inuentionis anceps. Quippe etiam in
repertis, alias inuenit causas, alias (ut uere dixerim) deus. Insanabilis ad hosce annos fuit rabidi

canis morsus, pauorem aquæ, potusq; omnis afferens odium. Nuper cuiusdam militantis in prętorio mater uidit in quiete, ut radicem syluestris rosæ, quam cynorhodon uocant, eblanditam sibi aspectu pridie in fruteto, mitteret filio bibendam in lacte (in Lusitania res gerebatur, Hispaniæ proxima parte) casuq; accidit, ut milite a morsu canis incipiente aquas expauescere, superueniret epistola orantis ut pareret religioni: seruatusq; est ex insperato: & postea quisquis auxilium simile tentauit. Alias apud autores cynorhodi una medicina erat, spongiolæ, quæ in medijs spinis eius nascitur, cinere cum melle alopecias capitis expleri. In eadem prouincia cognoui in agro hospitis nuper ibi repertum dracunculum appellatum, caulem pollicari crassitudine, uersicoloribus uiperarum maculis, quem ferebant contra omnium morsus esse remedium. Alius est quem nos in priori uolumine eiusdem nominis diximus, sed huic alia figura, aliudq; miraculum exeuntis e terra ad primas serpētium uernationes bipedali fere altitudine, rursusq; cum ijsdem in terram se condentis: nec omnino occultato eo apparet serpens, uel hoc per se satis officioso naturæ munere, si tantum præmoneret, tempusq; formidinis demonstraret.

A

Cynorhodos

Dracunculus

☾ Alia herbarum laus, ex eodem Plinio libro uicesimoseptimo, capite primo.

CRESCIT APVD me certe tractatu ipso admiratio antiquitatis: quātoque maior copia herbarum dicenda restat, tanto magis adorare priscorum in inueniendo curam, in tradendo benignitatem subit. Nec dubiè superata hoc modo posset uideri etiam rerum naturæ ipsius munificētia, si humani operis esset inuentio. Nunc uero deorū fuisse eā apparet, aut certe diuinam, etiam cum homo inuenerit: eandemq; omnium parentem genuisse hæc & ostendisse, nullo uitæ miraculo maiore, si uerum fateri uolumus. Scythicam herbam a Mæotidis paludibus, & euphorbiam e monte Atlante, ultraq; Herculis columnas, & ipso rerum naturæ defectu, parte alia britannicam ex oceani insulis extra terras positis: itemque æthiopidem ab exusto sideribus axe, alias præterea aliunde ultro citroq; humanæ saluti in toto orbe terrarum portari, immensa Romanę pacis maiestate, non homines modo diuersis inter se terris gentibusq;, uerumetiam montes, & excedentia in nubibus iuga, pastusq; pecorum & herbæ quoq; inuicem ostentant. Aeternum quęso deorum sit munus istud. Adeo Romanos, uelut alterā lucem, dedisse rebus humanis uidentur.

☾ De LAVDE AGRICVLTVRAE EX MARCO CATONE initio operis sui.

B

EST INTERDVM præstare populo, mercaturis rem quęrere, ni tam periculosum fiet, & item fœnerari, si tam honestum fiet: maiores enim nostri sic habuerunt, & ita in legibus posuerunt, furem duplici condemnari, fœneratorem quadrupli. Quanto peiorē ciuem existimarunt fœneratorem, q̄ furem, hinc licet existimari. Et uirum bonum cum laudabant, ita laudabant, bonum agricolam, bonumq; colonum, amplissime laudari existimabatur, qui ita laudabatur. Mercatorem autem strenuum, studiosumq; rei querendæ existimo, uerum, ut supra dixi, periculosum, & calamitosum. At ex agricolis, & uiri fortissimi, & milites strēnuissimi gignuntur, maximeq; pius quæstus, stabilissimusq; consequitur, minimeq; inuidiosus, minimeq; male cogitantes sunt, qui in eo studio occupati sunt.

☾ Quod antiquis maximum studium Agriculturæ fuerit, & de hortorū singulari diligentia, ex Plinio libro. 18. capite primo.

SEQVITVR natura frugū hortorumq; ac florū, quæque alia preter arbores aut frutices benigna tellure proueniunt, uel per se tantum herbarum immensa contemplatione, si quis æstimet uarietatem, numerum, flores, odores, coloresq;, & succos ac uires earum, quas salutis aut uoluptatis hominum gratia gignit: qua in parte primum omnium patrocinari terræ, & adesse cunctorum parenti iuuat, quanq; inter initia operis defensæ. Quoniam tamē ipsa materia intus accendit ad reputationem eiusdem parientis & noxia, nostris eam criminibus urgemus, culpamq; nostram illi imputamus. Genuit uenena, sed quis inuenit illa pręter hominem? Cauere ac refugere alitibus ferisq; satis est. Atq; cum in arbores exacuant limentq; cornua elephanti, & duro saxo rhinocerotes, & utroq; apri dentium sicas, sciantq; ad nocendum se præparare animalia, quod tamen eorum tela sua excepto homine uenenis tingit? Nos & sa-

C gittas ungimus, & ferro ipsi nocentius aliquid damus. Nos & flumina inficimus & rerum naturæ elementa. Ipsum quoque quo uiuitur aerem in perniciem uertimus. Neque est ut putemus ignorari ab ea animalibus, quæ quidē quæ præpararent contra serpentium dimicationem, quæ post prælium ad medendum excogitarent indicauimus. Nec ab ullo præter hominem ueneno pugnatur alieno. Fateamur ergo culpam, ne ijs quidem quæ nascuntur contenti: etenim quando plura earum genera humana manu fiunt. Quid? non & homines quidem ad uenena nascuntur? Atra hominum ceu serpentium lin[illegible] morat, tabesque animi contrectata adurit culpantium omnia, ac dirarum alitum modo, tenebris quoque & ipsarum noctium quieti inuidentium gemitu (quæ sola uox eorum est) ut inauspicatarum animantium uice obuij quoque uetent agere, aut prodesse uitę. Nec ullum aliud abominati spiritus præmium nouere, quam odisse omnia. Verum & in hoc eadem naturæ maiestas tanto plures bonos genuit ac frugi, quanto fertilior in ijs quæ iuuant aluntque: quorum æstimatione & gaudio nos quoque, relictis æstuatione suæ istis hominum turbis, pergamus excolere uitam: eoque constantius, quo operæ nobis maior quam famæ gratia expetitur. Quippe sermo circa rura est, agrestesque usus, sed quibus uita honosque apud priscos maximus fuerit.

De hijs qui in agri & hortorum cura Romæ illustres fuerunt, ex Plinij libro decimooctauo, capite tertio.

QVAENAM ergo tantæ hubertatis causa erat? Ipsorum tunc manibus Imperatorum colebantur agri (ut fas est credere) gaudente terra uomere laureato, & triumphali aratore, siue illi eadem cura semina tractabant, qua bella, eademque diligentia arua disponebant, qua castra, siue honestis manibus omnia lætius proueniunt, quoniam & curiosius fiunt. Serentem inuenerunt dati honores Serranum, unde cognomen. Aranti quatuor sua iugera in Vaticano, quæ prata Quintia appellantur, Cincinnato uiator attulit dictaturam, & quidem (ut tradit Norbanus) nudo plenoque pulueris etiamnum ore. Cui uiator, Vela corpus, inquit, ut proferam senatus populique Romani mandata. Tales tum etiam uiatores erant, quibus idipsum nomen inditum est, subinde ex agris senatum ducesque accersentibus. At nunc eadem
D illa uincti pedes, damnatæ manus, inscripti uultus exercent: non tamen surda tellure, quæ parens appellatur, colique dicitur & ipsa, honore hinc assumpto, ut nunc inuita ea, & indigne ferente credatur id fieri. Sed nos miramur ergastulorum non eadem emolumenta esse quæ fuerunt Imperatorum. Igitur de cultura agri præcipere principale fuit & apud exteros. Siquidem & reges fecere Hieron, Philometor, Attalus, Archelaus: & duces Xenophon, & Pœnus etiam Mago: cui quidem tantū honorem senatus noster attribuit Carthagine capta, ut cum regulis Africæ bibliothecas donaret, unius eius duodetriginta uoluminia censeret in latinam linguam trāsferenda, cum M. Cato præcepta condidisset, peritisque linguę Punicę dandum negocium: in quo præcessit omneis uir tum clarissimæ familiæ D. Syllanus, sapientiæ compositissimę. Quos sequemur prætexuimus in hoc uolumine, non ingrate nominando M. Varronem, qui octogesimum primum uitæ annum agens, de ea re prodendum putauit.

Laus Agricolarum, & quæ obseruanda in agro parando, ex Plinij lib. 18. capite quinto.

" FORTISSIMI uiri & milites strenuissimi ex agricolis gignuntur, minime-
" que male cogitantes. Prædium ne cupide emas. In re rustica operi ne parcas, in agro emendo minime. Quod male emptum est, semper pœnitet. Agrum paraturos, ante omnia intueri oportet aquarum uim, & uicinum. Singula magnas interpretationes habent, nec dubias. Cato in cōterminis hoc amplius æstimari iubet, quo pacto niteant. In bona est, inquit, regione bene nitere. Attilius Regulus ille Punico bello bis consul, aiebat, neque fœcundissimis locis insalubrem agrum parandum, neque effœtis saluberrimum. Salubritas loci non semper incolarum colore detegitur, quoniam assueti in pestilentibus durāt. Præterea sunt quædam partibus anni salubria: nihil autem salutare est, nisi quod toto anno salubre. Malus est ager, cum quo dominus luctatur. Cato inter prima spectari iubet, num solum sua uirtute ualeat qua dictum est positione. Vt operariorum copia prope sit, oppidumque ualidum: Vt nauigiorum euectus uel itinerum: Vt bene ædificatus & cultus. In quo falli plerosque uideo. Segniciem enim prioris domini pro emptore esse arbitrantur. Nihil est damnosius deserto agro. Itaque Cato, de bono domino melius emi, nec temere contemnendam alienam disciplinam; agroque ut homini, quamuis quæstuosus

A sit, si tamen et sumptuosus, non multum superesse. Ille in agro quęstuosissimam iudicat uitem: non frustra, quoniam ante omnia de impensę ratione cauit. Proxime hortos irriguos: nec id falso, si & sub oppido sint. Et prata, quæ antiqui parata dixere. Idemq; Cato interrogatus, quis esset certissimus quæstus? respondit: Si bene pascat. Quis proximus? si mediocriter pascat. Summa omnium in hoc spectando fuit, ut fructus is maxime probaretur, qui q̃ minimo impendio constaturus esset. Hoc ex locorum occasione aliter alibi decernitur. Eodemq; pertinet, q agricolam uendacem oportere esse dixit. Fundum in adolescentia conserendum sine cunctatione, ædificandum non nisi consito agro. Tunc quoq; cunctanter, optimumq; est (ut uulgo dixere) aliena insania frui, sed ita, ut uillarum tutela non sit oneri. Eum tamen qui bene habitet, sæpius uentitare in agrum: fontemq; domini plus prodesse q̃ occipitium, non mentiuntur.

❡ De hortorum cura, doctrina alia, ex Plinio libro decimonono, capite quarto.

AB HIS superest reuerti ad hortorum curam, & suapte natura memorandam. Et quoniam antiquitas nihil prius mirata est, q̃ & Hesperidum hortos, ac regum Adonis & Alcinoi, itemq; pensiles, siue illos Semiramis, siue Assyriæ rex Cyrus fecerit, de quorum opere alio uolumine dicemus. Romani quidem reges ipsi coluere. Quippe etiam superbus Tarquinius nuncium illum sæuum atq; sanguinarium remisit ex horto. In duodecim tabulis legum nostrarum nusquam nominatur uilla, semper in significatione ea hortus: in horti uero hæredium. Quam rem comitata est & religio quædam: hortosq; & fores tantum contra inuidentium fascinationes dicari uidemus. In remedio saturnica signa, quanquam hortos tutelæ Veneris assignante Plauto. Iam quidam hortorum nomine in ipsa urbe delicias, agros, uillasq; possident. Primus hoc instituit Athenis Epicurus, hortorum magister. Vsq; ad eum, moris non fuerat in oppidis haberi ruta. Romæ quidem per se hortus ager pauperis erat. Ex horto plebi macellũ, quanto innocentiore uictu. Mergi enim credo in profunda satius est, & ostrearum genera naufragio exquiri: aues ultra Phasidẽ amnem peti, & fabuloso quidem terrore tutas, imo sic preciosiores. Alias in Numidia atq; Aethiopia in sepulchris aucupari, aut pugnare cum feris, mandi ab eo B cupientem quod mandat alius. At hercle, q̃ uilia hæc, q̃ parata uoluptati satietatiq;, nisi eadẽ quæ ubiq; indignatio occurreret? Ferendum sane fuerit exquisita nasci poma, alia sapore, alia magnitudine, alia monstro, pauperibus interdicta: inueterari uina, saccisq; castrari: nec cuiq; adeo longam esse uitam, ut non ante se genita potet. E frugibus quoq; quoddam alimentum excogitasse luxuriam, ac medullam tantum earum, superq; pistrinarum operibus & cælaturis uiuere, alios pane procerum, alios uulgi, tot generibus usq; ad infimam plebem descendente annona. Etiamne in herbis discrimen inuentum est? Opesq; differentiam fecere in cibo, etiam uno asse uenali. Et in his aliqua quoq; sibi nasci tribus negant, caule in tantum saginato, ut pauperis mensa non capiat. Syluestres fecerat natura corrudas, ut quisq; demeteret passim. Ecce altiles spectantur asparagi. Et Rauenna ternis libris rependit. Heu prodigia uentris. Mirum esset non licere carduis pecori uesci, non licet plebi. Aquæ quoq; separantur. Et ipsa naturæ elementa ui pecunię discreta sunt. Hi niues, illi glaciem potant, pœnasq; montium in uoluptatem gulæ uertunt. Seruatur algor æstibus, excogitaturq;, ut alienis mensibus nix algeat. Decoquunt alias, quas mox & illas hyemant. Nihil itaq; homini sic, quomodo rerum naturæ placet. Etiamne herba aliqua diuitijs tantum nascitur? Nemo sacros, Auentinosque montes, & iratæ plebis secessus circumspexerit? Mors enim certe æquabit quos pecunia superauerit. Itaque hercle, nullum macelli uectigal maius fuit ROMAE clamore plebis incusantis apud omnes principes, donec remissum est portorium mercis huius: compertumque, non aliter quæstuosius censum haberi aut tutius, ac minore fortunæ iure, cum credatur pensio ea pauperum. Is in solo sponsor est, & sub die redditus, superficiesque cœlo quocumque gaudens. Hortorum CATO prædicat caules. Hinc primum agricolæ existimabantur prisci, & sic statim faciebant iudicium, nequam esse in domo matremfamilias (etenim hæc cura fœminæ dicebatur) ubi indiligens esset hortus. Quippe e carnario aut macello uiuendum est, nec caules ut nũc maxime probabant, damnantes pulmentaria quæ egerent alio pulmentario. Id erat oleo parcere. Nam carnis desyderia etiam erant in exprobratione. Horti maxime placebant, quia non egerent igni, parcerentque ligno. Expedita res & parata semper, unde & acetaria appellabantur, facilia concoqui, nec oneratura sensum cibo, & quæ minime accenderent ad desyderium panis. Pars eorum ad condimenta pertinens, fatetur domi uersutam fieri solitam, atque non Indicum piper quæsitum, quæque transmaria petimus. Iam quoq; in fenestris suis plebs urbana in imagine hortorum quotidiana oculis rura præbebant, antequam prę figi prospectus

C omnis coegit multitudinis innumerę, sæua latrocinatio. Quamobrem sit aliquis & his honos,
neue autoritatem rebus uilitas adimat, cum præsertim etiam cognomina procerum inde nata ui-
deamus, Lactucinosq; in Valeria familia nõ puduisse appellari: & cõtingat aliqua gratia operi
curæq; nostræ: Virgilio quoq; confesso, q̃ sit difficile uerborũ honorem tam paruis perhibere.
Hortos uillæ iungendos non est dubium, riguosq; maxime habendos, si contingat profluo
amne. Si minus, e puteo pertica, organisue p[illegible]is, uel tollenonum haustu rigandos. So
lum proscindendum a fauonio, in autumnum præparandum est post quatuordecim dies, ite-
randumq; ante brumam. Octo iugerum operis palari iustum est. Fimum tres pedes alte cum
terra misceri, areis distingui, easq; resupinis puluinorum toris ambiri singulis tramitum sulcis,
qua detur accessus homini, scatebrisq; decursus.

In his hortis nascentium alia bulbo commendantur, alia capite, alia caule, alia folio, alia
utroq;, alia semine, alia cortice, alia cute, aut cartilagine, alia carne, alia tunicis carnosis. Aliorũ
fructus in terra est, aliorum & extra, aliorum non nisi extra. Quædam iacent crescuntq;, ut cu-
curbitæ & cucumis. Eadem & pendent, quanq̃ grauiora multo etiam ijs quæ in arboribus gi-
gnuntur. Sed cucumis cartilagine. Cortex huic uni maturitate transit in lignum. Terra condun
tur rhaphani, napiq;, & rapa, atq; alio modo Inulæ, siser, pastinacæ. Quædam uocabimus feru
lacea, ut anethum, maluas. Namq; tradunt autores, in Arabia maluas septimo mense arbores-
cere, baculorum usum prębere extemplo. Sed & arbor est malua in Mauritania Lixi oppidi æ-
stuario, ubi Hesperidũ horti fuisse produnt. 200. passuũ ab oceano, iuxta delubrum Herculis,
antiquis Gaditano, ut ferunt. Ipsa altitudinis pedes. 20. crassitudinis, quam circumplecti nemo
possit. In simili genere habebitur & cañabis. Nec non & carnosa aliqua appellabimus, ut spon
gias in humore pratorum enascentes. Fungorum enim callum, in ligni arborumq; natura dixi
mus, & alio genere tuberum pauloante.

ℂ Ratio rigandorum hortorum, & quæ translata meliora fiant. Item de succis hortensiorum & saporibus, ex Plinij libro. 19. capite duodecimo.

D HIS HORAE rigandi matutina atq; uespera, ne inferuescat aqua sole. Ocimo
tantum & meridiana etiam. Satum celerrime erumpere putant inter initia feruenti aqua asper-
sum. Omnia autem translata meliora grandioraq; fiunt, maxime porri, napiq;. In translatione
& medicina est, desinuntq; sentire iniurias, ut gethyum, porrum, rhaphani, apium, lactucæ, ra-
pa, cucumis. Omnia autem syluestria fere sunt & folijs minora & caulibus, succo acriora: sicut
cunila, origanum, ruta. Solummodo ex omnibus lapathum syluestre melius. Hoc insatiuum
rumex uocatur, nasciturq; fortissimum. Traditur semel satum durare, nec unquam uitiari, ter-
ra maxime iuxta aquam. Vsus eius cum ptisana tantum in cibis leuiorem gratioremq; sapo-
rem præstat. Syluestre ad multa medicamenta utile est. Adeoq; nihil omisit cura, ut carmine
quoq; comprehensum repererim, in fabis caprini fimi singulis cauatis, si porri, erucæ, lactucę,
apij, intubi, nasturtij semina inclusa serantur, mire prouenire. Quæ sunt syluestria, eadem in sa-
tiuis licciora intelliguntur & acutiora. Namq; & succorum saporumq; dicenda differentia est,
uel maior in his q̃ pomis. Sũt autem acres cunilæ, origani, nasturtij, sinapis. Amari, absinthij,
centaureæ. Aquatiles, cucumeris, cucurbitæ, lactucæ. Acuti tantum cunilæ. Acuti & odorati,
apij, anethi, fœniculi. Salsus tantum e saporibus non nascitur, alioquin extra insidit pulueris
modo, & circulis tantum aquæ, ut intelligatur uana, ceu plęrumq; uitæ persuasio. Panax Pipe
ris saporem reddit, magis etiam siliquastrum, ob id piperitidis nomine accępto. Libanotis odo
rem thuris, murrha myrrhæ. De panace abunde dictum est. Libanotis locis putridis & macris
ac roscidis seritur semine. Radicem habet olusatri, nihil a thure differentem. Vsus eius post an-
num stomacho saluberrimus. Quidam eam nomine alio rosmarinum appellant. Et smyrnium
olus seritur ijsdem locis, myrrhamq; radice resipit. Eadem & siliquastro satio. Reliqua a cæteris
odore & sapore differunt, ut anethum. Tantaq; est diuersitas atq; uis, ut non solum aliud alio
mutetur, sed etiam in totum auferatur. Apio eximi in coctis obsonijs aceto, in eodem cellario
in saccis odorem uino grauem. Et hactenus hortensia dicta sint, ciborum gratia duntaxat. Ma-
ximum quidem opus in ijsdem naturæ restat, quoniam prouentus tantum adhuc, summasq;
quasdam tractauimus. Vera autem cuiusq; natura non nisi medico effectu prænosci potest, o-
pus ingens occultumq; diuinitatis, & quo nullum reperiri possit maius. Ne singulis id rebus
contexeremus iusta fecit ratio, cum ad alios medendi desyderia pertinerent, longius utriusq; di
lationibus futuris si miscuissemus. Nunc suis quæq; partibus constabunt, poteruntq; a uolen-
tibus iungi.

De morbis hortorum, & remedijs circa formicas, & culices, ex Plinio lib. 19. capite decimo.

A

MORBOS HORTENSIA quoq; sentiunt, sicut reliqua terræ sata. Namq; & Ocimum se necat, dege[illegible] rite in serpyllum, & sisymbrium in calamintam. Et ex semine brassicæ ueteris, rapæ fiunt. [illegible]nuicem enecatur cyminum ab imo dorso, nisi repurgetur. Est autem unicaule, radice bulbo simili, non nisi in solo gracili nascens. Alias priuatim cymini morbus, scabies. Et ocimum sub canis ortu pallescit. Omnia uero accessu mulieris menstrualis flauescunt. Bestiolarum quoq; genera innascuntur. Napis culices, rhaphano erucæ, & uermiculi. Item lactucis & oleri. Vtrisq; hoc amplius, limaces & cochleæ. Porro uero priuatim animalia quæ facillime stercore iniecto capiuntur, condentia in id se. Ferro quoq; non expedire tangi rutam, cunilam, mentam, ocimum, autor est Sabinus Tiro in libro cepuricon, (Sabinus Tiro.) quem Mœcenati dicauit. Item contra formicas non minimum hortorum exitium, si non sint rigui, remedium monstrauit, limo marino, aut cinere obturatis earum foraminibus. Sed efficacissime heliotropio herba necantur. Quidam & aquam diluto latere crudo inimicam eis putant. Naporum medicinæ sunt, siliquas una seri, sicut olerum cicer. Arcet enim erucas. Quæ si omisso iam natæ sint, remedium absinthij succus decocti inspersus & sedi, quã aizoum uocãt, genus hoc herbæ diximus. Semen olerum si succo eius madefactum seratur, olera nulli animalium obnoxia futura tradunt. In totum uero nec erucas, si palo imponantur in hortis ossa capitis ex equino genere fœminæ duntaxat. Aduersus erucas & cancrum fluuiatilem in medio horto suspensum auxiliari narrant. Sunt qui sanguineis uirgis tangant ea, quæ nolunt his obnoxia esse. Infestant & culices hortos, riguos præcipue, si sunt arbusculæ aliquæ. Hi galbano accenso fugantur.

De qualitatibus Herbarum uestigandis ex colore, odore, & succis, ex Plinij libro. 21. capite septimo.

B

TROIANIS temporibus ei iam erat honos. Et hos certe flores Homerus treis laudat, loton, crocon, hiacynthum. Omnium autem odoramentorum, atque adeo herbarum differentia est in colore, & odore, & succo. Odorato sapor raro ulli non amarus, econtrario dulcia raro odorata: itaque & uina odoratiora mustis, syluestria magis omnia satiuis. Quorundam odor suauior e longinquo est, propius admotus hebetatur, ut uiolæ. Rosa recens a longinquo olet, sicca propius. Omnis autem uerno tempore acrior, & matutinis. Quicquid ad meridianas horas diei uergit, hebetatur. Nouella quoque uetustis minus odorata. Acerrimus tamen odor omnium æstate media. Rosa & crocum odoratiora, cum serenis diebus leguntur: & omnia in calidis magis q̃ in frigidis. In Aegypto tamen minime odorati flores, quia nebulosus & roscidus aër est a Nilo flumine. Quorundam suauitati grauitas inest. Quædam cum uirent non olent, propter humorem nimium: ut buceros, quod est fœnum græcum. (Buceros, fenũ græcum.) Acutus odor non omnium sine succo est, ut uiolæ, rosæ, croco. Quæ uero ex acutis succo carent, eorum omnium odor grauis, ut in lilio utriusq; generis. Abrotonum & amaracus acres habent odores. Quorundam flos tantum iucundus, reliquæ partes ignauæ, ut uiolæ ac rosæ. Hortensium odoratissima quæ sicca, ut ruta, menta, apium, & quæ in siccis nascuntur. Quædam uetustate odoratiora, ut coronea: eademq; decerpta, q̃ in suis radicibus. Quædam non nisi defracta, aut ex attritu olent. Alia non nisi detracto cortice. Quædam uero non nisi usta, sicut thura, myrrhęq;. Flores triti omnes amariores q̃ intacti. Aliqua arida diutius odorem continent, ut melilotos. Quedam locum ipsum odoratiorem faciunt, ut iris, quin & arborem totam cuiuscumq; radices attingunt. Hesperis noctu magis olet, inde nomine inuento. Animalium nullum odoratum, nisi de pantheris quicq̃ dictum est, si credimus.

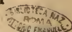
Quibus temporibus maxime legendæ sunt herbæ, ex DIOSCORIDIS prologo.

VERVM INPRIMIS curam impendere oportet, ut suis temporibus singula & demetantur, & recondantur. Intempestiue enim decerpta, conditaue, aut nullo, aut euanido munere funguntur. Serena etenim cœli constitutione demetenda sunt. Magni siquidem refert inter colligendum, si uel squallores, uel imbres infesti sint: quemadmodum si loca in quibus prodeunt cliuosa, & uentis exposita sint, & perflata, frigidaq;, & aquis carentia.

C in his enim locis uires eorum longe ualidiores intelliguntur. Contra, quæ in campestribus, riguis & opacis, cæterisq; locis a uento silentibus enascuntut, plærumq; degenerant, & minus uiribus ualent: multoq; magis, si non suis horis peropportune colligantur, aut si per imbecillitatem intabuerint. Neq; ignorandum, q sæpe præcoci, aut serotina loci natura, aut anni clementia, maturius, aut celerius adolescunt. Non nulla propria ui hyeme florent & folia pariunt, quædam bis anno florifera. Quare cui in animo est, horum peritiam assequi, necesse est ijs prima germinatione solo emergentibus, adultis, & senescentibus adesse. Nam qui pullulanti hærbæ duntaxat astiterit, adultam cognoscere non potest: neq; qui adultam tantum inspexerit, nuper erũpentem noscet. Quo fit, ut propter mutatam foliorum faciem, caulium proceritates, florum, seminisq; magnitudinem, non nulli qui olim has ætatum uarietates non perspexerunt, magno in errore uersentur. Quæ caussa etiam nonnullis scriptoribus imposuit, qui herbas quasdam, uerbi gratia Gramen, Quinq;folium, & Tussilaginem, emittere florem, fructum, & caulem negant. Ergo qui sæpius ad uisendas herbas, & earum loca se contulerit, earum cognitionem maxime consequetur. Scire etiamnum conuenit, sola ex herbaceis medicaminibus Veratri genera, nigrum inquam & candidum, mulis edurare annis: reliqua a trimatu in utilia. Quæ uero ramis scatent, sicut Stichas, Trixago, Polium, Abrotonum, Seriphũ, Absinthium, Hyssopum, & alia id genus semine pregnantia, demetantur, Flores quoq; antea quam sponte sua decidant, Fructus autem ut maturi excutiantur necesse est, & semina ubi siccari cœperint, priusq; defluant. Herbarum succus, & foliorum elici debet, germinantibus adhuc cauliculis. Lac & lachrymæ excipiantur, inciso per adolescentiam caule. Radices, & liquamenta, corticesue, ut recondantur, eximere conuenit, cum hærbæ suis folijs exuuntur. Siccantur etiam expurgatæ inibi, locis asperginem non redolentibus: sed quæ luto, aut puluere sunt obsitæ, aqua elui debent. Flores, & omnia quæ iucundum odorem efflant, arculis tiliaceis nullo situ obductis reponantur. Nonnunq; charta, aut folijs semina, ut perennent, apte inuoluuntur. Liquidis medicaminibus densior materia, argentea, uitrea, aut cornea conuenit. Fictilis, etiamsi modo rara non sit, accommodatur, & lignea, præsertim e buxo: sed ænea uasa liquidis oculorum medicamentis, quæ aceto, pice liquida, aut cedria componuntur. Adipem autem & medullas stagneis uasis recondi conuenit.

D

De differentijs HERBARVM ex historia plantarum THEOPHRASTI.

¶ Parteis primæ, maximæ, communesq; PLANTARVM sunt

Radix. Ramus.
Caulis. Surculus.

Radix, id sunt quo alimentum attrahitur.

Caulis, in quod alimentum defertur.

Rami, q a caule fissi multiplices spargunt.

Surculus, quod ex his indiuiduũ, simplexq oritur.

¶ Secundæ partes.

Cortex. Lignum.
Matrix, id est, medulla.

¶ His quædam quasi annuæ parteis accedunt, quæ partui fructuum accommodantur.

Folium. Flos.
Pediculus, id est, quo folium dependet.
Capreolus. Muscus.
Semen. Fructus.
Neruus. Vena. Caro.

¶ Partes nouissimæ.

Humor. Liquor. Lachryma.

¶ De NERVIS.

Nerui ac uenæ per se quidem nominibus carent, quadam uero similitudine, nomina partium animalium consortiuntur.

Neruos habent, fissilia, prælonga, cõtinua.

Venæ neruo similes, sed maiores, crassioresq;, & ramulos, humoremq; habentes.

Caro omnibus dimensionibus diuidi potest.

Cortex pars ultima, & a subiecto corpore separabilis.

Matrix, quod in medio ligni tertium a cortice continetur, uelut medulla in ossibus. Nonnulli appellant id, Cor.

Lignum, quod ex neruo & humore, nonnulla etiam carne.

¶ De constitutione prædictorum.

Hæc cum indurescunt, transeunt in lignum. ut Palma, Ferula.

Matrix ex carne & humore coalescit.

Cortex quidem ex tribus illis. ut Roboris, Populi, Pyri.

Quædam ex humore & neruo. ut Vitis.

Folia, ex humore & carne.

¶ Prima nascentium DIFFERENTIA.

Arbor. Frutex.
Suffrutex. Herba.